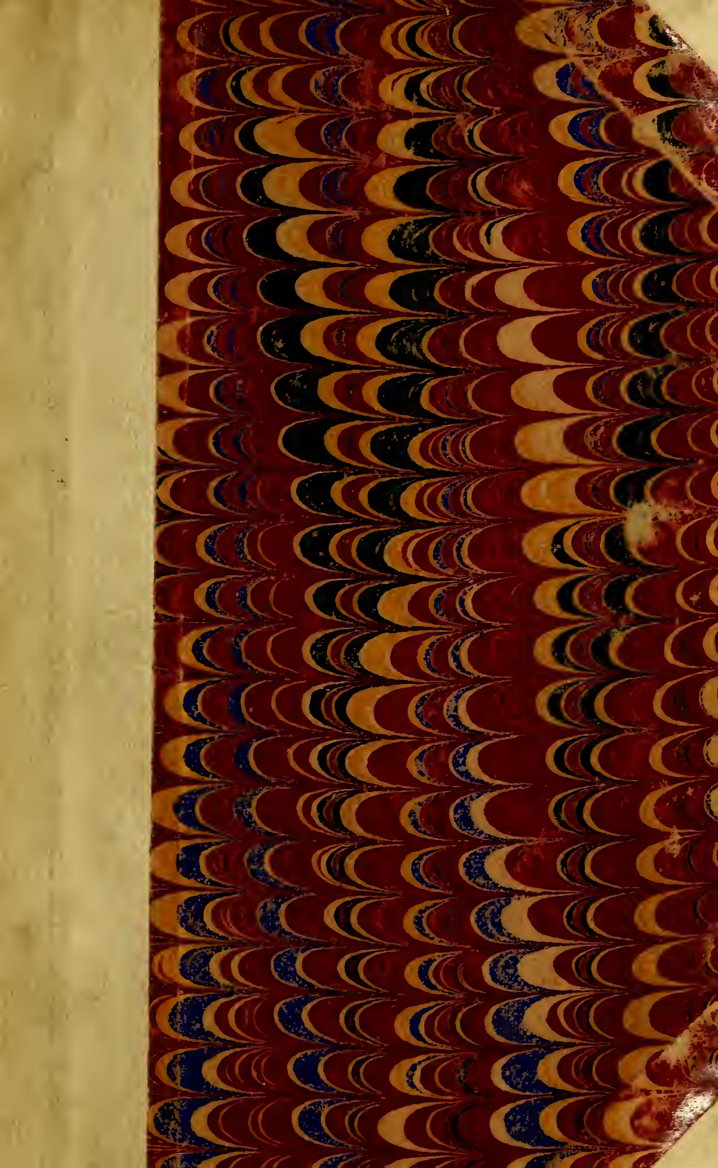
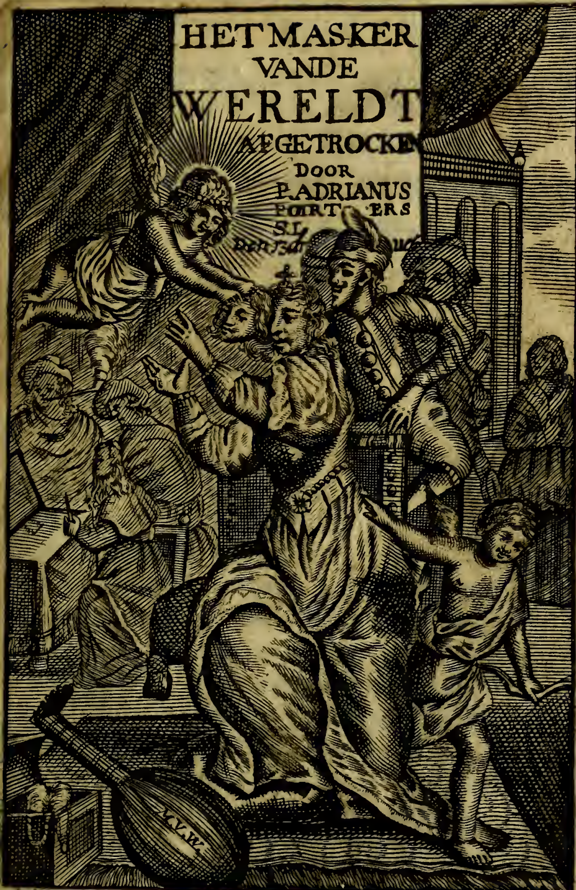

t'Antwerpen by Joannes van Soest op de Groote Merckt inden Bonten Mantel

AEN MYN HEEREN
MYN HEEREN
SUPERINTENDENT
RAEDEN ende MEESTERS,
AUDITEURS ende GRIFFIERS
Van sijne Majesteyts
REKENINGEN,
In 't Vorstendom Gelder, ende Graef-schap Zutphen, &c.

MYN HEEREN,

ALs Philippus Coninck van Mocedonien ginck oorlogh voeren, ende strijdt wilde leveren teghen die van Athenen; als nu rondtsom de Trompetten staecken, ende dat men dapper de trommels roerde; soo de Soldatesque en d'Ondersaeten sigh met vlijtigheyt toe-rusteden, ende met een groot ghewoel tot den veld-tocht spoedighden; Diogenes den Philosooph, siende al de Wereldt in roeren is ghekropen uyt sijn ton, ende heeft dien den bergh op en af gaen tuymelen; ende den heelen tijdt anders niet ghedaen als het ydel vat van boven tot beneden wentelen; segghende, dat als ieder een soo besigh was, hy alleen niet en kost stil sitten.

Is't dat wy desen tijdt met den voorgaende, ende onse oorloge met de Griecksche willen vergelijcken, Europa en moet aen Asia, noch Neder-

landt aen Griecken-lant niet wijcken. Wat Rijck, wat Republique, wat Provincie en ſit niet midden in den brant van d'Oorloghe, oft en ſtaet van over langh al in ſijn aſſchen? Wat Staet is'er die niet een bloedighe riviere voor by haer en heeft ſien paſſeren? Onſen Nederlantſchen Leeuw, Beſchermer van het Doorluchtighſte Huys van Ooſtenrijck, heeft nu ſeventigh iaeren langh geweeſt den Stafermo; daer ſoo veel uyt-heymſche en naburighe Koningen en Princen hunne lancie op hebben ghebroken; en teghenwoordigh wort teghen hem met ſulcke gewelt den oorlogh gevoert, al oft het niet om een kleyn Landeken, maer om geheel Europa ſcheen te vechten. Terwijl het dan rondſom is in beroerte, ende dat een jeghelijck beſigh is met den oorlogh, ſoo ſal ick hun, gelijck die van Macedonien, hunne wapens laeten wetten en ſlijpen; ick ſal, naer het exempel van Diogenes, het ydel vat van de Wereldt wat gaen keeren en wentelen, en een weynigh d'ydelheydt des Werelts voor ooghen ſtellen. Deſen mijnen arbeydt ſal my dies te lichter vallen, als dit vat van ſijn eyghen ſelven te meer is gheneghen tot loopen en rollen; ſoo dat het ghevoelen van Nicolaus Coôpernicus, op eenen ſekeren ſin ghevat, ontfanghbaer kan weſen. Deſen heeft met ſijn verſtant willen door-dringen teghen het ghemeen gevoelen van alle de Philoſophen, dat den Hemel ſtil ſtont, en geen beweghinghe en hadde; maer dat in teghendeel den Aerdt-bodem anders niet en dede, als keeren en om-loopen. Dit gevoel (ſegg' ick)

ick) en sal soo vremt niet zyn, willen wy 't in een andet ploye slaen ; te weten, dat den Hemel en Hemelsche saecken ; de saligheydt en eeuwighe goederen, sijn onberoerlijck en onveranderlijck, geenen ondergangh onderworpen : maer d'aerde alleen, dat is, de wereltsche saecken, die loopen en rollen, die draeyen en keeren, die zijn in gedurighe beweginghe, en tusschen eenen ghestadighen opgangh en ondergangh besloten ; soo dat het menschelijck gheslacht, 't welck de Wereldt maeckt, van rijckdommen tot armoede, van eer tot schande, van wellusten tot pijnen, van throonen tot de galleyen komt te vervallen. Sat Job niet op den mest-hoop met een ghebroken scherfken, die 's daegs te voren uyt Silveren servies tracteerde sijn vrienden? Heeft Roomen niet ghesien, dat C. Marius in sijn sesde Borgher-meesterschap mocht Heerschappije voeren, ende in syn sevenste moest gaen bedelen ? En wat sal ick segghen van eenen Duc de Luna, die d'ongheſtadigheyt in sijnen eyghen naem voerde. Desen eerst den meesten Favorit van den Koningh, den machtighsten van Spagnien, valt in disgratie, krijght het hooft voor sijn voeten, ende blijft het doodt lichaem dry daghen op het Schavot met en houte schoteltje, tot dat voor hem soo veel geoffert soud' zyn, dat het lichaem ter aerden besteet soude konnen worden. Ende gy, ô voorbeeldt van alle verwaende Hovelinghen, Spieghel van d'ongheſtadigheydt, ballon van de Fontuyn, exempel en waerschouwinghe van alle eersuchtighe Vorsten : Gy Aman :

 segg'

fegg' ick; hoe weynigh uren zynder maer verloo-
pen tusschen het Koninckliick bancket daer ghy hebt aengheseten, en tusschen de galghe daer ghy hebt aenghehanghen; ô bedrieghelijcke hope der menschen! (riep den grooten Orateur) ô broose Fortune, en ydel ghedachten! die in het midden dikwils worden onderbroken, en in het beste van hunnen loop te gronde gaen, eer sy de Haven van hunne begeerten konnen bezeylen. Wie en soud' sigh niet verwonderen, als hy hoort dat eenen die de geheele Werelt om ghezeylt hadde, ende menig tempeest van den grooten Oceaen was ontkomen, dat desen wedergekeert in het Vaderlandt, en sigh met een schuytjen op een speel hof wat vermaekende, in eenen kleynen Vyver is verdroncken? Veel perijckeleuser is den loop des Werelts, ende meer achterdencken moet ons haere bedrieghelijcke ongheftadigheydt geven. Op den selven dagh, en op de selfste plaetse daer de schepen ghelaveert hebben, ende de jachten gespeelt, wordense dickwils van de baren te gronde ghedronghen. 'T en waer geen eynde, woud ick die gaen bevestighen met het ghevoelen der Wijsen, met d'ongheluckighe uytganghen der Hovelinghen; soo dat my dunckt dat Copernicus het Kindt soo quaelijck niet schijnt ghedoopt te hebben, als hy het d'Omloopende Werelt heeft geheeten. Op welcken sin en maniere van spreecken oock te verstaen is het Testament van Diogenes, en sijnen uyttersten wil die hy hadde bevolen. Desen liggende op sijn sterven, heeft aen de omstaenders belast, dat

men

men hem doodt wesende, niet op sijnen rugg' ge-lijck de andere, maer op sijnen buyck ligghende soud' begraeven, en gaf dit voor reden: 'T is nu in de verkeerde Werelt; ick hope datse noch eens sal draeyen, ende dan sullen alle d'andere op haren buyck ligghen, ende ick sal op mynen rugg' dan rusten. Dit was het leste gevoelen dat hy hadde van de bedriegelijcke en onstantvastige Werelt; die in een houte tonne woonende ende Philosopherende geckte met al het ghene dat de menschen groot achten, en derfde wel segghen, dat de Heeren van Alexander den grooten, maer en waeren Diogenes knechten.

Mijn voornemen is dan dese ongheſtadighe, bedrieghelijcke, valsche, ydele Wereldt een weynigh te beschrijven, ende hun Masker op te lichten; en om dieswille dat ick merckte, dat alle Schrijvers hunne Patroonen beschermers teghen alle nijdighe tonghen verkiesen, soo hebb' ick dit teghenwoordigh boecksken UU. EE. willen opdraeghen, om daghelijks als onder UU. EE. schaduwe te schuylen, biddende met eenen dat U. E. dit oock ghelieve t'ontfanghen, tot een teecken van erkentenisse, ende danckbaerheydt van alle weldaeden die onse Societeyt alhier van UU. EE. in het ghemeen, en ick in het besonder heb ghenoten.

UU. EE. *Ootmoedighen dienaer*,

ADRIANUS POIRTERS.

Het Wit en Ooghmerck,

VAN DEN

SCHRYVER.

BEMINDEN LESER.

Gy hebt gesien voor in de Titel-plaet, hoe dat de *Werelt* berooft wort door de *Goddelijcke Liefde* van haer schoon aensicht, daer-se mede ghewoon is te proncken, ende datse nu sit en kijckt met een leelijck gerompelt ende geploeght bak-huys, en dat in plaetse van haere ghepoeyerde en ghefriseerde locken, haer om het hooft een deel fenijnige Serpenten swadderden; waer door sy niet alleen ontstelt en wort, maer met alle vlytigheyt toe tast om haer opghetoyt Masker wederom te krijghen, wel wetende, dat, soo haere ghebreken in het openbaer komen, sy van haere dienaers minder ghelieft sal worden; ghelijck van nu af *Cupido* self van haer vervaert is, en wilt de vlucht nemen: Een Iouffrouw schijnt ook in beraet te staen of sy haren *Servitteur* sal af dancken; d'andere die in haere ydelheyt noch voortgaet, ende voor den Spiegel sit en friseert, en is noch niet verwittight van den handel die hier wort bedreven.

Dese Schilderije, goet-gunstigen Leser, al is het by my een vercieringe, soo is evenwel diergelijk somwylen wel in der waerheyt bevonden; want *Guilielmus, Bisschop van Lions*, getuyght, dat een Iouffrouw, waerschijnelijck van de schoonste niet, haer smorghens t'eenemael op-geset hadde, ende met het palleren ende blanketten en rosetten een oogh gegeven hadde. 'T ghebeurde dat sy dien dagh door de Stadt gingh met de Processie, en passeerde voor by een seker huys is'er een Simme van achter op haer schouderen gesprongen, heeft haer de paruyck van't hooft

geruckt

gheruckt, al haer gemaeckt çieraet gheſtoort, ende voor de ganſche wereldt gheſchildert met een paer roode kaken, die doen met verwonderinge ſagen het bedrogh daer ſe de ſchoonheyt, die ſy niet en hadd', mede wiſt te vertoonen, en de vlecken, die ſy hadd', mede wiſt te bedecken.

Iet diergelijks te doen aen die valſche en opgetoyde *Me-vrouwe de Wereldt*, docht my nu ter tijdt tot vermaeck ende profijt aengevangen te konnen worden; dies te meer, om dat'er veel zyn haers gelijck, die men in alle ydelheyt ſonder beriſpinge ſchier laten voortvaeren, al even eens oft 't een ſchoon ende wel-gepalleerde Iouffer de onderwyſinge ende vermaninge waer boven het hooft ghewaſſchen. Godt gaef dat niet ſomtijdts en geſchiedde met de Biecht-Vaders ende Predikanten, dat'er bevonden wort in de jacht ten tyde van de ſoete Lenten: om dieſwil dat de velden dan vol van den geur van de bloemen zyn, ſoo wort den reuck van de bracken ſoo vertwijffelt, dat ſy het ſpoor van den Haes, noch ſijnen leger niet en konnen treffen, en dien volgens en hoort menſe oock niet baſſen: ſoo ſoud' het ſomtijts geſchieden, dat de gene die ſoo beſeten zyn van dat volksken, dat beſtreken is met bloemkens, ende met geparfumeerde moden, dat deſen ſoeten reuck, ſegg' ik, beletten ſoude het baſſen, en veel meer het bijten, uyt vreeſe van de ſelve door hunne vermaninghen te verlieſen. Doch dit gemaskert Iouffers goet, al is het met deſen quaden tydt ſoo overvloedigh, en is mijns oordeels noch niet 't gene dat meeſt dient beriſpt: daer zyn andere ſtucken en brocken, die wel dapper ende vinnig behoorden deur ghehaelt te worden. De ſchijn-heylige perſoonen, de geveynſde vrienden, de politike vogels met al hun uytwendigh gemaeckt vertoogh, ende met hunne inwendighe kromme ende ſlimme meyningen, al die donkere fronſel-hoofden, dunkt u niet dat dit de maskeraden zyn, die men het momme

me back-huys ſoude eerder behooren af te trecken? Den Philoſooph *Diogenes* woonde in een ton, ende ſcheen te gecken met de Paleyſen van arduyn-ſteen, ende van marber: hy gingh met eenen knapſack, ende ider een gheloofde dat'er maer biſſchuyt, en een houte ſchoteltjen met wat papieren in ſtaken; en als men die opende, vont men daer in twee dobbel-ſteenen, een flesken vol wel-rieckende wateren, en de ſchilderije van een Jouffrouw.

Ende op dat wy oock wat van onſe tijden hier by voegen. Heeft *Vrankrijck* niet bevonden, dat een van hare Princen ſich op de hooghſte Feeſt-daghen van 't iaer vertrock in een Klooſter, als oft hy een generale Biechte had willen ſpreken, ende lijf-kaſtijdinghe doen voor ſijn ſonden? En ondertuſſchen beſtedde al heymelijck den geheelen tijt in Brieven, daer hy mede gaf adviſen van de Rijcks vyanden. Het is lacchens weerdigh, ende van minder gewichte, doch dienende tot ons propoſt, 't gene dede eenen ſchalcken Bedelaer om te ſtelen: want al had hy twee ermen, droegh nochtans eenen derden van waſch ghegoten, ende in de Kerke komende onder het gedrang verthoonde hy altydt eenen waerachtighen erm met den gemaekten, en dan ſpeelde hy onder den mantel ſijn perſonagie met den derden; ende als hy met de twee ſcheen Godt van't Cruys te willen bidden, dan was deſen uyt om beurſen te ſnijden, ende om ſilver ſleutel-riemen te ſoecken. Wat dunckt u, beminden Leſer, van deſe dobbel treken? Dog het waer te wenſchen dat het deſen alleen waer geweeſt, die om gegaen hadde met geveynſde perten ende treken, ende dat'er hedenſdaeghs geen gevonden wirden, die ook ſoo den *Sanctificetur* maecken, die in het openbaer ſpreken als Engelen, ende in't duyſter leven als beeſten. Wy ſien voorwaer (Godt betert) onſe leſte eeuwe t'eenemael tot dobbelheyt en arghliſtige verkeeringe, tot een goddelooſe converſatie vervallen. Ick

weet

weet wel dat het mijn werck niet en is, dese fuyken op te halen, noch sulcke pasteyen t'ontdecken; het moeten al ander voor-snijders zyn, die sig dat willen ondervinden: ik bekenn' geirne dat myn mesken soo veel staels niet en heeft; ik wil alleen ettelijke gebreken hier af malen, ende dat in, en onder de personagie van de dubbelde ende gemaskerde *Wereldt*; ick hop' dat ick soo voorsichtighlijk ben handelende, dat ick sal wesen buyten opspraek van die het niet en sal gelijken: oft wel my soud' recht geschieden het gene aen eenen Schilder gebeurde; den welcken, soo hy eenen *Monsieur* uyt-geschildert hadde, die naderhant het stuck niet en woud' aenveerden; seggende, dat het hem niet en gheleeck in 't minst, noch in het meest; oversulks dat hy daer sijn profijt soude mede doen. Den Schilder en viel oock niet slinks, want hy liet het selfste aensicht soo 't was, en schilderde daer een gecks-kovel om, en doen quam *Monsieur* vloecken en tieren, en woud' den Schilder goet ront aen het lyf met den degen. 'T schijnt dat de menschen hedensdaegs ook soo wat vies zyn; veel dingen laten sy ongemerkt henen gaen; en isser iet dat hun schijnt te raecken, en te strecken tot hun'er nadeel oft verminderinge, dan zyn sy terstont te peert, en houden 't voor een affront al wat 'er gepredickt oft geschreven is: sy meynen waeragtig dat sy't zyn die geschildert staen in den gecks-kovel, ende die't Masker van de Werelt dragen. Dit niet tegenstaende, soo neme ick evenwel de penn' in de hant, met dit voornemen nochtans, ende met sulck opset, dat ik nimant en wil raecken: Raecken, segg' ick; want ick weet wel dat die een glasen-huys heeft, dat die op sijn gebuermans dack geen steenen en moet smijten; veel minder betaemt, dat die selver eenen balck in sijn oogen heeft, dat die sich met de splinter van een ander sal bekommeren, ende sijn eygen leet vergeten Dat waer recht gedaen gelijck de *Lamiæ* deden, die, als sy in haer eyghen huys waren, namen de ooghen uyt haer voor-

hooft,

hooft, en floten die in een doosken, soo dat sy blint waeren in haer eyghen huysghesin, ende niet en bemerckten de vuyligheyt van de Kamers, de geiligheyt van het lynwaert; de smodderigheyt van de tenne Schotels; en dat 't over al gestelt was oft de Vercken daer gewoont hadden: dat, segg' ick, en wisten sy niet: maer als sy buytens huys gingen, dan stelden sy die wederom in, en door-saghen tot de beenderen toe de ghene die sy op straet quamen t'ontmoeten. Desen hadd' haer te fraey kleederen, die en behoorde geen Camenier te volgen, hier woonde een Dochter die haer hadd' laten bedrieghen, daer was eenen die heele dagen niet en dede als tuysschen. Soo sagen sy, segg' ick, gedurigh uyt, en niemant en sagh eens in, ende schenen ghenuchte te scheppen datse met haere handen saten in 't onkruyt van de geburen, al oft 'er in haren hof niet meer als al te veel en hadd' geweest om te wieden. Evenwel soo daer imant waer van die *Kruykens en raeckt my niet*, die my aen boort quam, ick heb eenen herden schildt daer ick my ridderlijck mede kan beschermen. Want ick lese *Deuter.* aen 't 19. Cap. dat is 't by aldien dat'er twee gaen in 't bosch om hout te kappen, ende dat den eenen by ongeluck sijn bijl ontschiet, daer den anderen mede ghequetst wort, dat'er op hem evenwel geen verhael en magh vallen. Het welck den *H. Gregorius* soo toepast aen onse manieren en zeden: *Wy gaen*, seyd' hy, *in 't bosch, dickwils als wy ons begheven om onser Ondersaten leven te beschouwen: wy kappen hout, als wy uyt een goet hert hunne sonden snoeyen: de bijl schiet uyt, als de berisping voorder loopt als de meyninge.* En dit was d'eenige van den *H. Augustinus*, als hy ghepredickt hadde tegen de gene die soo naer de ontuchtige schouw-spelen loopen. *Alipius* liet sigh voorstaen als oft het alleen op hem gemunt hadde gheweest; en den *H. Augustinus* nam Godt tot getuygen; dat hy in het seggen op *Alipius* niet eens gepeyst en had. Wel hoe! sou men dan in Sermoonen, en in de Boecken niet mogen handelen

len van de ſonden in het generael en gemeen, om dat 'er imant in de wijde werelt is, die ſy ſelven daer in heeft vergeten? Ergo ſoo en ſoude niemant oock by nagt met een lanteiren mogen gaen over ſtraten, om dat hy door 't licht eenen dief, die beſigh is met een winckel op te breken, ſoude ontdecken. Ghy ſiet wel, beminde Leſer, dat en geeſt immers geen verve.

Doch dit altemael, al ſluyt het ſeer bondigh, is nu noodeloos voorgehoudẽ, aengeſien ik meer betrouw op uwe goet-ionſtigheyt, als op myne onnooſelheyt, dies te meer, om dat ik mijn naervolgende ſchijven t'eenemael ſoek te matigen, en maer alleen en ſpeel' op een deel vrytollige namen als *Claesjen* en diergelijke, naer 't exempel van de Godts-geleerde die onder *Titus*, ende de *Spanjaers*, en onder *Fulano* hunne propoſten uytwerken. Ik heb ook hier en daer ingeſchoten ſommige geſchiedeniſſen uyt ander boeken: andere, ſegg' ick; want ick beken geirne, dat allen de pijlen niet en komen uyt mijnen koker. Ick en ſal dan hier niet ſchrijven 't gene dede den *Prince d'Oria*, in een gelegentheyt van meerder weerde. Deſen, ſoo hy *d'Infante van Spagnien* moeſt ontfangen, en verſtaẽ hadde dat'er ſommige oorblaſers hare Hoogheyt wijs gemaekt hadden dat allen het koſtelijckſte datſe daer ſien ſoude, geleent was; ſoo heeft den Prince met groote letters doen ſtellen op den gevel van het Paleys deſe naervolgende woorden: *En eſtas caſas por gracia de Dios, y del Reyno ay coſa preſtada.* Ick en ſpreke ſoo vermetelijk niet, maer bekenne geirne van d'een en d'ander Schrijvers, hier en daer al wat ontleent te hebben: ſoo nochtans dat ick niet t'eenemael kael en ſoud' blyven ſitten, al quam ider Vogel ſijn eygen veirtjens wederom halen.

Nu wat belangt den ſtiel, of manier van ſchrijven, die is klaer, gemeenſaem, effen af, ſonder veel duyſterſinnige ſtop-woorden, die den draet van den Leſer midden in den gangh ſtutten. Ick bemin de waerheyt ende klaerheyt.

OP

OP DE
GHEMASKERDE
WERELDT
VAN
P. ADRIANUS POIRTERS.

DE Wereldt *hadd' soo langh ghestaen ;*
Dat haere schoonheydt was vergaen ;
Haer groene jeught was al gevlucht ,
Men sagh aen haer maer ongenucht ;
Den tempel van dit blondig hooft ,
Die stonden van haer eer berooft ,
En haer gesicht dat eertijts blonck ,
En dreef soo menigh minne-vonck ,
Waer uyt sy snoode straelen schoot ,
Dat was van lippen dick en root ;
De kaecken sagh men sonder bloos
Die eertijdts streden met de roos ,
En haren blanck-yvooren tant
In haeren soeten mont geplant ,
Die was'er doen wel vier in 't gros ,
De dry verrot , den eenen los ;
Alleen soo blijft'er schoon getal
Van diepe rompels over al.

Dit hadd' de Wereldt *self ghehoort,*
Maer wierde wel te deegh ghestoort ,
Dies quam sy loopen voor't ghelas ,
Daer sagh Madam' *hoe dat sy was.*

Wat soude doen ? sy wenschte wel
Te steken in een jongher vel.
Maer desen wensch en holp haer niet ;
Schoon sy hier slapen daerom liet.
Doch soo sy nu mistroostigh stont ,
Gaf haer Cupido *desen vont ,*
En dede haer een Masker aen ,
En seyd' het sou dan beter gaen.
Daer med' soo scheen sy weder schoon ,
En ghingh van nieuws naer haren throon ,
Daer sy ghelieft is van de jeughet ,
Die sigh in schoonen glans verheught :
Maer soo daer eens Godts liefde *quam ,*
Diet haer 't gheleende Masker nam ,
Soo sat de Wereldt *weer ontdeckt ;*
Is 't wonder dat ghy met haer geckt ?

TOT

TOT HET
BOECKXKEN.

GAet *Boeckxken* gaet vry uyt, en laet de menschen praeten,
Die schorft is op sijn hooft, die sal den kam wel haeten:
Gaet henen evenwel, en spreckt met stouten mond',
Daer sagte meesters zyn, daer blyft een vuyle wont.
Maer dat gy u wel wacht van niemant niet te laken;
Gy moogt de fauten wel, maer niet de menschen raken.
Straft vry de *Ydelheyt*, en wat de *Werelt* doet,
Maer dat gy nimmermeer tredt imant op den voet.
Als gy u daer voor wacht, dan is'er geen verwijten;
Maer in den gribbel vat, en in den grabbel smijten:
En of gy somtijts noemt ons *Claesje*, *Griet* of *An*,
Dat is van niemant niet, dat is van *Alle Man*.
Men magh nu anders niet, soo teer zyn onse ooren;
Dat niemant niet en wilt de platte waerheyt hooren.
Al waer het uwen vrint, nijpt ghy hem wat te fel,
Straks is hy op sijn peert, en springt schier uyt sijn vel.
Soo dat men hedensdaegs moet als Churgijnen leven,
Die strijcken eerst den erm eer sy een steeksken geven,
En trecken soo het bloedt dat in de ader sit,
Op dat het heele lijf ghenese door een lit.
Nu merckt gy immers wel hoe dat gy u moet dragen;
Op dat'er noyt met recht komt imant van u klagen.
Daerom siet wat gy doet eer dat gy u verbrant,
Want daer is over al soo menigh vies verstant:
Maer wat een *Lichte-veegh*, en *Venus-jancker* smallen;
Of wat een *Kiecken-hooft* wilt van u liggen rallen,
Oft ivers een *Doctor* met herssens van papier,
En past op hunnen klap, en snater niet een zier.
Spreckt kloeck dan uyt de borst; geen woorden geven tollen,
Maer wat gy doet oft niet, en spaert geen *Sotte-bollen*,
Dat volksken wort te mal, gaet die eens aen hun vel;
Streelt die op 't hekel-bert, en pluckt die vogels wel.

O Lieve pijn, ô soete smert!
O blijde wonde van mijn hert!
O suchtjens vol van honingh soet!
O druck dat suyckert myn gemoet!
Ey! voelt eens hoe mijn hertjen jaeght;
Om dat het kloecke vlammen draeght;
Ey! tast eens hoe mijn polsken slaet,
Het tuyght myn sieck-gesonden staet,
Myn ooren en mijn blindt gesicht
Die scheppen binnen klaerder licht.
Den smaeck en mynen bleecken mont;
Die suyghen honingh uyt de wont.
Myn flauw gevoelen is verheught:
Waerachtigh dat is Hemels vreught.
Ey! seght mijn Engel wat ick voel!
Wie kiest myn hert voor eenen doel?
Wie is 't die my neemt met'er handt;
En die 't lancet daer binnen plant?
Ick voel de letters, en ick spel:
'Tis Jesus Naem, dat merck ick wel.
'Tis Jesus, Jesus, mijnen Heer!
Hy snijdt, hy quetst, hy wont al meer,
Beschrijft het wit van mijn gemoet
Met dierbaer purper van u Bloet.
Druckt Jesus Naem die ick bemin.
Daer hondert duysent reysen in.
O Naem, voor wien de grootheyt beeft;
Hel, Hemel, en al watter leeft!
O schoonder Naem als dageraet,
O soeter Naem als honingh-raet!
O groender Naem als 't Levens-hout,
O rijcker Naem als 't fijnste gout!

O sachter Naem *als tortel-duyf,*
O verscher Naem *als wijngaerts-druyf!*
O klaerder Naem *als Sonne-strael,*
O stercker Naem *als louter stael!*
O grooter Naem *als Keyser-rijck,*
O Naem *die noyt had sijns gelijck!*
Duyckt Bloemkens *wie gy oock meugt zyn.*
Want gy verlist hier uwen schijn:
En gy Rievierken *loopt van my,*
Geen silv're nat en heeft hier bij;
Gy trotse Kruykens *buygt u neer,*
G'en rieckt soo soet als uwen Heer,
Sluyt Voghelkens *u beckskens toe,*
Ick ben u singen nu al moe;
Al wat ick sag ost heb gehoort,
Dat is vergeten door een Woort.
O Jesu, Jesu, Jesu *soet!*
O Naem *gedruckt in mijn gemoet!*
Ick ben bewaert, en oock vereert,
'T is Vidit, *en* geparapheert:
Laet vry de Wereldt *nu voortaen*
Eens komen met haer Masker *aen,*
En d'Ydelheydt *met soet gevley,*
Ick hou den spot met alle bey.
Al komt Genucht *gelijck sy plag;*
Ick ben gewapent tot den slag.
Weet als ick dees Hoog' naemen *draeg,*
Dat ick naer Doodt *noch* Duyvel *vraegh.*

* * * * * *
* * * * * *
* * * *
* * *

AEN

AEN
P. ADRIANUS POIRTERS;
OP HET
MASKER
VAN DE
WERELDT.

WOrt *Ptholomeus* hoogh gheleert,
Met reden over al ghe-eert,
Om dat hy uyt den diepen nacht
De *Wereldt* heeft in 't licht ghebracht.
Is 't dat *Americus* noch leeft
In 't *Deel* dat hy gevonden heeft;
Is 't dat noch heden wort ghehoort
Columbus naem, en van der *Noort*,
Syn over al om hunne vaert
Noch *Draeck*, en *Candijs* seer vermaert
Waerom en sal de selfste *Faem*
Oock niet verbreyden uwen naem,
Dees zeylden wel de *Wereldt* ront
Daer ieder een nieuw *Rijcken* vont,
Hier in het *Oost*, daer in het *West*;
Maer ghy ontdeckt de *Wereldt* best.
Al quaemen *Spaensche kraecken* aen
Daer woont den swarten *Indiaen*.
Schoon d'ander vlooten zyn geplant
Aen *Batams*, en *Guenas* strant;
Noch heeft ons noyt *Matroos* gheseyt,
Hoe verr' en waer de *Wereldt* scheydt:
Maer ghy gheeft ons beduydenis,
Hoe dat 't met haer gheleghen is.
Ghy thoont u *Philothea* klaer
De *Wereldt* in het openbaer;
Ghy thoontse haer vol van verdriet,
Vol van bedrogh, en anders niet,
Vol dobbelheyt en sottigheyt,
En *Ydel*, *Ydel*, *Ydelheyt*.

G. V. E. 13. *Augusti*, 1649.

AEN DE WAERACHTIGHE PHILOTHEA:

DAT IS

De Godt-minnende Ziel.

Et is geschiet buyten myne meyninge en verre boven myne hope, *Godt-minnende Philothea*, dat dit myn Boeckxken, daer ick onnoosel aengheraeckt ben, op het verloop van vijf jaeren driemael onder den naem van *ydelheyt*, ses mael onder den naem van't *Masker* t'samen achtmael de Persse sou passeren. Ik wil dit geluk aen u vriendelijk onthael, door't welck gy soetjens in de ooren van den Leser weet in te vloeden, geirne toeschrijven: ende dien volgens vinde ik my verbonden desen negensten en lesten druk aen u, als aen een Eygenersse op sekere maniere ghesproken, op te draeghen: soo dat ghy het grootelijcks soud' gheyoelen, waer't dat ick in dit myn werck iemandt anders, als uwen naem quam te stellen. Al hoe wel wie is'er van de menschen, oft wie kander komen, die met sy te vergelijcken, of die uwen lof kan bereycken? Men vint'er veel die verstant hebben, doch niet vergeselschap met deughden, andere hebben wel schoonigheyt, maer een seker geestigheyt komt'er te ontbreken; veel hebben uytwendighe gratien, maer gheen inwendighe devotie. In u worden gevonden, ende volmaecktheden des lichaems, ende deughden, het eenigh çieraet der zielen: soo dat ick wel een groote onbeleeftheyt, en als een doodt-sonde sou begaen, waer 't dat ick van myn eerste genegentheydt tot u quam af te wijken. Om dat te bethoonen met wercken, 't gene ick dreygh met woorden, soo kapt mynen

ESUS

nen ancker af, ende gaen op Godts ghenaede dryven biddenden sijnen H. Geest, dat hy met goede invallen myne slappe zeyltjes soo doen spannen en swellen, dat ick u, *Lieve Philothea*, naer een behouden reys, door dese wereldtsche grondeloose baeren tot de baven van saligheyt magh bestieren.

Het is eertijts het gebruyk geweest dat'er in de Kercke van de Christenen opgehangen wierden raeders en wielen van wagens, ende dat de Leerars der gemeynte dikwils voorhielen, dat de saken van dese werelt soo ongestadig en vergankelijck waren, ofts se altemael op wielen gedurig hadden afgeloopen. Dit was doen ter tijt gelijck het noch is op den dagh van heden, een teecken en beduydenisse van ongestadigheyt: ende is ook eertijts geweest een ghewisse waerschouwinghe aen den Koninck *Sosostris*. Desen liet vier Koninghen inspannen die sijn Karosse moesten trecken, van de welcke den eenen altijdt omsiende, en daer op ghevraeght, gaf voor antwoordt: *Heer Koninck, ick die het radt keert en draeyt, het opperste komt onder, en het onderste komt boven; en ick denck dat dat de kans oock eens sal keeren, ende dat gy sult dalen, en dat wy sullen klimmen.* Op dit radt; ô *Philothea*, loopt en draeyt de wereldt; daerom hebb' ick aen den ingangh van dit Boeckxken, dit Sinnebeelt willen indachtigh maken, om u, haer ongheſtadigheydt, daerse alleen in ghestadigh is, in te drucken; op dat ghy met dese *Goddelijcke Liefde* u begeerten boven haer soud' verheffen. Hier siet gy dan vergankelijkheyt van de bedriegelijke *Werelt*, door de welke den *Philosooph Democritus* sijn geheel leven heeft gelacchen, en den *Pholosooph Heraclitus* anders niet en heeft gedaen als weenen; soo dat dese twee, al staken in de duysternisse van 't Heydendom, hebben nochtans door het licht van hun natuerlijck verstant haer valsheydt ghenoegh konnen doorgronden. Den *Eerw: Pater Joannes de Gouda*, vermaert door sijne Sermoonen en Boecken, plach te seg-

gen, dat'er een gaetjen alleen was daer men de *Werelt* door kost aenschouwen, en seyde dat te wesen de tralien van de Bicht-stoelen: Want daer is 't dat een jegelijck sijn swarigheyt te berde brengt, om sijn benouwt hert een weynigh te verlichten. Buyten die plaets en willen wy haer ydelheydt noch soo aenmercken, noch soo belijden. Wy zyn, O *Philothea*, ghelijck de vissen in de zee, die de brackheydt van de soute wateren niet en smaken, voor datse naderen den mondt van een binnelantsche rivier, die haren stroom onder die siltighe baren komt te schieten. Soo lang als wy binnen de wereldt swemmen en woelen, soo en bevroeden wy hare bitterheydt niet, noch hare swarigheden; men moet sigh een weynigh daer af vertrecken, om die met een vry en onbelemmert gesicht t'ondersoecken.

Ende min of meer gelijck die eenen *Almanach* sou willen lesen, moet het Boecksken een weynigh van sijn oogen houden, ende daer niet op liggen; soo moet men oock de *Wereldt* van verre besien om te leeren wat voor eenen *Almanach*, en *Logensack* sy is, wat quaet weder sy *prognosticeert*, wat tempeesten en Eclipsen. Dit en sien wy noyt beter dan als wy uyt de *Werelt* moeten scheyden. Doen heeft het oock ghevat sijne Konicklijcke Majesteyt *Philippus* den III. die nochtans met sijn heylighe huysvrouwe Godtvruchtelijk geleeft hadde. Desen, naer dat hy 23. iaren gheregeert hadde, ligghende op sijn sterven, en overpeysende de *ydelheydt* van de *Hoffsche Wereldt*, heeft tot hem geroepen sijnen Predikant *P. Hieronymus de Florentia*, van de *Societeyt Iesu*, en hem belast dat d'eerste reys als hy op stoel sou staen sou verkondigen, *Dat hy hadd' sien sterven eenen Konink, die soo veel iaren wenschte Eremijt geweest te zyn, als hy Konink geweest hadde*. Diergelijke redenen dan, O *Philothea*, hebben my beweeght, dat ick dese *Ydelheydt* een weynigh tijts soude voor oogen

stellen

stellen, 't gene ik in dit boeckxken heb ghetracht te bewijsen. Ick hebbe al willens en wetens myne manier van schrijven getempert, en niet t'eenemael op sijn geestelijck willen stellen: gelijck sommighe doen, die heel verheven spreken, en anders niet by en brenghen als het mergh van de verlichte Schrijvers. Myn ooghmerck en het wit is de *Ydelheyt des Werelts*, by soo veel duysenden beklaeght, by soo weynighe versmaedight, een luttel met eenvoudighe woorden t'ontdecken: Tot meerdere onderwijsinge en naerder uytlegginge heb ik tusschen de dichten ingheyoeght een *Aenspraeck*, om u een weynigh te onderhouden, en om met u als tusschen beyde eens te mogen spreken, daer in voorhoudende verscheyde Leeringen ende Historien, op dat gy de *Wereldt* eens soud' met de voeten stooten, en dan u beghinnen te stellen om Godt allengskens naerder en naerder by te komen; ghelijck de Reygers en Oyevaerts doen, die twee oft drymael op de aerde met haere voeten douwen, om haer selven soo om hoogh te dringhen; soo wensch ick dat u, O *Philothea*, dit boeckxken een occasie magh wesen om u van de aerde, dat is, van de verganckelijcke genuchten, eer en rijckdommen te verheffen, ende dan voortaen als eenen *Paradijs-vogel* verre boven dese *ydelheyt* uwen swier te houden, op dat ghy nimmermeer met u begeerten en komt neder te daelen. Ende is 't by aldien dat het Soontjen van den Koninck van *Japonien* soo opghevoet wierde, dat het noyt op de aerde raeckte, om dat het erfghenaem moest wesen van een Rijck dat nochtans op d'aerde was ghelegen, soo siet ghy wel hoe voorsichtelijck dat ghy uwe voetstappen oock moet setten, ick houd' u voor een Princesse, gy zyt by my een Koninghs Dochter: verre moet dan van u wesen dat gy aen de aerde vast gehecht soud' blijven, Voorwaer, soo ghy den Hemel menighmael met u ghedachten by komt woonen, dat sal in u een aen-

ghenaeme walghe van de aerdtſche ſaecken aen doen kleven.

Wanneer het Hert van d'aerde gaet,
En door de blauwe wolcken ſlaet,
Wanneer 't gemoet daer boven ſweeft,
En niet als Hemels voedſel heeft;
Wanneer de Ziel haer keert tot Godt,
Dan is de werelt enckel ſpot.

Ik weet wel, gy zyt al verheven van moet en couragie, gy en ſoud den naem van *Philothea* niet willen voeren, waer 't dat ghy den naem van *Philothea* niet en wout beleven: dat doet my vaſtelijck ghelooven uwe zeeghbaerheydt, Godtvruchtigheydt, eenigheyt, eerbaerheyt, vreeſe des Heeren, ſuyverheydt des herten; met een woort, alle de deughden die in u worden gevonden: deſe, ſegg' ick, geven my een vaſte hope dat ghy u liefde op d'aerde niet en ſult laeten ſpelen, als om den Hemel meer te beminnen. Doorwandelt ghy deſe wereldt met u verſtant, 't is om de glorie Godts daer alleen uyt te raepen: ſijn liefde leert gy uyt het vier, ſijn ſoetigheydt uyt den dauw, ſijn bermhertigheyt uyt de grondeloose zee, ſijne ſchoonheyt uyt de bloemen, ſijne rijkdommen uyt de goude Mijnen; daerom alleen, ſegg'ik, wilt ghy deſe werelt aenſchouwen, anderſints is u nature en genegentheyt tot verhevender ſaecken geſchapen. My dunckt als gy eens in uwe ziele ſmaeckt de ſoetigheydt van den Goddelijcken trooſt, en dat ghy eens proeft dien Hemelſchen *Nectar*, dat ghy dan roept met duyſent ziel-ſuchten die uyt uwen boeſem vlieghen: *Wee my, dat mijn ballinghſchap hier ſoo langh wordt uytgetrocken! wie ſal my verloſſen van dit lichaem des doodts! Hoe ghenoegelijck ſijn uwe tabernakelen, O Heere der krachten! mijne ziele beſwijckt ende ſmilt in het overdencken van uwe ſalletten! waerom en verandere ick niet in een Hert, op dat ick eens magh loopen naer die Fonteyne der levende*

wateren,

wateren? Wie sal my geven vleugelen van een Duyve, en ick sal vliegen en gaen rusten? O wanneer sal ick eens in eenen Engel veranderen, om die hemelsche genuchten en de blijdschap der saligen te genieten! Gaet daer mijne wenschen en begeerten, vlieght derwaerts op myne ghedachten en gepeysen, sit op die vleughelen der winden, snijdt door die blauwe wolcken, gaet eens daer boven ghenieten dat noyt ooghe ghesien en heeft, noch oore gheboort, noch gedaelt en is in 's menschen gedachten. O dat ick hadd' een glinsterken van de eeuwighe Sonne! O dat ick hadd' een brieseltjen van dat hemelsch Manna, O dat ick hadd' een sandeken van ons Vaderlant daer boven! O dat ick hadd' een straeltjen van dat Goddelijcke vier en vlamme! O wat een beweginge sou dat geven in mijn ziele! wat een veranderinge in myne manieren! Gy zyt eens gedaelt op een Herderken, hy is verandert in eenen Koninck; gy zyt eens gedaelt op een kleyn Kint, en hy is geworden eenen Rechter van twee Ouderlingen; gy zijt eens gedaelt op eenen Visscher, en hy is opgenomen tot het hooft der Kercke; gy zyt eens gedaelt op een oneerlijcke Vrouw; en sy is geworden de genuchte der Engelen. En wat een kracht en sterckte en hebt gy aen de teere en swacke Maeghden niet gegeven? ghy verweckt Catharina, *datse liever heeft op scharpe raders gescheurt te zijn, als in de gheborduerde karosse van den Keyser* Maximianus *ghevoert te worden: ghy doet* Agnes *met meerder vreugt staen in't midden der vlammen, als* Sardanapalus *lag op de roosen: gy laet* Barbara *stellen in de ysere boeyen, en sy is schoonder dan oftse waer behangen met goude ketenen:* Pontamiena *wordt in het siedende pek gesmolten, en haer dunkt datse met hemelschen dauw wort overgoten: gy doet* Ursula *wenschẽ om pylen,* Agatha *om nijp-tanden,* Thecla *om wilde beesten,* Clara *om Cruycen: Maeckt, O sterken Geest, dat* Philothea, Clara *magh wesen, dat sy met* Ursula *roept om wonden, met* Thecla *om bloet-gierige dieren; datse de voetstappẽ volge van* Catharina, *datse gelijk mag worden aen* Barbara, *datse met de kloecke Maegden haer ziel sal hebben in den*

 Hemel,

Hemel, ſchoon het lichaem hier noch wort gehouden op der aerden. O geluckig en duyſentmael geluckig, die van nu af beſelt hebben de Haven van de eeuwige glorie! die nu zijn buyten perijckel van ſchipbreuck te lyden, die het vaſte lant van hunne ſaligheyt al beſitten! Wanneer ſal ik eens ſien die negen Chooren der Engelen? wanneer ſal ik eens wenſchen aen de vierige Apoſtelen, aen die vrome Martelaren om hunne Laurieren, aen die ſuyvere Maegden om haer Lelien? wanneer ſal ik daer boven eens gaen genieten die ſekere geruſtheyt, die geruſte ſtilligheyt, die ſoete geluk-ſaligheyt, die gelukſalige eeuwigheyt, die eeuwige vrolijckheyt? O Heere! wanneer ſal ick komen en voor u aenſicht verſchijnen? ô Heere! wanneer ſult ghy mijn ziel uyt deſe levende doodt verloſſen, en tot dit onſterffelijk leven opnemen? Soo dunkt my, O *Philothea*, dat ick u hert ſien vlammen; diergelijcke ziel-ſpraken merck ick in uwen kloecken gheeſt te ſpelen, ſulcke wenſchen en ſuchten ſtiert ghy ſomtijts na den Hemel. Ick weet wel, gy zyt een wel-geboren kint dat anders niet en ſoeckt als ſijne ſaligheyt te verſekeren. Dit ſoo weſende, ſoo ſegg' ick u het gene Chriſtus in 't Hofken ſeyd' aen de Soldaten: *wie ſoeckt gy?* Sy antwoorden *Jeſum van Nazareth*. Waer op *Chriſtus* ſeyde: *Laet deſe dan gaen.* Soeckt ghy *Jeſum van Nazareth* oprechtelijck, O *Philothea?* Laet dan de eere, de wellusten, de pracht, de ydelheydt des wereldts, laet die varen: verlaet die, eer datſe u verlaeten, dat is mijnen wenſch, dat zyn al myn begeerten: want waerachtigh,

Wie dees werelt verkieſt,
Soo dat hy Godt verlieſt;
Als 't gaet op een ſcheyden,
Miſt hy 's alle beyden.

Hier loopt my als in den mont, en in de penne *Gerardus à Campis.* Deſen hadd' een ſchoon huys gebouwt,

bouwt, en was wel gheſtoffeert, waer toe hy ſijne vrienden genoot heeft om dat eens te begieten, en naer datſe luſtigh geweeſt waren, heeft hy aen hun gevraegt oft'er iet was dat ſulck een huys ontbrack? Waer op eenen van al antwoorde, ja, dat'er een gat was, koſt hy dat ſtoppen, dat hy dan geluckigh ſou weſen: den welcken ſeyde, dat het gat van de deur was, daer hy doodt ſou uytgedraghen worden, als wanneer hy oock vrouw en kinderen, goet en bloedt, ende alle vreught der wereldt ſou moeten verlaten; welcke waerſchouwinge ſoo veel ghewerckt heeft in het ghemoet van *Gerardus*, dat hy de *wereldt* met haer *ydelheyt* heeft gaen verſaken. Hoe weynigh zynder, O *Philothea*, die dit eens oprecht overdencken? hoe luttel die daer na hun leven ſchicken? ende nochtans den *Apoſtel Paulus* en houdt niet op van ons te vermanen? (a) Ick ſegg' u dan, *O Broeders dat den tijt kort is, op dat de genen die vrouwen hebben, zyn offe geen en hadden, en die weenen, offe niet en weenden; en die lacchen, of ſy niet bly en waren; en die koopen, of ſy niet en beſaten; en die dees werelt gebruycken, of ſy niet en gebruyckten: want de figure ende den ſchijn van deſe wereldt die gaet voor by. Rolandus* een werelts jonghman, wierde deſe verganckelijckheyt oock op eenen dagh ghewaer, want 's avonts uyt een luſtighe feeſt, en vrolijck geſelſchap t'huys komende, vraeghde hy ſijn ſelven: *Roelandus* waer is nu het banket dat ghy van daegh hebt genoten? waer zyn de leckere ſpijſen? waer die koſtelijcke wijnen? waer is dat muſieck en inſtrumenten? waer die lieffelijcke ſtemmen? waer die aerdighe danſen? waer dat aenghenaem en vrolijck gheſelſchap? is dat dan al ghepaſſeert? is dat dan al-te-mael voor-by? zyn die ghenuchten ſoo haeſt al verdwenen? O nu ſien ick dat de wereldt ghelijck als op een radt ſchijnt te draeyen en te keeren, en alle genuchten tot eenen haeſtigen en on-

(a) 1. *Cor.* 7.

onverwachten ondergang is brengende. 'T gene desen *Rolandus* heeft bevonden. (a) Hadd' *Ezechiel* langer tijt te voren in het schip beschreven, dat hadd' masten van Cederboomen, riemen van stercken Eyken-hout, ende een kostelijcke campannie, en spiegel, het had zeylen van zyde, en vlaggen van purper en meer andere kostelijcke toerustinghe: maer daer en was geenen anker aen, die het stantvastigheyt ofte versekeringe sou konnen geven. Hoe wel seyt dan de Godtvreesende ziel, by *David*: (b) *Het is my goet, mijnen Godt aen te hangen, en in mijnen Heer mijnen ancker en hope te stellen.* Die wensch ick dat altijdt u toevlucht magh wesen, O *Philothea*, op sijne gratie hope ick dat gy voortaen sult steunen, en niet op het ongestadigh radt van *Ydelheyt*. Daer toe hebbe ick de penne in de handt genomen, om u in uwe aengenomen Godts-dienstigheyt te verstercken; versterken, segg' ick, sag al dat, 't gene ick hier gestelt hebbe op 't pampier, dat, dat te voren al in u hert was geschreven, en dat het al eerder by u waren werken, als by my woorden, ick bidd' u al evenwel, dat gy my dit Boecksken in danck wilt ontfangen, om wiens wille het alleen te voorschijn is ghekomen. Het sal u dienen, 't en zy ick in myne hope bedrogen worde, tot een *Preservatief* tegen het lockaes der wellusten, en met eenen hier ende daer aenwijsen de walgelijcke pillekens die de *Wereldt* soo aerdigh weet te vergulden. Ick bidd' neemt dat in danck, en vaert eeuwig wel.

TOE-MAETIEN.

ICk volge hier in de voetstappen van *Seneca*, die in sijn Brieven aen *Lucilius*, op het eynde van sijn *Missiven*, altijt iet aerdigs daer voor een *Toemate* by voegt, hoe wel het selve punt-redē met sijn voorgaēde niet over een en is komende. U sal dan ghelieven voor dit mael met het navolgende gedient te wesen.

Een

(a) *Ezech.* 27. (b) *Psalm.* 2.

Een arme Vrouwe die haren kost met spinnen won, had haer Soontjen om een boodschap uyt-gesonden, maer desen lang achter gebleven zynde, wiert in sijn wederkomste onthaelt met slagen. Den Lecker kreet en huylde, en om de voordere straffe te ontgaen seyde hy: Moeder had gy daer geweest en gesien dat ick gesien hebbe, gy soud' daer oock wel soo langh hebben blijven staen gapen. Wel, vraeghde de Moeder, wat hebje ghesien: Hy antwoorde: *Ick heb in een schouw ghesien eenen hont draeyen een wiel, en hy spon al ghebraden vleeesch.* Is dat niet een rijck antwoort voor eenen schamelen Jongen? ick geloof dat hem den monde lang waterde, ende dat hy dickwils noch op den hondt peysde, als hy het radt van sijn Moeder sagh draeyen. Doch gelijck Godt vriest naer de kleederen, soo geeft hy appetijt en smaeck naer de spijse: en den honger doet honingh uyt een korstjen broots suygen. *Philothea*, om u een korfken van alle soorten van kruydekens te versien, soo neemt dese *Spreeck-woorden* noch mede.

Dit voor U Ed.

Heyligheyt en leydt niet alleen in den schijn,
Maer heyligheydt leydt in heyligh te zyn.

Dit voor de Luyaerts.

De alder-naeste by de Kercke,
Sal men de alderlaetste daer in mercke.

Dit voor de Modisten.

Fluweel, Sattijn en Hofsche reucken,
Blusschen het vier uyt, in de keucken.

Dit voor de Miſtrooſtighe.

Liev' vrienden wilt dit wel verſinnen,
Elck huysken heeft ſijn kruysken,
Is 't niet van buyten ſoo is 't van binnen:
Iae is'er Godts kruysken niet;
Soo en is 't Godts huysken niet.

Tijdt-verlies dat is kleyn profijtelijcken arbeydt van de wereldt.

Naer ſoo veel tijdts:
Hoe weynigh profijts?

GOdt voorder' u, Madamoisell',
Gaet dit voor goet oft is 't maer spel,
Soo neirstigh aen dat klockghetouw:
Ghy sijt een peirle van een Vrouw.
Ey, siet eens wat een suyver handt!
Ghy sijt het puyck van heel het Landt;
Die met soo menigh-vouden draet,
Door een fijn Spaensche kantjen slaet;
Ba! sulcke Lie die worden rijck,
En winnen 't gelt gelijck als slijck.
Maer segg' een reysje, van dit goet;
Hoe veel een vaeyem kosten moet?
Wel! lachte ghy als ick dit vraegh!
Het is misschien voor eenen kraegh.
En voor een, al en weet gy 't niet,
Misschien die ghy niet noy en siet.
My dunckt dat sy van schaemte swijght,
Om niet te seggen wat sy krijght.
En datse daerom heel den dagh,
Ontrent de Spin wel wercken magh:
Want als het al gecropen is,
En als het al geloopen is,
En als het al gekeken is;
En als het al gesteken is,
En als het al geslingert is,
En als het al gevingert is,
En als haer netten sijn gespreyt,
En als haer kanten sijn gebreyt:
Is 't noch een meughsken voor de Spin,
Dat is voor haer noch groot gewin.
Is 't eenen schellingh voor een ell',
Soo gaet de Coopmanschap noch wel,
Want dickwils sit gy dagen langh,
En wachten tot s' avonts sonder vangh,
En dickwils siet men dat den prijs
Hanght aen de Mode van Parijs,
Soo weynigh brenght haer wercken uyt,
Maer siet wat ick hier uyt besluyt;

Ick segg', en ick wilt houwen staen,
Dat veel de selve wegen gaen;
Ick segg', al hevet geenen schijn,
Dat sy maer Spelle-werkers *zijn:*
Door-reyst de werelt op en neer,
Siet op Mevrouw, *siet op* myn Heer,
En wat ons Jouffer, *en haer* Maeght,
En wat dat doch ons Heerschap *jaeght:*
Gaet, ondervraeght een armen Bloedt
Hoe veel, en wat hy niet en doet,
'T is altemael, 't is om ghewin,
En steken daer haer leven in:
Ick segg', al hevet geenen schijn,
Ick segg' noch eens dat 't Spinnen zijn:
Daer sit Me-Jouffer *heel den nacht,*
Maer naer een mager Vlieg' *en wacht,*
Die feselt haer wat in haer oor;
Dat is den vangh van onse Sloor:
'T is wel gevangen waer hy vast,
Maer neen, hy is te slimmen Gast,
Hy is'er deur, en trompter uyt.
Wat seghdy nu van onsen Guyt?
Doch sy en is het niet alleen,
Verloren arbeydt is gemeen.
Is't dat ghy 't heel de werelt vraeght,
Wie is'er die het niet en klaeght?
Den eenen wachte naer sijn Bruyt,
En streeck hem daeghs te voren uyt:
Een ander was doen wel ghetrouwt,
Maer 't was hem 's anderdaeghs berouwt.
En Floris *onsen erghen Loer*
Die lettehoe dat Besjen *voer:*
Hy wachte naer de leste ziel,
Om dat het goedt op hem verviel,
En wist dat in het testament
Alleen was sijnen naem bekent.
Dies hoopten hy dat 't reysen sou,
En Besjen *sit weer in de schouw.*

Mijn Heer *was is in het Hof gheacht*,
Soo dat hy grooter ſaken wacht,
Hy wachte ſeven iaren lanck,
En ſcheyde noch met eenen ſtanck.
Ick ben hier naeſt een weldig Kindt,
Het ſpitſte Eentje dat men vint,
Het trotſte Quantje *van de ſtraet*,
Dat altijdt trots en trotſer gaet;
Dat quam hier nimmermeer voor-by,
Of 't hadd' een Iouffer aen de zy,
En ginck ſpanceren naer den noen,
Want anders had het niet te doen.
En dienden haer voor Talentijn,
En wou, en ſou, en moeſt het zijn,
En dienden haer voor Serviteur,
En droegh een roosken voor faveur;
En aen 't geveſt van ſijn rappier,
Een Lintien van ſijn Venus-dier:
En midts hy dit hiel voor geluck,
Soo wou hy vaſt gaen op het ſtuck:
Dies ſchonck hy aen de Camer-Maegt,
Een bonte moeffel dieſe draeght,
En aen den voorſchoot die ſoo kraeckt,
Daer is ſy oock ſoo aengeraeckt.
Maer ſiet den wint en vrouwen aert,
Die keeren dickwils op een quaert;
Men viert hem niet gelijck men plag,
Hy krijght niet eenen ſoeten lag,
Men laet hem dickwils bellen ſtaen;
En komt dan imandt noch gegaen,
Die ſeydt: ons Jouffer is van huys;
En dat is ſpitſaert ſulck een kruys,
Dat hy gaet druypen langhs de Stadt,
Als oft hy 't niet wel vaſt en hadt;
En ſchoon oft hyſe ſomtijts vindt,
Hem wordt niet eenen ſtoel gedient,
Men doet hem niet meer ſitten neer,
Het is geſeyt: en komt niet weer.

En heb ick dan niet wel geſeyt,
Dat al dit volckxken webben breyt,
En ſoo dees ſpinnen al te gaer,
Soo volghter hun met duyſent naer,
Gy Philothea, *wijſer Kindt,*
Ey, ſiet eens beter in den wint,
Siet eens voorſichtigh in den Tijdt,
Die vruchteloos daer henen g'lijdt:
Gy ſijt van nu af al bejaert,
Wat vruchten hebdy al vergaert?
Ey, ſiet eens Ruth *haer ooghskens ſlaen,*
En ſcheyden 't kaf van 't ſuyver graen.
Doet oock ſoo voortaen eer gy ſcheyt,
Daer is geen tijdt in d'Eeuwigheyt,
Die hoort wat dees trompette ſlaet,
Sy blaeſt den Tijdt als Tijdt vergaet,
Sy wackert op ons luy ghemoet,
Want Tijdt in Tijdt is't beſte goet.
Wie deſen nu onnutigh quiſt,
Die heeft ſijn goedt voor goedt gemiſt.

AEN-SPRAECK.

ICk weet wel, *Alder-liefſte Philothea*, ſonder vleyinghe ofte pluym-ſtrijckerije gheſproken, dat ghy kloeck van gheeſt zyt, ende niet alleen verſtant en hebt van draeykens aen malkanderen, maer ook van reden aen een te knoopen; ſoo dat ick my hier in het beghinſel ghenootſaeckt vinde, deſe myne *Aenſpraeken* ſoo te voeghen, datſe niet alleen van een deel onghebonden ſtof vry en zijn, maer in teghendeel veel ſpreucken, en daer op paſſende materien, vervatten, die u mogen vermaecken, en niet met alle en ſtelle dat u ſou konnen mishaeghen: al-hoewel u vonnis oft oordeel my niet lichtelijk vervaert en ſal maecken; want uwe ſoetigheyt en pleegh in giften geen fouten te willen bekennen, wel wetende, ghelijck 't Italiaens ſpreeck wort luyt, *dat men*

geen peerden in den mont salsien die ons worden gegeven.
Waer't nochtans dat ghy u verwonderde, waerom ick van dit tegenwoordigh Sinne-beelt myn werk beginne, soo sal u ghelieven indachtigh te wesen, dat de Jouffrouwen van desen tijdt geirne voor aen de venster op den tred' sitten, om te sien ende gesien te worden; soo docht my oock dat ick dese Jouffer, die met haer spelle-werck soo besigh is, gheen aengenaemer plaets en hebb' konnen geven, als dat ick haer voor aen de venster van mynen Boeck eenen stoel met een kussen sou aendienen.

Dit soo wesende, om myne *Aenspraeck* te beginnen, soo segg' ick dat ick altijdt geirne op de Thoren-wijsers heb ghesien de uren van den dagh af-geteeckent met goude letters, niet alleen om dat dien glans een heele Stadt door beooght kan worden, maer veel meer om dat die gulde-cyfer-letters ons met eenen de kostelijckheydt van den tijdt souden aenwijsen. Dat rijck sijn kostelijck vergultsel behoorden ons, segghe ick, als uren den prijs van den snellen en on-wederroepelijcken tijdt in te drucken, die men nu by vele, iae by het meeste deel der menschen vruchteloos voor by siet schieten. Want gelijck eertijts vraeghde *Seneca: wie is'er die hedendaeghs den tijt waerdeert na sijn kostelijkheydt? die eenen dagh soo groot acht als het behoort? Een groot deel van het leven wordt verquist met quaet te doen, het meestendeel met niet te doen, het geheel met iet anders te doen.* Hoe menig uren, hoe menigen schoonen dagh wort'er alsoo quistig den hals ghebroken? wy souden ons kruycen en zegenen van verwonderinge dat wy-se eens al-temael by een op eenen hoop saegen ligghen. (*a*) *Nero* was eenen uyt-sinnighen Tuysscher die met duysenden aen eenen worp van den Teirling-steen hongh, en daer niet meer op en paste als oft hy

(a) *Nieremb.*

voor rotte mispelen gespeelt hadde. Op sekeren tijt soo hy beval dat men sou brengen ontrent het vierde deel van een millioen, de Moeder om sijne verquistinghe wat in te binden, dede de somme verdobbelen, ende die seffens wijt en breet over de tafel storten, op dat hy door de grootheydt van den schat, die hy wederom gongh wagen, vermaent zynde, de lichtveerdighe handt voortaen sou maetighen. O, dat wy den verquisten tijdt eens kosten in trecken; wat een moy hoopje souder te berde komen! doet open die oude Historien, ghy sult vinden eenen *Domitianus*; die, niet tegenstaende hy den Scepter in de hant, en de kroon op het hooft hadde, even-wel bestedde alle dagen ettelijcke uren; om vlieghen met naelden te door-steken, en was daer soo besigh mede, oft hy de principaelste hoofden van sijns vyandts leger vervolght hadde. (a) En *Hartabus* Koningh van de *Hyrcanen* maeckte sijn werck van mollen te vanghen, met den selfsten drift en iever als d'andere Koninghen nieuwe Rijcke jaegen. *Biantes* Koningh van *Lybien* bestedde sijnen tijt met vorssen aen draeyen te knoopen, met sulck een vermaeck oft hy sijn verwonnen vyanden aen een geketent in Triumph ghevoert hadde naer het *Capitolium* van *Roomen*. *Æropus* Koninck van *Macedonien* en dede anders niet dan lanteirnen maken, ende noch en sagh desen niet dat dit teghen sijne Majesteyts eere was streckende. Dit gheschiede in oude tijden; maer my dunckt datter oock al diergelijcke zijn noch op den dag van heden. Hoe veel wort'er ghevonden die hunnen tijdt besteden in te kemmen, en het wasschen van den baert, in het friseren van de knevels, met faveuren te koopen, met schermen, met het ticktack, met picketten, met het palet, met het raket, met de dans-

(a) *Aulâ sanctâ.*

dans-school, met vryen en courtiseren, met vleyen en streelen, met verhaelen van saecken diese noyt gedaen en hebben, met stoeffen op hun adelijk bloet, daerse nochtans maer van gemeyne lieden gesproten zyn, met roemen op hunne godderen, en maken gheduerigh kasteelen in de locht, ende en souden gheen boeren huys op 't sandt konnen richten? Van den anderen kant, wat eene tijtverquistinghe en wort'er oock onder de Vrouwen niet ghevonden? Men sou segghen dat sommige van haer gagie trocken, soo besigh zijnse om iet nieuws te verçieren; 't schijnt dat sy anders niet en konnen, oft weten, als van *Nieuwe Mode* te spreken, van de poeyer-doos, van den friseer-priem, van den spieghel daerse hondert-mael by loopen om te sien hoe dat de locken krollen, en souden liever hebben, (ghelijck eenen seyt) *dat de heele Republieck, als eene van al die hayrkens ontstelt sou worden*; jae souden met *Hortensius*, wel jemandt een proces leveren, die by ongeluck een kroockxken in haer kleedt gheployt sou hebben. Ick geloove dat den *H. Antonius* langen tijdt sou gaen voor by diergelijcke huysen, eer hy boven op het dack ('t welck tot Milanen ghebeurde) de Enghelsche sou vinden. Dese bestedē een vierendeel van haer leven in palleren, een ander vierendeel in visiten, het derde in danssen en springhen, de rest in slapen en droomen. Wat dunckt u, sou ick dese niet by de vliege-vangers, en beneffens de Lantairen-maeckers mogen stellen? *Keyser Carel* voorwaer vry wat wijser als de boven-ghemelde Koningen, droegh eenen gouden ring, en in de plaetse van 't gesteente stont een horlogiken met alle sijn raderkens, en dagh en nacht dienden 't hem om den kostelijken tijt in acht te nemen; den welcken by hem oock neirstelijck waer ghenomen wierdt, en placht desen onsterffelijcken *Keyser* te seggen: *Yo y el tiempo para dos otros.* Hy heeft den selfsten oock soo besteet in sijne eerste

 jaren,

jaren, dat het *Vranckrijck* en den *Grooten Heer* langh ſullen gedencken, en in ſijn leſte, dat het ſijne ziele in der eeuwigheyt ſal ghenoeghen. Hy ſagh de koſtelijckheydt beter in, als deſe tijdt-verquiſters daer wy af ſpreken, de welke al-te-mael oock wel reden ſouden hebben om met groote letteren in hunne Saletten te ſchrijven het gene eertijts eenen dede, al hoe-wel te laet voor ſijn eygen ſelven, maer vroegh ghenoegh voor de ghene die hy daer door onderwees en waerſchoude:

Damna fleo rerum, ſed plus fleo damna dierum:
Rex poteris rebus ſuccurrere, nemo diebus.

Dat is te ſegghen:

Mijn gelt en goedt, al ben ick 't quyt,
Noch mis ick meer verloren tijdt;
Want gelt en goet dat krijght men weêr,
Maer tijdt, die wegh is, nimmermeer.

Dit, ſegg' ick, ſoudender veel met groote letteren mogen ſchrijven. Ende op dat wy klaerder ſien dat hunne klachten in de reden ſouden beſtaen; laet ons eens af-meten den tijdt van ons leven. Men ſeght dat den ouderdom van dry thuynen is; den ouderdom van eenen hondt, en den ouderdom van dry honden, den ouderdom van een Peert, en van dry Peerden, den ouderdom van eenen menſch, en van dry menſchen, den ouderdom van eene ſwaen, en van dry ſwaenen, den ouderdom van een hert, en dry herten, den ouderdom van eenen draeck, die leeft wel duyſent iaeren, oock naer 't ghevoelen van den *H. Auguſtinus.* Sommighe ghedierten overtreft den menſch dan in langheydt des levens, ſommighe gaen den menſch te boven 80. à 90. iaren konnender loopen tuſſchen de wieghe en de doodt-kiſt: en ſeker, 't waer al langh genoegh gheleeft, waer het wel gheleeft; altijdts ghenoegh, waerder profijts ghenoegh; maer neen, die

ſchoone

ſchoone iaren worden verſpelt, gelijk den Propheet *Aggeus* ſeght, en loopen vruchteloos daer henen.

> *In de wiegh is 't ſnotte-bel ,*
> *Op de ſtraet is 't kinder-ſpel ,*
> *In de jeught is 't malligheyt ,*
> *In de wijſte ydelheyt ,*
> *In de outſte ſufferij ,*
> *Siet ſoo gaet den tijdt voor-by.*

Dat is te ſeggen, het heel leven wordt ydelijck verquiſt; en ſoo wy al den tijdt eens hekelden, weynig fijn vlas, veel grof werk ſouder gevonden worden? Den Keyſer *Heliogabalus* nam eens ſijn vermaeck, dat hy geheel *Roomen* dede op-ſoecken hun gewicht van alle de ſpinne-webben, en is'er tot duyſent pont gevonden. Dat men in een heel groote Stadt, gelijk als *Roomen* was, ſulk een menigte by een heeft konnen raepen, dat en is gheen wonder; maer dat een menſch alleen, onderſoekende alle ſijne ydele werken, een groote menigte op ſijn eyghen handt ſoud' konnen leveren, dat is meer te verwonderen. Ey, even-wel het gheſchiet ſoo, wy ſpinnen als Spinnekoppen, niet als Sijde-wormen, dat is, wy mergelen en putten ons uyt om vlieghen te vanghen, wy breyden netten voor de muggen; maer ſuyver zijde te wercken, om hemelſche ſaecken te iaegen, om deughdelijcke wercken op te ſetten, dat gheſchiet by ons weynigh, en ſeer ſelden. Daerom ſijn eertijdts, en niet ſonder goede op-merckinge voor *Saturnus*, den Godt van den tijdt, en dien volghens Rechter van deſe ſaecke, dry ſoorten van uren, ſommighe heel langh, ſommighe middel-maetigh, ſommighe heel kort: de minſte klaeghde over de meeſte, want deſe waeren uren van affairen en beſoignien, die de Raden, Comptoiren, en Packhuyſen aengingen: de middelſte waeren uren van tijdt-paſſeringe, die meeſtendeel met den teirlingſteen, kaerten, danſen, en baletten, met den

Tour à la Mode verquist wierden: de derde en de kleynste nauwe urkens, waren uren die in den Godts-dienst besteedt wierden, in een *Requiem* oft Slapers Misse, die maer van een kort gebedt ende langhe maeltijdt wisten te spreken. Dunckt u, beminde *Philothea*, dat het de leste qualijck voor hadden, en dat sy niet met recht over de onghelijcke deelingen mochten klaghen? ick versekere u dat ick'er heb ghevonden van haer eyghen teghenpartije, die segghen datse niet dan al te veel gelijcks en hebben, die selver bekennen dat haeren tijdt in sulcken oft noch onrechtveerdigher partije is ghespleten. (*a*) De belijdenisse van een ghelcert Persoon sal stant doen aen myne woorden. Daer is gewecst eenen Secretaris, die ligghende op sijn sterven, en overslaende met een droevig herdenken het misbruyck van sijnen tijdt en van sijn dagen, toonde een rouwhertig leetwesen over het voorgaende, ende dat ghepasseert was, niet dat hy iet onrechtveerdighs aenghevanghen hadde, oft iet onbehoorelijcks had willen uytvoeren; maer dat hy sijnen tijdt soo onnuttelijck verquist hadde in 't tijdelijck, en niet eens gepeyst en hadde op 't eeuwig. Ick hebbe (seyde hy) by myn leven beschreven 24. riemen papiers, dat is, by de 600. boecken, ontrent de 15000. bladers, en dat tot processen, rekeningen, quitancien, obligatien, en andere schriftueren, en ick hebb' niet een half bladt besteedt om daer myn sonden op te setten, ten eynde ick een goede biechte sou konnen spreken. Dit seyd' desen als hy lagh op sijn sterven, als hy de ghewijde keerse in de handt haddde, wiens vlam bequaem is om onse ooghen te verlichten, om alle tijdelijcke, verganckelijcke, onprofijtelijcke saecken met eenen anderen dagh te aenschouwen, als wy deden doen wy ghesont waren en alleen naer de ydelheydt, en het wereldts ghevoelen vonnis streken. Onghetwijffelt in sulcke ghele-

gent-

(a) *P. Barry la Solitude.*

ghentheyt souden wy wenschen een vruchtbarigher bestedinge des tijts, en wy en souden soo vremt niet vinden, noch buyten reden dese spreucke, wel verstaende, voor die Godt middelen ten naesten by verleent heeft, en hunnen kost met den taeyen als niet en moeten haelen.

Dient Godt, want dat betaemt, twee uren alle dagen.
En nut u spijs en dranck dry uren naer behaegen,
Vermaekt twee uren lang den stijf-gespannen sin,
Slaept seven uren lang, want daer stekt voordeel in,
En past op uwe winst thien uren vol gemeten,
Soo hebdy dag en nacht verstandelijck gespleten.
En seght dat ick u segg', wie soo den tijt verkiest,
Dat sulck een nimmermeer nog tijt nog ziel verliest.

Oft ieder een dit voor een stock-regel sal goet vinden, daer twijffel ick aen, soo veel is'er af, dat ick geloof dat den voorgemelden *Secretaris* dit soud'onderteeckent hebben.

'T en soud' niet mogelijk wesen, *Lieve Philothea*, dat ick al de tijdt-verquistinghe hier wijt ende breedt soud'verhalen, oft wel ik souder een groot deel van mijnen tijt moeten in verliesen. Met uwen goeden oorlof, wil ik alleen hier den *Tour van à la Mode* een weynigh door den hekel haelen, om dieswil dat het oogh-schijnelijck en tastelijk is, dat daer menige kostelijcke ure wort vertreden, welck verlies naederhant misschien ook wel bemerckt en beklaegt soud' worden: glijck seker reysende man, die in een vremt landt, en in eenen grooten bosch ghetreden, wierdt overvallen van den avont; sonder dat hy de stadt kost winnen. Hy dan vermoyt en vervaekt socht een heuveltjen om op te slaepen, 's Morghens ontwakende, stont hy t'eenemael verset om de veranderinghe der plaetse. Wel seyd' hy, droom ick dan noch, oft is dit tooverije? waer is die rotse die hier gisteren avont noch stont? waer is dat Kasteel dat ik van verre sagh

 liggen?

liggen? Ten lesten vattende den rechten grondt, sag dat hy op den rugge van een Schildt-padde geslapen hadde, en die had hem 's nachts vervoert, dat hy 's morgens de plaetse niet en kende. O dat onse *Tourristen* eens de oogen open deden, en eens ontwaeckten, om te sien waer dat hunne oogen, sinnen, herten, dagen maenden en iaeren ghedraegen worden. Desen *Tour*, beminde *Philothea*, geschiet kruys-wijs, om dat de Jonkers de Jouffrouwen in't aensicht souden ontmoeten. Eenen vont, soo ik geloof, van den duyvel, om *Venus Processie* wel te ordonneren. (a) Daer was eertijdts eenen Sot binnen Roomen, die gingh staen op de brugh van *S. Angel*, waer over met duysende menschen daghelijcks passeerden die van het *Vaticanum* gaen naer de Stadt, oft van de Stadt naer het *Vaticanum*; soo dat dese brugh gemeynelijk vol volcks is die onder malkanderen swermen, met gaen en komen. Desen Sot dan stelde sigh op't midden van de brugh, en rustende op sijnen stock, gheveynsde sigh oft hy ghesluymert, en terstont wacker opschietende, en nemende sijnen stock, slaet hy al-te-mael die daer passeerden over hals en ooren, segghende: Waer toe al dit onder een loopen, of al-te-mael van het *Vaticanum* naer de Stadt, oft van de Stadt naer het *Vaticanum*? Ick en wil niet langer gedoogen dat men dus sal onder malkanderen verwerren. Liefste *Philothea*, 't en is geen sotten werck al de menschen eenen wegh te doen wandelen. De seven *Wijsen van Griecken-lant* souden hier met al hun vernuftheyt te kort schieten. Maer wat soud' desen Sot geseyt hebben, had hy eens te *Parijs* gestaen op de *Pont-neuf* inde Vasten-avont-dagen, ten tijde als daer eens resideerde den Ambassadeur van den Grooten Turck, den welcken ghesien hebbende de wulpsheydt en broodt-dronckerije van den Vasten-avont, (b) en Asch-dagh merckende de zeeghbaerheyt ende de gestichtige manieren van de Borgerije, sigh

(a) *De l'Ancre.* (b) *Corn. à Lapide.*

ſigh vaſtelijk liet voorſtaen dat'er t'eenemael nieuw volck in de Stadt gekomen was, en datſe dien dag te voren al vertrocken waren: ſulk een verſchil was'er tuſſchen de manieren, dat het niet en ſcheenen de ſelfſte menſchen te weſen. Doch wat is het van noode, dat ick diergelijcke waren, gelijck ick ſegge, binnen Roomen, oft van Parijs gaen halen? Den *Tour van à la Mode*, die hier te Lande is inghevoert, heeft dien oock niet wel ſoo veel tijdt verlies, ydelheydt, en lichtveerdigheydt, dat wy oock wel eenen Sot, jae wel een wijs man op de Vaert-brugh van Bruſſel mochten ſtellen, om die Lanterfanters al-te-mael eenen weg uyt te doen rijden, ende hunnen tijdt, eer hun ziel, in acht nemen? Ick hebbe 't principaelijk, ende met reden, tegen een deel caele Pluggen, die evenwel de Joncker maecken, en tegen ſommighe vuyl vodden, die uyt een quade meyninge tot ſchandael en val van d'andere, hun ſelven niet als gaen veylen ende ſchoon voor doen om jemant te bedriegen. Ick ſegge dan:

EN waer het niet wel tijdt dat Momus ſou verrijſen,
Om ieder een van ons ſijn feylen aen te wijſen,
En douwen met den neus, gelijk het ſpreek-woort ſeyt,
Ons in ons ſlim bedrijf, en in de vuyligheyt;
'T en is niet meer van nood' dat hy ſal aen de menſchen:
Oft venſters by het hert, oft g'laſen moeten wenſchen:
Oft dat hy op 't Comptoir, oft in 't Salette gaet,
Hy vindt al werck genoegh tot Bruſſel op de ſtraet.
My dunckt de keyen ſelfs, datſe maer koſten ſpreken,
Sy klaeghden over luydt, en tuygden ons gebreken:
Sy ſien 't den heelen dag, maer wat'er 's nachts geſchiet
Dat weet een ander oogh die alle dingen ſiet.

Dat Momus in de munt ging ſitten voor de tralje,
Oft hy daer ontrent ging ligghen op een balje.

Wat ſou hy doch al ſien? hy keeck ſijn ſelven ſuf,
Met al dat nieuw' fatſoen, met deſe Hofſche ſnuf,
En als hy't hadd' geſien, hoe ſou hem dat bevallen?
Ick kender al een deel, daer viel wat op te ſmallen,
Die hebben't hier ſoo breet, en t' huys eylaes! ſoo nouw?
Men vindt'er qualijck pot, oft ketel in de ſchouw,
Wilt gy een ſtraeltjen ſien van dees gewiſſe klachten?
Ick bidd' u: blijft wat ſtaen, wy ſullen hier wat wachten;
Sy moeten hier voor-by, s'en konnen't niet ontgaen;
De koetſen ſijn daer al, ey, ſiet het ſpeeltjen aen.
Terwijl den Tour paſſeert ſoo moet g'op eenen letten,
Die ſchijnt wel wat te ſijn en heeft niet by te ſetten,
Hy ſit daer in't portel, ſiet daer, daer is den Gaſt,
Die, als hy eens bonceurt; wel ſeven dagen vaſt.
En ſeker dat moet zijn, waer ſou hy't anders haelen?
Want dees gehuerde Koets moet hy daer med' betaelen.
Den knegt die achter loopt, en draegt Monſieurs ſweert
Die heeft hy noch voor niet geleent van ſijnen weert.

Maer wat doch hier al komt, en wilt den Jonker maken?
Die qualijck van't een broodt, aen't ander kan geraken,
Dat rijden is soo fraey, dat staet hem soo wel aen,
Al soud' hy naderhant noch moeten barrevoets gaen,
Dat koetsken dat moet voort Monsieurken dat moet toerẽ
Al sou't hem op't eynd' noch naer het Gast-huys voeren:
Men weet wel wie hy is, en wat hy hebben kan,
Den Vader heet en is den stroyen Edelman.
Hy raekten op't Comptoir, daer kreeg hy wat te schrijven
De winst die was soo groot, hy kost niet langer blijven,
Hy flux den degen aen, en leersen aen den voet,
't Capoentjen op een zijd' en't pluymken op den hoet;
En dat'er overschiet, dat wort hier juyst vergaeren:
Ick meen als't op sal sijn, dan sal hy eerst gaen spaeren.
Wat volkxken dat men vint, wat hier al komt te beert,
Sy willen sijn het hooft, en sijn noch qualijck steert:
En soo als desen is, soo zynder slechte slooren,
Die immers alsoo kloeck haer laten sien en hooren;
Het spel is onvolmaeckt oft sy en zynder by,
Siet eens daer komter maer een paerken op een ry.
'T en kan niet anders sijn oft dese gaen verloren,
Sy hebben alle bey het seel doch op de hooren;
Noch Vader is'er by, noch moeder daer ontrent,
Dees koets wort op't lest noch van den dijck gewent.
Wat wonder is't eylaes, dat't schaep loopt voor de hondẽ?
De Ouders sijn dick oock aen't selfste seel gebonden,
En dat de Dochter stoockt, dat blaest de Moeder aen,
Hoe kan den wagen dan, hoe kan hy effen gaen?
Ghelijck doen Phaëton eens wou gaen avontueren,
Den wagen van de Son den Tour op d'aerd' te vueren;
Soo hy wat reed' te hoogh, den hemel die gingh aen,
En hadd' op korten tijdt in vier en vlam gestaen.
Soo hy wat joegh te leegh, en deed' hem nedersinken,
Begonst het Aerd'rijk ook strakx na den brant te stinken.
'T en was geen jong'-lie' werck den algemeynen brant
Te stellen op de macht en in een Leckers-handt.
Soo gingh't met Phaëton, en meenen ons Sybillen
Met Koetsen langhs den Tour den heelen dag te drillen.

Ghe-

Ghewis Seignor Dool-hooft, daer toe een lichte Dant,
Die jaeght op eenen dagh de heel Karos in brant.
Wat doet ghy vuyl fatsoen, ontrent dees sotte-bollen?
U hair dat is gestrickt met vyf-en-twintigh krollen,
En langhs u bloote borst daer hanght het peirle snoer;
Mirakel is't voorwaer wort gy hier niet een hoer.
Ghy speelt den Muggen tour in't midden van de hansen.
Wat doen die in de Son als swieren ende dansen?
En's avonts in't Salet, als't nu al is gedraeyt,
Dan vliegt men in de keers, en daer is't al bekaeyt.
O Tour, ô ronden Tour! hoe recht loopt gy ter hellen?
Wie sal het groot getal van zielen konnen tellen,
Die om den nieuwen Tour maer weynig tijts gedaen,
Sijn van den ronden Tour recht naer de hel gegaen?
Maer kijckt eens wat dat daer soo statigh komt gereden,
Dat's een parmantigh Dier, hoe persse't al sijn leden!
Siet eens hoe kakel-bont dat dese Iouffer gaet,
En't was een Camenier noch t'jaerent in ons straet.
Me jouffer 't is een spreuck dat ider een sijn teiringh
Moet stellen naer sijn winst, en voegen naer sijn neiring;
Maer gy Tourt alle daegh, en rijt heel Brussel ront,
Al had gy alle jaer een rent van duysent pont.
Lief kint men kent u wel, ghy soudt u konnen lijden,
Al quaemt gy dagh op dagh, den Tour niet om te rijden;
Ghy weet het selve wel, 't is tegen uw geslacht.
'T is buyten uwen staet, 't is boven uwe macht.
Ick vrees' dat van nu af de saeck is al verloopen,
En dat gy sonder gelt al menighmael gaet koopen;
Al wat'er is gheborght en is noch niet betaelt,
Den man wacht naer sijn gelt daer gy u stoffen haelt:
Gaet rijt den Steenweg op door-snuffelt eens de Boeken,
Ghy vint daer uwen naem, en sonder langh te soeken,
Hier staet een groote somm' van langh geborght satijn,
Hier, item acht oft thien van zijd' en armosijn:
En derfde gy dan noch voor by de winckels vaeren,
Daer gy soo onbeschaemt gaet plucken uwe waeren?
Ick bid u, hebt ghy dan u Masker aen u sy,
Dat gy't daer aen wilt doen, en rijden stracks voor-by.

Ghy meynt gy zyt heel ſchoon; 't en is dog niet met allen;
De Maer die liet u eens in kriecken-ſteenen vallen:
Nu draegt gy duyveltjens, en mouchen op u vel,
Maer wat gy ſtopt oft niet, men ſiet de puttjens wel.
Dat gy u locken hebt vol Cypers poeyer hangen,
En dat gy altijdt ſtrijckt blanketſel op u wangen,
En dat naer Muskiljaet ſoo rieckt geheel u kleedt,
Men weet wel ſomtijts op wat moeder dat dit leedt.
Dit moeſt ick u in't kort uyt louter liefden ſpreken,
Niet dat ick grauwen wil op u oft u gebreken;
Och, dat ſy verr' van my! 'k en heb dat noyt gedaen,
Dies wou ick u alleen met vrientſchap ſpreken aen.
Het waer my ſeker leedt dat ick u ſou geraken,
Dat ick u ſetten ſou een paer beſchaemde kaecken.
'T is onder ons geſeyt, verſwijght gy maer u leet,
Ick maeck van mijnen kant, dat niemant niet en weet.
Hier med' wil ick naer huys, al tijdt genoeg verloren,
Maer waer't dat Momus waer in onſen tijdt geboren,
Hy bleef tot t'avont toe, en wiſt van geenen gaen.
Maer ſiet wat Koets komt daer met witte perden aen?
Dees heeft haer volle vragt van een doſijn monſieurkens,
Die vol van pluymkens zyn, vol ſtrixkens en faveurkens.
Dit is de rechte ſchool, op dat gy met'er tijdt
Eens Cæſars al-te-mael oft Alexanders zyt.
Ick kenn' u ſcherm-ſchool, ſy paſt op ſulcken Elen,
Gy hebt daer met de Pop heel wacker leeren ſpelen;
Nu lighdy hier by daegh, en elders 's nachts en jaegt,
En onder heel den hoop is maer een dege maegt.
Dat ick aen uws gelijckx moeſt eygen wapens langen,
Ick ſou u aen de zijd' maer geil Caroten hangen:
Doch dit 's oock niet geraen, gy waert ſe ſeker quyt,
Om dat gy al te mets ontrent de Verckens zyt.
Sa voort eens hebt gy't hert, gaet vegt daer ander ſterven
Men kuyſt malkand'ren daer met houwen en met kervẽ;
Als op des vyants helm den blancken Sabel klinckt.
Dat dan eens u maitres op u geſontheyt drinckt.
En is't niet lacchens weert, en weert oock te beklagen,
Dat ſulcke blijven t'huys, die Koninckx degen draegen?

Wie

Wie daer sijn vendel laet maer om een Ydel tuyt,
Ick vraeg den Edelman van sulcke Ionckers uyt.
'T sijn vogels sonder bek,'t sijn Leeuwen sonder klauwen
Sy hebben peys met Mars, en oorlog met de Vrouwen,
't Is basilijcus Rot, sy vechten met't gesicht,
Foey Venus Ionckers foey, gy zyt veel aes te licht.
Hoe lang door-wandelt gy den Tour van à la Moden?
En gaet niet eens voor goet den weg van Godts geboden?
Versaeckt den soeten Tour soo vol van Ydelheyt;
Peyst op den grooten Tour, den Ring vũ d'eeuwigheyt.

Siet, beminde *Philothea*, soo wordt den tijdt en het leven tot dienst van de Ydelheyt, en wel-behaeghen van de Werelt afghetreden, sonder dat men eens eenen verre-kyker voor de oogen soude setten daer wy de toekomende klachten, en het verr' gelegen leet-wesen mede soude ontdecken. Ick segge dan,

De jonckheyt die is wel bedacht,
Dat sy den tijt niet meer en acht,
En noyt gedenckt den ouden man,
Die leeren noch gewinnen kan.
Men voert, men toert, men rijdt in 't wilt
Soo quistigh wort den Tijdt verspilt,
Wie tijdt heeft, en den tijdt verbeyt,
Den Tijdt komt, dat hy Tijdt beschreyt!

Ende als dese *Licht-missen* den Tijdt soo schandig overbrengen, en den selven niet alleen met heel ellen, maer met lange pijcken aen de Ydelheydt uytmeten; dan sijnse oock soo kuerig, dat'er qualijk een half-vierendeel tot Godts dienst oft eẽ Slapers-misse is te vinden. Voor de Werelt en de *Matressen* en is'er niet te groot, niet te swaer by dagen, oft by nachten. Min oft meer gelijck sommige Rabbinen seggen, dat de Israëliten den heelen dagh dansten voor de Arcke (daer het Manna met de Roede van Moyses in was) sonder immermeer vermoeyt te worden; soo maecken dese van hunne *Matressen* gelijk als een Arke; en Godt geve wat arbeyt sy om die Arke doen, evenwel en schijnen sy hunne leden niet te vermoeyẽ. Dan de voor-

voorſichtigheydt Godts beſchickt en beſtiert alle ſaken ſoo, dat, daer ſy hun anders niet als louter Manna in en verbeelden, datſe gemeynelijk dapper oock van de Roede van Moyſes moeten mede eten. En dit ter opſicht van onſe tijt-verquiſters, en die jaer uyt, jaer in, den *Tour rijden.*

Nu heb ik hier een kleyn pratende vraegsken met u, O *Philothea*; want gy ſout het miſſchien u aen-trecken dat ick u liet ſtaen; en dees Tijt-verquiſters waer onderhoudende. Ick ſegghe dan, dat my op dit propooſt wel bevalt('t gene ſommige ſchilderen) eenen Santlooper met twee Vleugels aen: want my dunckt datſe willen ſeggen, niet alleen dat den tijdt ſnel is, maer ook dat den tijt die hier verloopt, ſoo moet beſteet worden, dat wy door de vleugels tot de Hemelſche goederen moeten gedragen worden. En aengeſien dit de plicht is van alle Chriſtene menſchen, hoe veel te meer wort dit van u verſocht, O *Philothea*, de welke zyt een Godt-minnende ziele. Nog gy en kont hier geẽ *Empeſchementjens*, *Companiekens*, *Entretientjens*, en diergelijcke vieſevaſerijkens, tot verſchooninge oft onſchuldinge by brengen; want ick ſoud' my terſtont daer tegen in poſtuer ſtellen. Mannen die ter ooren toe geſteken hebben in de gewichtigſte ſaken van heel Europa, en evenwel hunnen Sant-looper hadd'vleugels, dat is, ſy gebruyckten ſoo den tijt, dat al gongen ſy op der aerden met de voeten, met de gedagten warenſe evenwel alle uren ontrent den hemel. Het ſoud' u, en my dienen om roode kaecken te maken, ſoo wy wilden op-wegen den tijdt die *Carolus* V. beſtedde in het gebedt, midden in het ſlaen van trompetten en trommelen, in 't marcheren van de Legers als alles ſchijnt overhoop te loopen. Hy won op den ſelven tijt de Aerde, ende ſtormde met eenen op den Hemel. (*a*) Doch wat kander uytmuntender zyn, als eenen artyckel van ſijn *Codicille*, waer in hy uytdruckelijck begeert, dat hy met de Keyſerinne in

(a) *Chronica del Rey.*

S. Ruste(de plaetse van sijn *Solitude*, en vertreck) sal begraven worden onder den voet van den Autaer ; soo nochtans dat de helft van het lichaem soude wesen onder den Autaer, d'andere helft onder de voeten van den Priester, dit Godt de onbloedige Offerhande dagelijcks op soude draghen. 'T is waer, sijn Sone Philippus heeftse verandert, maer andersints dat was sijnen wensch en begeerten. Reden van dese vremde begravinge was, dat den Keyser en de Keyserinne, gelijckse seer Godtvruchtigh waeren, eertijts een vast op-set gemaeckt hadden, van soo ras hunne Kinderen groot souden wesen, af-stant te doen van alle Rijken, om Godt in een kloosterlijk leven vieríghlijck te dienen: maer soo de Keyserinne vroeger quam te sterven, en dat *Carolus* van d'eene oproerige Oorlog verviel in d'andere, soo en hebben sy hunne begeerten niet konnen uytwerken. Op dat sy dan ten minsten doodt zynde, onder de voeten als onderworpen onder de gehoorsaemheyt souden berusten, soo wiert den voet van den Autaer tot haer gemeen graf verkosen. (*a*) En wat is het wonder dat desen onsterffelijcken Keyser doen met den wil, naderhant met'er daet, sulke aerdsche Rijcken kost verlaten ? van dat hy naer den *H. Doop* ghedraghen wierdt, en heeft hy (want daer een heerlijcke gaelderije uyt het Princen Hof (*b*) tot de Kerk gemaekt was) niet met allen van de vergankelijke werelt oft aerde betreden. Als ik dit oft diergelijke uytmuntende hooft-stucken in desen *Plus Oultra* bemerck, dan en stell' ick hem niet met het sweert in d'een hant, en eenen Boeck in d'ander handt; maer met een kroon op 't hooft, en met een kroon onder de voeten, ende ick stell' dese Deviese,

EX ULTROQUE CÆSAR.

Dat is te seggen, niet alleen *dobbelen Arent*, maer *dobbelen Keyser*; Eens om dat hy de kroon heeft verkreghen, eens om dat hy de selfste kroon vrywilligh heeft neder-geleyt.

(a) *Strada dit.* 1. (b) *Meerbeck.*

Die Koninckrijcken won, en Legers heeft verslagen,
Die magh vry van Laurier een trotse kroone draghen,
Maer die noch boven dat sijn selven wennen kan,
Geeft die de hooghste kroon' dat is de sterckste man.

Siet eens wat eenkleynachtinghe van aertsche saken dat'er woont in een ziel, die haer hert en haeren tijdt met vleughels doet op-rijsen. *Philothea*, dat is klaer, die Godt heeft in het herte, en den schoonen Hemel in sijne ooghen, die sal de vuyle aerde haest onder de voeten hebben, daerom beminnen wy oock seer de *Ydelheydt*, om dat wy ons gheluckigh Vaderlandt niet wel en kennen. Ghelijck de Valcken, die met het huyfken d'oogen hebben overtrocken, blijven op den erm van den Weyman sitten, sonder eens ghenegentheyt te thoonen om iet boven in de locht te jaegen: soo schijnt ons belemmert verstant in een blinde duysternisse te steken, sonder gewelt te doen met den Apostel *Paulus*, die begeerde ontbonden te zyn, en met *Christo* te wesen. Dit Hemel sien heeft soo menigh jongh, eel maeghdelijk hert, wellusten, eer, goedt, ende rijckdommen, dat is, de droeve en onstantvastighe aerde doen verliesen, om den blijden en eeuwighen Hemel te winnen? Och hoe hoogh souden wy wesen, dat wy de wereldt met haere pracht eens onder de voeten hadden ligghen, en daer boven op stonden! soo dat wel seyde de Moeder van den saligē *Aloysius*: Sy thoonde hem het beelt van *Alexander* den *Grooten*, en seyde: Lief Soon, desen heet *Alexander* den *Grooten*, om dat hy dē wereldt met wapenen heeft overwonnen, en daerom draeght hy die in sijn handt; maer veel grooter soud' hy wesen had hy de werelt versmaet, ende onder de voeten getreden. (*a*) Daer is de eyghen plaetse, beminde *Philothea*, daerse behoort te ligghen, en ondertusschen wat en doen wy niet om haeren t'wille? *De werelt die vlucht, en wy loopen haer na; sy valt, en*

(a) *Greg. tom. 3. hom. 28. in Euã.*

wy blijven daer aen vast houden; het wanckelbaer eynde geeft getuygenisse van haer geveynsde stantvastigheydt. O verpeyst dit wel, en wilt voortaen vast in de eeuwigheyt u hert gaen hechten, want:

Al light de aerd' soo vast gegront,
Wie is't die daer stantvastigh stont?
In u, ô Hemel, waert gy myn,
Schoon gy nu loopt, sal ruste zijn.

Dit bevroeyde den *H. Ignatius*, en was by nachten in sijn gedurige meditatie: want als hy de sterren sag flickeren, dan wiert hy inwendigh beroert, dat hy wel in traenen soud' weg gesmolten hebben. Hoort hier, *Philothea*, een weynigh van sijne wenschen, die hem van de aerde naer den Hemel voeren.

ALs nu het sterren licht schoot duysent helle straelen,
En dat den gouden nacht quam uyt den hemel dalen
Als nu in duysterheyt de aerd' verdroncken lagh,
Dan wierdt Loyolas *hert bestraelt met eenen dagh:*
Hy sloeg sijn oogen op; hy sagh de sterren blincken,
Hy voelt dat hemelsche allenghskens tot hem sincken:
Dies leyt daer wat in 't hert, en in de ziel en woelt,
Dat hem is onbekent, en noyt en heeft gevoelt,
Hy wort'er door geraekt, het treft hem heel van binnen:
O wat een soet verdriet is 't vier van suyver minnen:
Dan siet hy naer het west, dan siet hy naer den Oost,
Sijn blijschap wort bedroeft: en weent uyt enkel troost
Soo langh als hy den brant kost in den boesem sluyten,
Soo sprack 't gemoet alleen men hoorde niet van buyten,
Maer wie heeft langh gemint en sprakeloos ghestaen,
Hy sucht, hy vlamt, hy blaekt, het vier gaet seffens aen
Hy sterr'-ooght wat hy kan en roept met groot verlangen
Laet aerde, laet my los, wat hout gy my gevangen?
Het principaelste deel is buyten u gebiet,
En 't ander vreest de doodt noch hare pijlen niet.

O Hemel

O Hemel ſent u vier! en weirt die my beletten,
En wilt den aerdſchen romp geheel in polver ſetten.
Ach! wiert ik meer gewont, ſoo waer de pijn gedaen;
Dan ſoud' mijn ziele zijn, daer nu mijn oogen ſtaen.
Moet ick dan om dit pack doch onder blijven ſuchten,
En leven hier in pijn, en derven dan genuchten?
Soo roep ick: Lieve Godt, hoe ſeer is hy verblint,
Die deſen Hemel ſiet, en d'aerde noch bemint!
Als ick op d'aerde ſien heel beecken traenen vlieten,
En boven een rivier van wijn en ſuycker ſchieten;
Dan roep ick: Lieve Godt, hoe ſeer is hy verblint:
Die deſen Hemel ſiet, en d'aerde noch bemint!
Als ick hier boven ſien, een leven ſonder ſterven,
En hier een doncker graf, en bleecke doodt te erven;
Dan roep ick: Lieve Godt, hoe ſeer is hy verblint.
Die deſen hemel ſiet, en d'aerde noch bemint!
Wat is hier al ons vreught, als alle dagen kruyskens?
Wat is hier al ons goedt, als ſlechte kinder-huyskens?
Men ſchraeffelt dag en nagt, men bouwt vā bovē neer
En wat is doch ons huys? Vier plancken en niet meer,
Wat Tugus *gulde vloet oyt heeft aen ſtrant geſchoten,*
De mynen van Peru, *den Cargo van de* Vloten,
Wat is't als aerd' uyt aerd': die noch om aerde vecht?
Gy Hemel die ſoo blinckt, maeckt deſe aerde ſlecht,
Adieu dan aerdſche dal; adieu Mars *en* Bellona;
Adieu dan Arragon, Biſcayen. Pampelona;
Adieu, O Koninghs Hof, adieu, adieu voor al.
My luſt een ſchoonder plaets, als dit vuyl aertſche dal,
Gy Hemel ſult voortaen alleen myn hert verwecken.
Gy zyt mijn Vaderlandt daer ick wil henen trecken.
Daer rijdt de gulde Son, daer loopt de ſilv're Maen:
Laet aerde, laet my los, laet aerde, laet my gaen.

Soo ſprekenſe die met het lichaem ſijn op de Aerde, ende met hunne wenſchen in den Hemel: geluckigh zijnſe die deſen windt vatten, ende de ſelfſte ſtreecke houden, ſy ſullen in de have der ſaligheydt anckeren.

TOE-MAETJEN.

Lieve Kinders, gelijck als ghy zyt, *Philothea*, die moet men soo al wat in de handt douwen, daer sijn de onnooseltjens mede te houden. Op de maniere dan van *Seneca*, aen *Lucilius*, soo schenk ick u dit naervolgende voor een slot-giftjen. Binnen *Luca* in *Italien* was een Moeselaer, die den heelen dagh op de sack-pijp gespelt hadde voor alle de Borgers deuren, ende niet oft weynigh ontfangen hebbende, is mistroostigh ghegaen naer de Kercke, en staende voor een silveren beelt van eenen *Salvator*, seyde hy: Heer, ik heb den heelē dag gespeelt voor die ondankbaerige Werelt, nu wil ick liever voor u spelen. 'T welk doende, heeft het beelt eenen silveren schoen, oft plattijn, voor den Speelman laeten vallen, die men het beeldt nimmermeer weder aen den voet en heeft konnen stellen; al oft den *Salvator* had willen te kennen geven, dat hy, de dienstē die t'sijnder eeren geschieden, al getrouwelijker sal loonen als die men voor de werelt is aenvangende. Die de werelt dient, dient eenen ondanckbaeren Heer; daerom wensch ick, O *Philothea*, dat ghy den arbeyt, die ghy daghelijcks moet uytstaen, ter eeren Godts en zielen saligheydt wilt omhelsen: stelt een paer vleughels aen uwen Sandt-looper, en laet het u niet verdrieten; want hoe dier dat gy den Hemel sult koopen, noch sal hy u meer weert wesen.

Philothea, om hier gheen ydele en naeckte plaetse te laeten op het papier, soo sal ick die met sommighe leerlijcke *Spreucken* bekleeden. Vijf Jongmans waren buyten spelen getreden, onder wegen vragende wie het ghelagh soud' betaelen; quaemen sy hier in over een, dat die de aerdighste en uyt-muntenste *Spreuck* voort soud' brengen, schadeloos en vry soud' zyn; den slechten sou't al uyt-vaghen, *Philaretus* die goet van leven was, seyde;

Daer

Daer is geen ſilver oft vergult,
Soo ſchoon als leven ſonder ſchult.

Gerardus die eerſt uyt zee quam, ende een rouw tempeeſt en gevaer uyt-geſtaen hadde, ſeyd' tot zyn maets:

Hollandt, Bollandt,
Zeelandt, Geen landt,
Ick houdt aen den Heykant.

Arſenius die de ydelheydt des Wereldts, ende de Hooffche trecken moed' was, boeſemde uyt in deſer voegen:

Geen Heer, geen Eer,
Geen Excellentie
Gaet'er voor een goed' Conſcientie.

Bernardus die van ſin is eenen winckel op te ſetten, die fluyte naer dat hy gebeckt was:

Soo ghy eenen Koopman wilt zijn,
Soo handelt met graenen, en wijn:
Maer wilt ghy ſijn noch wijſer,
Soo handelt in ſtael, en ijſer.

Florentinus dat eenen Recht geleerden was, vergelijckende de Advocaten, die de proceſſen geduerigh uyt-trecken, by de Seeldrayers, ſeyd' met een goedt fatſoen:

Den draeyer gaende achterwaerts,
Gaet dan in winſt meeſt voorwaerts.

Wie dunckt u, *Philothea*, die hier den eerſten prijs haelt, en wie dat hier de beurſe ſal open moeten doē?

Niemandt en heeft twee Hemels.

Kiest een
Alleen.

DAer hanght ſoo veel aen, wat men kieſt;
Want ſoo men in de keus verlieſt,
En dat men ſlaet een blinden-ſlagh,
Die niemandt niet herdoen en magh,
Ghy zyt ghewis u voordeel quyt,
Den keus die geldt voor alle tijdt.
Wat dunckt u, als gy raeden ſoudt,
Wie is't die gy voor wijſer houdt,
Die hier ſtaet aen de rechter-handt,
Oft die ſtaet aen de ſlincker kant?
Den eenen kieſt de Son en Maen,
Met duyſent ſterren die daer ſtaen,
En neemt den Hemel met de handt:
Maer't ander Kindt verkieſt het landt,
En ſeyd': De werelt die is myn,
Daer med' ſal ick te vreden zijn:
En houdt ghy dan den Hemel vry,
De aerde die neem' ick voor my.
Het myn dat is al veel meer weert,
Daer rijd' ick op een houten peert;
Daer maeck ick huyskens in het ſandt,
En leer een musken op mijn handt,
Oft met den vliegher aen den draet
Loop ick gedurigh achter ſtraet,
Siet ſulcke ſpelen vindt men hier,
'K en acht den Hemel niet een ſier;
En daerom blijv' ick by het myn,
Ick vrees ghy ſult bedrogen zyn.
En is dit niet wel Kinder-praet;
Die ſeffens buyten reden gaet?
Dogh kinders hebben kinders ſin,
En meer en ſteckter oock niet in,

Maer dat een Man die is beiaert ,
En't hooft vol grijse hairen draeght ,
Dat die oock noch soo is ghesint ,
Ick seggh' dat is een dobbel kint.
Dat die hier acht des werelts goet ,
En stoot den Hemel met den voet ,
En als sijn vreught hier is ghedaen ,
Meent naer een ander vreught te gaen ;
Ick segg' het is veel slechter praet ,
Als kinders hebben op de straet.
Hy bouwt kasteelen in de locht ,
Die hier en daer den Hemel socht ;
Want't is een wet voor al die leeft ,
Dat Godt maer eenen hemel geeft ;
Maer eenen Hemel hier , oft daer ,
Dit is ghestelt voor allegaer ;
Eer ghy hem boven al verliest ;
Siet hoe ghy hier beneden kiest.

AEN-SPRAECK.

GHemeenelijk die keus heeft, *Godtvruchtige Philothea*, die heeft anghst, om dat hy twijffelachtigh is ghestelt tusschen de goederen, daer hy een af heeft te verkiesen, ende een te verliesen. Maer in desen teghenwoordigen keus daer ons Sinne-beeldt af spreeckt, soo wy rijp raedigh en met verstant willen voortgaen, wie is'er soo verblint, oft sal ten eersten opsicht sonder veel te weghen den Hemel verkiesen, en de Aerde, dat is de ontstantvastige werelt ter zijden setten. Om hier nochtans wat lichts in te geven, soo sal ik hier in schieten een averechts gevoelē van *Nicolaes Coöpernicus*, dogh kan in dese materie, in een heel bequaemelijcke ploy geslagen worden. Desen Philosooph was van ghevoelen, dat den Bol van de

de Aerde gedurigh draeyde en keerde, en in teghendeel, dat Son, Maen, Sterren, jae den heelen Hemel stil stondt sonder te roeren. Dit ghevoelen, komende teghen de ooghblijckelijcke ervarentheydt, en is niet ontfanghbaer gheweest in de Scholen: maer soo wy zyn segghen gheestelijck willen uytpluysen, ick seggh' dat *Coôpernicus* in't wit heeft geschoten: want wat staet'er vaster als den Hemel, en de eeuwighe Saligheydt daer boven? en wat is'er veranderlijcker als de Aerde, dat is, de aerdtsche saecken, goedt, eer, welluſt, die anders niet en doen als gaen en komen, draeyen en keeren, soo dat'er gheen, oock niet de minste bestandigheydt in en is te vinden? En dies al niet te min, Aerde wilt van Aerde niet, de Wereldt wordt verkosen, en den Hemel staet ter zijden. Hier biet my sigh aen een sin-rijcke verçieringe, daer in ik onse onverstandige Keysers mede kan af-malen en beschrijven. Daer was een hert dat maer een oogh en hadde: op dat het dan van den kant daer het blindt was, door de Jaghers oft wilt-schutters niet en soud' bekropen worden, soo gongh het gemeynelijk langs den Oever van de Zee weyen, keerende die zijde naer het Landt daer het zyn oogh en gesicht hadde, en d'ander zijde naer de Zee daer het blindt was; op dat het soo van verre de menschen Landtwaert in, soud' ontdecken. Dese voorsichtigheyt is evenwel vruchteloos gheweest; want den Weyman quam met een bootjen aengheroeydt, en heeft uyt de Zee sijn onverwachte pijlen in het Hert gedreven. Soud' ick uyt dese jacht dit voor mijnen vangh niet moghen mede draeghen, dat ick hier van een gelijckenisse tot een leeringhe soud' op-nemen? Hoe menig Wereldts hert is'er, dat naer het Landt speelt den sienden, en naer het Water den blinden, Hoe menighen mensch is'er, segg' ick, die hondert ooghen keeren naer de Aerde, naer de aerdtsche saecken, naer de aerdtsche goederen, naer de aerdt-

sche

ſche wellusten? en aen den anderen kant, daer een grondeloose zee overvloeyt, van alle hemelſche, eeuwige, Goddelijcke goederen, daer ſijnſe blinder als de mollen, kieſende het tijdelijck voor het eeuwigh, de vuyle Aerde voor den ſchoonen Hemel, ſonder eens te bevroeden datſe hunnen onbedachten keus ſoo ſcherpelijk ſullen betalen. Ick en moet niet verre gaen om dierghelijcke te ſoecken; men kanſe binnen ons *Nederlandt* wel vinden. (*a*) Is'er niet geweeſt by onſe tijde een perſoon van groote middelen, die tot ſijn vermaeck hadd' eenen Hof, daer in te ſien waeren alle rariteyten van bloemen, vogels, fonteynen; rotſen? en hadd' ſijn herte daer ſoo vaſt en ſoo breedt op-geſtelt, dat als hy nu ſieck was geworden, en dat hem het leven van de Medecijnen ontſeyt wierde, dat hy hem met eenen ſtoel heeft in den Hof doen draghen, en met eenen droeven ſucht gheſeyt deſe goddeloose woorden: Heer, waerom benijt gy my mynen Luſt-Hof? ick en heb u noyt na uwen Hemel gevraeght, laet my dan oock myn aerde behouden. In dit vierigh ſchiet-gebedeken heeft hy ſijnen ongeluckigen gheeſt gegeven. Wat dunckt u van deſen Siende-blinden: *Lieve Philothea*? Sijnen Hof was hy ſeker quyt, ende oft hy den Hemel bekomen heeft, daer ſoud' ick grootelijkx aen twijffelen. Maer behalven dit, ſoo dunckt my dat deſen ſijn rekeninghe niet wel en maeckte; want hy ſcheen te weſen van ſulck gevoelen al oft den Hemel, hadd' hy't begeert gehadt, naer hem hadd' ſtaen wachten, ende dat hy met kouſſen en ſchoenen uyt ſijnen Luſt-Hof in't Paradijs ſoud' hebben getreden; al oft hy van d'een vreught in d'ander ſoud' hebben konnen trecken: daer het nochtans ſeker is, dat twee Hemels te willen hebben, eenen hier, en eenen hier naemaels, een ſoo grof en onbedacht voornemen is, dat het eenen blinden ſoud' konnen taſten. Den *Pa-*

(a) *P. Tollenare Spec. Vanit.*

(*a*) *Patriarch Jacob* ſag dit wel, al ſcheemerden ſijn oogen van ouderdom, doen voor hem ſtont *Ephraim* aen de rechte zijde van *Joſeph*, en *Manaſſes* aen de ſlincke; op dat ſoo de rechte handt op *Manaſſes*, de ſlincke op *Ephraim* ſou vallen. Maer neen, *Jacob* die kruyſte ſijn ermen, en leyde ſijn rechte handt op die aen ſijn ſlincke zijde ſtont, en de ſlincke op die ſtont aen de rechte. My dunckt het was te ſeggen, dat ſtelt u de wereldt aen de rechte zyde in voorſpoet, eer, en wellusten, u hanght wat ſlincks en onghelucks boven u hooft, en veracht u; ſtelt ſy u op de leeghe en ſlincke handt, den geluckighen zeghen ſal haeſt op u hooft komen daelen. De droefheydt volght de blijdtſchap, en de blijdſchap is achter op de hielen van de droefheydt. Hebt gy wel oyt ghe-ſien, *Philothea*, twee nachten, twee winters, twee daghen die malkander volgden, twee ſomers achter een? Alſoo is het oock onmogelijk dat'er twee Hemels aen malkanderen palen, noch de ſonden van den booſen en verdienen altijdt te lacchen, noch de deughden van den rechtveerdighen en verdienen altijdt te weenen. Dit behoorden een wereldtſch en uyt-gheſtort menſch ſomtijdts in 't herte te ſpelen: want de gedachteniſſe van ſulcke merckelijcke veranderinghe, kan een op-gheblaeſen de achterdenckende vreeſe aen-jaeghen; en in teghendeel ſouder een katijvigen ſijnen aeſſem door herſcheppen, ende een blijde hope door winnen, want dit woort alleen: *'t ſal verkeeren*, heeft'er menige ſoo verſterckt, datſe ſigh vaſtelijck inbeelden, dat'ser noch eens boven op ſouden gheraken. Op dat ick van *Soſoſtrates* niet en ſpreke, ſekeren Koninck van *Vranckrijck* had een Turckſchen *Soliman* verwonnen, en gevangen ghenomen, en uyt ſijn Vaderlant mede gevoert in *Europa*. (*b*) Deſen melancholiſeerden boven maeten, om ſijn ongeluck en quade fortuyne. Den Koninck geboodt

(a) *Gen.* 48. (b) *Cauſ. in Symb. Egypt.*

bood ſijn Edel-lieden, alle middelen te gebruycken om den ghevanghenen een weynigh te vermaecken: waer toe ſy alderhande oeffeninghen, ſpelen, en komedien oprechten, om te ſien oft ſy dit melancholieck humeur een weynig ſouden konnen verlichten; maer hy ſagh de ſchouw ſpelen aen, ſonder beweginge, min oft meer oft daer een ſteene beelt had geſeten. Op eenen tijdt, ligghende boven in ſijn venſter op een roodt fluweelen kuſſen, heeft hy van ſelfs beginnen te lacchen; en de oorſaeck daer af ghevraeght zijnde, gaf voor antwoordt, dat hy op de veſten eenen meulen ſagh draeyen, en dat de opperſte roede beneden gong, en de onderſte rees boven; waer door hy ſijn ſelven inbeelde, dat hy noch wel eens ſijn vyanden op den hals ſou konnen treden, en dat de kans lichtelijck ſoude keeren: Het loopen van die meulen-zeylen, en het overdencken van een moghelijcke veranderinge, trooſten hem midden in ſijn ghevangheniſſe. Dit en ſal even-wel niet altijdt gheſchieden onder de menſchen, maer by Godt ſal 't ſeker ghebeuren; en dit was dat de Heydenen wilden beduyden, als ſy *Jupiter* ſtelden tuſſchen twee vaeten, d'een ghevult met honingh, d'ander met gal, en dat hy anders niet en dede, als d'eene en d'ander over de menſchen ſtorten; ſoo nochtans die eerſt gal had ontfangen, over dien ſou 't dan honingh regenen; maer die eerſt met honingh was overſproeyt die werdt naderhandt met gal overgoten: Altijdt honingh en ſoetigheyt te hebben, dat en wilde *Jupiter* nimmermeer ghedooghen. 'T is ſoo, *Philothea*, alſoo veel hebbenſe, jae meer, de gene die na lacchen, als voor lacchen: *Den tijdt ſal komen*, ſeght den *H. Auguſtinus*, *daer de goede geen quaet*, *en de quaede geen goedt en ſullen vinden.*

Godt Almachtig ſpeelt met zyn vrienden verkeeren, en die in droefheyt ſaeyen, laet hy in blijdſchap maeyen, den onderſten verheft hy boven, den bovenſten

ſten druckt hy beneden : en daer de werelt het meeſte werck af maeckte, die wordt als onnut verſtooten, daer in tegendeel, den katyvigen tot eer en ſaligheydt wordt op-ghenomen. Belieft u hier van, *Philothea*, een beveſtinghe die ick buyten op een Jonckers huys ſal gaen leenen ? Hebt ghy noyt ghekent eenen Edel-man, die ſijn tijdt-paſſeringe nam met den Voghel te gaen vliegen ? wat een werck en maeckt men daer niet op 't ſlot van den Valck ? die eet lecker-beetjens, die wordt ghedraeghen op den erm, die heeft een kappeken met een pluymagiken, die ſetmen op den rug'leen van eenen Spaenſchen-leiren-ſtoel, en oft die 't ſalet wat bemarmert en vuyl maeckt, dat moet het ſchommel-meysjen aenſien met goede ooghen. Maer in teghendeel ſoo daer een hinne in komt, om de briſeltjens op te picken, die af gherolt zyn van de tafel, daer is 't te roepen en te tieren op de hinne, die en wilt men gheenſints lijden, die wordt met den beſſem ten huyſe uytgedreven. Voorwaer een groot verſchil tuſſchen de onthalinghen van den geluckigen Valck, en de ongheluckige Hinne. Doch en ſtrijckt noch geen vonnis hier over, den eerſten prys is noch te geven. Let op de uyt-komſte van alle twee, en gy ſult bekennen dat ick een ganghbaere en ontfanghelijcke ghelijckeniſſe hier hebb' inghefchoten : want ſiet, den aenghenaemen, en lief-gehoofden Valck komt te ſterven, ende wordt achter op den vuylen ſtinckenden meſt-hoôp uytgeworpen ; en ons verſtooten Hinneken, naer dat het ontpluymt, gheſoden, en leckerlijck gheſtooft is, wordt in een ſilvere ſchotel voor *myn Heer* en de *Gaſten* op-ghedient in 't midden van de tafel. Onſen *Rijcken Vreck* (daer wy beneffens *Lazarus* terſtondt af ſullen ſpreken) dat is ſulcken wilden en trotſen Vogeltjen ; maer het ſcheyden nochtans, en den uyt-gang van *Lazarus* ſal hem overtrffen. Soo dat den *H. Hieronymus* den naghel op het hooft heeft gheſlaghen, als hy ſeght : *Het*

kan qualijck ghescheiden, jae het is onmoghelijck dat jemandt de tijdelijcke en eeuwige genuchten sal genieten; dat hier het lichaem en daer boven de ziel sal in vreughden leven, dat hy van d'een wellusten treden sal in d'ander wellusten. Godt heeft de saecken soo geschickt en besneden, dat niemandt noch het quaedt op beyde de plaetsen en moet vreesen, noch het goedt op beyde de plaetsen magh hoopen. Daer wierde eens van een kindt gevraeght, oft het liever kiesen soud' in den Hemel te wesen, oft op d'aerde te blijven? en antwoorde, dat het wenschte het hooft in den Hemel om daer suycker te eten, en de voeten op d'aerde om daer te speelen. O Godt-vreesende *Philothea*, seght liever met *Paulus*: (a) *Als ick was een kindt, ick sprack ghelijck een kindt, ick oordeelde ghelijck een kindt, ick wenschte gelijck een kindt, maer nu ick groot ben geworden, hebb' ick alle mijne kintsche begheerten laeten vaeren.* Ende voorwaer wy en konnen twee hemels seffens niet besitten, noch den eenen naer den anderen niet genieten. En dat was den grouwelijcken donder-slagh, die daer scheurde en ruyschte over het ramp-salig hooft van den *Rijcken Vreck*, zyt *ghedachtigh* Soon, *dat ghy't wel gehadt hebt in u leven, en* Lazarus *quaedt; maer nu wordt hy verblijdt, als gy wordt gepijnight.* De ongestadige kans moet voor een jeder eens keeren, en naer het blijdtste leven volght het droevigh sterven. Was dit niet 't ghene de conscientie van *Marten Luter* soo dede drevelen, als of hy alreedts op heete kolen hadde geseten? kloppende somwijlen op sijnen buyck, als hy die met spijse en dranck hadde ghevult. *Martine, Martine*, seyd' hy, *nu gaet het wel, maer hoe sal't daer naer af-loopen?* Eylaes! *Soo veel als gheweest is wellusten, soo veel tormenten doet hem aen en pijnen.* Ghelijck de Tyrannen sommighe met honingh deden bestrijcken en hongen in in een ysere kevie uyt eenen thooren, in 't

braden

(a) 1. *Cor.* 13.

braden van de Son, om van de biën en wespen bestraelt te worden; en hoe sy vetter besmeirt waeren, hoe sy ook dapperder en vinniger aengetast wierden: alsoo oock die hier leeft in wellusten en genuchten, hoe hy in de selve dieper steeckt, en daer mede als door-honingt is, hoe hy ook meerder voedsel vergadert voor sijn tormenten. *O Philothea*;

GAet vry dienaers van de wereldt,
Stijf van Goudt, en dick beperelt,
Soeckt hier over al in rust,
En wat dat het herte lust;
Al u vreught hanght in twee schaelen,
Klimtse hier, daer salse daelen;
Hier in pijn, daer in geluck;
Hier in vreught, en daer in druck.
Siet den rijcken Vreck eens blaken,
Die hier gingh in't root Scharlaken.
Die sat midden in het spel,
Die light midden in de hel.
Hoort hem in de vlam eens kermen,
Dat hem Abram sou ontfermen!
'T is, eylaes; het is te spaey,
Daer en is nu geen genaey.
Maer als Lazarus gaet scheyden,
Siet waer d'Engels hem geleyden;
Siet die hier van sweiren stinckt,
Hoe hy daer van glorie blinckt.
Daer, door Abraham *doen rusten,*
In het midden der wellusten;
Daer men siet een hof-prieel,
Toe-gevlochten van Caneel,
Daer de klare silv're beecken
Vyt Cristal de rotse leecken;

Daer men heel paleysen bouwt
Van het alder-fijnste gout,
Daer geen straffe Noorde winden
Noch geen buyen sijn te vinden,
Daer geen heete Son en brandt,
Midden op het dorre landt;
Maer daer altijdt staen en bloosen
Op de hagen soete roosen,
Daer de witte Lelie bloeydt,
Daer den lieven Balsem vloeydt;
Rijcken Vreck *daer rust den* Armen,
Die ghy voor u deur saeght kermen,
Daer sit hy in overvloedt,
Als ghy hier soo bidden moet.
Weeldigh mensch wilt hier uyt leeren.
Dat de werelt speelt verkeeren,
Vat ghy wel wat dat ick meen?
Siet hier in den dobbel-steen.
Gaet de Six *haer boven setten,*
Wilt dan eens beneden letten;
Siet hier eens den teirlingh-steen,
Ghy vindt daer een Aes *alleen:*
Maer is 't dat de Six *leyt onder,*
Boven is het Aes *besondet:*
Smijt hem op, en smijt hem neer,
Dit verschil blijft in den keer,
Hoort dees les dan, aerdsche Heeren,
Godt sal uwen teirlingh keeren:
Godt verkleynt hem naer sijn doodt,
Die was in sijn leven groot.
Die hier hunnen hemel kiesen,
Sullen hem hier naer verliesen:

s'Eten

s'Eten 't witte-broodt hier voor,
Soo gaet hunnen Hemel door.

De kanſe dan van den *Rijcken Vreck*, die is gekeert, *Godtvruchtige Philothea*, en aen die ſijn goet erven, ſal hy ſoo haeſt ſijn uyt'er herten, als uyt de ooghen. Van nu af, en is'er niet eenen ſoo danckbaer, oft ſoo beleeft, die hem eenen Serck op ſijn graf ſoud'laeten ſtellen. Op dat nochtans ſulcke ghedenck-weerdige waerſchouwinge van den tijt niet en worde op-ghegeten, ſoo ſal ick tot eeuwige ghedachteniſſe ſtellen deſe luttel woorden:

GRAF-DICHT
VAN DEN
RYCKEN VRECK.
STAET
DIE HIER VOOR BY GAET,
ENDE OP HET KERCK-HOF
DAER VERANDEREN IN HET SELFDE STOF
DE LYCKEN
VAN ARMEN EN RYCKEN:
LEERT
HOE DE KANSE KEERT

Hier onder leydt den Rijcken Vreck,
Die brandt in ſolfer en in peck?
Hy leefde hier in weelde groot,
Daer moet hy ſterven ſonder doodt;
Siet hoe de weeld', in ſpijs en dranck,
Is oorſprongh van den hellen-ganck.

Hier ſiet gy den droeven ſtaet van eenen die ongeluckig heeft verkoſen, en in tegendeel het ſalig ſter-

ven en 't eeuwigh verblijden van den Broodt-bidder *Lazarus*. Op dat uwen keus strecke tot profijt, *O Philothea*, print dese weynige woordē in uwe memorie:

Laet Hemels vreught, en Helle pijn,
Altijdt in u ghedachten zijn:
Denckt hoe het wesen magh aldaer,
Daer eenen dagh duert duysent jaer!
En peyst eens hoe't daer wesen magh!
Daer duysent jaer is eenen dagh!

EEN TOEWERPJEN OP DEN HOOP.

MY dunckt, *Philothea*, dat ghy hier op het lest al om siet, oft'er naer beloften noch een punctje by-gevoeght sal worden: Jae, en is dit navolghende.

Binnen *Parijs* wiert over 13. à 14. jaeren een treffelijcke Bruyloft gehouden, de Maskeraeden na gewoonte sijn tegen den avont gekomen, om de nieuw ghehouwde met de vrienden te vereeren. Sy dansten aerdigh, tot groot vermaeck van het geheel ghesellschap; soo dat den Bruydegom heel nieuws-gierig, sijn best dede om een mommen-backhuys op te lichten; dan sy beten hem in d'oor, datse voor die daer tegenwoordigh waeren, vermomt wouden blijven: maer soo hyse in het naeste Salet alleen wilde kennen, dat sy hun daer bloot souden geven: hy gaet dan voor, doet spijs ende wijn haelen, ende zijn lustigh vrolijck: weder keeerende in de Bruyloft, soo gaense den dooden dans dansen; hebbende tot dien eynde oock eenen dooden op hunne schouderen, diese plat ter aerden neder-leyden, ende songhen en sprongen daer rondtsom met sulck een voldoeninge van al de wereldt, dat het eenen lust om sien was. Desen dans duerde soo een poosken, tot datse d'een voor en d'ander naer het Bruylofts-huys uyt dansten, achterlaetende dien man die den dooden speelde. De

vrienden dan siende datse vertrocken waeren, seghen teghen den dooden dat hy sou op-staen, dat sijn Kameraeden voor-ghegaen waeren: maer watse riepen oft niet, hy en hoordense niet. Sy doen hem dan het doodt-kleedt met het mommen tuygh af, en sien, 't is den Bruydegom selfs, die daer doodt bleef ligghen. Men ghelooft dat sy uyt af-gunst en nijdigheyt hem in het Salet met een servet gheworght hadden, om dat hy hun de Bruydt ontvrijt hadde. Doch wiese waeren, waerse verstorven oft vervloghen waeren, 't was en 't bleef onbekent, ende is altijdt met den dooden begraeven ghebleven. Siet eens, *Philothea*; hoe lichtelijck het radt van wereltsche saken is draeyende: op eenen dagh Bruydt, en Weduwe; Bruyloft en Uytvaert; blijdschap in huys, droefheydt daer buyten. In den Hemel soo wy wel kiesen, sal 't altijdt *Gaudiamus* wesen. Beminde *Philothea* hier soud' ick hebben moeten, oft konnen op-houden; maer om dat sigh hier een have vertoont die niet en is voor by te zeylen, soo sal ick het op dit naervolghende aenstieren.

Vier Jonge Jouffrouwen hoorende de eerste kriecken uyt-roepen, en bevanghen zijnde met een snoepende lustjen, stemden saemen, dat'er die vier pont soud' moeten koopen en betaelen, die in treffelijckheyt van *Spreuck* soud' overwonnen wesen.

Cæcilia willende spelen op het spreeck-woordt: *Alle Vrijers sijn rijck, en alle ghevanghenen sijn arm*, seght aldus:

Veel Serviteurs maecken Kasteelen in de locht; ende souden geen Boeren-huys op 't sant konnen setten.

Catharina gaf een leck, aen de gene die selv er vuyl zynde, aen ander een kladde wilde by setten:

Die een glasenhuys heeft, moet gheen steenen op sijn Buermans dack werpen.

Françoise nijpende de onbedachte jonckheydt, die de eenigheyt der plaetsen ofte donckere avonden tot quaet misbruycken, seght :

Niemandt en sal sijn vierken soo leegh stoken, oft sijnen roock sal om hoogh klimmen.

Anna tegen de eerloose Linckaerts, die aen komen met fluweele woordekens en gesuykerde redekens, om een onnoosel kindt te bedrieghen, sprack op de naervolghende maniere :

Als den Vos de Passie preeckt;
Boeren wacht u gansen.

Hier moet gy, *Philothea*, oordeel strijcken wie de kriecken verbeurt sal hebben.

Het quaedt exempel van de Ouders, Mede-gesellen, &c. druckt in de jonckheyt quaede manieren.

Het quaet set voort,
Ghelijck een woort.

Ick print hier boecken heel den dag ;
En druck wat dat ick drucken mag ,
En heb mijn letters recht gestelt ,
En al de woorden wel gespelt ,
Soo dat'er minste niet en schort ;
Want waer't te lang , oft waer't te kort ;
Dees fouten soud' ick naderhandt
Oock vinden op 't papier geplant ,
Soo dat ick grooten ernst behoef ,
Op dat ick heb een suyver Proef :
Een suyver Proef *daer hanget aen ;*
Want anders moet het qualyck gaen.
Al waer't papier noch eens soo schoon ;
Al hadd' den Setter *dobbel loon ,*
Al hadd' ick knechten noch soo sterck ;
En Calepinus *by het werck ,*
Ontbreeckter iet in't Principael ,
Soo is't bedorven al-te-mael.
Dat sou men voelen met den tast :
'T is wonder hoe 't een foutje wast.
Maer dit en is hier niet alleen ,
Het is de Ouders oock gemeen ,
En't quaet Ghefelschap *alsoo kloeck ;*
Dees drucken oock al eenen Boeck :
Dees drucken in de teere jeught
Een leering die niet veel en deught.
Exempels , wat en kondy niet !
Gelyckmen in de werelt siet ;
Daer komt een slecht onnoosel kint ,
Dat nergens in geen been en vindt ,
Dat vat terstont een boefken aen ,
En seyt hem : laet ons t'saemen gaen.

En leydt den Soetert *hier en daer*
En leyt hem ick en weet niet waer:
Men kaert en dobbelt even ſeer:
Men drinckt, en klinckt van boven neer,
Hy ſiet daer alle boevery,
Hy leert daer alle ſchelmery;
Daer wort het gelt hem af geviſt,
Hy is een Boefken eer hy't wiſt.
En daer maer eerſt was eenen Guyt,
Daer komt'er nu een paerken uyt.
De boosheydt die is haeſt geleert,
Voor die met boeven wat verkeert;
Want ſelden keerde ſonder vleck
Die was geweeſt ontrent het peck.
O Kinders; ſiet wel wat gy doet,
Al wat men leert en is niet goet:
Beſonder Kinders van de ſtraet
En leeren anders niet als quaet,
En gy, O Ouders! wat gy doet,
En ſchent dogh geen onnooſel bloet,
Maer viert de jonckheydt waer gy meught,
En print haer in oprechte deught,
En dat'er in u niet en zy
Tot hinder van de Druckery:
Want quaey manieren ſetten voort,
Gelijck een Druck-fout in een woort;
Dus Vader corrigeert *u* Proef,
Oft Hansken wordt oock eenen Boef.

AEN-SPRAECK.

SOmmige Dochterkens, van datſe uyt de wieghe komen, ſoo beginnen ſy te poppen, en te blijven poppen, tot datſe hier een levende Pop op den ſchoot hebben: al hoe wel *Philothea*, 't poppe luſtjen dan

somtijdts haest vergaet, om datse bemerken, datse den oorspronck van veel sorgh en ongenuchten op-voeden, kleyne kinderen sijn hooft-sweir, en groote kinderen sijn hert-sweir, 't en zy datse in alle eerbaerheydt, deughtsaemheydt, ghehoorsaemheydt op-ghevoedt worden: dan sijn sy eenen troost en vermaeck voor Vader en Moeder. Soo scheen het eertijdts te verstaen een *Romeynsche Matroone Cornelia*: ghevraeght zynde van een treffelijke *Dame*, die by haer ghelogeert was, datse haer kostelijcke juweelen en gesteenten eens wilde thoonen; heeft op staende voedt haer kinderkens, die wel ghemaniert waeren, in het Salet gheroepen, en gheseyt: Dit sijn myn kostelijcke ghesteenten die het meest blincken, ende myn thresooren die ick het grootste achte. 'T sijn lieve en kostelijcke panden, als't wel wilt lucken; maer een huys vol kinderen, is een korf vol eyeren: en daer Godt aen Job alles dobbel wederom gaf, voor thien verloren kinderen, zynder maer thien wederom ghegheven: den grooten hoop en is altijdt niet de grootste benedictie, om het ghevaer soo van eyghen boosheydt, als quaedt ghefelschap, &c. dat men moet uyt-staen. Tot dien eynde sal ick hier aenwijsen, wat dese groene jaren meest kan hinderen en beschaedighen, en naementlijck hier by brenghen, hoe dat quaedt ghefelschap, ondeugende Memmen, ongheschaefde Ouders, hunne quaede manieren en ghewoonten, de kinderen als inprinten, en indrucken, dat een groot achterdencken aen alle Ouders moet geven. 'T is alsoo quaet voedsel, quaet broetsel; en de vrucht is gelijck de sucht is: quaedt ey, quaedt kiecken, met een woordt: Soo voor-gepepen, soo naer ghedanst: de manieren van de kinderen, beschuldighen de manieren der Ouderen.

De Historien melden, *Liefste Philothea*, dat *Keyser Carel den V.* uyt dry P. P. P. daetelijck kende de policie en goede ofte quaede regeeringhe van

de

de Steden. D'eerste P. was *Pulsis*, dat is, oft de klock wel sloegh. De tweede P. *Porta*, dat is, oft de poorten op haeren tijdt open en toe ghinghen. De derde P. *Pueri*, dat is, oft de jonckheydt wel onderwesen wierden. En dese onderrichtinghe der jonckheydt, en wierdt van sijn Majesteyt niet alleen ghepresen in de Borgers kinderen, maer oock door sijnen Sone *Philippus* beneirstight. Eenen aerdighen greep baende den wegh aen seker Hovelingh, om Steden-meesters van den Prince te worden. Syn Majesteyt in 't ghesel schap van de *Keyserinne*, en andere *Dames*, speelde een roemsteeckxken met desen Hovelingh. Den Keyser en had maer een oft twee meer te wissen, gelijck oock sijn partije. 'T gheviel dat sijn Majesteyt kreegh twee *Heeren*, en noch andere goede kaerten: waer op hy daetelijck seyd': Ick sweer by het hooft van myn Keyserin, dat ick het win. Den anderen, die oock maer een schreefken oft twee en hadd' te vaegen, kreegh dry ghelijcken, oft trits; dat van de *Keyserinne*, en andere ghesien was, evenwel stack sijn kaerten onder, en gaf aen den Keyser ghewonnen. Hier op gingh een stille mompelinge, die van *Carolus* ghemerckt wiert, vraeght wat'er gheschiet is, hy verstaende de saeck, woude weten de reden waerom hy met sijn recht, en spel niet en was voort-ghevaeren. Doch gaf voor een bevallijcke antwoorde, en seyde: Syn Majesteyt hadde twee *Heeren*, en sijn Majesteyt was sijnen derden *Heer*, en dat hiel hy te saemen voor den grootsten trits die'er ghespeelt kan worden. De discretie van den Hovelingh beviel sijn Majesteyt soo wel, dat hy hem tot Pedagoge van den *Prince Philippus* heeft verkosen, op dat die hem in alle goede manieren, zeden en konsten sou polisteren. Dogh ghelijck ick segghe, Carolus en socht niet alleen de goede onderwijsinge sijns Soons, maer van gelijcken het gemeene beste, en dien volghens, nam hy in alle Ste-

den een ooghmerck, op de gene die de jonckheyt is bevolen, om datse niet alleen aen de selfste, de deugt en geleertheyt moeten in planten, maer oock gheduerigh teghen de quaede manieren aenwercken, op dat de Jonckheyt allenghskens van het quaet af-ghesondert, in een rijpe onderwijsinge en treffelijke borgerye mocht op-wasschen. Godt sy ghelooft, daer sijn Meesters die de saeck ter herten nemen, om geleertheyt, en principaelijk goede manieren in te planten. Dogh om dieswil, dat dese oogh niet altijt over haer en kan waecken, en tusschen dien tijdt ander medegesellen hun weder af-leyden; soo bevinden wy dat het ingeworpen goet saet dickwils verdruckt wort, ende vruchteloos gaet sterven. Seker, het quaet geselschap is een onkruyt dat nimmermeer en vergaet, maer voor de voeten aenwast, en sijn rancken uytschiet, dat het op korten tijdt eenen reynen Hof van goedt huysgesin soude doen verwilderen. De jonghe sinnen sijn ghevoegsaem gelijck het wasch, daer men alsoo wel een duyveltjen als een Engeltjen af kan maecken. Daer is dan ten hooghsten aen ghelegen, wel gemanierde *Philothea*, in wat geselschap de kinders komen te vallen; want men siet ghemeynelijck datse aen-nemen de gebreken van hunne speelgenooten. Gelijk de rotheyt het fruyt, en de schorftheyt de schaepen ontsteeckt, soo setten de quade zeden dapper voort onder de jonghe lieden. Die met kreupelen om-gaet, die leert hincken. (*a*) En het geduerigh aensien van een manck been, heeft in *Alexander den Grooten* veroorsaeckt, dat hy selver niet recht en gingh op sijn koten. En oft misschien de gebreken des lichaems sulcke kracht altijdt niet en hadden op onse leden, de ghebreken der ziele doen niet te min sulck ghewelt op onse zeden; een voorbeeldt van onkuysheydt, en gierigheydt doet veel quaets; eenen leckeren mont leert'er veel snoepen, eenen geldt-suchtighen ghebuer verweckt onse begeer-

(a) *Hier. Epist. ad Latam.*

geerlijckheydt; eenen boosen med' ghesel kan den eenvondighen sijne quaede manieren aenpleckenl Godt gave dat diergelijcke ghebreken veel Ouders in't beginsel af weirden! sy en zyn in 't eynde, ghelijck een diepe schaers, niet uyt te wetten. Men kan wel sijn oude schoenen uytwerpen, maer niet sijn oude manieren: (a) Want *den Jonghelinck en sal niet af-wijcken in sijnen ouderdom, van den wegh, die hy in sijn jonckheydt heeft bewandelt.* (b) Wat moeyten en dede den *Landt-Grave van Hessen* niet, om een kint, dat onder de Wolven op-ghevoet was, ende kroop als de Wolven, gingh ter jacht met de Wolven; om dat kint, seggh' ick, zyn wolfsche en wilde manieren af te wennen: hy heeft sijn handen doen spalken, om het kruypen te beletten; en noch brack het dickwils de koorden, en viel al weder op sijne pooten; soo dat het waerachtigh is, dat in teere sinnen op-voedinge natuer kan verwinnen.

Seght my met wie dat gy verkeert,
Soo hebb' ick uwen aert geleert.

(c) Van waer meynen wy dat het komt, dat menigh deugdelijck mans kint sijn selven soo verloopt, dat het aen de galghe waeyt, oft op een radt gheslingert wordt? Oorsaeck van alle quaet, is het quaedt Geselschap. Gelijck in een besmette plaets de locht die men heraessemende binnen haelt, d'edelste en d'eerste deelen af teirt, en doet verrotten; soo laeden wy in het quaet geselschap veel schadelijke aessemẽ, die ons naderhandt een droef eynde doen besueren. (d) Dat vreesde eenen goeden Vader, en socht alle middelen om sijnen Sone van het quaet geselschap af te trecken; maer te vergeefs. Op eenen avondt dan, hem straffelijck berispende, seyde hem: Sone men seght: Wijst my eenen loghenaer, ick wijse u eenen dief; en wijst my eenen dief, ick wijse u een galghe. Waer op den Sone onbeleeft sprekende, heeft den Vader

(a) *Prov. c.* 22. (b) *Causs.c* 1. *Lib.* 1. *sect.* (c) *Bas. hom.* 9. (d) *Pater Schoondonckus.*

Vader de lampe ghenomen, ende die den Sone naer het hooft gheſmeten: en ſiet; ô wonderbaere geheugeniſſe! d'olie wierde ſoo geſpreyt ende gedreven, dat'er een galgh op den muer uyt-gedruckt wierdt, met eenen dief, die daer aen ſcheen te hangen: welck een voor-boeyken is gheweeſt; want hy naderhandt met ſijn quaet gheſelſchap is gehangen. Den Vader hadd' het rijsken van jonghs af moeten buygen; ende al hadd' hem ſijn Moeder, als hy kleyn was, ſuycker onder 't hemd' ghegheven, 't ſou hem geſonder geweeſt hebben.

En 't is van oudts gheſeydt:
'T is beter dat het Kint, als dat de Moeder ſchreyt.

Van het beginſel af, dan moeten die geoeffent worden, hun indruckende d'ongeluckighe uyt-komſte van een quaet gheſelſchap, waerom ſommighe de kleyne Kinderkens oock mede draeghen, als'er jemandt moet ghehangen worden, op dat ſy met een ſalighe vreeſe ſouden bevangen worden. Men behoort die Onnooſeltjens (ſeyd' eenen) wel te fatſoeneren ghelijck men de ruet-keerſen maeckt, al ſoppen en doppen van langer handt, tot datſe vroom worden ende in deught beklijven.

En dit, aengaende het eerſte deel, nopende het quaet gheſelſchap. Het tweede ſchijnt in het eerſte aenſien weynigh te belanghen, evenwel ſoo ſegg' ick, en voor ghewis, dat'er veel aen gelegen is; oft de Voedſters niet alleen met lichaemelijcke geſontheyt, maer veel meer met ghebreken der ziele, ende met quaede genegentheden beſmet zyn: Want het is buyten alle twijffel dat de jonghe Kinderen de ſelve met het melck in drincken. Hier op, gheloof ick, hebben geſien ſommige overtreffelijcke Moeders, namentlijck de Huysvrouwe van *Cato*, die ervaren zynde in de op-voedinge, hebben oock de Kinderen van haere ghebuerte, willen ſuyghen, om haer eygen kinderen te verſekeren van een gheſelſchap dat gheen quaeden aert en manieren, uyt een lichtveer-

dighe

dige *Memme*, oft boose Moeder, soud' ingenomen hebben. (*a*) Het sogh en het melck, deelt sijnen aert alsoo sterck mede, als het bloet selver, dat een lammeken, Moeder-loos zynde, naderhandt een geyte komt te suygen, de wol sal allenskens uytvallen, en daer sal rouw hair in de plaetse komen uyt te schieten. Jae is 't niet geschiet, dat een treffelijck Man sigh sommige uren des daeghs moest vertrecken, en in sijn kamer uyt-sluyten, om daer tusschen vier mueren te huppelen en te springen, ghelijck de geyten doen, en dat alleen ter oorsaeke dat hy met geyte-melk op-gevoet was, ende had alsoo den wilden aert met eenen ingesogen. Waer het van noode, ick soude daer noch konnen by-brenghen de op-voedinge van *Caligula*, die, om dieswille dat hy de borsten ghesogen hadde, met bloedt gestreken, als hy groot was, vermaeck nam in bloedige sweerden af te lecken. De saecke gaet al te vast, dat een boose Memme het suygelingh na haer doet aerden, en men heeft in *Tiberius Cæsar*, diese spotwijs noemden *Tiberius*, gheen ander oorsaeck van dronckenschap konnen vinden, als dat sijn Memme te seer tot den dranck genegen was. (*b*) Dit besluyt ick met eene gheschiedenisse van *Vranckrijck*, daer wy noch een ander ongemack nopende dese op-voedinge sullen uyt-trecken. Eenen *Raets-Heer* van *Parijs* had sijn jonghe Dochterken besteet by de vrouwe van sijnen Pachter om gevoet te worden. Het kint wort buyten verongheluckt, en valt in 't vier, brandt sigh tot groote mismaecktheyt. De Boerinne, vreesende groot onghemacken en gramschap van den *Raets-Heer*, stelt haer dochterken, dat van den selven ouderdom, en seer naer gelijck van gedaente was, in de plaets van de verbrande, wort daer voor aenghenomen, en tot Parijs geoeffent in alderhande konsten en spelen die een Jouffer betaemde, en ten lesten aen eenen Edelman

(a) *Arist. Lib.4. de gen.* (b) *Marchant in Cande.lab. Mystic.*

man ten houwelijck gegeven. Hier op heeft de Boerinne haer t'eenemael beswaert gevonden, en haer bedrog den Raets-Heer te kennen gegeven, en alle gheleghentheyt gaen ontdecken. Ick laet u, *Lieffte Philothea*, de rest peysen, en eens overdencken wat droefheydt dit in den Vader, en wat onlust in den Bruydegom veroorsaeckt sal hebben.

Een woordeken noch, *Philothea*, rakende de sorghe over de op-voedinge, 't sal u met eenen tot vermaeck dienen. Twee Lovense Juristen Gentenaers, hadden in den neus, dat sekere gesellen van hun gheburte 's avonts lustigh souden vrolijck wesen, ende datse onder andere gerechten een groote pastey hadden doen backen: sy, die malkanderen aenhitsten om aen een kantje mede te lecken, bergen sigh in't donker onder de luyve van een boeck-huys, om op de wacht en op de jacht te passen, want daer langhs moest de meyt met de pastey voor-by komen. Tusschen 10. à 11. uren komt'er een meyt snel aen met een packxken onder de ermen: sy, geloovende datse de pastey droeg in doecken om werm te houden, settense af, loopender mede in huys, doense open, en siet, sy vinden daer een schoon Kindeken. Sy met eenen ten huysen weer uyt, om te sien oft sy dat schoon *Juweel* noch souden vinden, maer neen, sy was als een pijl uyt een boogh verschoten. Sy wouden het kint het Wees-huys dan aenplacken, maer het wiert hun beyde aengewesen. Sy hebben't dan op hun beurse doen op-voeden in goede manieren, en in hun Vaderlant op't neirstighste bekostight, daer naer besteet by eenen koopman die op Lissabon koophandel dreef, alwaer desen *Theodon* (soo hieten sy hem) sijns Meesters en sijn eygẽ saken soo beneirstigt heeft, dat komende in sijn jonckheyt te sterven, thien duysent Ducaten by testament heeft achtergelaten uyt te deelen aen sijn Meester, en dese twee op-voeders, en dat tot herkentenisse van de onverdiende beleeftheyt en sorgvuldigheyt. De saek scheen soo geckelijk, dat'er

in de Universiteyt zyn die'er bleynen mede van't hert ghelacchen hebben, selver tot *Justus Lipsius* toe. Soo veel is'er af, datse beneirstight hebben een goede opvoedinge. Ende van den anderen kant hy getuyghde door sijn testament dat hy aen hun-lieder sorghvuldigheydt t'eenemael was verbonden, en dat hy een man soud' zyn gheworden door die hem een Kindt zynde, soo besorght ende bewaert hadden.

Belieft u nu oock in het kort te verstaen, wat de exempelen der Ouderen wercken in de Kinderen? Men seght hier van: Dat het Appeltjen gemeenelijk na den boom smaeckt, en dat het Kint:

Heeft een aertje,, Naer sijn Vaertje.

(*a*) Jae seker 't gaet soo, noch men sal niet lichtelijck duyven uyt ravens nesten haelen, noch vincxkens winnen van kiecke-dieven.

Soo dat den *H. Chrysostomus* wenschte, *dat de Ouders gelijck een gecorrigeerde proeve* (soo de Druckers dat heeten) *sonder fouten en gebreken souden wesen.* Andersints dat de selve Kinders overgeset en ingedrukt worden. En soo het gaet met *Libri* Boeken, soo gaet het met *Libri* Kinderen. Bevint men dagelijcks niet, dat'er veel kinders zyn die meer occasie hebben van leeren vloecken en sweiren, als van hunnē *Pater noster* te lesen? 'T en is noch soo langh niet geleden, dat een kint binnen *Luyck* (*b*) verloren, gevraegt zynde, hoe dat hy, en hoe dat sijn Moeder hiet, voor antwoort gaf, dat sijn Moeders naem was *Carognie*, en den sijnen *Petit Dial.* Dit waeren de gesuykerde naemen daerse daghelijcks alle bey mede begroet wierden, en die het hadd' onthouden.

Quaey Vader, quaey Moeder;
Quaey Suster, quaey Broeder;
Quaey klock, quaey klepel;
Quaey pot; quaey lepel.

Doch dat quaede naervolginge alleen bestont tus-

(*a*) Toneel der veranderinghe.
(b) *P. Millard de matri.*

ſchen de paelen van woorden, ſy waeren altijt minder beriſpens weerdigh; maer neen: ſy nemen aen quaede zeden, en dronkenſchap, tuyſſchen, wraeckgierigheyt, en ſijn malkanderen ſoo gewiſſe oorſaek van zielen verlies, en verdoemeniſſe.

(*a*)Is't niet gebeurt dat twee Soontjens (ſiende hun beyde Vaders ſig met de rapieren inloopen) oock de ſpitten uyt de keuken gehaelt hebbẽ, en malkanderẽ den buyck doorboort, dat'er de darmen uytſtorten?

Daerom de H. Schriftuere hout voor een mirakel, dat *Core* is verloren gegaen, en dat ſijne kinderen behouden zyn. Den Vader dan is onder ſijn huys-geſin 't gene den Admirael is onder de Vlote: daer dien henen zeylt, 't zy Ooſt oft Weſt, daer ſiet men dat de reſte van de ſchepen oock henen ſtieren. En de reden waerom dat vele kinderen gheen goede Have bezeylen, is, om dat hunne Ouders ſelver eenen quaeden ſtreek houden. Als den Herder van den rechten weg afwijkt, hoe en ſouden de ſchapen niet dolen? Dat leerde den Propheet *Eliſæus* aen de Borgerije van *Jerico*, als ſy klaeghden over d'ongeſonde wateren die door de Stadt liepen: hy dede hun ſout langen, en is daer mede gegaen buyten de Stadt daer den ſpronk was, en heeft 't ſelve in de fonteyne gheſtort, waer door de wateren, die daer voortaen uyt-vloeyden, gebetert zyn. Als den Vader en Moeder ſout ghebruyken, hunne ongeſonde luſten temperen, en hunne wilde manieren wat beſnijden, dan ſullen de kinderen, die van hun voortkomen, lichtelijk verſoet en verbetert worden; en ſoo lang als d'Ouders daer niet toe en komen, ſoo ſullen alle onderwijſingẽ, vermaningen, jae ook alle kaſtijdingen vruchteloos weſen. Wat ſeyden de *Ionghe Creſtjens*, als ſy van hunnen Vader beriſpt wierden over den ſlimmen ganck? Sy wiſten al ſtilſwijgens hem door den neus te vrijven, dat hy met het ſelfſte ſop overgoten was. Leeſt de vercieringe t'ſaemen met d'aenwijſinge op onſe manieren: *Den*

(a) *Conſtantinop. Belgica.*

DEn Creft die sat op strant, en sagh sijn jonghsken kruypen,
En sag haer slimmen gangh, en sagh haer vremde sluypen:
Hy seyd': Hoe gaedy soo? Wel kinders dit gaet slecht:
Niet een van al-te-mael, niet een en gaet'er recht:
'T waer schande dat men't sagh, soo leelijck gaen de pooten.
G'en weet niet waer gy gaet, ghy sout wel jemant stooten.
Foey! dat en magh niet zyn, dat is een vuyl manier,
Sa fraeykens, gaet eens recht, oft packt u strackx van hier;
Sy seyden al-te-mael, en met gewisse reden:
Lief Vaerken gaet eens voor, thoont hoe wy moeten treden.
Den ouden gast die kroop, en op sijn alder-best,
En als men't wel besagh, 't was ergher als de rest.
Is 't dat gy my nu vraeght, wat dit al is te seggen,
Ick neem de vryheyt aen, ick wil't u uyt gaen legghen.
Ghy Vader zyt den Creft, dat kondy wel verstaen:
Het jonghsken is het kindt, dat ghy leert quälijck gaen.
Hoe dick en hoort men niet de Ouders sich beklaegen,
Dat naer hun straf verbodt de Kinders niet en vragen;
De Moeder roept en tiert, den Vader slaet'er op,
En niet te min den Soon blijft even hardt van kop;
De woorden sijn voor niet, de slaeghen gaen verloren;
Wat kan u Soontjen min? ghy doet het hem te voren.
Den Vader vol en sat die wilt de Moeder slaen,
En Claesken in den hoeck die siet het speeltjen aen.
Wat doet hy's anderdaeghs? hy wilt de Ionghers smijten,
En krijght daer een blauw oogh, en komt by Moeder krijten;
Den Vader swijght al stil en springht van sijn ghetouw,
En valt den ionghen aen, en gheeft hem noch een krauw.
Een ander vloeckt en sweirt door duyvel doodt en aerde,
En waer langh wegh geveert, 't en waer hem Godt bewaerde;
En spreeckt soo onbeschoeft in 't midden van de straet,
Dat ider een die't hoort, sijn hair te berghen staet.
Dan vraeght men sijnen Soon, waer hebdy leeren vloecken?
Den meester, lieven vriendt en is niet verr' te soecken,
Ghy heb'et hem gheleert, ghy zijt den rechten man,
En vraeght ghy hem dan noch, van waer hy vloecken kan?
Men tickt-tackt heel den dagh, men doet niet als verkeeren,
En meent ghy dat u Kint den school-boeck dan sal leeren?
Als ghy speelt met de Kaert, en roept: Sa lustigh troef!
Baent ghy dan niet den wegh voor eenen kleynen boef?
Soo ras als sy u sien met heele glasen drincken,
Soo haelen sy den kroes om oock daer in te schincken;

En seeveren daer in, en minnen oock den dagh,
En Vader en het Kindt die drincken een gelagh.
Wat sou den Vader doen? sou hy den Iongen smijten?
Dan moght den swerten pot den ketel wel verwijten.
Het is Creften werck, het wort hem voor ghedaen,
Den Ionghen siet den gangh, en suckelt achter aen.
Het voor doen leert soo veel, want soo de oude songhen,
Dit siet men alle daegh, soo pijpen oock de jonghen:
En soo de Moeder is, soo vint sy oock haer Kint,
Gelijck men van grof vlas noyt fijnen draet en spint.
Dat ghy van hun begeert, leert hun dat eerst met wercken;
Wilt ghy dat't schaepen sijn en leeft niet als een vercken,
Ghy weet'et selver wel, en siet hier in u huys,
Al wat van katten komt is happigh naer de muys.

De Kinders dan, *Lieve Philothea*, zyn als jonghe Creften, en gelijck als de Apen die alle dingen naboetsen, en gemeenelijck treden in de voet-stappen van die hun voorgaen, en aenleyden. Het staet de Ouders dan toe, niet alleen die af te scheyden van schandelijck geselschap, maer oock te besorgen datse van hun niet en leeren oft aen-nemen, dat qualijk soud'luyden. Min oft meer, gelijck in de *Instrumenten* van't Musieck, (ick gebruyck dese ghelijckenisse, *Philothea*, om dat ghy u wat van de Luyt, Chyter en Viole verstaet) wilt ghy dat de snaeren onder den boogh goeden thoon en accoort geven; gy moet die in't hooft van de Viole oft Instrument lossen oft spannen, hoogh oft leegh setten; daer sijn de sleutels die fijn oft grof doen klincken.

TOE-MAETJEN.

Siet gy wel, *Philothea*, dat ick myn beloften houde; ick en twijffel oock niet oft dit sal u en meer andere soo wel bevallen. Seker Advocaet hadd' boven de deur van sijn Comptoir geschreven dese twee woorden: *Omnia de super*, Dat is te segghen: *Al van boven*. Het stont ghefchreven op de naervolghende maniere:

OIA DE SUPER.

SOo daer nu eenen Boer met eenen haes quam om sijn Proces te recommanderen, vraegde den Advocaet oft hy gheen Latijn en kost: den Boert antwoorde, neen: maer dat hy wel kost lesen. Hier op vraegde den Advocaet anderwerf oft hy soud' konnen lesen dat'er boven de deur stont gheschreven? Den Boer de letteren besiende, seyde, waerom niet? want dat en is geen Latijn: dat is te seggen:

O IAN DE SUYPER.

Noteert, *Philothea* den Advocaet hiet *Joannes*, ende hiel veel daer van als'er wijn in de kan is. Godt geve dat'er geen Rechts-geleerde gevonden worden, die hunnen text oock, gelijck desen boer, op eenen verdraeyden sin trecken, dat is, recht krom maken.

Vier gebruerkens en Susterkens sittende s'avonts by't vier, en siende het wafel yser te voorschijn komen, baden al gelijck mamere om op te blijven. De moeder stont het toe aen de gene die iet fraeyts sou onthouden hebben.

Tistjen seyd': *Boter in de pap, leugens in den mont,*
Verraeden hun eygen selven terstont.

Belloken seyd', van haer Meesterse gehoort te hebbẽ:
'S morgens bleecke Sonne-schijn,
Een Kindt dat drinckt den wijn,
En een vrouw die spreeckt Latijn,
Sal het eynde droevigh zyn.

Iaco had een quinckslaeghsken, hoe dat de Kinders sigh van't quaet ghesellschap moeten wachten:
Die met de honden gaet slaepen,
Die sal van de vloyen raepen.

Catokẽ prysende de nerstigheyt seyt, 'tgene sy diẽ dag nog de maert onder het haspelen had' hooren singen.
Alle daegh oock maer een draeyken gesponnen.
Op't eynde van't jaer een hems-mouw gewonnen.

Dit alles gelijk op geseyt hebbende, verlangden jeder een om't s'eerste wie op soude blijvẽ. Wie dunkt u, *Philothea*, dat den eersten prijs, ende d'eerste wafel verdient sal hebben, en op te moghen blijven?

De ſchoonheydt is verganckelijck.

Het verdwijnt
Soo 't ſchijnt ,
En 't vergaet
Daer 't ſtaet.

KOmt Jouffers, siet dit kinder-spel,
En hebt ghy tijdt, besiet het wel,
En leert eens uyt myn ongeval,
Het gene dat u dienen sal.
Ick blaes hier met een pijpken op
Dees bobbels uyt het zeepe-sop.
Een ieder seght: Hoe fraey is dat,
En is dit maer een druppel nat?
'T heeft sijnen luyster hier en daer,
Al oft eenen kleynen Hemel waer.
Het Christalyn, hoe schoon het zy,
En heeft'er niet met allen by.
Maer 't gene dat my dapper spyt,
Een oogenblick ick bense quyt:
Sy schijnen wat, en gaen te niet;
Daer vlieght het speeltjen soo gy siet;
Daer vlieght dat fraey en lustigh dingh,
Waer aen ick al myn sinnen hingh.
En als gy mynen handel kijckt,
Besiet dan eens waer't u gelijckt:
Ick weet, gy zyt van alle gaer
De alderschoonste, dat is klaer.
Ghy hebt een Alabasten wit,
Waer op een farmiljoentjen sit;
En zyt soo soet, en geestigh Kindt,
Dat gy wel eenen Prins verdient:
Maer weet dat dit oock soo vergaet,
En dat de schoonheyt niet en staet.
Als gy dan siet u schoon coleur,
En komt u somtijts niet eens veur:
Ey! waer op draegh' ick mynen roem?
Wat is het anders als een bloem?

Een Tulpant, Roos, een Lely root,
Van daegh heel fris, en morghen doodt!
En waer toe dan soo hooghen moet,
Al oft het waer een eeuwigh goet?
En waer toe al dees Kramery,
En desen spiegel aen de zy?
En braseletten aen myn handt?
En stricken schier aen alle kant?
En nu het voor-hooft eens gegomt;
En dan de wijnbrauw weer gekromt?
En bey mijn wangen geblanket?
En altijdt aen het nacht packet?
En altijdt is'er wat te doen,
En alle daeg' een nieuw fatsoen,
Dan kragen à l'Egiptieen,
En als dit weder is gemeen,
Dan komter wat à la Croaet,
Besiet eens hoe de wereldt gaet,
En waer toe al dit poppen-goet,
Voor't lichaem dat haest rotten moet?
Ick sien hoe dat den snellen tijdt
Allenghskens door de jaeren bijt;
Die soetste stemm', het schoonste hair
Die worden al den tijdt gewaer.
O schoonheyt, dat gy dit verstont;
En waer u jeught op staet gegront.
Het sou met u al anders gaen;
Ick sweir u gy sout vaster staen,
En steunen op u schoonheydt niet;
Want sy is brooser als een riet.
Sy is, myn alder-liefste Kint,
Een bobbel op-gejaeght met wint,

Die maer een oogenblick en schijnt;
En op een oogenblick verdwijnt.

AEN-SPRAECK.

IN het schelpje van desen *Soetaert*, is noch recht soo veel zeep sop om Jouffrouw *Lier Lauw* een weynig het hooft te wasschen, en haer af te spoelen die groote ydelheyt diese thoont over haer verganckelijcke schoonheyt. En soud' die dan niet eens gedachtigh wesen het voorgestelde Sinne-beelt, om in de broosheyt van een bobbel, en verganckelijckheyt van een bloem te lesen de sterffelijckheyt, en teerheyt haerder couleuren? Hebt ghy hier op noyt dit graetsel gehoort, *Philothea*? *Een glas schonck een glas aen een glas.* Dat is te seggen: *Een schoon Jouffrouw schonk eenen spiegel aen een ander schoone Dochter.* Den sin deser woorden is klaerder, als dat hy breeder verklaringe van doen heeft. *Helena* verstont'et eens wel tot haer groot leetwesen; haeren glans ende schoonheyt in haer frisse jeught was soo uytmuntende, datse daer door heele Rijcken over hoop trock, en menig duysent Ridders door jaloursheyt dede snevelen.

Jae *Priamus* selve in het thien-jaerigh belegh van *Troyen*, klimmende op den hooghsten thoren van de Stadt en weenende over de doode en bloedige rivieren, heeft op staende voet sijn traenen af-ghevaeght, soo ras hy daer boven oock de uytgelesen *Helena* sag verschijnen; seggende dat het de pijn werdt was, en eenen oorlogh wel besteedt, als sulck een schoone Princesse daer door ghewonnen en versekert mocht worden. Maer hoe korten tijdt duerde dit vonnis, ende dese weerderinge? weynig jaren. Haer eyghen woorden konnen dit getuygen, als wanneer sy mistroostigh voor haeren spiegel geseten, ende in grondige hertsuchten is uyt-geborsten:

Eylaes! waer is mijn jeught, waer is myn aerdig bloosen
Helena *wit als sneeuw met ingeverfde roosen?*

Helena *wiens glans mocht trotsen een Goddin*,
Daer is nu enckel schroom, en niet als grouwel in.
Waer is Helena *nu?* Helena *soeckt* Helena:
Want sy en is nu geen gelijckse heeft gesch enen.
Was ick Helena *doen, ende nu* Helene *niet?*
Ach! niemant siet my nu als die my meest besiet.
Mijn Schoonheyt *heeftse niet als eenen oorlogs-wagen,*
Het vier, en vlam, en doodt door Griekenlant *gedragen?*
Ick stelde met een oog heel Legers in het velt,
En trock rontsom myn koets soo menigh kloecken Helt.
Maer siet, soo ras als my de Schoonheyt *heeft begeven,*
Soo zijnse al-te-mael van my als wegh gedreven.
De jonste van den mensch gaet vluchten als een stroom
En mijnen soeten glans verdwenen als een droom.
Veel beter waer 't cieraet dat noyt en sal bederven,
Veel nutter deugt en jeugt die nimmermeer sal sterven.
Sit gy dan voor een glas, soo spiegelt u doch wel,
Want onder u schoon hair sit een verrimpelt vel.

Soo ziel suchtede dese wijt-beroemde *Helena*, na dat haere bloemkens verslenst, ende haer aenghenaeme verwe waeren ghestorven. Ende twijffelt daer niet aen, *schoone Philothea*, oft elcke *Helena* heeft haeren *Paris*, die ghelijck de Biekens soo langh by den korf blijven, als'er den honingh van soete *Schoonheyt* in het klaer (dat is, in hare *Kaere*) wordt ghevonden. Ende misschien sult gy'er selve al ghewaer worden die van sulcke wespen ghesteken, u sullen op-setten, vleyen, lief-koosen, terwijl u hofken staet vol lieffelijcke bloemen. Dat die eerloose pluym-strijckers, die een roosken prijsen om een lelie te plucken. Op dat dan u schipken, en dat van *Jouffrouw Lier Lauw* door diergelijcke winden van vleydinghe die in u zeyltjens worden ghedreven, niet en gaen onder, soo wil ick dese waerschouwinge hier in storten, die u beyde voor ballast sal konnen dienen.

Ick segge dan, dat alle het gene dat ick in u prijse,

en dat andere in u soo verheffen, dat al-te-mael is broos, verganckelijck, onstantvastig, dat door den tijdt wort versleten, door de sieckten, door pockxkens, &c. op 24. uren wordt benomen, oft seker tot den gronde toe-gesonden. *Heden root, morgen doodt.* De blosende appeltjens zyn 't die 't eerste vallen. Al waert gy een *Venus*, al waert gy uytnemender en aenghenamer voor het ghesicht als eenen *Absalon*, al waert ghy soeter van stem als eenen nachtegael, hoe langh sal 't dueren? Het was een aerdighen quinckslagh van seker *Bruyloft-gast*, die hy gaf op vier letteren H. L. H. L. ghefchreven van den *Bruydegom* boven het hooft van de *Bruydt*, willende te kennen gheven: *Hoe langer hoe liever.* Maer den quant seyde: *Hoe langer hoe leelijcker. Schoon hair en fraey singhen, sijn verganckelijcke dingen.* (a) Daer was in *Spagnien* eenen Ekel-dryver die naer de merckt gingh, desen hadde gelaeden twee hotten: eenen van sijn vrienden ontmoette hem in 't gheberghte: desen vraeght hem: wat hy naer de Stadt voerde? hy antwoorde: *Niet met alle.* Hy vraeght het hem anderwerf: hy antwoorde als voren, dat hy *niet met allen* en had' gelaeden. Waer op sijnen vrient antwoorde: Gy en placht noyt sonder vracht naer de Stadt te komen, oversulkx laet my doch weten wat koopmanschap dat gy hebt in u korven. Gepraemt zynde, antwoorde hy met dese woorden: *want ghy komt te vallen, soo is't niet met allen.* *Nota*, hy hadd' in beyde de korven glasen, en den wegh was sorghelijck: hadd' den Ezel ghevallen, de stucken van de glasen en kosten gheensints meer dienstigh wesen. Siet ghy wel waer dat ick hier mede henen wil, *Philothea*? Alle *Schoonheyt* is broos als glas; jae glas kan langen tijdt bewaert worden, ende daer zynder nu geblasen die naer vyftigh jaeren even schoon sullen wesen; ende naer vyftigh jaeren, *Philothea*, waer sal men uwen glans

(a) *P. Castro.*

glans dan moeten soecken? Doch wat seggh' ick van vijftigh jaeren? het kan op soo korten tijdt veranderen, ende men siet'er onder de gehouwde soo veel, die weynigh jaeren haeren eersten luyster behouden.

En op dat ghy niet en soude peysen dat dit alleen van teere *Jousserkens* geseyt moet worden, (*a*) *Gustavus* den *Koninck van Sweden*, roemde ende belijde van zyn selven, *dat hy een yseren ghemoet droegh in een glasen Lichaem.*

Och de bloeme van *Schoonheyt* in sulk een teer gewas; wie is'er die niet de selfste klachten met sekere *Jouffrouw* magh laeten hooren, die sy uyt sloegh op het verslensen van haere bloemen?

'T was heden op den morghenstont,
Dat Valentijn *dit tuyltjen sont;*
Vol soete peireltjens van den dauw,
Ick spettend' 't lustigh op de mauw;
Het was soo aenghenaem van geur,
En noch veel soeter van couleur:
Ick was'er heel med' opgeset,
Men roock het door ons gans Salet:
Ick hebbe 't daerom wel gemyt,
En noch ben ick 't genuchtjen quyt;
Want 't is verslenst op eenen dagh,
Daer ick noyt schoonder tuyltien sagh.
Al bloost gy Maeght *dan noch soo fris,*
Leert hier wat van ons bloemken is.

Soo dat ons wel den *Wijse-Man* waerschouwt: (*b*) *Bedriegelijck is de lieffelijckheydt, en ydel is de schoonheydt: een vrouwe die Godt vreest, sal gepresen worden.* (*c*) Welke spreucke my dunckt t'eenemael te passen op *Joanne* Princesse van *Portugael*, de welcke hadde een verheven ende Koninckliјcke ziele: maer die oock

(a) *Lux Evangelica.* (b) *Prov.* 31. (c) *P. V. Scoucel.*

oock verghefelfchapt was met een lichaem, foo uyt-muntende in fchoonheyt en volmaecktheyt, dat de treffelijckfte Schilders van de naburighe Koninghen naer *Portugael* afgheveerdight, om haer uyt te beelden, op eedt verklaert hebben, dat fy haer konft te boven ghingh, ende dat het principael de aerdighe Princeffe op den doeck in verre niet en koft treffen. De nature fcheen in haer mildelijck uyt-gheftort te hebben alle foorten van gratien: haer redenen waeren overgheeftigh en als doorhonight: den fnée van het aenghesicht met een foete en feedbare volmaektheyt uytgewerckt, in witheyt en blankheyt en moeft fy de verffche ghevallen fneeuw niet wijcken. Met een woort, fy hadd' een lichaem als eenen Enghel, en een Ziel als eenen *Seraphin*; *Ludovicus* den XI. Koninck van Vranckrijck, fiende haer fchilderije, is op fijn knien gevallen, en heeft Godt bedanckt, dat hy foo fchoone fchepfel gemaeckt hadde. Ende om diefwille dat de gene die fchoon gheboren wort, half ghetrouwt ter wereldt komt, foo wierde fy van alle de Vorften verfocht ten houwelijck; maer heeft de fchoonheydt door de beloften van fuyverheyt aen Godt den Koninck der Koninghen toe-gheheylight ende op-ghedraeghen. Ende is bemerckens weerdigh, dat als haer lichaem voor by haeren Hof naer het graf uytgedragen wierde, de blaederen van Citroenen ende Granaten af-gerefen ende dorre gheworden zyn, niet alleen om haer ghenegen te thoonen van op fulck een graf te willen geftroyt worden, maer oft zy hadden willen te kennen geven, dat de fchoonheydt met haer haeft *Fueillemorte* wordt, en geenen ftandt in haere groene jeughdigheydt en had behouden. Overpeyft dit met de Bruydt, die den Bruydegom feer prijft, (*a*) om dat zy is gelijck een Koets-peert, dat met ghevlochte maenen, en eenen gheboogdhen hals, gheduerigh fiet naer fijn

(a) *Cant.* 1.

ſijn voeten, ende ſchijnt te letten op de aſſchen die over al op vlieghen, en komen ſelver de Jouffrouwen, die in de Caroſſe ſitten, beſtuyven. Derwaerts is't dat wy onſe oogen moeten ſlaen, daer behooren wy ons hooft ſomtijdts te laeten hangen. Soo dan, *Alderſchoonſte Philothea*, als gy ſtaet voor uwen ſpiegel, peyſt dat uwe ſchoonheyt brooſer is als glas: als gy een welriekende tuyltjen op u borſt ſteeckt, peyſt dat gy ſult verſlenſen als de bloemen; als ghy u locken poeyert, peyſt dat ghy aſſchen ſtroyt op aſſchen. O! dat wy eens hadden moghen openen de graeven en kiſten van de aerdige *Rachel*, van de ſchoone *Eſther*, van de gratieuſe *Judith*, van de wel-beſneden *Suſanna*; wat en ſouden wy daer al niet ghemiſt hebben; dat voorhooft ſoo blanck als yvoir, de ſtraelende oogen; de bloſende wangen; en coraele lippen, de ſuyvere tanden, den lieffelijcken mont, hoe vol wormen ſouden wy die hebben ſien krielen? wat onverdragelijcken ſtanck? wat af-grijſſelijckheydt ſouden wy daer hebben ontgraven? wy en ſouden *Rachel* in *Rachel*, noch *Eſther* in *Eſther* niet hebben konnen vinden.

Hier van hebben wy een bekenteniſſe en waerſchouwinghe by de *Annuntiaten*, de welcke haere brieven eyndigen en onderteeckenen op de navolgende oft diergelijcke maniere: by exempel:

JOANNA van HOVE.

Stof der aerde, en ſpijs der wormen, als 't Godt belieft.

Deſe Godtvruchtige Religieuſen willen ſeggen, dat in hare kleedinge de blonte en gekrolde vlechten en locken af-gheſneden zynde, ſy de ſchoonheyt in het aenſicht wel behouden; maer dat die t'allen ſtonden en tijden *als 't Godt belieft* bederven kan, verſlenſen en verrotten.

Dat is het eynde van alle glans en ſchoonheyt; ſoo dat met goede redenen eenen jongelinck, gelijck eenen

nen *Absalon* sigh t'eenemael weygerigh hiel , en niet en wilde laten uyt-schilderen terwijl hy leefde, maer alleen ettelijcke dagen naer sijn begraeffenisse; en dat noch met bespreeck , dat de schilderije voor alle de werelt soud' gethoont worden. 'T welck alsoo ghe schiede , en was den schoonen *Narcissus* op korten tijdt soo leelijck geworden , met soo veel stancks ende wormen overgoten , dat niemandt ontrent het graf en kost gedueren. Eyndelijk het beelt, soo het was af-ghemaelt , vol van vervaerlijcke afgrijsselijckheydt , is tot eeuwige memorie en waerschouwinge in de Kercke op-gehangen. Maer wat is'er in dese materie uytnemender , oft gedenkweerdiger, als de verbaestheyt van den Edeldom,namentlijk van den *Viceroy* van *Catalonien* , *Borja* , als wanneer *Isabella* , de Huys-vrouw van den victorieusen *Keyser Carel*, moest begraven worden ; die van de schoonste creatuere de leelijckste was geworden,en op korten tijdt soo verandert , dat niemant ontrent de kiest en kost ghedueren : al-te-mael door de afgrijsselijckheydt stonden verslaeghen. Soo het u belieft , *Philothea* , sal ick u in weynigh dichten een Christelijck bedencken hier op voorhouden. Peyst dat ghy den Viceroy selver in persoon hoort spreken :

HOudt Tagus *uwen vloedt, en stelpt u gulde sanden,*
En schiet geen rijcken stroom door soo bedrukte lan-
Gy Seger *waer gy loopt, gaet met een droef gerucht,* (dē
Wat Oever *dat gy spoelt , stort daer oock eenen sucht.*
Ghy rotsen die hier light , gy bergen soo verheven ,
En wilt geen blijde jacht aen eenen weyman geven ;
Maer dat het wilt gediert met droeve stemmen huylt ,
En Echo *tegen haer die in de klippen schuyldt.*
Gy velden van Guadix , *gy bosschen van* Granaden ,
En wilt geen jeughdigh kruyt noch groene bladers laden:
Hout uwen Silv'ren vloet Fonteynen *van het Rijck*
Oft soo gy loopen wilt , stort traenen algelijck ,

En

En ghy, O machtigh Vorst, *vergeet wat u Laurieren,*
Die u Europa *schonck, en* Tunis *toe moest stieren;*
Leght af die groote kroon, stroyt asschen op het hooft;
Ghy zyt op desen dagh van uwe helft berooft:

Wie sal soo droevighlijck en met droevighe kaecken?
Wie kan in desen rouw' sijn bitter traenen staecken?
Weent Elementen*; weent;* Locht, water, aerde *weent:*
Wie noch blijft onberoert, die is geheel versteent:
O Doodt! *ô felle doodt! komt ghy dan uwe wetten*
Oock aen een machtigh Hof, *en aen* Paleysen *setten?*
En is'er niemandt dan, voor wie u vreetheyt swicht;
Hebt gy de kroonen self dan binnen uwen schicht?
Ick meende dat ghy had' al tweederhande pijlen,
En somtijts yser schoot, en goudt op ander wijlen;
En dat ghy al te mets quaemt in het wit satijn,
Als moest een groote ziel van hier geroepen zijn:
Maer neen, u stalen boog wilt groot nog kleyn verschoone
'T zy datse aen de ploegh, 't zy datse sijn op throonen,
Daer

Daer is geen onderscheyt; gy velt een Keyserin,
En sleypt haer naer het graf al waer het een Boerin,
Siet hier dees Isabel, *den roem van al die leven,*
Aen wien dat Paris *bad den appel moeten geven;*
Siet eens op dees Princes, nu sy licht in de kist,
Ghy hebt hier dat gy siet, g'en siet niet dat gy mist.
Is dit de schoonste Vrouw, die Spagnien heeft betreden?
Is dat den rooden mondt, zyn dit haer witte leden?
Is dit den eersten glans, zyn dit haer handen teer?
S'en is niet diese was, oft ick en kens niet meer.
Sy die voor desen had' de lieffelijckste roosen;
Die met een soete verf op iemandts wangen bloosen:
Sy die uyt haere oogh maer enckel straelen schoot,
Siet eens hoe aat sy is geschonden van de doodt!
Het is al-te-mael weg! het voor-hooft sonder luyster,
De lippen sonder spraeck, de oogen in het duyster,
Het aensicht vol van schrick, het lichaem vol van stank
Den etter en het vleesch, die sleypen door de planck,
Is dit den vasten gront waer op de ydel Vrouwen,
Den wanckelbaeren roem van haere schoonheyt bouwen!
Is dit den eersten steen, waer op soo menig heldt
De lusten van sijn oogh: en al sijn vreughden stelt?
Siet hier het nietig vleesch, 't is swacker als de bloemen,
Hoe jeughdigh datse staen, wie sal sigh derven roemen?
Siet op dees Keyserin, *op dees schoon*-Isabel,
En segt eer 't is te laet: vaert wereldt eeuwig wel.
Wel aen dan mijne ziel, en wilt niet langer dwalen:
Gy moet u Hofs-gewoel aen dese kiste palen:
Die is voor u een school, leert sterven eer gy sterft,
Op dat gy als gy scheydt, een schoonder leven erft.

Soo sprack den machtigen Prince, en trock daer uyt dit profijt, dat hy door de verganckelijcke schoonheydt bekende de ydelheydt van al dat de werelt aenprees, en dat de menschen soo komt vleyen en bedrieghen. Doet oock soo, bid ick, *verstandighe Philothea*, op dat ghy door uwe schoonheydt niet en komt te verdeylen, maer in deughdelijcke

wercken u wilt blijven oeffenen, op dat u passe 't gene den *H. Chrysostomus* seght, *dat een wijse en verstandighe Dochter, die de schoonheydt voeght met Godtvruchtigheydt, van soo groote weerde is, dat sy in een balance tegen de geheele wereldt mocht opghewegen worden.*

Maer hoe dickwils gheschiet het, dat de schoonheydt sigh naer de Godtvruchtigheydt niet en wilt voeghen? want veel *Jouffrouwen* hedensdaeghs meenen dat sy haer selver te kort souden doen, waer 't datse haere Schoonheydt tusschen vier mueren; oft onder een stil swart kleedt quaemen te verberghen: soo datse haeren verganckelijcken glans, schoon hayr, bly couleur, en aengenaeme verwen dickwils stellen boven de versekeringhe van haeren roep en salligheydt. Men seght dat de *H. Elisabeth* eens in 't Gast-huys onder andere siecken vondt een boven maeten schoon en uytmuntende Dochter: aen dese, om de groote pijne des hoofts en sorghelijcke gheswellen, wierdt van den Medecijn geordineert, dat men haer hair, dat aen het *Absalons* niet en moest wijcken, soude af-snijden, het welck ook datelijck volbrocht wierde. De *H. Elisabeth* was'er doen teghenwoordigh, aen wie dese Dochter bekende, dat dit schoon hair tot dien dagh toe haere bekeeringhe belet hadde, en dat haer de wereldt by de locken ghevat, ende daer mede als met eenen toom wederhouden hadde: maer datse nu een vast opset maeckte van voortaen haere schoonheydt, en suyverheydt Godt op te draghen, die voor eenen onsterffelijcken Bruydegom te kiesen, en voortaen alle vlijtigheydt voor te wenden, om door eenen luyster, en glans der deugden (de waerachtighe schoonheydt) aen sijn Goddelijcke oogen te behaeghen.

Waerachtige en stantvastige schoonheyt, seg ick, want het ander bloemmeken verslenst voor onse oogen, en dan verdwijnt:

Couleur,
En geur,
En menigmael oock Serviteur.

Een verstandige en Godtvreesende ooge en sal dan nimmermeer alleen sien op den broosen glans, ende het opper-vlies van de schoonheyt, oft wel sy moet sigh ghetroosten, dat sy daghelijcks jet van haer vermaek sal missen. Want gelijk men gemeenelijk segt als jemant een slecht hooft neemt om sijn middelen:

Die eenen Sot,
Trouwt om sijn kot;
Verliest het kot,
En hout den Sot.
Soo seggh' ick in tegendeel;
En die een wijf,
Trouwt om 't schoon lijf,
Verliest het lijf,
En houdt het wijf.

Laet ons hier by voegen, *Beminde Philothea*, een geschiedenisse om het voorgaende te bevestigen en te bekrachtigen, te weten, dat als de Schoonheyt heel oft ten deel geschonden wort, dat dan oock de soete en de blinde *Amourettekens* vervliegen. Soo dit punct eens wel ghevat wierdt, ghelooft my, men sou die schoon zyn, niet altijt schoon, en die onbegaeft zyn, niet altijdt onaengenaem oordeelen; maer de deught tegen den glans in de waeghschaele geleyt, soude de schaele van haer partije op-haelen.

Een fris Edelman *Raymundus*, geboren in 't Eylant *Majorca*, was door 't minnen soo inghenomen, dat hy sommige stucken aenvongh, die niet weynigh en streekten tot nadeel en verkleyninge van sijn reputatie. (*a*) Een Jouffrouw was'er, niet alleen om haer schoonheydt, maer veel meer aenghesienelijck om haere eerbaerheyt: op dese is de liefde van *Raymundus*;

(a) *Causs. Tom. 4.*

dus ſoo ſterck ghevallen, dat hy ſigh noch door de vreeſe Godts, noch door de op-ſpraeck van den Edeldom en koſt bedwingen. Op eenen tijdt rijdende door de Stadt, ſoo hy haer van verre ſiet in de Kercke gaen, geeft hy ſijn peert de ſpoor, en komt haer met vollen galop in de Kerck na gereden. De Jouffvrouwe, ghelijck ſy d'eere ter herten had, wierdt van beſchaemtheydt roodt tot achter haer ooren, en reſolveerde op ſtaende voet, als haer de vluchte niet en baette; door een ſeldſaeme manier den brant van deſe min te bluſſchen. Op eenen ſekeren tijdt dan doet ſy deſen Edelman bidden, dat hy haer d'eere ſou willen doen van haer eens te komen beſoeken. *Raymundus* die om diergelijck geluck langhen tijdt gewenſcht hadde, komt deſe Jouffrouw groeten en ſijnen dienſt preſenteren. Naer de maeltijdt leydt ſy hem in een glorietteken, en vraeght hem na de oorſaeck van ſijn liefde. Hy antwoorde dat het is haere uytmuntende ſchoonheyt, waer door dat hy ſoo gewont is, dat hy ſonder haeren trooſt ſal moeten ſterven. Hier op treckt ſy open haeren boeſem, en thoont haere borſt die van eenen afgrijſſelijcken kancker was op-gegeten; voeghende daer by deſe woorden: Siet wat dat gy al mint, en waer naer dat de menſchen loopen. Hebt ghy een edel hert om te minnen, ſoo ſtiert uwe liefde na Godt, wiens ſchoonigheydt nimmermeer en ſal verminderen. Deſe weynighe woorden, gheſproken uyt eene ghekanckerde borſt, hebben *Raymundus* ſoo diep in 't hert gheſneden, dat hy de wereldt heeft verlaeten, en is gheweeſt een van de heylighe perſonagien van ſijn Eeuwe. Wat dunckt u hier van, *O Philothea*? Ick wenſchte wel dat alle de Jonckerkens, die de Jouffrouwen niet te peerde in de Kercke na en rijden, maer gheleirſt en geſpoort heele daghen naer loopen, ja achter die ghelijck eenen Kermis-hondt gaen jancken? Ick wenſchte, ſeggh' ick, dat diergelijke eens geſonden

en rijpen raet volghden gelyck als desen *Raymundus* gedaen heeft, voorwaer sy souden wyser zyn, sy souden hunne ongebonden driften wat meer bepaelen, ende dat vlugh *Boefken* van de *Liefde* wat meer kort vlerken.

Maer eer moet dese *Matroone* hebben, ende verdient tot eenen spiegel aen alle *Jouffrouwen* op-ghehanghen te worden; om van haer te leeren hoe dat men in tijdt van noode sijn selven moet ontwercken uyt de netten van een schaedelijcke aenspraeck, daer ons de *Venus Jonckers* mede konnen streelen. Aengaende my, ick sou derven sweiren dat de schoonheyt, daerse mede begaeft is geweest; overtreft sal hebben alle andere Jouffrouwen. Ik kan speuren uyt de grootheyt haerder couragie; Want dese twee uytnementheden, vergeselschappen malkanderen, ende volmaeckte Schoonheydt, ende onverwinnelijcke sterckheyt sijn twee getrouwe susteren. Soo dat *Pallas* niet te vergheefs met den schildt ende lancie in de hant en staet, om voor haer schoonen Maeghdom te vechten. Jae dese kloeckheyt en gaet niet alleen soo verre dat sy een ghekanckerde borste, en eenen verrotten boesem derft open rucken om besien te worden, maer gheeft het selfste herte bloot aen het vreet rappier van de eerloose Tyrannen, om tot het ghevest toe doorgraven te worden, liever als gheschonden te worden. Niemandt en weet wat een manlijck bloedt in het Maeghden-melck is spelende, sy vlieghen in de doodt om schoonheydt en eer te bewaeren.

(*a*) Kan ons dit het Rijck *Cyprus* niet genoegh bewysen, en de Hooft-stadt daer van getuygen. *Nicosia* was van de Turcken naer een hert belegh verovert, 't wiert'er al in vier en sweerde gegeven; uyt-genomē de schoonste *Jouffrouwen*, en de kostelijkste goederen die verschoont wirden, om die aen den *grooten*

 Turck

(a) *Strada in prolus. Academ.*

Turck te vereeren. De rijcke plunderinge wierde gescheept, beneffens het uytgelesen puyck van alle de maeghden. Soose nu af-gesteken waeren, en ontrent twee mijlen diep in zee, soo is een (die wel de kroon spande) om haer *Schoonheyt* gekomen op de Campagnie van 't Schip, en slaende voor het lest noch een droef gesicht na het Vaderlant, dat rontsom stont in diepe vlammen, en met eenen overleggende dat haer suyver lichaem nog schandelijker soude mishandelt worden door het vier van onkuysheyt, soo is sy vol swaermoedige gepeysen wederom af-ghetreden in 't ruym van't Schip, en siende dat eenen van de Constabels de stucken klaer maeckte, en beneden in het *Arcenael* gonk om buspoeder te halen, soo heeftse meer als met een mannelijk gemoet, (O Sterkheyt! O Suyverheyt!) het vier in een ton ghesteken, en de twee schepen met allen den buyt in de locht doen springẽ. Soo ik oyt die zee quam te bezeylen, en daer een rotse ontmoete, my dunckt ick sou tot haeren onsterffelijken lof dit graf-dicht daer wenschen in gesneden:

Wie dat hier zeylt voor by die moet sijn vlagge strijken,
En voor de kloecke Maegt *moet heel sijn* Vlote *wijken;*
En oft sijn gantsche vracht puer gout oft silver waer,
Soo heeft den Chargo *noch in 't minste niet by haer.*
Gy winden, en gy storm, gy baeren en tempeesten,
Gy hebt de lichaems wel, maer boven sijn de Geesten,
Het vier dat was haer doodt, het water is haer graf,
Den Hemel is haer kroon, die haer den Bruygom gaf,
Daer sit gy boven aen, gy Maget *vol Laurieren,*
Maer seght eens wie heeft u soo konstigh leeren vieren?
En d'Engels sagen 't aen, en riepen all' gelijck:
Dees schip-breuk geeft aen haer de haef vã't hemelrijk

Het was waerachtig een Romeyns stuck, dat dese kloecke Maget heeft aengevangen om haer suyvere Schoonheyt tegen de Turcksche honden te beschermen en te versekeren; gevende hier in een gedenck-

weerdige waerschouwingē aen alle eerbaere Maegden, en u, ô *Philothea*, in't besonder, met wat een mannelijck gemoet de swacke *Jouffrouwen* ghewapent moeten zyn, sou haer krijgh ter eeren wesen. Niet dat ick wil segghen, dat gy den grooten Turck hebt te vreesen, oft dat gy perijckel loopt van uwen onnooselen hals onder den bloedighen sabel van den Tyran te buygen, ey neen, yser noch stael en sal u niet krenken, maer de gulde pijlen souden u hert eerder konnen quetsen: gelooft het vry, *Philothea*, gy staet eenen harden strijt uyt, als ghy in de hitte van u jonck bloet, in het groenste van uwe jaeren niet alleen soete vleyinghe, schoone beloften, maer duysende contanten die men u in dē schoot wilt storten, als gy die (segh ik) met vinnige woorden en met een stuere noortsheydt weet af te schermen: ghy thoont waerachtig dat gy de zee gelijck zyt, die al de rijckdommen die van de verloren schepen daer op drijven, aen haer oevers wederom te lande is werpende. Is dat voor u niet eenen onsterffelijcken lof? dat ghy in u Maegdelijcke swackheyt dat gout, daer de Koninghen sigh kroonen af maken, en op 't hooft doen blincken, dat gy daer op staet met de voeten soo veel verhevender, als de beloften grooter zyn, die ghy hebt vertreden; peyst dat dit den fijnsten Diamant van u kroon is, en dat'er gheen rijcker straelen een wel-gebore Maget in helderen glans konnen stellen als een Engelsche suyverheydt. Och oft nu eens met myne swacke penne een deftigh lijf-dicht aen den dagh kost schencken, om daer mede uwen naem te trompetten, die de verganckelijcke Schoonheydt (daer u Godt soo rijckelijck mede begaeft, en t'eenemael begratie't heeft) aen den selven als aen de fonteyn daerse uytghevloeyt is, door duysent aenlockselen, gesuyckerde bekoringen (daer sy u de ghenuchten mede komen verbloemen) dat is, door de goude rappieren Godt hebt op-ghedraeghen.

Noch een Hant-volleken op den hoop toe, nopende de nieuwe Mode.

ICk en sal hier niet verre buyten schreef loopen, is't dat ick in het voor by gaen met een woordt aenrake de Mode, de eenige palleerster van de gefailleerde Schoonheydt. Men seght dat de wetenschap ende letteren geboren sijn in Italien; de wapenen in Spagnien; de beeckers, kroesen en messen in Duyts-lant, de processen en de *Mode* in Vranckrijck. Met goede reden wordt den Fransch-man dan gheschildert met eenen lap laken onder de ermen, en met een scheire in de handt; want altijdt wat nieuws en selden wat goedts. 'T is ongelooffelijck hoe dat dese *Mode* op korten tijdt gheheel *Europa* is doorghevloghen. De *Polackers* selver die tot noch toe gesteken hebben tot de ooren in het bont en in Beiren-vellen, die gaen nu in de lichte stoffe, al oft'er geenen winter oft sneeuw in *Polen* meer en sou vallen. Doch ick en hoef hier geen buyten-heemsche *Mode* voor te haelen, wy hebbense t'huys niet dan al te veel, en in onsen eyghen hof valt ghenoegh te suyveren. 'T is nu soo verre gekomen dat men sig sottelijk inbeelt al oft het kleet den man kost maecken, soo dat *Geldorpius*, Recteur van de Scholen tot Delft, gaende voor by de Sijdewinckels sijnen hoet af dede, om de stoffe te eeren al eerder de mans in staken. (*a*) Daer en is nu geen onderscheyt meer, Hackxken packxken pronckt als de beste; soo meynen Mosselen datse Visch zyn als sy uyt haer schelpen geraken. (*b*) Maer wat dunkt u van eene Mevrouwe, die lestmael noch vijftig pattacons gegeven heeft om eenen kraegh te doen wassen, stijven, en setten? My dunckt dat sy, en veel met haer, voor

(a) *P. Teylingen in Paradiso. fol.* 393. (b) *P. Drexelim.* 1. *Trismel.* 3. *c.* 5. *Sect.* 4.

voor dat gelt veel nutter doeck soude gekocht hebben, om haere onbeschaemde naecktheyt daer mede te bedeckē. (*a*)Dese *Mode* streckt t'eenemael tot nadeel van de ghesontheyt, gelijck uyt de Medecijnen betuyght *H. Ballengem*, en is weynigh profijtigh tot haere meyninge; want men trouwt'er hedensdaeghs niet om het velleken, maer om het gelleken. Ik weet wel dat men ghemeynelijck seght: Schoon voortdoen is half verkocht. Maer ghelooft my, de gelijckste stoffen sijn in de besloten winckels. En dit openhertigh volckxken meent dat alle dinghen wel zyn, als sy een gouden crucifix op de borsten dragen, dat is, als sy Christum tusschen dese twee moordenaeren hanghen, en soo komt men oock in de Kercken, soo hoort men het woordt Godts, soo knielt men aen de tafel des Heeren, soo verdient men d'Aflaten. Maer wat segg' ick verdienen? Godt geve dat dierghelijcke somtijts niet eerder twee zielen in de Helle en brengen, als dat vier eene uyt het Vagevier souden verlossen: Ick weet een passie-beeldt is goet als het wel gebruyckt wort, ghelijck dede een Jouffvrouwe, de welke achter haeren spiegel hadde doen schilderen Christum met de doorne kroon, en soo veel spellen als sy spettede in haer te palleren, soo veel stackser in 't hooft Christi; en haer ten lesten meer in de beweeglijke en bloedige schilderije spiegelende als in het glas van Venetien, is door de dorens in het herte geraeckt ende heeft haer ydel hooft met haere tuyten, en vlechten op een zeedbaere maniere voortaen beginnen te setten. Dese Dochter, die haer soo gespiegelt hadde, die soud' ick alle ydele Jouffrouwen wel voor eenen spiegel mogen voorstellen, namentlijck aen de groote Ydel-tuyt *Clotildis*, (*b*) die soo versot was op't hayr van haere twee neefkens, datse liever sagh het sweerdt door

(a) *Triomphe de la Chasteté.* (b) *Gregorius Turonensis.*

haeren hals loopen, als de ſcheire over hunne locken. Maer wilt gy noch meerder ſoetigheyt hooren? Men heeft'er ghevonden die niet een hayr op haer hooft en hadden, en nochtans de Poëten een geldtvereeringhe ghedaen hebben, om dat ſy haer ſchoone vlechten en locken met veerſen en dichten hadden gepreſen: Seght dan vry:

Op 't hooft gheheel verrimpelt oudt
Draeght s' een paruyck ſoo geil als goudt,
En ſeght het is haer eygen hair:
Het is gekocht, is't dan niet waer?

Wat dient hier noch voorder by-gevoeght, *Lieffſte Philothea*, als dat ick lichtelijk ſou gelooven dat het met veel vrouwen gaet, gelijk met de mans-perſoonen: van de welcke *Ariſtoteles* ſeght dat onder hun de beſte deelinge en ſcheydinge die'er geſchiet, is de uytdeelinghe der verſtanden; want een jeder laet hem voorſtaen dat het beſte lot op hem is ghevallen. Paſt dit toe de Vrouwen nopende haere ſchoonheyt, en ick geloof dat gy uyt het gene ick wil ſeggen. Dat is, veel Jouffrouwen ſtaen boven maeten wel in haere eygen gratie, en goet-duncken, en als ſy ghepreſen worden, ſy gelooven't oft het Evangelie waer, en ſy ſijn wel dry derde-deelen meer als over de twee en een half bedrogen, en belogen. Dat hondeken *Trotske Laetduncken* heeft ſe ſoo gebeten datſe ſig inbeelden dat ſy 't zijn alleen, en anders geen. 'T en gaet ſoo grof niet met deſe daer ick nu af ſpreken ſal, edoch ſoet windeken van ydel behaeghen, is het heveloos dat Meysken ook dapper in de hul geſlagen. 'T is een

Die ieder Fier Magrietjen *hiet,*
En was nochtans de ſchoonſte niet?
Dogh ſy friſeert, en krolt, en draeyt,
Soo datſe ſelden ſpint oft naeyt.
Een vuyl-bruydt die wilt proncken gaen,

Heeft

Heeft altydt veel pareren aen.
Haer Vader is wel machtigh rijck,
En heeft'er weynigh sijns ghelyck;
Maer daer der veel syn aen den dis,
Weet dat daer dunne spoelingh is.
Daer sitse nu ons trotse Dant,
En is van nu af van den tant.
Met oorlof Jouffers vvn de Stadt,
Ick wensch dat gy de saeck eens vat;
En let eens op u pauwen-voet;
En minder moet, oft meerder goet.
Ghy pronckt ghelijck een pauwen-steert;
En't stof is dickwils weynigh weert;
En gaet met ander hair, en roemt,
Misschien van een die is verdoemt:
Gy draeght chappijnen aen de voet,
En een pluymagie aen den hoet;
En ghy, een pluymken, dat'er is,
Ick twijffel wie het lichtste is.
Ick bidd' u, eer u naeckt verdriet,
En steunt dogh op de wereldt niet,
En veel min op u purper roodt;
Want dat is voor de bleecke doodt.
Hoe aerdigh dat een dochter singht,
Hoe geestigh dat een jonghman springht,
De wereldt die speelt banckeroet,
En licht ons altemael de voet.

En als wy daer liggen, dan is het liedeken uyt, en de ydelheyt van gelijke. Soo gevoelde een Godtvruchtige Moeder: Dese gaende met haer Dochter na den Kleermaker *à la Mode*, die neffens eenen Timmerman woonde, daer een doodt-kist voor de deure te koop stondt: Dochter, seyd' sy, siet daer staet de ou-

de Mode, die wy noch eens naer alle dese nieuwe Moden sullen aentrecken.

Aengaende de faveurkens en couleurkens, *Philothea*, die worden oock al ghedoopt *à la Mode*, want sy seggen dat

Wit		Onnooselheyt.
Blauw		Getrouwigheyt.
Gombien		Vrientschap.
Geel		Vermaeck.
Root	beteeckent,	Vraeck-gierigheyt.
Incarnaet		Liefde.
Groen		Hope.
Tarneyt		Misnoegen.
Grijs		Arbeyt.
Feuille mort:		Wanhope.

Wat belangt de kleedinge van het geheel huys-gesin, soo geven ons de *Rabbynen* eenen grooten regel: Kleedt u Wijf, segghen sy, boven uwen staet, uwe Kinders achter-volgens, u selven beneden uwẽ staet.

En dit tot noch toe van de *Mode*: eer ick evenwel hier af-scheyde, soo moet ick voor onse Jouffrouwen noch een staeltjen op-hangen, dat boven maten schoon sal staen, als 't ghemaeckt is en ghedraghen wordt *à l'Angelique*:

Want dat het schoonste staet,
En alle rijck cieraet
En glans te boven gaet;
Dat is noch sacht satijn,
Noch Diamanten schijn;
Maer dat is eerbaer zyn.

Van dit myn ghevoelen was seker Madame in Vranckrijck; want soo *Hendrick* den IV. haer eens seyde: Mevrouwe waer langhs gaet men in u slaep-kamer: Sy antwoorde: *Sire*, langhs de Kerck-deur.

Wil-

Willende te kennen gheven dat sy buyten den Houwelijcken staet, al waren 't Koningen selfs, het minste faveur niet en soude willen gedoogen.

Waer blijven nu onse lichtveerdighe *Laudatjens*, die sonder trouw, voor de onder-trouw als 't Ja woordt is ghegeven, haer selven leelijck vergeten, vergrammende Godt niet alleen doodelijck, maer loopende in groot perijckel van moeder ende gheen Vrouw te worden. Voorders laet ick u eens peysen, *Philothea*, wat daer voor benedictie, oft zeghen in het huysken kan wesen, daer den eersten steen afgeleyt wort in doodt-sonde.

Ick sluyt dit al-te-mael, *Philothea*, met vier korte waerschouwingen.

De eerste voor Vader.

Die sijn maeltijen laet houwen,
En sijn brootjen laet knouwen,
En sijn graentjen kan stouwen.

De tweede voor de Moeder.

Geen beter loogh
Als Vrouwen oogh:
Geen beter seep
Als by den reep,
By kuyp, en mas,
Dat suyvert ras.

De derde voor de jonge Sonen die teghen den wil ende raet der Ouders in een quaede spoor slaen.

Men siet als wellust is volbrocht
Hoe 't bitter is met soet omvrocht,
Hoe vreughden sijn niet als den schijn,
Van 't gene datse niet en zyn.

De vierde voor de dienst-boden.

Zijt gy maert, oft zijt ghy knecht,
Hout u handen altijdt recht:
Zijt gy knecht, oft zyt gy maert,
Siet dat gy u eerken spaert.

Den gierighen ſpaert, daer een ander wel af vaert.

Hoe vrecker;
Hoe gecker.

ALs Tantalus *heel dorstigh sat*
Ten ooren toe in't vluchtigh nat,
En dat hem terghden aen den mondt
De appels die hy voor hem vondt;
Doen is hy tot een Sinne-beeldt
Van eenen Vreckaert *voor-ghestelt;*
En soo-ge vat den rechten sin,
Daer steeckt de lauter waerheyt in.
Maer evenwel wordt sijnen aert
Door desen Esel *best verklaert,*
Die draeght wat biers, en heel veel wijns,
Men wilt braet, haesen, en conijns,
Kalkoenen ionck, en nochtans vet,
Cappoenen die syn op-gheset,
En sneppen met een langen beck,
Die lecker syn om haeren dreck,
En steine-vysens versch, en groot,
Daer toe het witste witte-broodt.
Dit draeght den Esel *wat hy kan;*
En heeft'er niet met allen van;
Als dat men hem met stocken slaet,
Soo dat den rugg' vol wonden staet,
En synen dranck moet water zyn,
Als d'ander droncken Renschen wyn.
En distels eet dat mager dier,
Als d'ander maken lustigh çier,
En gaet den Vreck *syn leven langh*
By naer niet al den selfsten gangh?
Den ouden Focker heeft syn gelt
Op alle bancken uyt-ghestelt.
En heeft facteurs aen alle kant,
En wissels oock in alle Lant,

En schepen die syn in de Straet ;
En een dat op Guinea gaet ;
Behalven dat hy by sigh houdt
Noch heele koffers vol van goudt ,
En is soo ryck naer ieders gis ,
Ghelijck het diepste water is ;
En evenwel den ouden geck
Blyft even vroet , en even vreck ,
De kleeders van syn eygen lyf ,
Die staen van dobbel lappen styf ,
Te merckt te gaen is ver van daer ,
Dat doet hy quaelijck op een iaer ;
En dan is't noch om pensery ,
Dat houdt den gast voor leckerny ;
Syn ammelaecken is een tyck ?
Is desen Focker niet wel rijck ?
Eylaes die soo maer gelt vergaert ,
En altijdt pot , en altijdt spaert ,
En maer het sien daer af en heeft ,
Dat is den armsten die'er leeft ,
Het sien en maeckt den rijckdom niet ;
Want anders hadd' den blinden niet ;
Maer het gebruyck op synen tydt :
Soo heeft men rijckdom met profijt.
Daerom soo deirt my desen Bloedt ;
Want schoon hy wint noch goet op goet ,
En kist en kast noch alle daegh ,
'Tis naedeel van sijn eygen maegh :
Want als hy af-ghetreden is ,
En moey en mat van leden is ;
En nutten sou wat spijsen dranck ,
Dan vast hy heele dagen lanck.

Oft eet hy wat slecht en schaers;
Veel ergher als de Bedelaers:
Daerom is hy (dat siet ghy wel)
Een Esel *in een menschen vel.*

AENSPRAECK:

SOmmige spitsvinnige verstanden waren eens besigh, om eene bequaeme statute van den *Rijcken Vreck* te vindē. Naer veel peysens en herpeysens seyd' eenen: My dunckt dat men een behoort te maecken van yvoir: want dat is eenen Olifants-tant, die sal op den Vasten-avont voghel wel passen: want hy heeft in sijn dagelijcksche banketten lustigh gespeelt op die kaecks-beenderen. Dierghelijck ghedenckbeelt oft statute en soud' op onsen tegenwoordigen *Vreck*, daer ons Sinnebeelt af spreeckt, gheensints passen. 'T is by hem in den Hemel, men eet daer, noch men drinckter:

Hy graeft goudt
Met sijn tanden.

Dat is, uyt sijnen mondt soo spaert hy; en voor een ander vergadert hy, en niet tegenstaende dat hy ghelaeden gaet met gelt en gout, en heeft den muyl-bant aen, en kan, noch en wilt sijnen arbeyt genieten. Sijn dat niet wel Esels, jae erger als Esels treken? aensiende de beesten selfs gebruycken de Velden diese mesten, en eten van 't hoy dat sy hebben getrocken: maer neen, hy en weet niet eens van op sijn stoppelen te gaen weyden, oft van sijnen arbeyt te ghenieten, soo dat ick wel magh roepen:

Een Rijcken Vreck
Heeft meer ghebreck
Terwyl hy leeft,
Als lyden kan,
Een schamel man
Die weynigh heeft.

Iae, want hy besit sijn goet sonder sijn goet, dat is, sonder sig selven goet te doen; 't is hem genoegh dat hy magh potten, en sijn gelt soo diep begraeven daer het van Son oft Maen niet en sal verraden worden. (*a*) Eylaes! *Wat sal dogh*, seght den Wijse-man, *aen sulken begeerlijcken en houwvastigen Gierigaert alle sijn goedt baeten*? Die anders niet en droomt als van vergaderen en op-sluyten? Dat iemant met de voeten in 't nat sit, en daer en tusschen stickt van dorst, wat sal hem de overvloedigheyt der wateren baten, is't dat hy-se niet en wilt nutten? En wat deugt heeft den Gierigaert dat sijn schatten ghewonnen zyn, is't datse blijven begraeven? en nochtans daer is dit bermhertigh volck op uyt om schraeffelen, winnen, vergaederen, bewaeren, op-sluyten, begraeven, en verberghen: soo dat eenen ghevraeght zynde, waerom dat het goudt soo bleeck sagh, voor bequaeme antwoorde gaf, dat het was, om dat'er veel op het selve uyt waeren, ende dat het vreesde op-ghesloten te worden, ende dan nimmermeer, oft naer seer langen tijdt sou verlost worden. Just op den selven sin diende een kint eenen ouden *Vreckaert*; den welken gaende over straet daer veel kinders waeren, een van die ongeduldelijck krijtende, soo hy van den Gierigaert berispt wierde met dreygementen, dat, soo hy niet quam op te houden van dat vuyl leelijck schreeuwen, dat hy hem mede sou draegen; en een ander kindt vattende hem het woort uyt den mondt, seyde: Bestevaer, als gy my oock eens wegh sult nemen, dat ghy my dan in u kofferen niet en wilt sluyten; want ick hoor dat al wat'er eens in gheraeckt, dat het daer niet weder uyt en kan komen. Soo afgrijsselijck stinckt de gierigheydt, dat het de kinders op de straet selver konnen riecken. Alleen beklaeg ick dat de middelen, die Godt aen den *Gierigaert* verleent heeft om te ghenieten, ende om een leer daer

(a) *Ecc.* 24.

daer af te maecken naer den Hemel, daer hy die ghebruyckt tot sijn achter-deel in dit leven, en hier naer tot eenen trap om in den afgrondt neder te daelen. Want om kortelijck en bondelijck te spreken. Het gelt brenght desen mensch in de Hel, en het blijft'er selver buyten. Soo dat het myns oordeels wel is geseyt, voor alle soorten van *Gierigaerts*:

Het gelt kost moeyten te vergaeren;
Het gelt kost moeyten te bewaeren;
Maer die 't heeft vergaert, en bewaert;
Moet sonder geldt gaen onder d'aert.

In tegendeel hebben de Bermhertige daer van hier het gebruyck; en hier naer den Hemel. Ende gelijck die van Israël uyt de rivieren van *Ægypten* schepten koele wateren, die van *Pharao* lauter bloet: soo gaet het met den *Gierigen*, en den *Milden*; met den *Rijcken Vreck*, en met *Abraham*: den eenen haelt'er laveniste, den anderen verdoemenisse.

Dat meer is, de gierigheyt en is niet versaet, voor dat sy den mondt vol aerde heeft, dat is, tot dat den *Gierigaert* begraeven is.

Dogh wat segh ick, begraeven! Als den *Vreck* doot is, soo leeft noch sijnen hondt, en met eenen sijn gierigheyt. Soo gebeurde't met eenen die verstaen hebbende dat den Velt Overste *Zisca* in sijn uytterste beval, dat men hem't vel na sijn doot soud' af-stroopen, en daer een trommel af maecken, om door't gerucht in de Velt-slagen moet te geven aen sijn Soldaeten. Dit verstaen hebbende (seggh'ick) eenen *Gierigaert*, gheboodt dat men van sijn vel beursen sou maecken om naer sijn doodt met gelt vervult te worden. De gierigheydt dan, en vreckheydt zyn niet alleen met den *Crocodil*, in eenen geduerigen aen-was soo lang die leven, maer sy gaen sitten op de kist; en boven den overleden. En soo veel als het gelt aen-wast, soo veel neemt de begeerlijkheyt ook toe. Nieuwe winst

nieuwe Olie in de vlam;ende gelijck de ſchaepen tegen den avont veel gierigher knabbelen, alſoo ſiet men d'oude lieden veel hittiger ſchraeffelẽ,ende ſoo het ghemeenelijck met den ouderdom plagh te gheſchieden,de ſenuwen krimpen ende de vingers worden ſoo krom dat'er niet en is uyt te krijgen; d'oude vogels willen altijdt qualijck uyt haere vederen.

Sparen, ſorghen, klaghen,
Waſſen alle daghen.

Eylaes! ſy ſorgen voor een broodt, en ſouden met een ſtuck genoegh hebben; want om eenen kleynen weg te doen, en moet men geen groot teir-gelt hebben. Maer het is de pijne weert te verſtaen,van waer deſe ſorghvuldige begeerlijkheyt haeren oorſpronk heeft genomen. Sy ſeggen dan dat den Hemel,d'Aerde ende de ſorge, ſiende dat de wereldt in 't beginſel onbewoont was, hebben ghesloten, den menſch te maecken, die heerſchappije daer van ſoud' hebben. Den Hemel gaf de ziele, d'Aerde het lichaem, en de ſorge maekt den bant tuſſchen ziel en lichaem, ende ſoo van twee eenen menſch. Dit aerdigh ſchepſel beviel ſoo wel,dat een jegelijck daer op verlieft wirde, en het ſtuck voor ſijn ſelven wilde intrecken ſonder jemants recht te herkennen.'T verſchil wirde *Jupiter* aengedraegt, die de ſake diep ondertaſt hebbende, en rijpelijk overwogen,vonnis in deſer voegen heeft uyt-geſproken: Den Hemel ſou de ziele hebben, en d'aerde het lichaem na het af-ſterven; maer om dieſwille dat de ſorge dees twee by een gevoeght hadde, ſoo quam 't maeckſel de ſorge toe ſoo langh als ſy by malkander bleven. Van dien tijt af, *Alder-liefſte Philothea*, hebben de menſchen beginnen te ſorgen: doen is de *Gierigheyt* ingebroken; doen is de begeerlijckheyt ſoo onſteken, datſe niet en is te bluſſchen. Den gierigen is gelijck de hel, want al is't dat ſy dagelijks ſoo veel verdoemde inſlockt, en den gierigẽ ſoo veel

ſchatten, niemandt en weet'er van verſaetheydt te ſpreken. En als het ſoo gaet met onſe mannelijcke, dat is, met onſe vernufte jaeren, wat deel van ons leven kan der goet weſen? Want wy ſien

Hoe dat ons kindtsheyt eerſten tijdt
Met wiegh, en ſuygen henen g'lijt;
Ons Ionckheyt mal en dol vergaet
In ſonden en in overdaet:
En als wy rijp ſijn van verſtant,
Dan ſchraeffelt men om lant en ſant,
En in den ouden krommen dagh,
Is't kreunen, kneuter en geklagh:
Soo leeft en ſterft den armen menſch,
En noyt verſaet hy ſijnen wenſch.

Dog om tot onſen *Vreck* weder te keeren: Is't niet een malediƈtie van eenen *Giergaert*? waerachtig ja't: want als ſy ſoo rijk ſijn als't water diep is, dan ſitten ſy daer tot d'ooren toe in, gelijk eenen *Tantalus*, ſonder die te ghenieten. Gierigen *Geeraerd* en ſijn wijf, telden die malkanderen niet de beten uyt den mont, en dwongen malkanderen den ſack toe te binden eer hy half vol was? (*a*) Dat is Eſels werk, die droegh op ſijnen rugge koſtelijcke ſpijſen, en at ſelver diſtelen. (*b*) Soo weet ick noch een Stadt binnen ons Nederlant, alwaer een rijk man woonachtig was die overvloedigheyt hadd' van alles, behalven van miltheyt, en van een Chriſtelijke wysheyt: hy hadd'niet alleen ſacken vol gelts op den ſolder, kiſten vol in ſijn ſalette, maer hadd' nog boven die ſijn bed-ſtede onder ſtrijck vol van lauter ſchellingen, en des al niet te min, ſoo hy ſieck te bedde lag op de vaſten-avont-dagen, dede hy voor ſijn ſelvē kokē abberdaen met appelen, en dat hiel hy nog voor eene maeltijt by-kans overdadig. Ik laet u eens peyſen, is't dat het daer ſoo toe-ging op die bly dagen, hoe dat het ſchouken het heel

(a) *Prov.* 31. (b) *P. Vaſcenſel.*

haer jaer door geroockt moet hebben: Desen voghel was immers vergenoeght om sijn eygen selven te bedruypen. Maer wat is't, 't schijnt datse een ribbe uyt het lijf trecken als sy eenen stuyver moeten uyt gheven. Ik geloof, kosten sy hun kele toe binden en de gierige mage wijs maecken dat den man ghehangen waer, sy souden 't doen. Leeft den duyvel met dit volck niet gelijck de Sinesen met de voghels, die sy op de visscherije wennen? Sy binden haer de kele toe datse konnen asem trecken, maer geenen visch deur haelen, soo dat den vanck een ander te passe komt, ende moeten selver spaer-becken. Ick hebbe gekent, seght den eerweerdigen *P. Tollenare*, door sijne geleerde schriften vermaert, eenen die over de hondert duysent gulden aen sijnen Sone soud' achter-laeten, en was nochtans soo vreck dat hy wel in de herberge een pintjen biers dersde doen tappen; en trock een korstjen broots, en wat kaes uyt sijnen sack; ende als hem den weert seyde dat hy ten minsten eenen heelen pot soude doen komen, en dat hy soo nauw niet en moeste sien, aengesien dat'er wel af mocht,

Vette vogels, gladde veiren,
Die veel wint, magh wat verteiren.

Dies te meer om dat sijnen Sone acht dagen van te voren met de Karosse daer voor by gereden was, en thien goudt-guldens op eenen noen verteirt hadde, maer hy en vatte dit niet; 't was voor eene doove mans deur geklopt: hy bleef in sijn vreckheyt leven, gelijck den mol onder d'aerde de twee voorste pooten vol aerde hout, uyt vreese oft hem die quam te ontbreken, daer hy nochtans 't gheheel Element tot sijn gebruyk heeft; soo vroet den *Gierigaert* in 't aertsche goet, ende vreest gebreck in 't midden van sijn overvloedigheydt. Ick laet u eens peysen hoe noode dat die sterven; want hoe eenen tant dieper in 't vleesch staet, hoe hy met meerder pijne wort getrocken.

Het tydelijck goet
Dat menighmael doet
Het hert bekoren,
Wort met moeyt' vergaert,
Met sorge bewaert,
Met droefheyt verloren.

En Godt geeft dat dit verlies van goederen dickwils niet en zy vergeselschapt met verlies van ziele. Dese twee en sijn soo verre niet van malkanderen gelegen, oft sy konnen somtijdts wel by een komen. Hoe qualijck was beraeden in sulcke gelegentheydt eenen sekeren gierigen woeckenaer die op sijn dootbed' self van geen restitutie en wilde hooren, ter tijt toe dat sijnen Bicht-vader door eenen aerdighen, en nochtans ghewichtighen vont hem sijn dwaesheydt heeft voor-gehouden. Het leven was hem ontseyt, oversulckx gaet den Bicht-vader aen den Doctoor wijs maecken dat waer't datter van den patient noch eenige vragen voorvielen nopende de hope van op te komen, dat hy hem soud' seggen dat'er noch een remedie tot gesontheyt resteerde en over was: te weten, kost hy hem smeiren met het vet van sijn naeste bloet en kinderen. Den woeckenaer verquickt door desen troost, roept sijn kinderen te saemen, houdt hun voor oogen sijn weldaden en groot goet, vraegt oversulkx tot vergeldinge een druppel vets oft twee om sig daer mede, naer de ordonnantie van den Doctoor, te smeiren. Sy ontstaken tot dien eynde een keersse, hielen hunne vingers in de vlam tot dat daer een druppel smouts oft twee mocht af druppen; maer niemant en had de couragie van de vlan soo lang uyt te staen en te verdragen. Waer op den Bicht-vader bouwende (want't was gemaeckt werck) onderrichte wel scherpelijck den sieken, seggende: Is't mogelijck, dat gy om u kinders rijck te maken in der eeu-

wigheyt wilt in het helſche vier branden, en niet een van u kinders om u geſont te maken, wilt een *Pater noſter*, en *Ave Marie* langh ſijnen vinger in het vlammeken van de keerſſe houden? Overpeyſt eens het kort eyndeken van u leven, ende langhdurigheyt van d'eeuwige pijnen; leght eens het tegenwoordig met het toekomende in een oprechte weeghſchaele, en gy ſult bevinden dat goet verloren, is weynigh verloren, maer ziel verloren, is al verloren: door deſe onweder-leggelijcke reden heeft hy den ſiecken gewonnen, ende ghebracht tot af-ſtandt van ſijne onrechtveerdige goederen. Wel ſeght dan met den *H. Bernardus*, *dat de rijckdommen ſijn quaedt in het verkrijgen, erger in het beſitten, alderhooghſte in het verlieſen*. *Verlieſen*, ſegh ick, ſoo voor den genen dieſe achter-laet, als die'er erfgenaem af wort, want ſulck goet is ſonder zegen, ende en kan niet bedeyen, behalven dat het gemeynelijck placht te ghefchieden, dat 't gene met lepels is gehaelt, dat, dat met eemers wort uytgegoten: en dat met ſtuyvertjens is gewonnen, wordt met guldens verteirt. Sien wy dat niet dagelijcks in ſoo veel huysgeſinnen, dat altijdt naer een *Spaerderken* komt een *Verquiſterken*?

Soo langh als 't vercken is op ſtal,
Soo baet' et vercken niet men al,
Maer als 't gekeelt is heeft men ſpeck:
En ſoo ſal 't gaen met onſen Vreck.

Voorwaer gelijck men 't ſpel maeckt van de penſen van de doode beeſten, ſoo wort de meeſte vreugt en ſlemperije gehouden op de goederen van de overleden; als die 't hooft neder-geleyt hebben, dan komen hun neefkens, en doen luſtig gaen op alle ſnaeren. En al den lof en 't gebruyck dat den Vreckaert krijgt voor al ſijn moeyten, is een oudt ſlaep-laken, en ſomtijts een ſchimp-dicht in plaetſe van een graf-dicht, gelijck als deſen:

Hier onder light begraeven Jan van der Scharen,
Die stierf voor den noen om den kost te spaeren.

En is dat niet wel eene groote dwaesheyt? den *Wijseman* seght, *dat het ghetal der sotten is ontelbaer.* Op welcke woorden ick dit navolgende veersken uyt de penne laet vloeyen; soo nochtans dat ik meyn dat den Vreckaert meer de helle verdint, als die in hun hersens sijn geslagen: want *hoe Vrecker, hoe Gecker; en hoe Gecker hoe Vrecker.* Ick segge dan, onsen *Euclio* mag 't wel hooren; want het is om hem gedaen:

Als ick de werelt wel besien,
Al schijntse vol van wyse lie,
Vol overvliegers van verstant,
En kloecke Rabbi's voor de handt,
Die weten Thoman *op een draet,*
En wat'er al in Baldo *staet.*
En die een Bibliotheeck geheel
Besluyten in een beckeneel,
Al schynen sy noch eens soo wys,
En haelen verr' den eersten prijs,
Noch seggh' ick, dat ick onder haer
Oock slagen somtydts wordt gewaer;
Oock ick en oordeel hun te straf:
Waer is'er kooren sonder kaf?
En Wyse li'en met brillen op
Die hebben grillen in de kop:
En in de tabbaerts van satyn
Bevindt men datter kuren zyn:
Alwaer het noch soo enge mouw,
De quinten sitten in een vouw.
En hoe gy 't knoopt oft hoe gy 't sluyt,
Het Geckskén wilt'er somtyts uyt:
Want ieder een heeft sijn gebreck,

En daer in is een ieder geck,
Veel van de menschen zyn versot
Op kinders die noch zyn besnot:
Veel van de menschen zyn versot
Op een ontuchtigh hoere-kot:
Veel van de menschen zyn versot
Op hunnen buyck der slemper-godt:
Veel van de menschen zyn versot
Op goudt, en silver dat men pot;
En dese sotheyt, soo ghy siet,
Is nu ter tijdt de minste niet,
Want dit geschiet dogh alle daegh,
(En 't is des Vreckaerts eygen plaegh)
Dat wat sy dolven in den gront;
En spaeren uyt haer eygen mont,
En trecken uyt hun eygen tant,
Dat krijght een deurslagh in de hant.
Hoe dickwils riep ick: Lieve Godt!
Wie satter nutter in een kot;
Als Euclio den ouden geck?
Die rijckdom had', en leed' gebreck,
En potten al wat dat hy vondt,
En hiel soo veel van sijnen hondt,
Dat hy sigh eens verhangen wou,
Op dat hy niet meer eten sou.
Terwijl den Tayaert sommen last,
En rontsom sijn ducaten past,
En besigh is met 't Goudt-gewicht,
Den Taerpot wordt de voet gelicht,
Daer light hy die noyt penning schonk,
En niet als slechten kuyt en dronck,
En altijdt arm leven wou,

Op dat hy eens rijck ſterven ſou.
Syn Neefken is een wonder Haen,
Die ſlaet Gramperes vosken aen,
En trouwt terſtont een lichte tuyt,
En ſmijt het huys ten venſter uyt.
Hy geckt met Besjes ſuere ſweet,
En hevet over al ſoo breet;
Want een ducatien ſes of acht
Is ſpeelmans gelt op eenen nacht:
'T moet doch op alle ſnaeren gaen,
Soo bont ſet hy't by nachten aen.
En komt'er iemant naer den noen,
Gelijck men placht viſiten doen,
Die wordt terſtont geregaleert,
En met een ſchoon banket vereert:
Men ſchenckter driederhande wyn,
Koſt dat het koſt, het moet'er zyn;
En ſoo is hy in korten tijdt
Twee van ſijn beſte Hoeven quyt,
En brockt daer in geheel het iaer,
Het een huys voor, en't ander naer,
Laetſt kreegh hy met den teirlingh-ſteen
Noch hondert kroonen aen ſijn been,
En t'jaerent hadd' hy in de Swaen
Syn koetſe met vier peerden ſtaen:
'T geſelſchap vont hy daer ſoo goet,
Hy quam te peert en gonck te voet.
Dan heeft hy t'huys een Venus-dier,
Dat oock niet veel en houdt van bier;
Maer als hy buyten ſit en teirt,
Dan ſitſe luſtigh t'huys en ſmeirt,
En is gedurigh in den wyn.

Siet eens wat komt van Vreck te zyn ;
Daerom lief Bede-vaerken *hoort ,*
En segg'et vry aen d'ander voort :
Dat die sijn goet aen ander geeft ;
En selver in ellenden leeft ,
Dat die is sulck Cosijntje *weert*
Die 't al op korten tijdt verteirt ,
Daerom geniet dat Godt *u geeft :*
Ten minsten van de blaedingh leeft :
En schaft daer naer een wijsen raet ,
Aen wie dat gy u schatten laet :
Want soose krijght een dolle kop ,
Die helpt se saemen schandigh op.
Maer soo gy dat een Neefken geeft
Die in de vrees' des Heeren leeft ,
Die sal u suer gewonnen goet
Noch aen doen wassen voor de voet ,
Dit is mijns oordeels wys beleyt
Voor een die schatten heeft bereyt :
Maer wie naer't goet blijft even Vreck ,
Die houd' ick voor den meesten Geck ,

TOEMAETJEN.

DIt vraeghsken, *Philothea*, legh ick noch in u schuytjen eer ik u laet varen. 'T is een gedenkweerdige geschiedenisse, die ten naesten by slaet op myne voorgaende redenen, en al wordt dit verhaelt by eenen Bisschop van Vranckrijk, soo sal Nederlant evenwel (vrees ik) daer al paert en deel in hebben. En 't gene desen *Franschman* over quam, sal misschien al menighen Vader oft moeder naer hun af-sterven sijn gebeurt. Hoort dan: Eenen Vader hadd' dry Sonen: liggende dan op sijn sterven, riep den oudtsten, hem vraegende, wat hy sal doen voor de ziele van sijnen Vader,

Vader, die hem soo schoone goedt achter-laet? Hy antwoorde: Mompere, ik sal u een Cappelken doen stichten, en daer alle Vrijdagē een Ziel-Misse laeten singhen. Hy vraeght aen sijnen tweeden Sone, wat Godtvruchtige werken hy tot troost van sijnen overledenen Vader sou op sigh nemen? Hy gaf voor antwoort, dat hy twee Cappelkens wou doen timmeren, en alle Vrijdagen twee Missen in't Musiek doen singhen. Ten lesten riep den Vader sijn jonghste Soontjen, sijnen lieven *Benjamin*. Hoort ghy wel de danckbaerheydt, en sorghvuldigheydt uwer broederen? (seyt hy) ghy en moet u Vader dan oock niet vergeten. Och Monpere, sprack desen, verre zy dat van my; jae dat meer is, ick sal alleen soo veel voor u doen, als sy alle beyde te samen. Wel lief Kindt, seyt den Vader, dat is goet-ionstelijk gesproken; seker gy thoont dat gy uwen Vader met groote danckbaerheyt zyt beminnende. Ick en twijffel oock niet oft gy sult uwe beloften met groote stantvastigheydt uytvoeren: even-wel soo ben ick keurigh om te weten hoe ghy dese dry Cappelkens ende dry Missen te wege sult brengen, aengesien gy, ghelijck ghy den jongsten zyt, oock minder erf-deel als ieder een van uwe broeders sult ontfangen. Waer op hy met korte woorden antwoorde, dat sijn twee broeders wel beloofden, en niet met allen souden doen, en oversulckx dat hy dan lichtelijck soo veel als sy, kost beloven: en soo ghebeurde 't. Men seght, *Lieve Philothea*, dat sotten en kinders de waerheydt segghen: ick geloove altijt dat desen niet verre over den doel en sal hebben geschoten, want 't gaet soo, en de erfgenaemen en sullen van het hun niet veel uytgeven, aengesien sy noch wel derven (Godt betert) de Legaten van de Weesen, en van Gast-huysen achter-houden. Peyst hoe dat die moeten krijten als sy achter sulck een lijck-kiste na de Kerke volgen, wiens koffers sy te voren al naer huys hebben doen sleypen. De bigghen schreeuwden dat de Sogh' was ghestor-

ven; maer als ſy hoorden dat'er in het teſtament ſtont dat ſy eeckelen ſouden eten, doen lieten ſy het vercken ligghen, en ſijn met blijdſchap naer den back gheloopen. Jae de broeders ſelfs van *Joſeph*, als ſy hem in den ſterf-put hadden gheſoncken, ginghen ſy doen niet ſitten om te eten? Ick ſegghe dan, om te ſluyten, dat den *Vreck* my al te geck is, om dieſwil dat hy ſijn ſelven gheen goedt en doet, dat nochtans loffelijk is, en dat hy het ſijn verſpaert voor eenen ſlampamper; dat beriſpelijck en beſpottelijck is.

Om uwe vermoeytheydt in het leſen wat te verſetten, *Philothea*, ſoo moet ick u vier *Raetſeltjens* uytgeven.

Ten eerſten,

Welck is de alder-ſterckſte letter van den A. B. C.

Ten tweeden,

Wat is dit? *Godt en ſag het nimmermeer, eenen Boer ſiet het alle dagh, eenen Koninck als het hem ghebeuren magh.*

Ten derden,

Daer is wat in Parijs, dat het in Parijs niet en waer, Parijs en ſou geen Parijs zijn, maer het ſou prijs zijn.

Ten vierden,

Wat plaets is'er op aerden, die de Son maer eens en heeft beſchenen?

Philothea, ſoo gy u op-geeft als aen de uyt-legginge niet konnende gheraecken, ſoo ſegh ick om u den wegh te baenen, het is: *De O. ſijns ghelijck. De A. den gront van de Roode Zee.* Dogh is al te veel geklapt.

Dit

Dit naervolghende is treffelijck gheleyt:

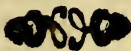
Vin sur lait, c'est souhait;
Lait sur vin, c'est venin.

dat is:

Wijn op melck genomen
Sal u wel bekomen;
Maer melck op wijn
Dat is fenijn.

Sedelijcke en breeder uyt-legginge hier van.

Als iemandt van eenen kleynen staet (daer hy maer pap en moes, en melck at) kan op komen tot een rijcker fortuyn, soo dat hy nu eenen maeltijdt ter eeren magh houden, en sijn gasten met den wijn beschenken, dat gaet wel, dat is wijn op melck: maer als iemandt uyt sijn goet en middelen (daer hy daghelijcks eenen moyen pot wyn op mocht verteiren) vervalt in armoede, soo dat hy met pap en melck moet op-springeu, dat is slechten tijdt, dat is melck op wyn nutten, dat is niet alleen om sieck van lichaem, maer oock om in benauwde en geduerige ziel-pyn te vallen.

Onſtantvaſtigheydt van onſuyvere Liefde.

Dient my Monſieur,
Een goet van geur.

MYn Heer terwijl de keucken meyt
Voor ons de spijse vast bereyt,
En dat hier eyers sijn geset,
Ick bidd' dat ghy een weynigh let,
Hoe dat het met de eyers gaet
Wanneer die iemant open slaet,
Den netsten kost van heel den dis
Ghy weet hoe 't een versch eyken is.
Want d'ander spijsen allegaer
Die krijgen licht wat hier en daer,
En d'een die heeft te stercken vier,
En d'ander braeden niet een sier,
Een derde is heel aengebrandt,
Dees is besmockelt met de handt,
Daer stuyven d'asschen op 't gebraet;
Men weet wel hoe het koken gaet.
En in de boter steeck' et hair,
En soo van d'ander allegaer,
Maer een versch eyken uyt de schael
Is 't suyverste van al te mael.
Al is' er een vuyl Schommel maeght,
Die d'asschen door de keucken jaeght,
En die soo mondigh kockt, en smoockt,
Soo dat de beste spijs beroockt,
Nochtans een ey blijft even net,
En weet van roock, van asch oft smet?
En daerom is 't dat menigh vrient
Is geirne van een ey gedient,
Maer soo het ey oock eens vervuylt,
En dat daer rootheyt binnen schuylt,
Dan sprey' et sulcken swaeren stanck,
Die dickwils duert heel dagen lanck,
En principalijck blijvet rouw,
Dan stinck' et dat men bersten sou.
Ick weet; Monsieur, *dat geenen gast*
Aen tafel sulcke reden past;
En evenwel het dient geseyt,
Niet tot berispingh van de Meyt,

Maer tot een leeringh' van die malt,
Eer dat hy noch in schanden valt:
Want Liefde *is gelijck een ey,*
Soo d'eene gaet, zyns alle bey.
Als ghy geniet een suyver min;
Gy vint'er trouw en voordeel in:
Sy sterckt het hert, en voed' u eer,
Noch sy en walght nimmermeer.
Maer is't dat eenen lichten Quant
Door vuylen lust in't herte brandt,
En u onteert met uwen danck;
Gewis die scheyt met vuylen stanck:
Daerom soo bidd' ick voor het lest,
Laet niemant schenden uwen nest,
Oft gy krijght eyers vuyl, en rot,
Tot uwen spijt, tot anders spot.

AEN-SPRAECK.

ALis het saecken, *Lieve Philothea*, dat men segt dat de *Liefde* bloeyt Winter ende Somer, en den *Cupido* vleugels draegt, *Venus* op een schildpadde gedraeghen wordt, om te beduyden dat de *Liefde* snel komt, traegh vertreckt; soo is't nochtans seker dat onsuyvere *Liefde* geensints en is te betouwen; maer van een eerbare Maghet met allen heusheyt versonden moet worden. 'T is beter dat wy dees Venus-janckers laeten met eer, eer dat sy ons verlaten met schant; want daer op sal het uyt-komen, datse van een vuyl bruydt, ghelijck als van een vuyl ey sullen walghen. 'T welck ick bethoonen moet, eer ick voort uyt-sette de couragie van een eerlijcke, ende seer schoone Maghet binnen Napels: Dese wierde van eenen Franschen Edelman versocht, maer niet tot hare eer; hadd' hem daerom altijdt af-geslaghen. Op eenen sekeren tijdt soo sy met haere Ouders ten platte-lande gingh spelen, ende dat dit ter ooren gekomen was van desen Serviteur, heeft hy-se buyten

gaen wachten. Vader en Moeder die wandelden voetjen voor voetjen in 't groen; maer sy, om dat de jonckheyt speelachtigh, ende wat minder gheset is, liep voor uyt, en quam by het by gelegen boschken; sy was ghekleedt *à la Bergere*, en door de exercitie hadd' sy een bloosken gekreghen op haer wanghen. In sulcke ghesteltenisse dan valt sy alleen in sijn handen. Hy haer ontmoetende in een weeghsken dat ter zijden af-liep, seyd' dat hy langhen tijdt ghewenst hadde om sulck een buscade te treffen. Dese eerlijcke Jouffrouw t'eenemael verstelt, wetende dat korten raedt daer moest goeden raedt wesen, geveynsde kloecke, en haest bedachte woorden: *Monsieur* seydse, is 't dat ick oyt weerdigh was een trappe van uwe ionst te winnen, diergelijcke gelegentheydt hadden wy eerder konnen vinden, oft maken, ick verklaer u dat het aen my niet en heeft ghehanghen: het is de schult van myn moeyelijcke Ouders, die myn groene iaeren willen passen, ende af-meten naer hunnen ouderdom, en schijnen vergeten te hebben wat men hun in hunne ionckheydt heeft toe-ghelaeten. Dan soo ghy my uwen dienst wilt ionnen, van daegh maeck ick een eynde van hunne onverdraghelijcke viesigheydt, ende een vast beginsel van onse getrouwigheydt; leent my voor een weynigh dit blanck sweert dat ghy draeght op u zyde, en gy sult sien dat een vrouwe hant kan mannelijcke daeden uytwerken, principalijck als'er hope is van sijn alder-liefsten hert te genieten. Hy door dese onverwachte beloften t'eenemael op-ghewackert, gheeft haer sijn rappier; met het welck sy ontsteken van gramschap, recht toe recht aen naer haer Ouders is gheloopen. Den Edelman, om alle onheyl af te weiren, voeght sigh aen haer zyde. Staende nu tusschen hem en de Ouders, geeft den eerloosen Serviteur een snée oft twee door de kaken, segghende: Leert op een ander tijdt noch aen d'eerbaerheydt van Jonck-vrouwen, listen en laegen legghen. Hier mede spronck sy in de

naeste rivier om sijn handen t'ontgaen, de kleederen hielen haer boven, en is aen d'ander kant gedreven. Soo dit ruchtbaer wiert in de stadt, is sy triumphantelijck inghehaelt, als die haeren vyant had verslaeghen. Magh ick dit kloeck feyt niet stellen by de *Amazones*, die haer rechte borsten af-sneden om de pees van haeren boogh tegen de vyanden beter uyt te trecken? Voorwaer een vroom stuck tot luyster van de suyverheydt, tot schande van al de Susanna-boeven. Dese eene is gheteeckent geweest, maer datse al-te-mael een schrabbe, ende lick-teecken droegen die 't selfste oft ghedaen hebben, oft in 't sin ghehadt hebben, hoe veel en soudender niet hedensdaeghs gepickeerde back-huysen draghen? Het is dan meer als tijdt, *Philothea*, dat ick u, en de Ionckheydt waerschouwe het perijckel dat'er gheleghen is in een bedeckte klippe, waer op soo menig onnoosel Maegt schip-breuck van haren besten schat heeft gheleden. Dese klippe is de onstantvastige, en oneerlijke *Liefde* van de meyneedighe Serviteurs, die in hunne vryagien en brant-brieven anders niet voor en doen als den schijn van een oprechte gunste, en geveynsen, iae bevestighen dickwils met eedt en bloedt een stantvastigh hert; welcke verlekeringe, ende beloften niet langher en dueren als tot dat sy een eerlijck kindt tot val, ende onder de voeten ghebrocht hebben, tot schimp, ende een rug-spraeck van de gantsche wereldt.

Als de Bruyt
Is in de schuyt,
Lief schippertjen dan is 't vleyen uyt.

Hierom hebben de wijsen van Ægypten, de Liefde vergheleken by een brandende lampe, die lichtelijck kan uyt-gheblasen worden: geschencken ende giften sijn de vettigheyt daerse mede gevoet wordt, en een woordt averechts op-ghenomen, is genoegh om de vlam van de *Liefde* uyt te blasen, en een grooten stanck te veroorsaecken. Daer en is hedensdaegs niet

niet ghemeender als dat de minne-brieven onderteekent worden: Myn Goddin, myn hert, myn ziel, u slaef soo langh als ick leef, tot'er doodt toe, tot in het graf. Met sulcke sotternijen vullen wy onse papieren, en peysen niet eens dat brieven van Lieven met boter bezegelt zyn: soo dat my dunckt, dat sy 't niet quaelijck voorgehadt en hebben, die de *Liefde* met vleughels gheschildert hebben: want in der waerheyt het dertel *Boëfken* en kan niet stil sitten, en vlieght dan van ons, als wy meenden dat wy hem vast hadden. Reden hier van is, om dat de wellusten sijn van dien aerdt, datse groote begeerte in ons verwecken eer wy die besitten, maer als wy die genoten hebben, dan verwecken sy in ons een misnoeghen, ende walginge: (Als de muys sat is, dan is het meel bitter) en volght op den staenden voet dikmaels een afgekeertheyt, ende haet van den persoon die men eerst soo uytsinnigh bemint hadde. (*a*) Wacht u, *Philothea*, van te grooten liefde; want sy sal met eenen stanck scheyden. Siet gy dit niet in u eygen keuken? als den pot te sterck gestoockt wort, en dat hy oversiedt, het water dat schuymt uyt, het vier wort ghebluft, d'asschen die stuyven, de spijs vervuylt, en niemandt en kan daer naer een eerlijck gherecht af maecken. Siet, soo ontsteeckt, soo brant, soo vergaet, soo leyt de vleeschelijke liefde haest in d'assche. Reden dan waerom dat'er veel zyn, die hun hier verbranden, is, om dat sy niet en volgen den raet van den Philosooph *Aristoles*. (*b*) die begheerde dat men de liefde en de wellusten niet en moest besien als sy met ghenucht aenkomen, maer als sy met ongenucht scheyden. Een goet en soet begin heeft wel een goet behagen, maer het eyndeken moet den last draegen. Onse rivieren binnens lants sijn in't beginsel soet, maer schieten haer wateren snel af, tot datse in een bracke en siltighe zee voor altijdt worden ontfanghen. En *Salomon*, die eerst de korte soetigheyt,

(a) *P. Hesius. l. 3. embl.* (b) *Laertius.*

heyt, en naderhant de langhe bitterheyt ghesmaeckt hadde; soo dat hy met eyghen ghevoelen daer af getuygenisse koste gheven, bekent die niet dat het lacchen met pijnen vermenght sal worden; en dat het eynde van de blijdschap in droefheyt wordt verandert? Met een woort geseyt, de lieffelijcke roosen verslensen, en druypen af, maer de scherpe doornen blijven staen, en wonden.

Tot breeder verklaringe van dit, heb ick een klippel-versje gedicht gehadt op het sinnen-beeldt daer de werelt omghedraeyt en op haer kruys gelijck als eenen top ghedreven wordt, en gheslaghen hier van den *Haet* met een geessel van serpenten, daer van de *Liefde*, die haren boog en ontspannen pees gebruykte tot een sweepken van eenen top, met dese Devise:

Soo vergaet
Min in haet.

Het Dichtjen dan passende op desen sin, hadd' ick gestelt met dese naervolgende woorden:

WEl hoe Cupido toornigh kindt!
Wel! sult gy slaen die gy bemindt?
De Werelt, die gy hebt geviert,
Is met u slagen niet verçiert.
Waer heeft u booghsken dat geleert?
Hoe is het in een sweep verkeert?
En gy die tegen over staet,
My dunckt gy zyt al even quaet
Wel felle Hex, *wat peyst gy dan?*
Dat dit de werelt herden kan?
De werelt loopt genoegh verdraeyt;
Al wordtse met geen sweep bewaeyt;
Vraeght gy my, Leser, wat bediet
Het speeltjen dat gy voor u siet;

'T is anders niet, in 't kort geseyt;
Als hoe de vuyle liefde scheyt,
En hoese duert een weynigh tijdt,
En dat verkeert in Haet en Nijdt.
'T en is niet langer als een Iaer,
Dat dit noch iemant wierd' gewaer,
Het deirt my van het geestigh kindt
Dat haer den Lichtmis heeft bemindt,
Hy schreef haer menigh Minne-brief,
En swoer hy hadd' haer dapper lief:
En op 't smeeken van den Quant
Soo waeght de duyf haer beste pant.
Terst als het minnen was gedaen,
En strackx soo gingh het haten aen.
Eylaes! ick kende 't Boefken wel;
'T en socht doch niet als katten spel.
Siet die men eerst in weerden hiel,
Daer voor men op sijn knien viel,
En gaen sou in een wreede doodt,
Die liet men sitten in den noodt.
Doen sey den quant: Adieu Mon cœur:
En thoonde haer met een de deur:
En sey, 't waer tegen vrienden danck:
Soo scheyden sy met eenen stanck.
Doen was den boogh geen booghsken meer,
Maer sloegh daer al me even seer,
En dreef haer stracks ten huysen uyt.
Wat dunckt u van den valschen Guyt!
Ick seggh' dan ionckheyt, ionckheyt leert,
Hoe haest dat hier de liefde keert:
En als den boogh ontspannen is,
Ghy weet wel dat 't een geessel is.

WAerschouwt ons dan niet wel den Wijse-man? dry dinghen vallen my swaer om te verstaen, maer het vierde en kan ick niet begrijpen. Den wegh van eenen Arent door de locht: Den wegh van een Schip door de zee:Den weg van een serpent over den steen:ende(gelijck den Hebreeuwschen Text seght) Den weg van eenen Iongh-man tot een Ionge-dochter: want al is 't dat men in 't beghinsel siet waerse hebben ghevloghen, ghevaeren, ghekropen, ghecourtiseert, sy vertrecken en men weet van hun niet meer te spreken.

Ende Godt gave dat dese onstantvastighe *Liefde* bleef tusschen de paelen van af-ghekeertheydt, ende niet somwijlen door de wreetheydt voorts gedreven wirde;soo dat al sijn reden schijnt te hebben dat men in dẽ Tempel van *Venus*(*a*) slaep-lakens plagt te verkoopen, om de dooden daer mede te begraeven:niet alleen om dat d'onkuysheydt het menschen leven dapper verkort, ende merckelijck af-slijt,maer oock om dies-wille dat, als de Liefde in eenen grooten haet verandert is, dat'er dan sommighe wel al stillekens van kant geholpen worden. Dunckt u dat soo vremt, dat de soete Venus iemandt eenighe vijghe soud' derven koken? Seker van dien tijdt af dat de Doodt ende de Liefde eens sijn gaen vernachten in de selfste herberge, soo is'er dikwils groot ongeluck ende vreetheyt uyt de Min gheresen. De gheschiedenisse, seggen de Griecken, is dese: Soo sy 's avonts by malkanderen slaepen ginghen, leyden sy haer pijlen by een op de tafel; 's morgens al vroegh was het Boefken in de weir (soo dat het van heden oft van gisteren niet en is, dat de ghene die minnen, weynig slaepen;) ende niet nauwkeurig zynde op de pijlen, heeft den pijl van de Doodt ghenomen in de plaetse van den sijnen. Buyten komende heeft een iongh hert ghetroffen, ende gheschoten. Sy meende dat sy haest de bruyloft soud' houden, maer eylaes! 't is op

(a) *Plutrachus*.

op een uytvaert aengekomen. Soo ginck het met de schoone dochter *Irena* binnen de stadt van Constantinopelen: want naer dat *Mahomet* eenigen tijdt op haer versot was geweest, soo heeft den Edeldom hem de oogen open gedaen, ende hy heeft haer naderhant met sijnen eygen sabel het hooft af-ghesneden. Een droeve gheschiedenisse, *Lieve Philothea*, die ick tot waerschouwinge van de sotte en domme ieught hier in dicht gaen verhaelen.

ALs Mahomet *den Vorst sigh hadd' te velt begeven,*
En ded' des vyants landt door sijne wapens beven,
En met een machtigh heyr trock na den Oosten aen,
Om voor een hooft-stadt self sijn leger neer te slaen,
Niet een soo stercke slot, 't zy op een rots gelegen,
Oft in een weeck moras, men brocht den sleutel teghen,
De vrees die was'er in, men vluchtend' over al,
En niemant weet gewis waer dat het gelden sal,
Tot dat hy met gewelt quam voor Bisansen rucken,
En stack sijn Leger af, en plante hondert stucken,
En binnen korten tijdt in't diepste van den nacht
Quam hy dicht aen de wal logeren in de gracht.
Hy velt de mueren neer, de stadt die wort beklommen,
Na dat'er menigh helt hadt in sijn bloedt geswommen;
Sy vliegen op de wal, en stormen vinnigh aen,
En planten hier en daer het vendel by de maen,
Men sagh op staende voedt het roodt vier op den thoren,
De poorten sijn al in, de stadt die gaet verloren;
Dus snijdt een koude vrees de borgers door't gemoet,
En schijnen al vermoort eer sy noch storten bloedt.
O wat een droeven tijdt, als man en vrou moet scheyden
En als een moeder siet haer dochters van haer leyden!
O wat een diepe wond' krijght Vader in 't gemoet,
Als hy sijn kinders siet gewentelt in het bloedt!
Maer 't droefste noch van al, dat is het iammer suchten
Van menig eerbaer Maegt die niet en kan gaen vluchten;
Niet een van al-te-mael of sy was liever doodt,
Als met verlies van eer te worden noch soo groot.

D'een haelt een droeven baſt om 't leven meê te korten;
Een ander wilt haer ziel gaen in de baeren ſtorten,
En ſeyde met een ſucht, en met een bleecken mondt,
Die eer die is bewaert, die ſincken ſal te grondt.
Daer was een friſſche Maegt van edel bloet geboren,
Maer had een ruymen tijdt haer ouders bey verloren:
Den Vader was een Helt, en ſtelde 't lijf te pandt
Ten dienſte van den Prins, en van het Vaderlant;
En had ſig menighmael in 't ſtrijden wel gequeten,
En wiſt aen ſijn rappier een man oft twee te ſpeten,
En gingh met deſen lof tot in het duyſter graf,
En liet'er na ſijn doodt noch brief noch zegel af.
Sy was een aerdigh kindt met wel gemaeckte leden,
En hadd' een ſchoonen glans, en aenſicht wel beſneden,
Soo dat een ieder een wel in haer weſen las,
Dat daer een ſchoonder ziel noch in beſloten was,
En daerom vreeſt ſy meer, eylaes! waer ſalſe blijven?
Wie ſal haer bleeke vrees; wie ſal haer droefheyt ſchrijvē?
Wie ſal haer bangh gemoet eens brengn aen den dagh,
En haer verſterven oogh die vol van traenen lagh?
Soo ras ſy wierdt gevat om tot den Vorſt te leyden,
Soo ſcheen haer droeve ziel van haer te willen ſcheyden;
Want als een ſchoone Maegt gaet by een weeldig Heer
Die waegt (na myn verſtant) haer leven oft haer eer,
Sy wort hem dan gebrocht met traenen overgoten,
Dit is den eerſten pijl daer hy med' wierd' geſchoten;
Hy ſiet haer ſchoon gelaet, en leyt'er op en ſpeelt,
Terwijl ſy door de vrees ſtaet als een ſneeuw wit-beelt
Hy ſeyd': En vreeſt niet kint, u wort geiont het leven;
U wort noch boven dat den trouw-ring oock gegeven:
De Kroon die is voor u, ick maeck u Keyſerin;
Daer op geef ick de hant, en ſweir u vaſte min.
Hier quam het eerbaer root op haer beſchaemde kaken
En ſeyd' in haer gemoet: O Heer, wat ſal ick maken?
Wat ſal ick hier in doen? wat uytvlucht, oft wat raet
Voor een die in de doodt, oft in de ſchande gaet?
Ick trouwen een Tyran, den ſchender van ons landen?
Veel nutter waer ick doodt, veel liever wou ick branden.

Oft

Oft dat'er een Trouwant nu ſabelt myn iongh hert:
Een maegt ſterft out genoeg die noyt geſthonden wert.
Hier mede viel ſy neer, de kracht ging haer begeven,
En ſprak voor die't verſtont, s'en wou niet langer leven.
Iae wenſchte d'aerde ſelf dry voeten op haer lijf;
Veel beter een droef lijck, als ſoo een weeldig wijf.
Hy ſiet haer ſincken neer, hy ſiet haer bloote wangen;
Hy doet een gouden vat met krachtig water langen:
Macr wat men ſproeyt oft niet men vint'er weynig baet
Want buyten is den trooſt, en binnen is het quaet.
Hy trooſt haer wat hy kan, hy weet haer ſoet te praeten;
Hy doet een wyt verhael van Rijcken en van Staten;
Hy vraegt naer haer geſlacht, en naer haer edel bloet,
En ſeyd' dat hy den ſtam noch meer verheffen moet.
Hy ſeyd': Mijn Koninck-rijck paelt verder als Afrieken;
Ick heb een machtig lant, ick heerſchap binnen Griecken,
Soo menig kloecke vloot ſeynd' ick ter werelt uyt,
En keer tot boven boort geladen met den buyt.
Hebt gy niet eenen Neef, oft Broeders meer in 't leven;
Die wil ick maecken Baes, oft noch iet hoogers geven;
Iae over heel myn heyr ſtell' ick hem Generael,
Oft is't een man ter zee, ick maeck' hem Admirael;
U vrienden ſijn de mijn, myn landen ſijn u landen,
Den Scepter ende Kroon die ſtell' ick in u handen:
Ick ſchenck't u al-te-mael noch heden op den dag,
Ick ben al rijck genoegh als ick u hebben mag.
Hy ruckt ſijn ketingh af om die aen haer te hanghen;
My dunckt het is geſeyt: Nu zyt gy myn ghevangen.
Die weet een dochters hert te locken met het gout,
Die ſou een houw'lijk doen, en worden noyt getrouwt,
Och onbedachte ieught! doet eens u oogen open:
'T is ſorgelijcke waer den Maeghdom te verkoopen.
En neemt den prijs niet aen; maer blijft in u geheel;
Want als hy is verkocht, dan ſpeelt den koopman heel.
En oft gy deſen Prins een dieren eedt hoort ſweiren,
De ſaeck en gaet niet vaſt, de Liefde die heeft veircn:
Het Boefken is te vlugh, al ſit het ſomtijts neer,
Den winkſteert nemt de vlugt, en ſeldē keert hy weer.

Leert

Leert dit uyt onsen Vorst? hy stelt den krijgh ter zyden:
Die peys met Venus *maekt, sou tegen* Mars *die stryden?*
Hy neemt een snooden lust, en boosen handel aen,
En laet sijn machtigh Ryck en landt verloren gaen:
Sijn havens die staen leegh, sijn oorlogh-schepen rusten,
Daer zeylt geen Koopvaerdy, nog vloot na vremde kustē;
Men neemt'er geen beleg, nog velt-slag meer ter hant,
Het schijnt een volle peys te water en te lant.
Ghelijck Alcides *heeft met Vrouwen sitten spinnen,*
Die hyders, Stier en Leeuw, en heusen kost verwinnen,
En die't fortuynen radt nu trede met den voet,
Die sloegh de hant aen't wiel gelijck een spinster doet.
Soo wordt den Prins verwyst, hy laet'et t'samen varen,
En smoort sijn domme ieugt, en schent sijn groene iaren,
Als oft hy waer vergift door eenen minnen-dranck.
Soo doolt, en doolt sijn hert met heele dagen lanck.
En die eerst hadd' ghenucht, in't kricken van de dagen
Een swijn, oft fellen Leeuw de bergen af te iaghen,
Die met een spitse Lanc' schoot toe een wilden beir,
Draeght nu Cupidos *boogh, en dierghelijck geweir.*
Die eertijts was ghewoon sigh in sijn sweet te baden,
En door een heete Son reedt in't curas gebraden,
Die stickte in het stof, en swert was van den dorst.
Die door een harnas sloegh, verwint een bloote borst;
En die hadd' sijn vermaeck in't steken van trompetten,
En ging een ys'ren bergh slagh-wys in orden setten,
Die loste het Canon en branden een Cartouw,
Die loopt nu naer de luyt, en 't singen van een vrouw;
Noch hem en weder-houdt 't perijckel van den lande,
Nog onderganck van't Rijck, nog ook sijn eygen schande.
Maer blijft al even seer tot geylen luyst geneyght,
Oock als den vyandt roert, en eenen inval dreyght,
En al is heel het hof met al de hooghste Raden
Hierom in groot gevaer, en om het stuck beladen:
Niet een en is soo stuer die eens den grooten Heer
Derft treden op den teen, en tasten op sijn seer;
Als eenen die met hem van ionghs was op-ghetoghen,
En die oock met hem had wel eer de borst gesogen;

Die

Die wilt den Vorst aen boort, en treed' er recht op aen,
En seggen eens rondt uyt, waer op de saecken staen.
Daer was aen het Paleys een Lust-hof vol genuchten,
Die rontsom wat beset met uytgelesen vruchten,
Daer Constantin *de Groot wel eer vermaeck in nam,*
Als hy van groote sorgh', oft Raet van Staten quam.
Het was een schoon vertreck, daer duysent vogels songen,
Daer in een gulde back de silv're waters sprongen,
Daer menigh schoon prieel rontsom was in gebouwt,
Van altijdt even groen, en even ieudigh hout:
Daer kruyt van soeten geur, daer lieffelijcke bloemen,
Daer hondert planten staen die niet en sijn te noemen,

Daer een Laurieren bosch groeyt aen een stille stroom,
Daer soeten balsem sweet van boven van den boom,
Daer haeren milden schoot Natuer heeft als ontsloten,
En heel den Lust-hof duer haer schatten heeft gegoten,

Daer

Daer't soo is t'alle kant, soo lustigh over al,
Oft 't waer een Paradijs, en niet een aerdsche dal.
Hier was den grooten Vorst, en gingh een luchtjen rapen,
Naer dat hy was versieuwt van wellust, en van slapen:
Den Prins die treed' hem toe, en thoont sigh onberoert,
En heeft hem desen lof met klachten ingevoert:
Ghy zyt, ô machtigh helt, den blixem van ons tijden,
Den tweeden Hannibal, *oft* Cæsar *in het strijden,*
Ghy sult den Tyber *noch eens verwen in sijn bloedt,*
En met de dooden self gaen stutten sijnen vloedt;
Ghy sult voor Rhodus *gaen met duysent kloecke masten,*
Om met u heele vloedt het Eylandt aen te tasten,
En swerven door de hav', en sluyten haer de zee,
En brengen u geschut, spijt hun, tot op de Ree.
En hoe sal Britten-landt, hoe sal noch Vranckrijck schroomen,
Als uwen oorloghs-man sal kruyssen op haer stroomen?
Wat Koningh oft wat Rijck is't dat u deiren kan,
Als sy u landen siet met hondert duysent man?
Ghy sult den Donauw *op met uwe heyr tocht rucken,*
En daer den Arent gaen sijn beste veiren plucken:
Ick sien het Roomsche Rijck door u noch eens verrast;
O wat een Lauwer-krans staet daer voor u en wast?
Maer dit kost sweet en bloet: een Keyserdom te winnen
En is geen kinders-werck, oft voor de gen' die minnen:
'T is een manhaftigh stuck, voor die sijn leven waeght,
En die in eenen strijdt na doodt noch duyvel vraeght.
Wat sit gy hier dan noch in't midden van de wijven,
Terwijl u heele vloot moest naer Egypten drijven?
Terwyl gy met de pijck moest dringen op een schans,
Springht gy hier op de maet, en leyt den heelen dans.
Hoe langh sult gy in vreught den tijdt en leven slijten,
Terwijl een vroom Soldaet het spits moest af gaen bijten?
En vringen hier u lijf, terwijl de snaeren slaen,
Als gy moest in het velt stijf in u harnas staen!
Het gincker anders eens als wy de stadt bespronghen,
En als u bloedigh heyr de poort quam ingedrongen.
Let op ons sluyers eens, siet onse wapens aen,
Gy vint'er rontsom op met duysent scheuten slaen.
Dit is dat heel het Hof, dit voelen al de Standen:
Sy roepen dat het streeckt tot nadeel van u landen:

Sy hebben vast bericht hoe dat den vyant loert,
En heel Europa *door de trommel wort geroert.*
Waer is de groote ziel die u is ingeboren?
Waer is dat moedigh hert dat gy hadt van te voren?
Waer is dat edel bloedt van Ottomans *geslacht,*
Dat altijdt maer naer eer en nieuwe Rijcken tracht?
Ontwaeckt eens grooten Vorst, en laet een weynigh rusten
U rancken die gy leyt, u ongebonden lusten;
Het is, geloovet my, den alder sterckSten man,
Die midden in den lust, den lust verwinnen kan.
Den Vorst die siet hem aen, en hoort sijn vinnigh kallen.
En twijffelt oft hy hem wilt stracks aen boort gaen vallen.
En sabelen den kop, en thoonen met'er daet
Dat sulck een trots verwijt hem geensints toe en staet.
Maer hy geveynst sigh koel, en geeft hem goede woorden,
En kropt sijn gramschap in, oft hy sig niet en stoorden,
En doet voor 's anderdaeghs de Standen al-te-mael
Op den gesetten tijdt verschijnen in de Sael.
Soo scheyden sy van een. Wat sal den Vorst beginnen!
Hem steeckt diep in de ziel den wortel van het minnen,
Als hy maer eens en peyst dat hy haer laeten moet,
Dan leyt hem aen sijn hert het swaer geronnen bloet.
Sijn traenen bersten uyt, en dwingen hem te weenen;
Hy voelt sijn innigh mergh verstijven in sijn beenen:
Daer sinckt soo swaer gepeys in 't diepste van sijn ziel,
Dat uyt sijn bleecke mont dees droeve klachten viel:
Sal ick naer een schavot Irena *konnen leyden?*
En met een wreede slagh de lieve ziel doen scheyden?
Sal ick met dese handt den kop haer snijden af,
Daer ick haer in het eerst myn echte trouwe gaf?
Sal ick den natten hals met bloedt sien overgoten?
Ach! soo hebb' ick een hert wel uyt een rots gesproten;
Soo is myn wreede ziel gesmeet uyt enckel stael,
En heel myn ingewant gegoten van metael.
'K en kan, 'k en sals niet doen: Irena *gy sult leven;*
Noch ick en sal myn gunst aen niemandt anders geven.
Sou dit meyneedigh hert gaen brecken voor het graf
Den ringh die ick u eens met diere eeden gaf?
Eer moet een dondersslagh my duysent mael verpletten;
Eer moet het blixem-vier my heel in polver setten;

Dat eer de aerde ſcheurt tot aen de droeve hel,
En ſlickt met huyt en hayr een trouweloos geſel.
Soo ſpreeckt hy voor de trouw', maer gaet hy overleggen
En wat dat heel het Hof, en al de Staten ſeggen,
En dat des vyants heyr van dag tot dag aengroeyt,
En tot een groot beleg oft vroegen velt-tocht ſproeyt?
En t'ſaemen overweegt den korten luſt der Vrouwen.
Dan voelt hy aen ſijn hert de liefde heel verflouwen,
Dan wou hy dat hy noyt de Maget hadd' beſint,
Dan wou hy dat hy noyt Irena *hadd' bemint,*
Dan wenſcht hy om haer doot, en ſeyt dat ſy moet ſterven,
Dat hy wilt in haer bloedt den blancken ſabel werven:
Sijn ongeſtadigh hert is nu vol heete min,
Dan hevet droeven haet en enckel bloedt-ſucht in,
Gelijck in een tempeeſt daer ſchepen t'ſaemen vaeren,
De vloot wordt ooſt en weſt geſlingert van de baeren:
Dan naer een harde klip, dan weder naer het ſtrant?
Soo wordt het Vorſten hert geſmeten t'alle kant,
Onſeker waer hy ſal ten langen leſten landen,
Soo leyt hem in de krop het verwijt van de Standen;
Dat maeckt hem heel beroert, dat ſtelt hem ongeruſt;
En evenwel den Vorſt keert tot ſijn ouden luſt.
Iae op den gantſchen tijdt van dry geheele iaren,
Is hy noyt ſonder toom ſoo ſchandigh voort gevaren:
Hy ſpringht als uyt den bandt den leſten dag en nacht;
Terwijl het heele Hof daer van den uytgangh wacht.
Hy doet haer 's anderdaeghs haer beſte kleeders langen,
En ront ſom ſtijf van goudt, en vol juweelen hangen,
De vlechten van haer hooft ſijn aerdig om-gekrult,
En tuſſchen bey met lint van ſchoon couleur gevult:
Sy draeght een hals-cieraet dat ſoo veel ſou beloopen;
Dat iemant voor den prijs heel ſteden wel ſou koopen;
Behalven dat op 't hert een groote bagge honck,
Die met een helle ſchijn gelijck de Sonne blonck:
Haer kleedt vol geborduert, met hondert moeye dingen,
Dat wort haer neer geleyt van twee ſchoon iongelingen.
De uytgeleſen ſtof, en al het fraey gewaet,
Thoont dat'er niet een vrou, maer een Godinne gaet.
Terwijl dat dit geſchiet, de ſterren gaen verdwijnen,
Den dageraet komt aen, de Son begint te ſchijnen,

Den

Den Edeldom treckt op, en komt met groot getal;
Onseker wat den Vorst hier doen oft laeten sal.
Het heele hof verwacht met al de hooghste Leden,
Tot dat hy met haer is ten laetsten in getreden:
Sy komen handt aen handt en thoonen blygelaet;
Gelijck een echte paer dat naer de Bruylost gaet:
Wie dat Irena *sagh, die krijght in haer behaegen;*
Wie dat Irena *sag, die is gelijck verslaegen:*
Den eenen prijst de snée, een ander het cieraet,
Den derden haeren glans die 't al te boven gaet.
Sy wenschen hem geluck wou hy met haer gaen paeren,
En seyden dat hy meest haer voor sijn Bruyt verklaeren
Sy selver; als sy haer vondt in dit rijck cieraet,
Geloofde dat den Vorst haer stellen wou in staet,
En dat hy niet alleen haer eens en wou gaen toonen,
Maer dat hy haer voor al wou Keyserin gaen kroonen.
Dies quam sy, soo het scheen, heel vlijtig na de Sael,
En toonde meer als oyt haer soet en lief getael.
O wispelturig radt! wie sal op u betrouwen?
O ongestadig Hof! op u is niet te bouwen:
Die gy het sachtste streelt, die gy het meest verheft,
Die is 't die gy daer naer op 't onverwachtste treft,
Den Vorst dan die begint met voorbedachte reden,
Die haer diep in de ziel, en door het herte sneden.
Hy seydt' dat hem misnoegt dat trots en spits verwijt,
En dat hy 't daerom houd' voor enckel wraeck en spijt:
Hy seyd' dat eenen Prins, en grooten Heer mag leven,
En niemant daer en heeft af rekeningh te geven.
Voorts dat hy heden noch wilt toonen op den dag,
Hoe weynig Vrouwen lust op sijne ziel vermag.
Strackx greep hy haer by 't hooft, en doet den sabel blincken;
Irena *die verschiet haer swacke leden sinken:*
Den heelen Edeldom die wort'er door verschrickt,
En niemant is soo stout dat hy eens een woort kickt,
Soo hy den sabel hief om haer den slag te geven,
Soo stierf haer rooden mont, en scheen als sonder leven.
Doch met een tranend' oog, die sy noch op hem sloeg,
Daer sy wel eer een pijl med' door sijn herte ioeg,
Ach! seyd' se, grooten Vorst, waer toe ben ick gekomen?
Wat onlust of wat haet heeft u doch ingenomen?
Ey! spaert myn ieugdig hert, ach! wat ick bidden mag,

Hebt gy my oyt bemint, vergeeft my desen slag.
Dit seydse en viel neer, met tranen overgoten,
En tusschen bey soo quam een woordt noch uytgeschoten;
Daer gong een droeven sucht rondsom de heele Sael:
'T is iammer om te sien, het weenter al te-mael.
Maer dies al niet te min heeft hy het sweert geheven,
En haer met alle kracht den vreeden slag gegeven.
Het hooft, terwijl het viel, sprack met gebroken sin:
O kort, ô droeve vreught! ô trouwelooſe Min!

Dit is den droevigen uytgangh van *Irena*, ende de groote liefde die haer *Mahomet* in het eerst hadde gedraeghen. Soo verandert den soetsten Wijn in den scherpsten ende vinnighsten azyn.

Siet de Huysvrouwe van *Putiphar*, siet *Amnon*, siet *Henricus* VIII. Konink van Engelant, siet alle de gene die in desen honingh ghesetēn hebben, hoe datse hunne angels hebben doen proeven. Een vernuft verstant seyde eens:

(a) Dies Sabbathi tondet,
Dies Veneris diglubit.

Dat is: *den Saterdag scheirt.* (Want dan gaet men ghemeynelijck om ghebarbiert te worden) ende *den Vrijdag vilt.* Want Vrijdagh, dat is dag van Vrijen, en *Venus* dagh. Iae *Mars* dag, want men vilt'er niet alleen; maer men kapter, en men kerfter; iae men doodt'er, men moort'er.

Kost'er iemant onnooselder aen eenen dans geraken, als *Actæon*, (b) die van de iacht weder keerende, by geval sijnen wegh nam daer *Diana* met de Nimphen haer baeyden? evenwel hoe weynigh paert en deel dat hy in het spel hadde, hy heeft'er niet alleen van sijn hair, maer lustigh van sijn huyt ghelaetēn, en is verscheurt gheweest van sijn eyghen honden, die hem plachten te streelen, en te quispel-steerten,

(a) *Silv. Concept.* (b) *Ovid. Metaph.*

tot een leeringhe dat Godt geve wie ontrent desen vogel-lijm komt, hy sijn selven noyt soo behendigh noch voorsichtigh en sal ontwerren, oft een deel veiren ten minsten; dickwils oock 't leven sal hy daer moeten bysetten. Laet ons hier van een proeve haelen in Italien. Daer was tot Venetien in 't Iaer 1567. in 't Clooster van de Capucinen een Religieus, niet alleen eerlijck van manieren, maer oock t'eenemael schoon van aensicht: desen soo hy ginck van deur tot deur om sijn broodt te bedelen, is gekomen aen een huys daer twee lichte courtisanen by een woonden: dese veynsende als oft sy hem een goede aelmoesse wouden vereeren, roepen hem binnen, en trecken het nacht-slot af, en beginnen hem te vleyen en te streelen, segghende opentlijck dat sy met liefde tot hem ontsteken waeren. Den Engelschen Iongelingh vermaende haer tot de eerbaerheyt, hiel haer voor oogen de leelijckheyt der sonden, de eeuwigheydt van de helsche pijnen; maer door het weygheren wierden sy meer tot de onkuysheydt aenghedreven. Hebben hem oversulcks vast ghegrepen, en twee messen op sijn borst gheplant, met dreyghementen van op staende voet door-steken te worden. Hy, die wel wist dat men meer moest vreesen die niet alleen het lichaem, maer oock de ziel kan dooden, koos liever 't leven, als de suyverheydt te verliesen. Waer op ontsanghende ettelijcke doodtsteken, daer sy hem mé dreygden, heeft met sijn bloet den toekomenden brant van onkuyscheyt verhoet; en uyt sijn onbesmet lichaem een suyvere ziel opgheoffert aen Godt Almachtigh. Sy hebben hem onder den trap in haer eygen huys begraven: noch men heeft nimmermeer geweten waer desen iongelinck gebleven was, als dat een van dese twee door leedtwesen van dit moordadigh stuck gekomen is in den Bicht-stoel van eenen van de Societeyt, met naeme *P. Ignatius*, en heeft daer met bloedige traenen haere sonden sitten beweenen. Magh ick dan niet wel

segghen dat de onsuyvere *Liefde* haere wreetheyt bedeckte ghelijck vier onder d'asschen, fenijn in een gulden vat, eenen strick onder de roosen; en eenen sweir onder den balsem. De *Liefde* en kan maer alleen het katte-spel, dat is, van voren soetjens streelen, en van achter lustig vinnigh krabben. En ost'er altijdt geen bloedt, en de doodt naer en volght, soo veel is'er evenwel af, dat wy onse eer, naem en faem, gherustheydt der herten, reputatie, iae de saligheydt onser zielen daer in somtijdts komen te verliesen; altijdt te hasarderen; soo dat my dunckt datse verstandelijck ghedaen hebben die de *Liefde* stelden tusschen den *Tijdt* en tusschen de *Uren*, de welke overhant trocken de draeyen uyt den doeck, daer de Liefde mede verblindt stont, tot dat sy 't heel ontbloodt hadden, en sy kosten sien in wat staet sy door haer verblintheyt was ghekomen. Waer op ick segghe:

DE liefde is een dertel kindt;
Dat met een doeckxken staet verblindt:
Den tijdt die aen sijn zyde staet,
Die pluyst den doeck van draet tot draet;
En als sijn oogen open gaen,
Dan seyt hy: wat heb ick gedaen?

Dan is't eylaes! och ermen! dan sit men met suchten in den boesem, met klachten in den mont, met handen in het hair, dan worden onse ooghen soo groot als kaets-ballen, die voren soo kleyn waeren als spellen-hoofden: dan siet men duysent swarigheden en ellenden. Gaet alleen in u straet, *Philothea*, gy sult'er af vernemen.

TOE-MAETJEN.

MAer om dies-wille *Philothea*, dat dese materie veel te droef is, soo laet'er ons een blijder *Toe-*

maetjen overgieten. Eenen iongen *Leck-spit*, eenen wel-ghemaeckten *Rodemontado*, die nimmermeer den Vyandt hadd' onder d'ooghen ghesien; desen willende een heel geselschap van eerlijcke Iouffrouwen een leck gheven, seyd': *Ick wedde dat niemandt van u lieden my hier een Maeght sal kounen thoonen.* Terstont een Iouffer van den hoop die wel ghetant was, en gheen herssens van papier en hadde, nam hem het woordt uyt den mondt en seyd': *Monsieur met uwen goeden oorlof, uwen degen is noch Maeght, want die heeft noch niemandt geschonden.*

I I.

Een ander Vrouwe die in de winckel sat, thoonde op een ander ghelegentheyt dat haeren mondt oock in geen maes-slot en was ghevallen: Want soo seker Edelman iet stont en kocht, dingende den leeghsten, ende den minsten prijs, daer by voeghende dat sy vrienden waeren, dat het die soo dier niet en moesten betalen. De Iouffrouw gaf voor antwoordt: *By de vrienden moeten wy den kost winnen, want de vyanden en komen by ons niet koopen.*

I I I.

Dit navolgende dunckt my is noch wel soo aerdigh: (*a*) Iouffrouwe *Lucrece* hadd' eenighen tijdt van Monsieur N. aenspraeck, besoeck, ende eerbare gunste ghenoten. Dan ghelijck men seght: *wintersche nachten, Vrouwe gedachten, gunste van Heeren, siet men haest verkeeren. Lucrece* vermoede dit spreeck-woordt in haer plaetse te nemen, en dat de *Liefde* van N. verflouwde; oversulcks op eenen tijt met de kaert spelende, soo hy vraeghde wat haer beliefde wat hy opslaen soude, soo seyd' sy: *Herten.* Hy antwoorde dat hy'er gheen en hadde: Waer op sy daetelijk uytschoot: *Soo gy my geen herten en speelt,*

(a) *Jock en Ernst.*

soo sal ick u dan schuppen geven. Verstandige lieden, *Philothea*, sullen desen greep voor goet keuren.

IV.

Ick sluyt met een dichtje:

Malle luy, verrotte peiren;
Boecken die geen deught en leeren,
En veel eyeren over hoop.
Hoe meer om geldt, hoe quaeder koop.

Sappigher is 't ghene dat volght:

Bicht sonder rouw,
Vrient sonder trouw,
Ghebedt sonder innigheydt;
Is al verloren arbeydt.

En dit magh oock passeren, niet waer?

Wou den avondt sorghen, ghelijck den morgen doet,
Veel souden al rijden, die nu noch gaen te voet.

Perijckel tusſchen onghelijcke perſoonen.

Van kant ;
'T is brandt ;

Siet eens hoe dit onnoosel Lam
Blijft sitten slaepen in de vlam ?
Op , op , lief Kindt , 't is al in brant ,
De vlam ontsteeckt aen alle kant ;
En lighdy hier noch soo en ronckt ,
Daer 't vier tot aen u rocksken vonckt,
Den brandt die groeyt al even seer ,
'T is geenen tijdt van slaepen meer.
Op , op , oft blijft gy langer hier ,
U Zieltjen raeckt noch heel in't vier.
Gelooft het my , hy wordt verrast ,
Die op de voncken niet en past.
Ey siet eens wat een botte Maert ,
Als sy de keirs niet wel bewaert ,
Wat datse niet al spels en maeckt ,
Hoe licht een huys in brandt geraeckt ,
Wanneer ontrent den stroyen tas
Alleen een vonck geresen was.
Maer waer is dan soo slechten hooft ?
En van sijn sinnen soo berooft ?
Die niet en vlucht met alle macht
Eer dat sy in het vier versmacht ?
Eylaes ! lief Kindt , het gaet alsoo :
Maer 't hert vonckt eer noch als het stroy.
Wat is het meer als eenen spronck ?
Wat is het meer als eenen dronck ?
Wis is het meer als eenen lonck ?
Wat is het meer als eenen vonck ?
Jae eenen roock , en anders niet ,
Daer gy het hert dan branden siet.
Seght eens hoe haest dat Jouffer-vlas
Van Joncker-vlam onsteken was ?

Een dettel oog, een lossen praet,
Een sotte lag, een vrient gelaet,
Een, een dat, 'k en weet niet wat,
De ionckheyt die is haest gevat.
'T en is dan geensints dat u dient
By 't vier te spelen, liefste Kindt:
Maer wie by 't vier noch slaepen gaet,
Die roept om hulp als 't is te laet,
Die niet en waeckt terwijl hy malt,
Ghewis dat die in 't vier eens valt,
En als hy leelijck is verbrandt,
Is 't syn, en al sijn vrienden schandt.

AEN-SPRAECK.

HEt is seker bemerckens weerdig, *Philothea*, dat dry principaelste deelē des werelts haeren naem hebben van Vrouwen. *Asia*, de Huys-vrouwe van *Promotheus*, heeft haeren naem gheleent aen *Asien*. *Europen* heet naer *Europa*, die van den stier onversiens op-ghevat wierdt, ende door de zee gedragen. *Lybien* heeft den naem van seker *Lybia*. Siet de heele werelt schier is verwijft, dat, wat seggh' ick *verwijft*? *vermant* soud' ick moeten seggen. Ende dies volghens moet sigh een jeder op 't hooghste wachten voor dry Latynsche M. M. M. dat is, *Mustum*, *Mulier*, *Militia*. Ende in onse Taele voor dry W. W. W. dat is, voor Wijn, Wijfs, Wapenen: 't en zy mē van haer oft door soetigheyt, oft door kracht wilt overwonnen worden, en gaen verloren. Noch hier en is ontfanghbaer de ontschuldinge van sommighe die seggen datse in diergelijcke aenspraken, ende sorgelijcke conversatien alleen de tijdt-passeringhe soecken, ende datse voorsichtigh en sterck genoegh sijn het by-gelegen perijckel te schouwen. Dat is effen soo veel te seggen, als dat sy, ghelijck de visschen

 doen,

doen, het aes alleen willen af-bytén, en het hoeckx-ken ofte angel laeten hangen. Een ſaecke die alſoo qualijck om doen is, alſſe licht is om ſeggen. Want daer de viskens meenen in ghevanghen te zyn, is gheleghen hun doodt, daer verbeelden wy ons in, dat in vaſt te zyn, is te vinden een gheluckigh leven. Wat wonder is't dan dat ons het net wordt over het hooft ghetrocken? Ende van dit perijckel is 't dat ick u hier tegenwoordigh ſal eenighe profijtelijcke bemerckinge voorhouden? *Godtvruchtige Philothea.* (*a*)Ende op dat ick't niet te langh en maeck, ſoo ſal ick keeren den Sant-looper van ſeker Jouffrouw die ſy gemaeckt hadde van de aſſchen van haeren mallen Serviteur, als hy overleden was, ende naer de ghewoonte der Heydenen verbrant, eñ gepulveriſeert. Daer ick noch dit Latijns dichtjen ſal op-ſchrijven;

Irrequiete cinis, miſeros teſtaris Amantes
More ſuo nulla poſſe quiete frui.

Dat is te ſegghen naer onſe tael, en mijnen ſin die ick hier uyt gaen trecken. Peyſt dat gy den Serviteur hoort ſpreken in den Sandt-looper:

HOe ongeruſt mijn leven was,
Blijckt naer myn doodt in dit gelas,
Want ſiet ick loop hier dagh, en nacht:
Waer heeft een vrouwe my gebracht!
Hoe kleyn is't gaetjen (doet het niet?)
Daer gy my nu door-dringen ſiet?
Maer d'aſſchen ſijn ſoo fijn als ſandt?
Om dat ick twee-mael ben gebrandt.
En ſullen dan mijn beenders bloodt
Geen ruſte vinden in de doodt?
Siet wie dat loopt terwijl hy leeft,
Dat die geen ruſt in't ruſten heeft.

Deſen

(a) *Lauredanus Silva Concep.*

Den Sandt-looper soud' ick moghen keeren, om daer mede dese teghenwoordighe aenspraeck af te meten.

Ende om dese saecke, die van groot gheyolgh is, wat dieper in te treden, soo dient gemerckt dat ons de natuere selver hier in schijnt te waerschouwen: want tweelinghen daer d'een een knechtjen af is, en d'ander een dochterken, worden van hunne ontfanghenisse met een besonder velleken gescheyden, dat de tweelinghen van de selfste natuer niet en hebben. (*a*) Iae den Propheet Job vreelde de versaminghe oock onder de lidtmaeten van sijne doode kinderen. Daer sat den waerachtigen ende stercken Diamandt-steen den salighen Job, ende onderscheyde de lidtmaeten van sijne yerplette kinderen, verhoedende, dat hy sijner dochters leden aen de lichamen sijner sonen niet en sou vervoegen. Is de natuer dan besorgt voor d'onnoosele, ende ongeboren kinderen, Job voor d'overleden sonen ende dochters, tusschen welcke geen beweginge en kan wesen? wat staet'er te vreesen, *Eerweerdige Philothea*, als'er is tusschen twee persoonen een losse en vrye genoeghsaemheyht, aenspraecke, vleydinghe, streelinghe, smeeckinge! 't waer wonder dat'er geene voncken en resen. Hoe dickwils en bevint men niet dat daer uyt een vlam komt te ontstaen, sonder dat het langen tijdt van te vooren moet rooken, oft dat het sterck wordt aengheblaesen? Voorwaer sommige branden als sy het vier maer en riecken. Een Fransch Edelman die in den oorlogh eer gekabelt, en in Nederlant tot Antwerpen een Vrouw getrouwt hadde, keerde wederom naer sijn Vaderlant, alwaer hy van eenen van sijn beste vrienden begroet zynde, ende willekom geheeten, is het selve oock aen sijn huysvrouwe gheschiet. (*a*) Dese gelijckse schoon was en vol

(a) *Farnel. l. 7. Physiolog. 12. Chrisost. hom. 2. in Ioh.*
(b) *P. Zibentum in Promantoriol. 2. Sect. 3.*

vol perfectie; is desen vremden Edelman door haere liefde terstondt de eerste reyse in sijn herte geraeckt gheweest: in de tweede visite liet hy sijn vier blijcken, in de derde verklaert sy haer weder-liefde, ende wandelende door den hof, manghelen sy met malkanderen de Trouw-ringhen. Ondertusschen vertreckt den echtighen man wederom met sijn huysvrouwe naer Antwerpen, alwaer sy naer korten tijdt ghevallen is in doodelijcke sieckte, daerse oock is afghestorven. Dese droeve tijdinghe heeft den anderen Edelman soo verslaeghen, ende tot sulcke disprate misinoedigheydt ghebrocht, dat hy meer als eens de resolutie ghenomen hadde, ende op een leer ghestaen om sigh te verhangen. 'T welck gheschiet soude hebben, hadden sijn knechten niet altijdt tusschen bey ghekomen. Doch al bleef hy leven; nochtans scheen hy gheduerigh te sterven; soo dat hy gheen ghenuchten meer en nam, noch in de iacht, noch in de wapens, noch in de Acadamien noch in het ghefelschap der menschen. Heel Vranckrijck was hem te kleyn, hy en kost niet rusten voor dat hy ghestolens-wijs vertrocken is naer Antwerpen, ende daer veel daghen op het graf sitten weenen, ende den kouden Serck ghewasschen hadde met sijn lauwe traenen. En siet door dese overvloedigheydt en is de vlam noch niet geblust geworden. Hy doet soo veel dat hy aldaer bekomt een conterfeytsel van haer, soo sy was naer haer doodt uytghetrocken; te vooren hadd' hy een ander bekomen daerse af-ghemaelt stont naer het leven. Hier mede keert hy weder in Vranckrijck, van daer naer Italien, ende soo over de middelandtsche Zee naer Ægypten, om in een Eremitagie sijn leven voort te besteden. Maer gelijck wel *Seneca* seght: Ghy moet veranderen van ghemoet, ende niet van locht, wat baet'et u dat gy vlucht, is't dat ghy u selven over al zyt mede draeghende! Soo hy nu in Ægypten was, heeft hy een Celleken ghemaeckt ende dat van alle

kanten

kanten toegesloten, al-hoe-wel die onsuyvere *Lief-de* daer noch spleten genoeg vont om in te kruypen. Iae is de blinde sottigheydt van desen onsen schijn-heyligen Eremijt goddeloofer geworden op het eyn-de als sy was in't beginsel: want soo hy op-gherecht hadde een *Oratorium* oft bidt-plaetse om daer sijn ge-beden, sijn suchten en sijn tranen te storten, ende tot dien eynde daer op-ghestelt hadde een Crucifix, met de heylige Maget, en S. Ian; (O vermaledijde onkuysheydt hoe verre en dersde ghy u handen niet uytsteken en misbruycken!) hy smijt de beelden van de H. Moeder, ende van den lieven Discipel af, werpt die in den hoeck, en hanght in haer plaetse de twee conterfeytsels; ende in sulcke devotie is hy be-lyder van Venus, en martelaer van den duyvel ghe-storven. Dit soo wesende, *Liefste Philothea*, soo en ben ick niet verwondert dat Godt Almachtig de on-kuysheyt van (*a*) Sodoma en Gomorra gestraft heeft met peck en solfer, diergelijcke kleefachtige mate-rien, om te betoonen dat die'er eens aen vast wordt; quaelijck sijn selven daer van oprecht gelijk het be-taemt, sal ontbinden. Maer tot onsen propooſt; op hoe korten tydt, door hoe weynige woorden is desen Edelman gevangen? hadden die eenige iaren lang by malkanderen verkeert, dan en waer het niet te ver-wonderen. Waer op dat ick sluydt; Wort iemandt met den eersten assaut overwonnen, hoe perycke-leus is't te moeten onderstaen een langhe en gedue-rige belegeringe? Hoort wat dat is geweest hier van het gevoelen van den heylighen *Bernardus* (*b*): Al-tydt met eene vrouwe te zyn, ende dat u dat niet en soude beschadighen, dat is meer als eenen dooden te verwecken; ghy sit zyde aen zyde met haer aen tafel, u bedde staet aen haer bedde in de kamer, uwe oo-gen ende haere ooghen spelen ende sterren op mal-kanderen in uwe t'saemen-spraecke, ghy streelt haer

(a) *Gen.* 19. (b) *Bern. serm.* 64.

haer handen, en wilt ghy my wijs maecken dat u dat niet en sal hinderen? Een Godtvruchtigh Persoon wesende by een van sijn Biecht-kinderen, nam uyt vryigheyt ende sinnelijckheydt die somtijdts met de handen, segghende dat hy goet was, ende sy oock; ende oversulckx dat'er geen ongemak af en kost komen; maer sijnen Oversten strafte hem met harde woorden, en seyde: d'Aerde is goet, ende het water is goet; maer aerde ende water onder een dat is slijck ende moddet. En oft gy hier door noch aen ziel, noch aen lichaem besmeurt en wierde, (het welck evenwel soo qualijck kan geschieden als dat het vier den solpher-steck sal raecken en niet ontsteken) uwen naem ende faem soud' ten minsten een kladde vatten: want al waert gy soo kout, ende onberoerlijck als eenen steen, nochtans gelijck men een brandende keirsse plackt tegen een muer, men naer iaer en dag weet te seggen dat daer een keirsse heeft gestaen; om de swarte placken diese daer heeft gelaeten; soo sal oock iemant, al waer hy onnoosel, door den onbehoorlijcken, sinnelijcken ende lichtveerdighen handel een kladde blijven aenhanghen. (a) Dan niemant en bedrieghe sijn selven; wy en sijn niet sonder gevoelen gelijck de steenen: ons herte is gheinaeckt van polver; maer d'ooghen en onse sinnen sijn het beloopende vierken daer de mijne mede wort ontsteken. Op dit propooſt valt my in een schroomelijcke passagie die ick gelesen hebbe by P. *à Lapide*, Desen vermaerden Schrijver, handelende van die perijkelen die hier verborghen zyn, seght verstaen te hebben dat sekere Mevrouwe, willende haere Vriendinnen waerschouwen van den brandt die daer kan rijsen, seyde: Dat sy, hoe weynigh gaeven, welsprekentheyt, ende gratien datse hadde, evenwel soude op een quartier urs eenen sorgheloosen met vonken konnen bestuyven. Men soude hier aen twijffelen, en

(a) *P. Corn.*

en had men't oock niet ſonder ſpreken ſien geſchieden. Van waer is *David* ſoo hoogh ghevallen ? Hy klom op ſijn *Belveder* ende liet alleen ſijne ooghen weyen, ende op *Barzabée* ſpelen. Hy beſmeurde ſijn ziel ; ſy wieſch haer lichaem, ſy ſat in 't water, hy ontſtack in vlammen, het ſien verweckte de begeerte, de begeerte het conſent, het conſent d'overſpel, het overſpel den doodt-ſlagh. Een kleyne vonck, een groot vier. Hy hadd' beter naer den Oorlogh getrocken, en ſoud' gelijck *Cæſar* naderhandt hebben mogen ſegghen : *Veni, Vide, Vice*. Maer om dat hy op de aſſchen bleef ſitten, ſtekende ſijn ſelven noch boven dien in de occaſie, ſoo heeft hy gheroepen als 't te laet was : *Veni, Vidi, Parij*. Dat is : *Ick ben ghekomen, Ick heb geſien, Ick gonck verloren.* Leert hier uyt *Philothea*, hoe waerachtigh dat het Fabeltjen is van *Stroyken, Kooltjen vier, en Boontjen.* Deſe dry gaende uyt wandelen, quamen aen een plasken waters : *Stroyken* ginck ligghen als een brughsken, *Kooltjen vier* goncker over, *Stroyken* brande in twee ſtucken, *Kooltjen* viel in 't water, *Boontjen* begoſt ſe alle beyd' te begecken. En liep het ſoo met *David* en *Barzabée* aen 't water van de fonteyn niet af ? is hy niet gheworden den ſpot van ſijn vyanden? wie ſoude dit van een man naer het herte Godts hebben derven vermoeyen? (a) *Laet ons ſoo verre gaen van de ſlibberachtige plaetſe als het moghelijck is : want oock daer 't met ſandt ende met aſſchen beſtroyt is, ſullen wy quaelijck konnen ſtaen ſonder te vallen.* Noch iemandt en moet ſigh verſekert houden als hanterende met de ghene die leelijck zyn, en *Remedia amoris* ghenoemt worden. Gheen ſoo ſlimmen houdt oft den duyvel weet daer een pijl uyt te draeyen : Soo dat eenen aerdighen vondt van eenen Abt, hier toe dienende, te werck gheſtelt is : 't was doen de manier dat de huys-dienſten, als waſſchen, plaſſchen, ſmoo-

(a) *Sen. Ep.* 117.

smoocken en koken door Vrouwen gedaen wirden. Den Prelaet wetende dat dit ghesels chap niet meer goet en kost doen by de Religieusen, als rispen by de koolen, heeftse af-ghedanckt en door gesonden: sy in teghendeel seyden, dat het van vrouwen wou ghedaen worden, en soo hy perijckel sagh by de voorgaende, dat hy liever ongesien en leelijcke oude vrouwen soude hueren. Maer om te bethoonen, dat dese hunnen voorslagh oock gevaer kost geven, doet hy 's avonts een portje van t'eenemael ghesouten vleesch geven, en gebiet alle de kelders, bier, wijn en water op te sluyten. Sy gaen aen tafel, daer naer slapen, staen 's nachts op, singen de Mettenen, klaegen malkanderen hunnen dorst, gaen naer den Kelder-weert; maer noch bier, noch wijn, noch pomp vindende, hebben sy genootsaeckt geweest vuyl water te drincken. Waer over soo sy 's anderdaeghs hunne klachten deden, antwoorde den Abt: Als den dorst groot is, siet men niet aen oft water schoon is? en soo kan't gaen met leelijke vrouwen oock onder goede ende Godtvruchtige Religieusen; den dorst en de occasien, Godt geve wie wy zyn, souden ons doen vallen. Ende is soo by sijn vorighe resolutie ghebleven. Wat meenen wy dat te seggen is, dat dien klocken (*a*) *Hercules* gaende door de kercke van *Venus*, ende stootende sijnen voet aen eenen oneffen steen, leelijck is gestronckelt, en noch leelijcker is gevallen? 'T is een waerschouwinge voor ons dat niemant op sijne kracht mag betrouwen, oft wel daer hy hem het minste voor hoedt, daer sal hy sijn selven vinden liggen. Het was een sluytende, en bondighe reden van *David*, als hy *Goliath* soud' gaen bespringen: (*b*) *Ik hebbe de Leeuwen verscheurt, ende de Beiren versmacht, oversulcks sal ick desen onbesneden op de selve maniere ontheelen.* Staet te bemercken dat *David* was een lieffelijck ionghelingh, blont van hair, schoon van

(a) P. *Mendona.* (b) 1. *Reg.* 17.

van sheed', blosende van coleur, soo dat men eenen *Cupido* niet anders en soud' konnen af-malen. Maer gelijck *Cupido* heeft een gedaente van *David*, soo magh hy sigh oock wel roemen als *David*, ende seggen: Leeuwen en Beiren, dat is, stantvastige en vrome Heyligen heb ick verwonnen, en meende gy, die swack en teer zyt, gheneghen tot den val van u eyghen selve, dat ghy sult konnen wederstaen aen myne krachten? Gy zyt noch verre van de sterckte van *Samson*, van de heyligheydt van *David*, van de wijsheydt van *Salomon*, en siet dese groote Reusen sijn door desen kleynẽ Campioen verslagen. En wie is'er oyt meer ghewapent gheweest als den *H. Jacobus* (*a*) Eremijt, behalven 't voordeel van de plaetse die hy in een woestijne hadde verkosen, verre buyten alle aenspraeck en ghesel schap der vrouwen? hy droegh een hayren kleedt, hy temde sijn vleesch met vasten, hy sliep op harde steenen, hy nuttede weynigh wilde kruyden, hy dronck koudt water, hy was overgoten met traenen, en noch heeft hy den brandt van onkuysheyt niet konnen blusschen. Hy hadde uyt een dochter den duyvel verdreven, en wierde selver met een booser duyvel beseten: want aengelockt door gelegentheyt van den tijdt, ende innigheydt der plaetse, is hy in sijn bekoringhe te swack gheweest, ende neder ghedreven. Den droeven val ghesschiede op dese maniere: De vrienden van de dochter vreesende oft misschien sy niet t'eenemael verlost hadde geweest, hebben hem ghebeden dat hy haer voor eenigen tijt in sijn hutte soude willen ontfanghen, ende laeten vernachten, om by aldien het quaedt weder keerde, de hulpe oock terstondt by de werke soude wesen; soo is het Schaep aen den Wolf bevolẽ. Wie soude sulks vermoet hebben? want wat geschiet'er? 't gene dat een ieder in verkeeringe met ongelijcke persoonen een achterdenken mag geven;

(a) *In vita.*

want den Eremijt, een man ſoo geconfijt in de vreeſe Godts, die ſpeelt in dit geſelſchap met ſijn oogen, die ſpeelt met ſijn gedachten; ſijn herte begint te voncken, ſijne ſinnen beginnen te vlammen, ende dat hy eertijts niet en ſoud' hebben derven peyſen, dat gaet hy volbrenghen met de wercken. Waer op een ghedenckweerdighe waerſchouwinghe ons den gheleerden *Olkot* heeft achter-ghelaetn, ſchrijvende op de paſſagie van *Geneſis*, daer gheſeyt wordt dat Godt heeft een ribbe genomen uyt *Adams* zyde ende daer een Vrouwe af ghemaeckt, ende in de plaets van het been teer vleeſch heeft doen waſſchen, ſoo zynder ſommighe, ſeyt hy, die vrouwen onderwijſen, leeren, verſtercken, tot de ſtantvaſtigheydt aen-leyden, en ſelver door haer converſatie komen ſy te verſwacken, ende van geeſtelijcke veranderen ſy in vleeſchelijcke menſchen. Soo gheſchiet'et met *Jacobus*. Doch dit niet ghenoegh weſende, ghelijck *David* van het overſpel met *Berzabée* gevallen is tot den doodt-ſlagh *Urias*, ſoo gaet deſen Eremijt de dochter eerſt haer eere rooven, en daer naer het leven oock benemen, willende de ſaecke ſoo verborgen houden: maer eylaes! ſijn eygen conſcientie en dede anders niet als wraek roepen. Hy wierde dan overvallen met vreeſe, anghſt, benauwtheden, hy wanhoopte aen ſijn ſaligheydt, hy wilt ſijne Eremijt-kap op den thuyn hanghen, ende den vollen toom gheven aen alle wellusten: dies maeckt hy een opſet van weder na de wereldt te keeren. Doch onderweghen ontmoetende een ſpelonke vol doodts-beenderen, ende geraeckt weſende van Godt, heeft ſig daer in begeven om ſijne ſonden daer te beweenen. Ick ſal den goetgunſtigen Leſer ſijn droevighe klachten hier in dicht verhaelen:

EYlaes! waerom ben ick oyt tot een menſch gheboren?
'T waer beter noyt geweeſt, als zyn, en gaen verloren!

Ick

Ick vrees het eeuwig vier, 't is myn verdiende boet;
My dunckt ick draeg een hel van nu af in 't gemoet.
Waer zyt gy blixem dan? waer blijft gy donder-ſlagen?
Gy hebt al lang genoeg dees booſe ziel verdragen;
Scheurt aerde, ſcheurt eens op, en opent uwen ſchoot,
Ick weet myn vonnis wel, al ben ick noch niet doodt.
Doch ſoo gy niet en ſcheurt, en my komt neder ſmacken;
Ick kan door myn gewicht in eenen af-gront ſacken.
Daer is geen hooge rots, geen klip van grove ſteen;
Oft wel myn groote ſond' weegt ſwaerder noch alleen.
En ſchoon ick hier noch bleef, en my koſt wederhouwen;
'K en ben niet weerdig meer den Hemel aen te ſchouwen
'K en hebbe 't niet verdient dat ick myn oogen ſlae
Waer dat een ander menſch gaet bidden om genae,
O droef; O bitter vreugt! die my ſoet quam bekoren,
Den Hemel ben ick quyt; en u hebb' ick verloren:
En voor een kleynen luſt, die t'ſaemen komt en ſcheyt,
Erf ick een groote pijn tot in der eeuwigheydt.
Maer 't meeſte dat my ſpijt, en dat ick moet beklagen,
Is 't dat ick word' gewont in 't eynde van myn dagen.
Ick keerde alle reys verwinner uyt den ſtrijt,
En heel het duyvels heyr weeck voor een Eremijt.
Ick hadde tot mijn ruſt een ſteen om op te ſlaepen,
In mijnen hongers noot ging ick wat kruyden raepen:
De geeſſels die noch ſijn door-droncken van myn bloet,
Die konnen heden noch getuygen myn gemoet.
Daer quam een ſiltig nat langs myne wangen leken;
Ick ſtorte dag en nacht met heele tranen beken:
Een rouw ſcherp hairen-kleet droeg ick ſtaeg over my.
En noch en was de borſt van deſen pijl niet vry.
Wat baete 't dat ick hadd' verlaten wulpſche ſteden,
En dat ick eenſaem hier quam in een boſch getreden?
Wat baet doch myn vertreck ſoo verr' van allegaer?
My volgde in een vrouw de heele werelt naer:
Ick wil van heden af ſoo verr' en diep gaet dwaelen,
Daer my noyt Sonne meer ſal volgen met haer ſtraelen:
En gaen daer ik nog plaets, nog mens, nog dier en ken:

Het pijnt my dat ick hier noch by myselven ben,
Doch waer sal ick al gaen? hoe sal ick konnen schuylen?
Waer is soo diepen hol, soo grondeloose kuylen?
Blijft liever verr' van hier, gy Son, gy bleecke Maen,
Soo sal ick onbekent, een beest met beesten gaen,
Wat segg' ick onbekent, de tacken en de blaeden
Die sullen my by nacht, en over al verraeden,
Dit grof en leelijck stuck, dat ick hier heb volbracht,
Dat schijnt als licht hout doet in't midden van den nacht.
Daer is geen bergen aen voor een die leeft in sonden,
Waer dat hy steeckt oft niet, hy wort'er al gevonden;
Al loopt hy wat hy mag, den worm die't herte knaegt
Die komt hem, waer hy vlucht, te poste naer geiaegt.
Ick moet myselven dan, myn boose ziel gaen laeten;
Want sonder die en kan geen snelle vlucht my baeten.
'T is dan genoeg geiaegt, staet droeven sondaer, staet,
En daer gy zyt gewont, soeckt daer oock weder baet.
Hier by is een spelonck, daer rusten dorre beenen;
Waer kan een doode beest als by de dooden weenen?
Gaet in dit duyster graf, stelt u beneffens haer,
En soeckt wel in de doodt, gy vindt u leven daer.
Hy gaet'er in met vrees, en sou schier haest beswijcken.
Soo dunckt hem dat rontsom de hoofden op hem kijcken?
En oft het ydel been geen oogen meer en heeft,
Nochtans het hol gesicht maeckt dat sijn herte beeft.
Hy siet daer over hoop de beenen van de lijcken,
En onder een gemengt de armen en de rijcken;
Hy siet daer menigh helt, en menig ridder aen,
En denckt, gelijck als dees soo moet het al vergaen.
Hy siet een heel geraemt met al sijn mager beenen,
Oock tot de minste toe, aen handen en aen teenen,
Met ribben en met heup, met dorre schenckels aen,
Hy siet daer op de muer dit Graf-dicht *onderstaen.*

ICk was in mynen tijdt de schoonste van de steden,
Door mynen hellen glans, en wel-gemaeckte leden,

Ick hadd' de ſoetſte ſtem, ick hadd' het fraeytſte hayr,
En myn ſneeuw wit couleur gingh boven allegaer.
Nu ben ick die ghy ſiet, de ſchoonheyt is verſleten,
Myn teer en ieugdig vleeſch, is van de Wormen g'eten.
Myn ſpraeck en ſoete ſtem die namen eerſt de vlucht,
En dat'er over blijft, is ſchrick en ongenucht.
Waer zynſe al-te-mael die my ſoo vierigh minden?
Niet een van alle gaer is aen myn graf te vinden:
Daer ſtaet een droeve baer, daer is een ydel bert,
Ach! wie uyt d'oogen is, is oock haeſt uyt het hert.
Ghy die noch hebt u ieught, wilt gy die eeuwigh houwen,
Gaet met een Koninghs Soon, met *Jeſus Chriſtus* trouwen.
Gheloof den dooden mont, de waerheyt ſteeckter in,
Daer iemant lieft het vleeſch, daer is geen vaſte min.
Jacobus leeſt het dicht, en gaet het overleggen,
En ſiet eens op een nieuw, wat dit al is te ſeggen:
Hem dunckt hy wort geraeckt, het ſchijn op hem geſeyt,
Soo dat hy droevigh ſucht, en bitter tranen ſchreyt.
Wel aen, dan goeden Godt, hier wil ick, ſeyd' hy blijven,
Tot dat myn ſondigh vleeſch ſal in een romp verſtijven,
Hier wil ick voort in druck myn leven ſlijten af,
Die doodt is na de ziel betaemt een duyſter graf.
O! koſt ick alle daegh my in myn traenen waſſchen!
Terwyl ick ligh gheſtreeckt op beenen en op aſſchen!
Voor een vervuylde ziel en is geen beter loogh,
Als die een rouwigh hert perſt uyt een bitter oogh;
Een traentjen dat'er rolt langhs myne droeve kaken,
Dat kan my weder wit, en weder ſuyver maken.
O goedertieren Godt! als ghy ons droefheyt ſiet,
Dan weeght ghy ons miſdaet, en uwe gramſchap niet.
Soo kermt hy alle daegh, ſoo ſucht hy heele nachten,
Men heeft van buyten 't graf geduerigh droeve klachten:
Hy hoort ſoo lang geweent, en langer weenen ſal.
Siet wat een ſwaeren druck komt van een lichten val!

Wie gy zyt, die gelijck als waſch te naer gekomen zyt aen het vier, by het welck gy die helſche vlam gevat hebt, ſtelt u voor dit exempel, ende loſt die ſluyſen van uwe oogen om met eenen overvloet van bittere wateren dien brant te bluſſchen, en met dien be-

keerden Eremijt uyt te wasschen die groote vleck, in de welcke gy misschien oock door het geselschap van ongelijcke persoonen zyt ghevallen. Het waer beter dese remedie niet van doen te hebben, maer aengesien de wonde daer is, soo dient de medecijne waer genomen en de plecken met sterck water uytgebeten. Is dat niet u sorge, *O Philothea*! dat gy u soo soeckt te suyveren dat gy het sneeuw wit kleedt van onnooselheyt wederom hopt te verkrijgen?

Maer hoe soud' ick u niet konnen voor by gaen, *O Theodora*! u leetwesen, en u penitentie, die langhduerighe verstervinghen hebben Alexander meerder stichtinghe ghegheven, als uwen val verergenisse. (*a*) Ghy waert den roem van alle de Iouffrouwen, en hadd' den lof konnen mede tot u graf draeghen, 't en waer een koppelersse u dien met u eerbaerheydt hadd' gaen berooven. Eenen nacht hebt ghy ghesondight, ende ghy hebt gheweent u gheheel leven: ghy hebt verandert van vrouwen kleederen, op dat ghy onder die mannelijcke daden uyt soud' wercken, ende hebt in heyligheyt soo uytgeschenen, dat de Crocodillen selfs haeren dienst u aengeboden hebben om over den *Nylus* te voeren. Maer wie soud' doch uwe standvastigheydt, en onverwinnelijcke langhmoedigheydt konnen schrijven? als ghy een vrouwe zynde valschelijck beschuldight wierdt een ander vrouwe bevrucht te hebben; ende daerom seven iaeren langh met een kleyn kindt voor de poorte van het Klooster over een anders sonde penitentie doende, in groot ongemack ende strengigheydt hebt blijven sitten, ter tijdt toe dat sigh den Vader selver veropenbaert heeft: 't welck rechts voor u doodt geschiede, wanneer men u, en u onnooselheydt heeft gaen ontdecken; Ick sluyt, en ick seggh' tot uwen troost, en tot blijdschap van alle de ghene die met u

zijn

(a) *Metaph: in vita.*

zyn gevallen, en met u zyn op-gestaen; dat het leetwesen is een soorte van onnooselheydt, en dat men naer den val sulcken herten rouw kan hebben, die Godt soo wel bevalt, al oft wy nimmermeer door aenvechtinge ons en hadden laeten overwinnen. En dit bekrachtighe ick met *Clemens Alexandrinus*, dat licht van de H. Kercke: *Even seer behaeght Godt de deught van de rechtveerdighe, ende de oprechte penitentie van de ghene die sondighen.* Ende wat is dat anders als 't ghene ons figuerlijck verbeelt wort door de Koninginne *Saba*, van de welcke staet gheschreven dat sy soo veel giften en gaeven aen *Salomon* vereert heeft, dat'er niemandt in schenckagien haer oyt en heeft konnen overtreffen. Staet te bemerken, dat dese *Saba* was een moorinneken, om te beduyden dat een ziele door de sonde leelijck en swert gheworden, soo sy haer tot leedtwesen, en bekeeringhe wilt begeven, Godt tranen, suchten, en kermen toe te seynden, zijn d'alderkostelijckste schatten om op te offeren.

Ick en weet niet hoe het geschiet, *Lieve Philothea*, dat dese materie, ende het stof soo onder de handt aenwascht, dat ick verder met myne penne uyt-loope als daer ick ghestelt hadd' de leste palen. Tot slot van de perijckelen die'er zijn in den sorgheloosen handel en wandel met onghelijcke persoonen, soo druckt u in dat den wijsen *Salomon* boven op die groote colommen ghestelt heeft Lelien, en daer by-ghevoeght netten, om dat wy daer uyt een onderrichtinghe souden vatten, dat gheen eerbaerheydt, oft suyverheydt soo hooghe verheven is, noch soo verre buyten perijckel, oft daer en konnen noch netten ontrent komen, ende is nimmermeer t'eenemael buyten gevaer, van gheschonden te worden. Gaet het dan soo met de ghene die sigh af-sonderen, en in een heylig vertreck willen versekeren, hoe slecht moet het dan af-loopen met de ghene die midden in het perijckel op geen perijckel en peysen,

en sorgheloos by het vier sitten en slaepen. Voorwaer de katten die het meest aen den eert liggen, die bevindt men dat oock het meestendeel haere pelsen verbranden. Den besten raet dan is te vluchten, en ghelijck de *Parthen* al loopende vechten. Kan dat aerdigher bevestight worden als door het vernuftig Sinne-beelt van mynen lof-weerdigen en geleerden Mr. P. *Sidronius de Hossche*? Als hy schildert *Apollo* vervolghende de suyvere Maget *Daphne*, die in haere vlucht verandert in een Laurier, sijn Devise is;

Fuga laurigeros Paris, illa triumphos.

'T welck ick in ons Nederlandts soo heb soecken na te boetsen.

Die staet, en waeght,
Blijft selden Maeght.

ALs Phœbus *in den koelen Mey,*
Gaet iaegen aen de groene hey,
Daer thymus en het ieughdigh kruyt
Ontrent de soete Lenten spruyt.
En heeft de pijlen bloedigh root
Van Pithon, *die hy heeft gedoodt:*
Soo wiert den iager selfs geraeckt.
Eer dat hy weer sijn huys genaeckt.
Want soo hy dwaelde hier daer,
Soo wort hy een Goddin gewaer:
Sijn herte wort geheel ontstelt,
Wanneer hy Daphne *siet in 't velt.*
Hy sendt voor uyt een soeten lagh;
En biedt de Maget goeden dagh,
En offert haer te doen geley,
Oft door het bosch, oft langhs de hey;
En heeft puer honingh in den mondt,
En seyt sijn herte was gewont.

Terwyl hy leyt, en vleyt, en ſucht,
Die ſuyver Maget neemt de vlucht;
En ſy loopt voor, en hy loopt naer,
En daer loopt dat oneedigh paer,
Het ſcheen hy was ſoo dapper vlugh
Al hadd' hy vleugels op den rug';
Doch ſoo hy haer nu hebben ſouw,
En dat hy haer nu hebben wouw.
Soo is terſtont het aerdig Dier
Verandert in een groen Laurier.
En Phœbus *ſtont'er op en keeck,*
En ſag van ſpijt, en ſchande bleeck,
Dant ſy en wiert'er noyt de Bruyt:
En hier med' is de ſabel uyt.
Een Maget die niet vallen wil,
En mag niet veel zyn op den dril,
En dan is't beter eens gevlucht,
Als veel en langen tijdt geſucht:
Want ſiet op een verbrande vlaey
Waer ſtroyt men ſuycker al te ſpaey;
Den Maeghdom en verloren eer
En komen met geen krijten weer,
Daerom ſoo ſchouwt dit vliegend' vier,
En ick kroon u met groen Laurier.

Met de bladeren van deſen boom, *Lieve Philothea*, wil ick u niet alleen in den Mey, maer het heele iaer door *groenen*; om in u geduerigh te ververſchen de gedachteniſſe van de Maeghden-plicht, welke door het vlugten victorie krygt, en door wederſtant komt het meeſtendeel te beſwijken, oft ſooſe niet en wort overwonnen, mag het met de heylige *Judith* haeren Engel bewaerder toe-ſchrijven, als een werk dat'er

gaet boven menschelijcke krachten, ende sterckheyt der vrouwen.

TOE-MAETJEN.

ICk moet hier ten naeste by voegen de leeringe van een geestig Sinne-beelt; gevonden by sijne (a) *Excellentie Don Diego Savedra*, kortelinghs, volmachtig Gesandt tot Munster in de algemeyne Vrede-handelinge. Desen (om uyt te drucken het bekent versje:)

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Dat is te segghen:

Den dien treft alleen de saeck,
Die winst kan mengen met vermaeck.

Schildert twee biekens die de ploeg trecken: welk hem getoont sijn geweest van sijne *Heyligheyt Urbanus* den VIII. gegraveert in kostelijck gesteent, ghevonden ten tijde van de oude Romeynen. De biekens voegen de soetigheyt van den biekorf; by 't profijt van de ploegh en lantbouwinge. Dese leeringe dan soeck ik in dit boecksken te volgen; hier wat profijtelijks, daer wat genoegelijcks: uyt onse voorgaende *Aenspraeck* kont gy, *Philothea*, soo't u belieft, profijt raepen: hier in't *Toemaetjen* moogdy een lachent blommeken lesen.

(b) Ettelijcke Ionckers en Iouffrouwen quaemen seker Edelman op sijn huys, dat een mijltje van de stadt lagh, onversiens besoecken. Hy hiet het geselschap datelijck willekom, en seyde datse nu eens saemen moesten uyt de borst lustig vrolijck wesen. Tot dien eynde riep hy sijnen knecht (die den naem hadde van een boodtschap met alle spoedigheyt te volbrengen) dat hy op-staende voet het peert soud' zadelen, en met eenen vollen gallop in de stadt soud' gaen halen 't gene den Kock noodig soud' oordeelen, om de maeltijt tot genoegen der gasten op de rechten. Den iongen

(a) *Symbola Savedra.* (b) *Dr Bruyn.*

jonghen en had gheen quaertier-uers uyt de kamer gheweest, oft den Huys-heer seyde tot het ghesel-schap: nu is hy half weghen. Korts daer naer sprack hy weder: nu geloof ick dat hy aen de stadt moet wesen. Een ooghenblick daer na: nu denck ick is hy al in 't wederkeeren met de provisie. Een half uerken daer naer seyt hy wederom: nu reken ick dat hy niet verre van hier en kan wesen. Naer een korte pause, als oft hy den knecht hadde sien af sitten, riep hy, segghende: Ian waer zyt gy? Ian verscheen op den staenden voet tot verwonderinghe van de gasten, en seyde: Meester ick en kan den toom niet vinden. Ik laet u eens peysen *Philothea* oft daer lacchens heeft ontbroken. Hoe dickwils gheschiet dierghelijcks in de oorloghs-tijdinghen? als de Legers in't velt zyn? men roept terstont: de stadt beleghert, men is besigh met mineren. Daer is een Convoy gheslaeghen, het Garnisoen wilt sigh overgheven met bespreck datse voor geen *prisoniers de guerre* aenghehouden sullen worden: Dit roept men: dit schrijft men, dit ghelooft men, en als den kreupelen bode komt die seght: Meester ick en kan den toom niet vinden, en ons Legher licht noch in de eerste place d'armes.

Soudy hier noch wel een woordeken oft twee mede draegen, *Philothea*? kom ick sal het kort maken. Een oude Bestemoerken dat om geenen dooden Koninck en sou hebben willen sterven; sat de Vrienden over al in de weg, want sy verlangden om haer hondeken wat te vloeyen, sy seyden datse haer moest haesten, datse van *S. Peeter* sou bekeken worden. Maer neen, bestjen, als half Meert gepasseert was, seyd' altijdt datse wederom eene nieuwe pacht ghemaeckt hadde: voorders dat Godt geen gegeven vleesch en nam. En tot slot:

Staen ick op het rolleken
Soo kost het my myn bolleken!

En

En ſtaen ick op het rolleken niet;
Soo en koſt het myn bolleken niet.

Een ander voor de Herbergiers.

Hy moet gouw ſijn die wilt tappen, en wijn verkoopen,
En noch veel gauwer die met het gelag wilt deurloopen,

Voor u als gy werckt.

Hy beſteet hier wel ſijnen arbeyt;
Die ſijnen koſt wint ter ſaligheydt.

Voor u ghebuerinnekens.

Daer en was noyt ſoo quaede Moeder,
Oft ſy had noch geirne een goede Dochter.

Nog een onnooſele, maer ſnedige beantwoordinge.

Een iongh Knechtjen gevraeght zynde in de Chriſten leere, welcke het beſte Gheloof was dat van Luther, oft Calvinus, &c. oft het Roomſch? hy antwoorde, het beſte gheloof is ghereet gelt. Den Lecker die treftender ſommige, die meer houden van het Kiſten geloof, als van het Chriſten Geloof.

Welluſten zijn vol leetweſen.

Soetigheyt ;
Sottigheydt.

WEl snoeper segdy niet een sier?
En is den soeten inval hier:
Meent gy te vullen heel den schoot
Met lecker dingen sonder broot?
Ba! guytjen, gy tast wonder toe,
En valt'er aen 'k en weet niet hoe:
En Iouffer die daer by u staet,
Die wilt oock aen den honingraet.
Iae soo! gy hebt al diep getast,
Nu zyt gy van de bie verrast.
Iae, boefken; iae; ick peysden 't wel,
Sy zyn van nu af aen u vel.
Al eer als gy aen 't honingraet:
Siet eens hoe dat, dat backhuys staet.
Ach! kijck eens hoe den slechten bloet,
Hoe dat hy 't al bekoopen moet:
En hoe dees Biekens even dicht,
Me-Iouffer vliegen in 't gesicht,
En straelen haer met steeck op steeck,
Soo datse siet van vreese bleeck.
Ey, seght my eens, gy fijn juweel,
Is dit al suycker en caneel?
Hoe smaeckt u dese snoepery?
'T begin was soet waer 't eynde bly?
Gy had om in den Hof te gaen,
En saeght daer wonder lustjens staen;
Maer uwe lustjens, soo gy voelt,
Syn door u traentjens haest gekoelt;
En daer gy socht een soeten mondt,
Daer wort gy schrickelijck gewondt.
En dit en is noch niet met al,
Maer peyst eens hoe dat swillen sal.

Wat seghdy Leser van laudaet ;
Dat sy daer soo benepen staet ?
En wort gesteken heel het lijf ,
En staet schier van de angels stijf ,
Voorseker dit gaet veel te slecht :
En lacht gy oock niet met den knecht ?
'T is lacchens weerdig dat gy siet ,
Maer krijtens weerdigh dat 't bediet.
Want soo gy vat het Sinne-beelt ,
Het leert hoe dat de ionckheyt speelt.
Hoe dat de ionckheyt leyt en ralt ,
Hoe dat de ionckheyt leyt en malt.
En gaet op roof en soeten buyt ,
En 't komt al op een krijten uyt :
En daer sy sochten honingh-raet ;
En vinden niet als enckel quaet.
Genucht en duert doch geenen tijdt,
Als gy begint gy zytse quyt ;
En sy en laet u anders niet ,
Als kleyne moeyt , en groot verdriet.
Verloren Soon , ô weeldigh kindt ,
Gy waert in 't eerst oock soo verblindt ;
Maer naderhandt hebt gy geleert ,
Hoe 't alder-soetste 't meeste seert.
Gy voelden 't hoe genuchte stack ,
Als gy laegt aen den Verckens-back.
Een leeringh dan hier tot besluyt ,
En treckt daer nutter honingh uyt.
Wilt gy zijn van de stralen vry !
Soo wacht u van dees snoepery.
Want wie hadd' oyt in 't eerst genucht ,
Die niet en heeft in 't laetst gesucht ?

De

De bien-korven, en de Min;
Die hebben altijdt angels in.

AEN-SPRAECK.

PHilothea, de domme ionckheydt die haer vermaeck neemt langhs de lieffelijcke padekens der genuchten, die en wandelt niet alleen in eenen doolhof, maer veel meer in eenen dol-hof; soo dat sy eerder het eyndeken van hare sinnekens, als van haeren *Labyrinth* sal vinden. Niemant en is'er, ick laet staen van de blinde ieught, maer selver niet van de kloeckste herse-beckens, en die het scherpste in de wint sien, die onder het beleyt van *Venus*-sterre de haven van wijsheyt heeft konnen beseylen. Soo dat eertijdts by de Heydenen een lanteirne met een uytgeblasen keers aen de *tegen-Liefde* op-gedraghen is, ende als toe-gewijt met dit op-schrift: (a) *Soo wie goet kan doen, ende doceren, dat hy sittende op de vleughels van de liefde, een rechte streecke heeft gehouden, dat hy komt om de keersse te ontstekẽ.* Ende niemant en was'er doen ter tijdt, iae niet op den dagh van heden gevonden, die sigh daer af roemden. *Amare & sapere*, seyd' dien, *vix Diis concessum est*. Dat is te segghen: *Men vint'er qualijck onder de Goden, die saemen konnen wijs zijn, ende liefde draeghen.* Hoe sullen ende moeten dan onse ionghe ende bestove Sotte-bollen wagghelen? Ick moet'er hier een half-dosijntjen tot preuve in het voor-by-gaen aenwijsen. Ende voor het eerst, let op eenen die sijn keil smeirde met het speecksel van sijn Maitresse. Eenen anderen die een glas wijn op haer gesontheydt uytdronck, en den roemer noch knouwde, oft hy van suycker kandijn hadde gheblaesen gheweest. Eenen derden, willende schrijven aen sijn Lief, die maer van eerlijcke ouders was; soo hy sag dat dit op-schrift, *Aen de eerbaere, ende verstandige, &c.* te slecht was, ende

aen

(a) *Silva Sen.*

Aen mijn doorluchtighe; eenen throon te hoogh, soo schreef hy: *Aen myn bykans doorluchtige Maitresse*, &c. Eenen vierden stack in sijnen minne-brief een lit van sijnen vingher. Ick weet'er die op haer doodt-bedde begheerden dat men haere minne-brieven neffens haer in de kist soude legghen, ende daer mede begraven. Daer zijnder gevonden, die het hair van d'overledene deden af-snijden, om daer hunne rouw-kleederen mede te boorden. Siet hoe onbepaelt dese blinde sottigheydt is voorloopende. Ende gelijckerwijs dat de dronckaerts niet ghevoelen de slaegen oft nepen terwijl sy met den dranck sijn bevanghen, maer de blauwe placken sien, ende de pijn gevoelen als sy de kelder-koorts hebben uyt-gheslaepen: soo oock broodt-droncken *Venus*-ianckers en worden hun droefheyt en ongheluck niet gewaer als op het eynde: en als de ooghen eens voor goet gaen open, dan beginnen sy haere snoeperije met duysent en duysent suchten te vermaledijden, en te vervloecken.

Maer laet ons dit een wynigsken wyt-loopender aen-raken. Ende voor het eerste, soo valt my in de gheleghenheyt in de welcke sig den suyveren *Joseph* dagelijcks was vindende. Op hondert iaeren en soud' sigh soo schoone occasie niet konnen aenbieden die eenen dief soud' maken als dese. Een ionghe vrouwe, een schoone vrouwe, een machtighe vrouwe, een verliefde vrouwe, een smeekende, een vleyende, een streelende, een suchtende, een schenckende, ende dat in het af-wesen van alle ghetuygen, ontrent haer ledikant; ter zijden gheset hebbende de schaemte, de trouw, de vreese des Heeren. Hoe is 't moghelijck dat desen iongelingh sigh heeft konnen werpen uyt soo veel netten en stricken? Tot mynen propoost, soo is *Joseph* verwinner ghebleven door een opmerckinge, onder andere die hy nam op 't bitter eyndeken der wellusten. Want de Rabinen seggen, dat, als (*a*) *Putiphars* Huysvrouwe

M aen

(a) *Cantin.*

aen *Joseph* vereerde sommighe Regales, ende heel schotelen met banket en succaden, dat hy op den grondt van de schotels sagh een grammoedig aensicht, ende een bloodt sweerdt ligghen. Ende hy, die Godt met een kloeck verstant begaeft hadde, vatte terstondt niet alleen den grondt van de silvere schotels, maer veel meer den grondt van de bekoringhe en wellusten. Al en sien wy't niet, *Philothea*, dit grondt-sopje is het onderste ende het laetste van alle ghenuchten. Die rooskens en sijn sonder dese dorens niet te plucken, noch dat honing sonder stralen te rooven. Misschien hebben sy daer op ghesien, die reessems van aiuyn hangende achter op den rugghe van Venus-beeldt, om een voordere bedenckinge ende waerschouwinge te geven, dat, als men de schellen ende Rocksken af doet, sy traenen naderhandt sullen verwecken, ende onse oogen overvloedelijck doen loopen.

De wellust komt ons in't gemoet,
Soo aengenaem en suycker-soet,
Om soo de sinnen te bekoren.
Maer als sy van u wegh sal gaen,
Besietse dan van achter aen,
Oft sy soo schoon is als van vooren.

Soo dat ick de lust-willige ionckheyt wel de selfste lesse magh geven, die den Engel *Raphaël* gaf aen den iongen *Tobias*, als hy den visch gevangen hadde; te weten, dat hy de gal daer uyt soude nemen, ende die voor sigh weg leggen. Van gelijken mogen onse wulpsche quanten doen, als sy meynen eenen grooten visch ghevangen te hebben. Wat sullen sy daer af meer mede draegen, als de galle ende bitterheyt, ende een droevig naerdencken? Hoe menige Iouffrouw, hoe menighen Ionghman; hoe menigh out persoon

kent

kent gy in dese stadt, misschien in uw' straet daer gy woont, die dit met een bitter ghetuygenisse souden konnen bevestighen? dat alle traentjens die door het spaey betrouwen ghestort zyn, by een vergadert waeren, daer soud' een fraey fonteyntjen af komen te springen, en dit is noch de minste droefheydt die haer ten ooghen nyt kan storten en verlichten. Daer sit, daer sit in 't hert, eertijdts woon-plaetse van de liefde, eenen moort-priem die niet een bly ghepeys gedooght daer in te daelen.

Doch onder alle de droeve uytgangen en heb ick nimmermeer grouwelijcker ghelesen als dese naervolgende. (*a*) Een Mevrouwe geprickelt door eene ongheoorlofde liefde, en hadd' het verstant niet met het Kuyperken,

Van den brandt,
Te houden in den bandt

Van den houwelijcken staet: maer door een dertel oogh op een ander als haer bed-ghenoot verslingert, is uyt-geborsten in vuyle lusten. Den echtigen man kropte sijn vermoeden en gramschap in ter tijt toe dat hy het wilt verraschte in sijn legher: doen heeft hy dit onghehoort stuck aenghevanghen. De lichte koy doet hy metselen in eenen donckeren kerker, en sluyten tusschen vier mueren. Den Pol poignaerdeert hy, treckt hem de huydt af, van't geraemt maeckt hy eenen setel voor Mevrouw om op te sitten, het beckeneel dient haer voor een schroef om uyt te drincken; 't vel boven haer hooft ghespannen is 't pavillioen by dagen, en by nachten het decksel van haer bedde. Peyst eens, Godtvruchtighe *Philothea*, oft'er wel een doodt soo schroomelijck kan wesen als sulck een leven? Ende als sy nu sat in een zee van bitterheydt, soo en hadse niet eenen druppel van haere voorgaende genuchten.

(*a*) *Self strijt.*

Gaet nu, gaet blinden mensch, volbrengt u vuyl genugten
En koopt voor luttel vreugt een millioen droeve suchten.
Siet hoe dat Venus-*lust de straf volght op den hiel,*
Soo dat'er schier een hel woont in een boose ziel.

Somma is'er iemant die de wellusten een weynig geproeft heeft, en haeren bitteren naer-smaeck noch indachtigh is, van die (gheloov' ick) magh men seggen, dat van de galle staet: (a) *Et cum gustasset, noluit bibere*: *Ende als hy't gheproeft hadde, heeft hy't niet willen drincken.* Den vuylen lust, dat is de ghedroomde statute oft 't beelt van *Nabuchodonosor*: het hooft en de borst schijnen kostelijck en goet, maer de voeten en het eynde is vol boosheydt en ongheluck: Soo sy haer begeven, soo siet men terstont oock den glans van 't eerste, dat wat scheen te wesen, t'eenemael verdwijnen. Ick seg dan, en soo ick meen, met goede en bondighe reden, dat volkomen plaisier en contentement te willen haelen uyt de wellusten, even soo veel is, als midden in de hel, by maniere van spreken, eenen hemel te willen maecken.

Maer als ick dese hier soo besigh sien ontrent dese bie-korven, en dat ick bemerck dat dese snoepers soo vinnigh van de Biekens onthaelt worden; dan dunckt my dat ick weer gaen sien van onsen *Verloren Soon*. Een korte en valsche soetigheydt heeft-se alle dry ghebrocht in groote ellenden. Weet ghy wel, *O Philothea*; hoe dat'er onsen *Verloren Soon* geraeckte? De blinde *Liefde* leyde de blinde *Ionckheyt*, en als den eenen blinden den anderen leyt, dan komen sy beyde in de gracht te vallen. Hy oordeelde naer den tast dat hy by eerlijck geselschap was, en als het verstant met de oogen open gonck, doen vont hy hem by de vuyle verckens liggen, daer hy te vooren by hadde geseten. Hy teirde in't eerst van den hoogen boom tot den leegen boom, maer soo ras de beurs ydel was, was het vleyen uyt, en

(a) *Matth.* 27.

en die geldeloos was, wierdt vriendeloos: min oft meer ghelijck men de Oranie Appelen in weerden houdt, soo langh als daer sap in is; maer als dat uyt-gheperst is, dan worden die gheworpen op de straeten. Van gelijcken soo lang als'er by den *Verloren Soon* wat te halen was, was hy willekom, maer soo het gelt begonst te ontbreken, is hy ten huyse uyt-ghedreven, ende heeft sigh uyt honghers noodt voor een verckens-dryver moeten verhueren, daer hy gheen drafs ghenoegh en had om sijn holle maegh te versaeden. Ondertusschen soude ick dan hier soo quaelijck segghen, waer 't dat ick waerschouwde dat men sigh moet wachten van te gaen daer men:

Den verloren Maendagh viert,
Daer een vaentjen hanght en swiert,
Daer men heele potten drinckt,
Daer men in 't prieeltjen klinckt,
Daer men met den bier-bas vrijt,
Daer men schrijft met dobbel krijt,
Daer de vensters staen vol groen,
Daer den weert heeft veel te doen,
Daer de maert loopt op en neer,
Daer de Vrouw tapt even seer,
Daer een Dochter sit en vleyt,
Daer men maer by nachten schreyt.

O Philothea, daer men vleyt, daer men tapt, daer men schreyt als de klock een slaet, als het haentjen kraeyt, ô dat sijn sorgheloooſe plaetsen! dat sijn bancken daer het gelt en de eerbaerheydt dickwils schip-breuck lijden, en daer-en-tusschen, men soude alsoo ras Meulensteenen doen vlieghen, als die gasten daer op lichten. Den dranck treckt, 't gheselschap treckt, het treckter al-te-mael om het s'eer-

ste. Hoe wel segt hier den Wijse-man, *dat de lippen van een oneerlijcke Vrouw honingh distilleren*. Gheen schadelijcker fenijn, *Philothea* als dat met honingh wordt ghenomen: want om dieswille dat de maghe den honingh niet en wilt overgeven, soo wordtse saemen van het vermengelt vergift overwonnen.

Maer hier valt een kleyne vraeghe, hoe den Verloren Soon op soo korten tijdt een soo grooten erfdeel heeft konnen verquackelen? oft wel, hoe hy niet eens ghewaer en is gheworden, dat sy hem soo pluymden, en sijn beste veiren uyt trocken? Op dese vraege soo sal ick antwoorden met een ander vraeghe. (a) Als *Samson* lagh op den schoot van *Dalila*, ende sy door eenen Barbier hem dede scheiren, hoe en is'er *Samson* niet wacker af geworden? want oft sy raseerden hem met warm water, oft niet; soo iae, hoe is hy door de heete vochtigheydt niet uyt sijnen slaep geschoten? Soo neen de pijn die hy leedt, overmits het hair hart was, soude genoegh geweest hebben om hem te doen ontwaecken. Ick antwoorde hier op, en t'saemen op 't voorgaende, als iemandt sijn hooft leydt in den schoodt van een oneerlijcke Vrouw, die wordt gheschoren, dat hy 't niet en sal ghevoelen: soo dat onsen *Verloren Soon* is getreden in de voet-stappen van *Samson*, en op den selfsten kam geschoren: en gelijck als *Dalila*, naer datse *Samson* gheschoren hadde, hem heeft van haer beginnen te stooten; soo is oock den *Verloren Soon*, naer dat hy kael was, ten huyse uytghestooten, en is gevallen in eene uytwendige behoeftigheyt en inwendige droefheyt; soo dat ik hier wel mag toepassen het Spaensch spreeck-woort, dat het lichtveerdigh en oneerlijck geselschap is *een paradijs voor d'oogen, een Vaghevier voor de beurse, en een hel voor de ziele*. Dit leste is 't gene het Sinne-beelt aenraeckt, te weten;

Hoe

(a) *Judic.* 16.

(a) *Hoe dat den aert van alle Min*
Wel schijnt in't eerst een soet begin,
Maer prickelt op den staenden voet
Het dom, en blindt, en dol gemoet;
En daer en blijft van al-te-mael
Niet anders als een bitter strael.

(*b*) Soo dat midden in de vreugt ongenucht wort ghevonden. Waer op de Heydenen oock gesien hebben als sy in den Tempel van *Volupia*, dat is, van de Goddinne der wellusten, het beelt van *Angenora*, dat is, van de Goddinne des droefheydts, ghestelt hebben; soo dat nu niet alleen waer en is, dat daer de blijdschap in huys is, daer de droefheydt voor de deur staet; maer sy sijn t'saemen by een, en ghemengelt onder malkanderen, soo dat men d'een sonder d'ander niet en kan ghenieten. (*c*) Eenen Prins in Duytschlant had eenen tammen Beir: ghelijck die beest seer snoepachtigh is, gaf hy-se honingh in een schotel die siedende heet was. Als den Beir daer quam op-ghevallen, ende begost te slabben, moest hy noodtsaeckelijck sijn tonghe verschroeyen. Het en kan niet anders geschieden, oft aen de soetigheyt van wellusten sullen wy ons leeren verbranden; jae meer verdriet als geniets daer af mede t'huys draegen. Tot bevestinge van dien, sal ick de vryigheyt gebruycken van in eens anders keucken te snuffelen, niet om spijse des lichaems, maer om voedsel des verstandts te haelen. Een Huysvrouwe hadde den vleesch-pot aen 't vier ghestelt, die nu was in het sieden; niemant en was'er in de keucken als eenen grooten dogh, en een kleyn kindt. Desen hondt siende een groot rubben-stuck uyt het water kijcken, hapte vinnigh daer op, ende wouder heel greitigh sijn tanden in-drucken, maer te vergheefs, want hy doude 't onder, ende aen het siedende sop sigh leelijck

 verbran-

(a) *Boetius.* (b) *Paulus Manut.* (c) *Paulus Zenepr-ner Vernis conscientia.*

verbrande, grimden hy; ende liet ſijn tanden ſien, Waer op het onnooſel kindt uytſchoot deſe woorden: *Jae gy dief als ghy zyt, ick ſal't mijn Moederken ſegghen, dat ghy het vleeſch uyt de pot wilt ſtelen, ende dat ghy daer noch om lacht.* Hy ſoud' dat lacchen wel hebben konnen derven, en ick gheloof dat hy naderhandt ghedaen heeft dat men ghemeenelijck ſeght: *Een hondt die hem eens verbrandt heeft, die vreeſt oock het koude water.* Wat hier af is oft niet, dat is ghewis, alle vleeſch-beetjens, gheſtolen beetjens en ſijn gheen lagh-beetjens, veel minder lecker-beetjens, om den naerſmaeck. Dies waerſchouwt den *H. Bernardus*: *Het vergaet op eenen ooghenblick dat ons verheught, ende het duert ſonder eynde 't gene dat ons pijnight.* En hadde *Jonathas* niet wel goede reden om te klaeghen dat hy moeſt ſterven, om een weynigh honinghs die hy gheſmaeckt hadde? (*a*) *Al proevende hebb' ick geproeft een weynig honings op het eynde van myn roede, ende ſiet, ick ſterve.* De ſententie des doodts was van den Vader over hem uytgheſproken, en ſoud' onghetwijffelt volbrocht gheweeſt hebben, hadden de Soldaten niet tuſſchen beyde gekomen. Bemerckt hoe dat den honingh by de roede is, dat is, de ſtraffe by ghenuchten. (*b*) *Wat ſal ick ſeggen van de lichaemelijcke ghenuchten? als dat den drift, daer wy die mede vervolghen; is vol angſt en benauwtheydt: het beſitten en genieten vol rouw en droefheydt. Dat een iegelijck eens wel ondertaſte ſijne welluſten, en hy ſal bekennen datſe al-te-mael een droevigen uytgangh hebben.* Overloopt de Hiſtorien van alle eeuwen, ende ghy ſult bevinden dat den eenen met ſijn goet, den anderen met ſijn bloet, al-te-mael met leetweſen hunne welluſten hebben moeten bekoopen; ſy vergaderen met blijdſchap, die met droefheydt ſcheyden. Ick moet hier by-

voe-

(a) 1. *Reg.* 16. (b) *Boet. l. de conſol Philoſ.*

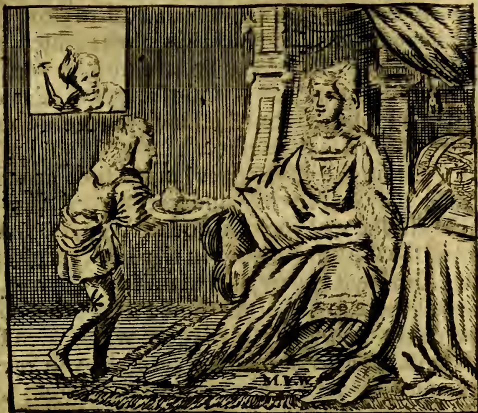
voeghen, *Philothea*; 't ghene dat eens aen eenen Ereinijt ghebeurde. Hy ghingh door de woeſtijne, en dorſtigh weſende ontmoette hy een klaere beke; hy ſchepte het water met het hol zynder handen: en proefde dat het ſoet was, als oft het door een boſch van kaneel, ofte uyt een rots van ſuycker-kandijs had gheſproten? hy nieuws-gierigh weſende, is teghen den ſtroom op-ghegaen, om te ſien den ſprongh daer deſe lieffelijcke wateren uytquaemen vloeyen. Hy vondt op 't eynde een vuyl ſtinckende carognie, uyt wiens backhuys deſe beke quam gheſchoten: en dit ſiende, heeft de voorgaende ſoetigheydt door de teghenwoordighe vuyligheydt beghinnen te walghen. Dit was het eynde van dien aenghenaemen teugh, die hy hadde ghedroncken. Ick weet wel dat de lichtveerdige Vrouwe by den Wijſe-man ſeydt, (*a*) *dat geſtolen waters ſoeter zijn, en dat geſtolen betjens leckerder ſmaeckt.* Al even eens, oft in den val een fraey brockxken waer, om de muys daer op te nooden, die den droeven beet niet en kan bekomen, 't zy ſy ſelver gaet verloren. Ick ſegh dan met den Propheet *David*, *Sonen der menſchen, hoe langh ſult gy ſwaer van gemoet, beminnen d'ydelheydt, ende waerom ſoeckt gy leugen tael?* Wat kander meerder leughen weſen, als dat men ghelooft dat droefheydt blijdſchap is? het bitter ſoet, ſwert, wit, benauwtheydt des ghemoets, gheruſtheydt des herten? Ick ſegh dat het daer mede gaet ghelijck de kinders als-ſe noten kraecken: ſy willen ſnoepen, ende breken hunne tanden, krijgen den mont vol vuyligheyt, ende en vinden daer anders niet in als eenen worm. Waerachtigh iae, den knaegenden worm blijft ſitten in de conſcientie, als nu de ghenuchten ſijn voor by ghevloghen; ſoo dat ons Sinne-beelt niet dan al te waer is, dat den genen die ho-

M 5 ningh

(a) *Prov.* 21.

ningh meent te snoepen, dapper onthaelt wordt, ende in plaetse van soetigheydt maer bitterheydt en sal bekomen.

My dunckt dat ghy u hier inbeeldt, *Philothea*, al oft dit alleen gheschiede in ongheoorlofde genuchten, ende dat in den houwelijcken staet waeren louter rooskens sonder doornen? ey neen, dien grondt draeght alsoo wel distelen als den alder-slimsten. Veel bouten die uyt *Cupidos* boogh vlieghen, wispelen; iae sy woorden selver ghestelt tot eenen doel van droefheydt, ongheluck, ende een doodelijcke vervolghinghe. Is'er iets kennelijcker als de droeve moort van *Paulinus* den Ridder? den oorsprongh van alles is beuselerije, onghegrondt vermoeden, jalousie, voncken, die alle daghen in onse schouwkens vlieghen. Daer wierdt aen den Keyser *Theodosius* op dry Koningen-dagh vereert eenen uyt-ghelesen en boven maeten schoonen appel; den Keyser sigh verwonderende over het aensienelijck fruyt, dede den selven dragen aen de Keyserinne *Eudoxia*, de welcke den appel aen den Ridder *Paulinus*, die sieck was, tot een ververssinghe dede vereeren. *Paulinus*, die eenen Edel-man was ghepolystert aen de Hofsche beleeftheyt, en wilde sijn gulsighe tanden in het schoon oogh niet drucken, maer stiert den selven door eenen Pagie den Keyser (niet wetende dat sy van hem quam) den seven biddende van die in danck t'ontfanghen, en met een goede ooghe te beieghenen. Soo ras den Keyser den appel sagh, wiert hy met jalours vermoeden om het hert gheslaeghen, als oft'er eenighe vonckens van liefde in den boesem van de Keyserinne tot *Paulinum* waeren ontsteken. Hy vraeght haer dan of sy den appel had ontfanghen, waer sy daer mê was ghebleven? Sy antwoorde, datse dien hadd' ghegeten, en an-

derwerf ondervraeght zynde, bleef s'er by, ende loochende de waerheydt noch ſtercker. (*a*) Iae, ſeyde den Keyſer, hebt ghy dien opghegeten? ſoo ſweir ick u by myn Kroon, dat hy u qualijck op ſal komen, en verthoonende den ſelven appel, kreegh ſy een paer roode kaecken, en den Ridder *Paulinus* (al-hoe-wel onnooſel) eenen rooden hals. De Keyſerinne moeſt oock uyt het Hof vertrecken. Eenen harden ſlagh voorwaer, en een onverwachte vergeldinge van een vriendelijcke gifte. Hoe kleyne Wolckskens zijn 't, die ſulke ſchoone Son konnen verduyſteren! ende die eene houwelijck, dat in den Hemel ſcheen gemaeckt te zyn, ende vol van ſoetigheyt was, met een alder-bitterſte galle komen overſtorten? Hoe wel mocht *Paulinus* ſeggen met *Jonatas*:

(a) *Raderus in Aula sancta.*

tas: Een weynigh honingh hebb' ingeproeft) iae noch quaelijck geproeft) *ende siet ick sterve.* Ick sien wel, *Philothea*, de Heydenen hebben't voor ons gesien, als sy *Hymen*, dat is, den Godt van de Bruyloft ghekroont hebben, met eenen krans gheylochten van roosen en myrrhe. O! die spits-vinnighe verstanstanden wilden ons een lesse inscherpen, dat den wint in den Houwelijken staet meestendeel Noord-oost ten Noorden sal blaesen.

Doch dat sulcke buyen naer langen tijdt eens oprijsen, dat en is niet te verwonderen: maer dat het beginsel sommige wel veel sou doen spelen, kosten sy, dat is een saecke om iemant een rijp achterdenken te gheven. En juyst soo liep het af met ons *Claesje*, die door een blinde sotte kalver-liefde aengedreven, al op korten tijt Vrijer en Bruydegom was, en den selfsten dagh dat hy in *trouw* gongh, gongh hy in *rouw*: soo dat naer het segghen van den Philosooph, het houwelijck is ghelijck een fuyck: want de vissen die daer in zyn, souden'er geirne uyt zyn. Past dit selve het houwelijck toe, en hoort hoe dit onsen nieuwghehouwden is overgekomen.

GEen genuchten sonder suchten,
Noch geen liefde sonder pijn:
Kost men laeten honingh-raeten,
Niemandt sou gesteken zijn.
Venus *Boefken speelt een troefken,*
Soo gheraeckt men aen den dans:
Maer het wijntje wort azijntje,
Soo verkeert de slechte kans.
Onsen Joncker, onsen proncker
Claesken is dien vremden haen,
Die woud' trouwen, en gaen houwen,
'T Ventje wouder goedt rondt aen.
'T was een Vrijster; als een lijster,
En gingh met den nieuwen snuf;
Sy kost singen, sy kost springen,

Daer

Daer in hadd' ons Claesken puf.
'Twordt besloten en begoten ,
Want het Iae-woort *was'er uyt:*
Hy doet koken , hy doet smoken,
Daer sit Claesken met de Bruydt.
Maer van trouwen komt het rouwen,
Schoon de Bruyloft is ghedaen,
Sy wilt schransen , sy wilt dansen,
En gheduerigh spelen gaen:
Sy wilt slaepen , sy wilt gaepen,
Sy wilt altijdt buyten huys :
Och , als doecken draeghen broecken,
Dat is voor de Mans een Cruys?
Met friseren , en palleren,
Met den spiegel aen de sy,
En met gommen , en met krommen,
Gaet den heelen dagh voor by.
Sietse draghen Fransche kraghen,
Riecktse maer een nieuw fatsoen,
Siet daer blijven Claeskens schijven,
Dit is alle daegh te doen.
Wouse winnen , en wat spinnen,
En maer naeyen eene mouw,
Claes sou schrijven , en gaen vrijven,
Dat hy noch geraecken sou.
Sy laet sorghen die haer borghen;
Sy en roert niet eens een handt;
Claes moet sobben , Claes moet tobben,
Is dit niet een luyde dant?
Griet die kindert , 't goet dat mindert,
Claes gaet achter alle iaer:
Claes doet hoopen , en verkoopen
D'een hoev' voor , en d'ander naer.
seght eens Claesje , nobel Baesje,
Staet u desen handel aen ?
Waer het Meyssen , noch te eyssen ,
Claes en sou het noyt bestaen.
Domme sinnen , als die minnen,

'T schijnt in 't eerst als honingh soet;
En sy waghen, blinde slaghen;
Die men langh besueren moet.
Siet met huycken, en met fuycken;
Is 't seer naer den selfsten vangh;
Want dat trouwen, *dat is* houwen;
Eens maer voor u leven langh.

Soo is het af-gheloopen met ons *Claeske*, en soo gaet het hedensdaeghs noch met veel andere, die in den aenvangh van den houwelijcken Staet sigh niet voor oogen en stellen het oprecht wit van de deugt, om daer hunne pijlen van *Liefde* na te schieten. 'T schijnt datse *Blinde-Moeye* loopen, O *Philothea*, en met den tast sigh daer toe begeven, ende den eenen trouwt om d'ooghen, den anderen om d'ooren, den derden om de handen, dat is, om 't goedt, om de schoonheyt, om het fraey klappen; al vierkens van stroy, die eens voor eenen korten tijdt op-flickeren, maer gemeynelijck niet langh en branden. De liefde die is blindt, sy gaet daer 't niet en dient, en is ghelijck aen den dauw, die alsoo wel valt op den dreck, als op de roosen. Dat diergelijcke domme ionge lieden naderhandt klagen, en is niet te verwonderen.

Iaeghen, visschen vrijen,
Is altijdt vol lijen: want
Vrijen, iaeghen, visschen,
Dat moet dickmaels missen: daerom
Visschen, vrijen, iaeghen,
Selden sonder klaegen.

Nu is 't by aldien dat'er klachten vallen terwijl sy noch los en ongebonden zyn, ende dien volghens by haere gheruste vierigheyt konnen blijven, hoe moet het diergelijke bevallen als den knoop is gebonden? soud' by alsulcke het trouwspel niet wel heben het beghin van een schouwspel, ende het eynde van een rouspel? principalijk als sy malkanderen lauter blau bloemkens op de mou speten, en ondertusschen zyn 't twee naekte die malkanderen niet en konnen decken:

ken; ſoo dat het ſpreeck-woort niet dan al te waerachtigh wordt bevonden: *Alle gevangenen zijn arm: ende alle vrijers zijn rijck.* Tot welcker voordere beduydinghe ick ſegghe:

Schoon voor-doen is wel half verkocht,
Maer 't heeft' er veel in druck ghebrocht:
Dus wie maer ſiet op 't aerdigh kleet,
Ghewis die trouwt ſijn eyghen leet.
Veel draghen Zijd', Fluweel, Sattijn,
Trots al de gen' die edel zyn,
En komen daer ſoo aenghestapt,
Schoon dat den Vader ſchoenen lapt.
Daer gaenſe proncken ſteegh en ſtijf,
En hebben quaelijck hemd' aen 't lijf;
Al wat' er is moet op den erm,
Al blijft' er t' huys niet voor den derm.
En ſtrijckt ghy vonnis naer den toy,
Ghewis het ſchijnt een vette proy;
Maer taelt eens wat naer munt en kruys,
Lief vrient dan is' er niemant t' huys,
En ſulcke vindt' mer met doſijn?
Die hier op af-geſlepen zijn;
En gaen geveynſen machtigh goedt,
En knappen ſoo een ſlechten Bloedt,
Maer dit gebeurt dan menighmael,
Dat deſen Bloedt *is even kael.*

Ick heb'er ſomtijts gevonden die my beleden, dat de ſake met hun ſoo ghepaſſeert was: naementlijck ben ick indachtigh van een Weduwe, die my vertelde, dat ſy ten houwelijck brocht eenen ſluyver, en haren man ſeven oort, en ſoo getrouwt waren, ginghen ſy voor twee blancken ghebranden wijn drincken; dat was de Bruyloſt die ſy hielden. Diergelijke vryagien en verſaemingen heet men in Brabant Leuvenſche houwelijken, Godt wiltſe al-te-mael gebenedijden, gelijck oock deſe twee die ick hier by-voege, want ſy 't wel van doen hebben. Ick ſegh dan:

Truys

Truyt ons Bruynettje,
Wist eens een vettje,
En sagh een kansje
Aen weeldigh Hansje;
'T scheen goet van aertje,
En rijck van vaertje,
Want het droegh kleertjens
Als moeye Heertjens,
En witte broosjens,
Met dobbel roosjens;
En schoon faveurtjens;
Van fraey couleurtjens.
Truyt dan ons Diertjen
Dat stoockt een viertjen.
Dat leent een rockjen,
Dat vlecht een lockjen,
Dat stijft sijn kantjens,
Dat huert pindantjens,
Dat weet sijn pronckjens,
Dat werpt sijn lonckjens,
Dat schiet sijn suchtjens,
Dat heeft sijn kluchtjens:
Soo gaet het doeckje,
En vrijt het broeckje,
Terstont ons Quantje,
Die siet het Dantje,
Met haer fatsoentjens;
En purper schoentjens;
Hy seyd': Dit Truytje,
Dat wort myn Bruytje;
Want sulcke wijfjens
Die hebben schijfjens,
Dan drinck ick wijntje
Van 't koele Rhijntje;
Somma ons Hansje
Sagh self een kansje.
Soo dan dees Gastjens
Die knoopent vastjens
En geven 't hantje
Tot d'echte pantje:
Nu heeft ons Truytje
Een kael Reyn-uytje;
En nu heeft Hansje
Een mager gansje;
Twee sonder landtje;
Twee sonder sandtje;
Twee sonder huysje,
Twee sonder kruysje;
Want siet ons Fentje
Heeft gelt noch rentje;
En ons Klappeytje
Heeft bosch nog weytje.
Nu geckt ons buertje
Met dit portuertje;
En dees twee hertjens
Syn vol van smertjens;
En hebben 't geckje
Met het gebreckje.

Dit meen' ick, *Lieve Philothea*, sal genoeg wesen aengaende de soete sottigheydt, al hoe wel dese ongeluckige portueren soo overvloedigh zyn, dat men sigh soude verwonderen, noch ick en weet van dit verwerren goet geen ander reden te geven, als dat'er veel met een verkeerde en verdraeyde meyningh desen staet aenvangen. Het oprecht en geoorloft oogmerck van den houwelijcken staet (om dien ten naesten

ſten by tot ſaligheyt en volcomen contentement dat van duyſent niet een en ſal bekomen) te genieten, is: *verwecken der kinderen; den trooſt ende hulpe van malkanderen, de remedie teghen de eerbaerheyt, en de gratie van 't H. Sacrament.* Wie van deſe wegen af-wijckt, die doolt in het verkieſen van ſulck eene gewichtige ſaecke. En daer-en-tuſſchen, Godt betert, hoe menigh Iongmans oogh ſpeelt alleen op de ſchoonheyt, en dien-volghens op den luſt? hoe menigh Ouders taelen naer de beurſe? wie verkieſter hedenſdaeghs een *Rebecca*, om dat ſy vlijtigh is en med' weerdigh om den pelgrim te laeven? waer is'er nu eenen iongman *Tobias* die de dry eerſte bruyloft-nachten met *Sara* overbrocht in het ghebedt ſonder malkanderen te genaecken, en dat om noodigen Goddelijcken zegen over hun te trecken. My dunckt dat het meeſtendeel ſigh hier in draegen, ghelijck het gheſchiede binnen Vranckrijck in eenen Schutters-hof, daer de Gilde-broeders ſigh met den boogh plegen te oeffenen. Op den Doel ſtonden gheſchildert verſcheyde prijſen, als tenne-ſchotels, wijn-pot, helpen ende in't wit eenen gouden duyvel met een deel Franſche kroonen om den hals; ende waren de wetten van den boogh ſulcks dat ieder een voor prijs hadde daer hy ſijnen pijl wiſt te ſchieten: den eenen vloogh over, den anderen ter zyden, ſommige dreven den hunnen in den wijn-pot, ander in de heſpe, het meeſtendeel evenwel ſchoot na den gouden duyvel. Van gelijcken in 't verkieſen en aenveerden van den houwelijken-ſtaet, hoe veel en zijnder niet die nae 't vleeſch gaen loeren? wie is'er die ſijn liefdens pijlen niet en ſchiet nae eenen gouden duyvel, en nae een portuer rijck van middelen? wie is'er die een oogh aen alle deſe dingen toe-ſluyt en op de deught mickt, en om ſijn ſaligheyt met ſijn portuer te werken? Den Bruydegoms voorwaerde ſtierde ſijn gheſicht op wat anders, als hy ſeydt: *Hoe ſchoon ſijn uwe treden, O Prin-*

(a) *Cant.* 7.

celycke dochter, in uwe schoenen! Waer op *Clemens Alexandrinus* seght, dat eertijts de dochters en maegden plegen onder haere klappijnen te draghen gulde naghels, waer in ghegraveert waeren vriendelijcke woorden, die sy gaende door het sant daer op druckten, en wirden van de Serviteurs naderhant gelesen. O blinde en domme ionckheyt! gy soud' eerder moeten sien op de voeten van u Maitressen als op haere aensichten, en letten niet hoe sy gefriseert en geblanket zyn, maer waer dat haere voeten haer draegen, wat Kercken dat sy besoecken, wat Godts-dienst dat sy hooren, wat Gast-huysen ende siecken datse gaen troosten, wat heymelijcke Godtvruchtigheydt dat sy oeffenen; heymelijck segh ick, want ick lag met sommighe die veel in de Kercken worden ghevonden, ten tijde dat de vryagien dueren; 't en is om Christus niet, 't is om *Lazarus* datse komen. Ik wensch hier op het lest, dat alle Ouders in 't op-soeken van een houwelijck voor hunne Kinders, dit naevolghende sochten ten naesten by te komen; en ick voorseker hun datse soo veel klachten van hunne bestedde kinderen dagelijcks niet en souden moeten hooren. Daer moest binnen *Constantinopelen* een bruydt en huysvrouwe voor den iongen Keyser van *Constantinopelen Theophilus* (*a*) verkosen worden. Syn vrouw-moeder, wel wetende dat niet alleen sijn tijdelijck rijck, maer oock sijn eeuwighe saligheyt by eenen goeden keus mocht vervoordert worden, heeft in dit geval eenen seldsamen, doch verstandigen ende loffelijcken raet voorgeslaegen, door den welcken sy des iongen Keysers drift en lust een weynigh socht te binden. Sy dede vergaderen de alderschoonste dochters van het gheheele Rijck, en gaf aen hem eenen gouden appel, om die te vereeren aen de ghene die hy tot sijne alder-liefste bruydt ende Keyserinne soude verkiesen. Eer nochtans dit ghe-

(a) *P. Causin.*

geschiede; soo waren de saken in het Palleys soo aengeleyt, dat sy dry salletten hadde doen op-schicken om allen desen handel ende keus van soo groot ghevolgh, met wijsen raet ende met een rijp beleydt te voltrecken. Sy hadd' dan het eerste salet behanghen met de schilderijen ende conterfeytsels van alle de schoonste Damen die oyt in den Heydendom geleeft hadden, als waeren *Helena*, *Dido*, *Lucretia*, *Cleopatra*, *Seminaris*, ende dese hongen in swarte raemen om-ringelt met vlammen. In het tweede Salet waeren te sien uyt-nemende schoone stucken van die het waerachtigh gheloof beleeft hadden, als *Rachel*, *Rebecca*, *Esther*, *Abigail*, *Judith*, *Susanna*, *Catharina*, *Cæcilia*, *Agnes*, en hare lijsten waren vergult, en sy stonden en bloncken in de sterren, die rontsom haer hooft gesaeyt waeren. In het derde salet was de vergaederinghe van alle de schoonste Iouffrouwen die men het geheele lant door met alle neirstigheydt had konnen op-soecken en by een brengen. De Moeder dan noodt en verwilligt den jongen Keyser om een alder-grootste Keyserinne te verkiesen: leyt hem tot dien eynde in het eerste salet, en gheeft hem volle beduydenisse van alle de schilderijen: gaen van daer in 't tweede, daer sy van gelijcken hem onderwijst van de gene die soo rijkelijck af-gemaelt waren: en daer mede trede sy in het derde salet, daer den appel ende de kroon moest ghegeven worden, alwaer met soete en nochtans rijpe woorden de Moeder voor uyt sprack: Lieven Sone, hier siet gy voor u oogen den roem van alle de besonderste, en meeste begaefde creatueren; 't is nu in u macht de schoonste bloem van al te plucken: dan op een saeck bid ick, dat gy u geweerdight acht te nemen, oft gy liever een soeckt te verkiesen daer ghy in der eeuwigheydt mede sult moeten branden, gelijck tegenwoordigh doen die in 't eerste salet hangen; oft wel dat ghy liever uwe gunst en affectie op een wilt laeten vallen daer ghy u in der eeuwigheyt mede sult verblijden. Wel kor-

te, maer krachtighe woorden, den Sone diep in sijn ghemoet zijn ingedrongen, dat hy de deught in acht nemende, sijnen appel aen de schoone en Godt-vreesende *Theodora* heeft geschoncken, die hy door dese gifte tot sijn herten-liefste, Bruydt en Keyserinne heeft verkosen; die 't om de besondere Godtvruchtigheyt, beter als de andere honingh-snoeperkens geluckt is en bekomen. My dunckt ick sou haer mogen toe-passen, 't ghene in borgherlijcke verwonderinge dienstigh is:

Kleyn onderwindt, en dat voordachtigh,
Luttel woorden, en die waerachtigh,
En goed' manieren in doen en laeten,
Doen menigh komen tot hooge staeten.

Hier mede laet ick de bie-korven, en den honing, en de angels, dat is de ongenuchten, die uyt genuchten rijsen, vaeren, ende kome aen ons:

TOE-MAETJEN.

LEert hier noch op het leste de onghestadigheydt van het gemoet, ende veranderinge van affectie. Een Mevrouw' hadd' de oogen ghesloten aen haren Man, ende schepte uyt dese doot sulke troosteloose droefheydt, datse niet alleen de woorden van de vrienden gheen ghehoor en gaf, maer selver weygherde te eten oft te drincken, om soo eerder een lijck en aen haeren Man ghelijck te worden. Dagh en nacht satse buyten de Stadt, en weende op 't graf van haeren overleden Man. Ter selver tijdt, niet verre van de selfste plaetse, wiert'er eenen van de Magistraet op-gheknoopt, ende om dat de vrienden dien by nachten van de galge niet en souden snijden en begraeven, stellen sy daer wacht by, om op alle aenslaeghen van de vrienden te passen. Desen Sentinel hoorende de Vrouwe soo bit-

bitterlijck ſuchten en kermen, gingh een weynigske van de Juſtitie-plaets om haer te trooſten, maeckte haer deelachtigh van de ſpijſe die hy voor ſijn ſelven hadde mede genomen. En ſiet, terwijl hy in 't trooſten en klappen ſijn ſelven vergeet, ſoo komen de vrienden en met een gauwigheydt ontknoopen den hangh-dief, en gaender mede ſtrijcken. Hy ſiende dat de galghe beſtolen was, vreeſende dat de Magiſtraet de handt op hem ſoud' leggen, keert weder miſtrooſtigh tot het graf, en begint ſijn ongeluk en aenſtaende perijckel deſe Me-vrouwe te klagen. Wat gheſchiet'er? hy weet haer ſoo te bekouten, datſe conſent geeſt om haeren mans lichaem uyt te graeven, en in plaetſe van den dief aen de galge te hangen, om ſoo ſijn onachtſaeme ſorgeloosheyt de Heeren van de Magiſtraet te ontfrutſelen. Knoopt deſe twee dinghen eens by een, *Philothea*; te weten, die groote droefheyt van de vrouwe, en het conſent van haeren man te hanghen. Dat het by ſoo treffelijcken Schrijver niet ghetuyght en wierdt, wie ſoud' 't gelooven? Siet wat dat is, menſchelijcken ende gheſchaepen liefde, machſe niet wel en met recht gheſchildert worden met vleugelen? Maeckt dat ghy Godts liefde, *Philothea*, weerdigh zyt, die en ſal u noyt beghevren. Ick doen ghelijck het bieken, *Philothea*, ick vliegh nu op alle bloemmekens, ende ick kruyp in alle klock-huyſekens, om tot vermaeck van den goetionſtigen Leſer wat te oogſten, en honing te raepen. Siet hier wederom een raetje vol aerdige ſoetigheyt, de welcke op datſe niet te laf en zy, moet ik'er ſomtijts een graentje ſouts tuſſchen ſtroyen.

Een vraeghsken nopende de Gereformeerde Predikanten.

Waerom hadden de Predikanten ſulcken grooten toe-loop in de eerſte ſcheuringe van Nederlandt? Iae meerde-

meerderen als die het Roomsch Apostelijck Gheloof predickten.

Ick antwoorde daer op met een ander vraegh: Waerom komen de menschen meer geloopen om een Eclips te sien, als wel de Son oft Mane als sy hel schijnen?

Gy seght: hun uytwendigh is soo zeeghbaer, stichtigh, &c. Ick en wil niemandt oordeelen; maer het verrot licht houdt schijnt in 't duyster oock wonder dingen te wesen.

I.

Binnen *Genua* schreef eenen op sijn huys: *Nulli certa Domus*: dat is, *'t en heeft geen sekeren oft eeuwigen Huys-heer.* Men seght dat het nu bewoont wort van *Duc d'Oria. O Philothea*, soo wy maer eens in den Hemel een huysken besitten, 't salder voor eeuwig gaen, men weet daer van geen verhuysen.

II.

Hoort nu eens eenen onbeleefdelijcken spreken, doch die wel betaelt wiert. Een stedelingh hadd' getrouwt een Boerinne: haeren Vader gaffse beyde de kost, des niet te min den gast was even koppig, nors, eenen haersacker, ende dwers-drijver, iae en dede schier anders niet als aen sijn Vrouwe verwijten datse een Boerinne was. Op sekeren tijdt dan om dit bedeckteliјck op haer broodt te schieten, soo vraeghde hy: hoe veel schooven sal u Vader dit iaer wederom op doen voor de beesten? Sy (die dees krabbekens moed' was, dies te meer om dat al den Heyligen-dagh van haeren kant quam) seyd' met vinnige woorden: Dit iaer doet hy provisie en voorraet van 450. busselen, dat is, vyftigh meer als op andere iaeren, en dat om dat hy nu een beest meer heeft te houden als voor desen. Gesonde hersenen, Philothea, *sullen oordeelen datter verstant*

in dit Boerrinneken heeft gesteken : 't is te beklaeghen dat'er sulcke onbeleefde worden gevonden. Den Bruydegom der zielen weet wel soete regisseren te trecken.

I I I.

'T gene ick hier by voege, kan tot troost menigh Vrouw-persoon te pas komen. Eenen Capiteyn getrouwt met een leelijcke Jouffrouwe, veracht de selfste met dese woorden : Hoe soud' gy my konnen behaegen, daer en is immers niet schoon aen u ? *Sy antwoorde met korte, maer gewissche woorden :* Soo ick mynen Godt maer behaghen en kan, sal hy my wel eens schoon maecken. *Een sappigh woordt voorwaer rustende op een Christelijcke hope, van het gene dat'er in den iongsten dagh sal geschieden. Ende hier mede sal ick dit sluyten. Laet ons ondertusschen soo leven, dat als de trompetten sullen klincken, wy mogen genieten een salighe en schoone verrijssenisse.*

Hier spreeckt een wereltschen Mensch:

Dry dingen beswaeren myn gemoet,
Het eerste is dat ick sterven moet ;
Dat ander beswaert my noch veel meer,
Om dat ick niet en weet wanneer :
Maer 't derde beswaert my boven al,
'Ken weet niet waer ick vaeren sal.

Dit segghen komt over een met het schrijven van eenen Philosooph.

Desen ligghende op sijn sterven, is ghevraeght gheweest van de vrienden die rontsom het bedde stonden, dat

dat hy hun een stichtighe vermaninghe voor testament soude achterlaten. Hy, *die niet spreken en kost overmidts de groote sieckte, schreef met pen en hinck op't papier twee* O. O. *hier op wierdt van de omstaenders wonderlyck geslaegen.*

Den eersten seyde; *Als men in sijn uyterste is, dan is alle dingen niet meer als een* O *in't cyffer.*

Den tweeden: *In sijn uyttersten light men tusschen twee eeuwigheden.*

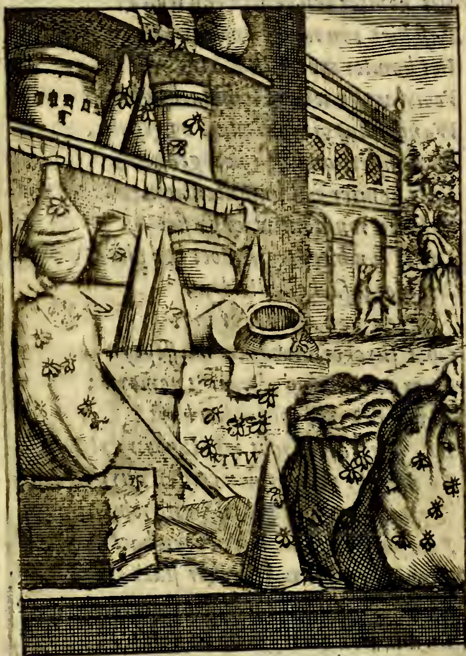
Den derden: *Als de oogen des Lichaems toe gaen, gaen verstant open.*

Den vierden: *Lichaem ende Ziel hebben haeren cirkel om-gheloopen.*

Den vyfden: sult ghy zyn, *Philothea*, wat dunckt u dat den Philosooph hier mede woud' beduyden?

De vrientschappen van desen tijdt zyn eygen baet-soeckigh.

Al broods-vrienden,
Geen noodt-vrienden.

HEt schijnt dat niemant hier en woont,
Om dat sig niemant hier vertoont.
Sa, hola Meester, bendy daer?
En wordy niemant hier gewaer?
Den heelen winckel is vol volck,
Het komter aen gelijck een wolck.
Past hier een reysken op gewin,
Het komter met dosijnen in.
Voorwaer gy wint noch machtigh gelt,
Want 't huys is eerst maer op gestelt,
De vensters qualijck neer gedaen,
En 't komter vol kalanten aen.
Sy sitten rondtom waer gy siet,
Dit is een handt-gift doet het niet?
Siet hier u sacken alle dry,
Niet een van al en is'er vry.
Op 't suycker-broodt en massepeyn,
Daer vallen s'op alwaer 't gemeyn;
Al waer'et roof en goeden buyt:
Ba, slaet dees iacht met lappen uyt:
En maeckt s'u met den eersten quyt,
'T en is geen volckxken van profijt:
S'en soecken maer haer eygen baet,
Terwyl het hier vol suycker staet.
Want soo den winckel ijdel wordt,
En dat men geen syroop en stordt,
Dan sit men op een ander neer,
Men weet dan van geen vliegen meer.
En als ick dit te deegh bekijck,
Wie dit geselschap is gelijck,
My dunckt dat niemant beter past,
Als eenen kaelen Tafel-gast;

Als mager vliegen, Happigh goet,
Die suygen aen eens anders bloet:
Want soo daer iemandt renten heeft,
Soo dat hy rijck en weeldigh leeft,
En dat'er wat te schaffen is,
Die krijght veel gasten aen den dis;
Wie maer en sit een weynigh warm,
Die treckt tot hem den heelen swarm.
Maer als het goedt is op-geteirt,
En dat myn Heer niet meer en smeirt,
Dees quanten sijn flux op de been,
Daer sit myn Heer en kijckt alleen.
Wie vrijdt u tafel en u broodt,
Die laet u steecken in den noot.

AEN-SPRAECK.

ALs ghy vermoeyt sult wesen van uwe lichaemelijcke oeffeninge, *Neerstige Philothea*, en als gy wegh sult stellen u flos-sijde daer ghy een gheestighe bloem af weet te maecken, oft als ghy de raem ter zijde sult legghen, daer ghy met een konstighe naelde het fruyt, of een vogheltjen naer het leven weet af te malen, ick bid' soo ghy dan hebt een lesend' vlaeghje, dat u dan gelieve eens met aendachtigheyt dit te overloopen, en soo gy naer dese myne onderwijsinge de vrientschappen wilt gaen overweghen, ghy sult bevinden datter aen 't meestendeel al veel asen sullen ontbreken. Ick sal dan hier met uwen goeden oorlof, *O Philothea*, de vrientschappen deses tijdts eens gelijck als door een hekel trecken, om te betoonen hoe veel quaet werck van eygen baetsoeckende liefde dat'er is onder schuylende. Ick segh dat den Poëet den naghel op 't hooft heeft ghetroffen, als hy gheseyt heeft: *Vulgus amicitias utilitate calit. Dat den ghemeynen man hedensdaeghs voor soo veel*

vriendt-

vrientschap onderhoudt, als dieselve is streckende tot sijn profijt. Veel iveren seer, verbinden sigh sterck, het schijnt datse voor hunnen vriendt een blauw oogh souden wagen, en als het op een nijpen komt, dan laeten sy hunnen vriendt in de swarigheydt steken. Met een woort geseyt, de werelt heeft veel *Broodt-vrienden*, maer weynig *Noodt-vrienden*: soo dat ons het Frans spreeck-woordt een ghewisse waerschouwinge geeft in de gelijckenisse van een *Meloen*.

Les Amis de l'heure presente
Sont du naturel du Melon,
Il faut en essayer cinquante
Avant que d'en trouver un bon.

Dat is te segghen:

Gelijck een goet Meloen seer qualijck is te vinden,
Soo gaet het hedensdaeghs in kiesen van de vrienden;
Van vijftigh qualijck een daer mangelt dit en dat,
En selden trouwen vriendt oft daer schort altijdt wat.

Sy zynder heel dun ghesaeyt die op louter klinck-klare liefde en goet-jonstigheyt hunne vriendtschap bouwen, het meestendeel legt den gront-steen al op eygen baet ende intrest; 't is wel *Honing in den mont, maer oock het scheer-mes aen den riem.* Soo lang als'er wat te drinken, en te klinken is, soo sullen sy getrouwelijck rontsom u ghelijck een deel vliegen komen swermen, ende weten u soetjens naer den mondt te fluyten,

'T is al Joannis, Joannis,
Soo lang als'er wyn in de kan is;
Maer als den wyn daer uyt is;
Dan seggen sy dat Ian een guyt is.

Dat de kat den kandelaer leckt, 't en is niet om dat sy die geirne soude doen blinken, maer om dat sy het smeir soeckt dat'er op is ghedropen. En dat'er veel zyn die sig tot u welvaert t'eenemael genegen toonē, en die u met een gedienstigheyt soo komen den *Bonjour* maecken; s'en zijn soo slecht niet, sy weten wel

van waer den heylighen dagh komt, en die komense t'uwen huyse vieren. Maer ick bid u, want de kans eens keert, laet ons dan dese ghetrouwe vrienden eens aenspreken, als ghy met een verweert proces tot de ooren toe in den sack steeckt, spreeckt hem dan eens van daer aen te heffen; als gy staet om te faillieren, en om een banckxken te leggen, versoeckt dan eens een duysent pondt acht oft thien van hem verschoten. Ick vrees soo gy om diergelijcke oorsaecke aen sijne deur komt kloppen, dat'er niemant t'huys en sal wesen: en dit was nochtans dien man, dien getrouwen vriendt daer gy soo vast op ginght, dat ghy daer een Kerck op meynde te bouwen.

Als iemandt de fortuyne dient,
Dan waeyt hem aen soo menig vrient:
Maer kryght hy slaegen op den kop,
Soo zyn de vrienden weer haes op.

(*a*) *Daer is*, seght den Wijseman, *eenen vriendt, mede-ghesel aen de tafel; maer in teghenspoet en sal hy niet volherdigh blyven.* Dese saeck saeghen de Heydenen oock wel die uytdruckelijck gheleert hebben tot versekeringhe van een borgherlijck leven, dat men gheen Swaluwen onder sijn dack en moest laeten nestelen; want dese blijven ons by in den Somer, ende als het schoon weder is; brenghen haeren tijdt over met singhen: (*b*) maer als den Winter aenkomt, dan gaen sy al-te-mael verhuysen, ende en laeten niet anders als haere vuyligheyt by ons liggen. Een waerachtigh Sinne-beeldt van onse gheveynsde vrienden, die ons ghesel schap houden soo langh het goedt weder is, ende gelijck als in eenen Somer van voorspoet; maer als'er eenen harden tijdt genaeckt, ende dat'er swarte buyen van verlies en ongheluck op-rijsen, dan siet men dese huys-vrienden haest verschuyven, en weten anders niet als een deel vuyligheydt van lasteringhen achter te laeten, soo dat dese

(a) *Eccl.* 6. (b) *Plinius. l.* 2. *c.* 24.

dese ghenoegh te kennen gheven door het scheyden; datse niet onse vrienden, maer vrienden van ons fortuyn waeren.

Het is al vriendt,
Soo langh als dient.

Het welck oock den *H: Gregorius* waerschouwt, als hy seyt: Als iemant in voorspoet bemindt wordt, dan is't twijffelachtigh oft den persoon om sijnen voorspoet bemint wort, oft om sijn eygen selven? By ghelijckenisse ghesproken, *Philothea*, daer gaen op de merckt twee Edelmans wandelen, ende achter hun eenen dienaer, ick vraege u; wien van dese twee is 't zyn knecht, die hun volght? Ghy sult my antwoorden, dat gy de Edelmans noch den knecht niet en kent. Wat middel dan om dit te weten? Ick moet wachten tot dat dese twee sullen scheyden, ende als ick sal sien wie dat hy volght nae het scheyden, diens dienaer gheloof ick hem te wesen: Soo oock van gelijcken, als gy zyt met u officie, een ander is met sijn goede fortuyn ende rijckdom: neemt *Philothea* is begaeft met haere schoonheyt, daer komt dan een die seght, ende sweirt *Monsieur*, *Jouffrouw*, ick ben uwen dienaer tot de doodt toe, uwen ghetrouwen vriendt wil ick leven en sterven. Ick bid' en laet u door dese woorden niet verleyden: In 't scheyden van de merckt, dan kent men de koop-lieden. Sy soeken het uwe, ende niet u: als gy sult sitten sonder officie, sonder rijkdommen, sonder schoonheyt, dan sult gy ook sitten sonder vrienden. En dat was 't gene dat eertijts eens den Keyser *Galba* luysterde in d'ooren van eenen van sijn Faforiten: Wy, seyd' hy, (*a*) beminnen malkanderen oprecht; maer het meeste deel van d'andere beminnen meer myn fortuyn als mijn persoon, ende worden meer aenghedreven door de liefde van begeerlijckheydt, als door goedtjonstigheyt. Ick moet hier aen dit propoost noch aen-

knoopen

(a) *Cor. Tac. l. Histor.*

knoopen 't ghene dat eenen Scouteth is over-ghekomen; 't is een ghefchiedeniffe daer wy een nutte leffe uyt konnen trecken, ende die eens den aerdt van de eyghen-baet-foekende vrienden fal ontdecken. Den Scouteth dan, (om tot de faecke te komen) die ging over-wegh, alwaer hy een riviere moeft pafferen; ende midts de fchuyt den ftroom was af-gefackt, is hy ghedwonghen geweeft daer foo langh te wachten. Middeler tijt vindt hem daer eenen huys-man, den welcken verftaende fijn haeftighe reyfe, heeft hem fijnen dienft aengheboden, en bereet ghetoont om door de riviere te draeghen. Hy dan hem nemende op fijne fchouders ende gaende door het water dat tamelijck breedt was: Myn Heer, feyd' hy, d'een courtoifie is d'ander weert, ick bid' u, als ghy eens waghens moet preffen, oft dat'er fommighe van het dorp ghepreft worden om te kraweyen; dat u-lieden dan ghelieve oock met my eens door de vinghers te fien. Waer op hy antwoorde: Mijnen vriendt, ick wil u geirne daer mede vergelden, maer u fal gelieven te weten, dat het officie van Schouteth aen een ander is ghegeven. Zijt gy geenen Schouteth meer, feyde den Boer, foo hebb' ick u langh ghenoegh gedraegen, ende fmijt hem van boven in het water. Siet eens, *Beminde Philothea*, hoe dat alle onfe dienften riecken naer vergeldinge; men vrijdt hedenfdaeghs al aen de kant daer de beurfe hanght: Hebt ghy wat te gheven, foo hebdy veel vrienden ende Neven: Rijcke lieden fijn wijdt ende breedt bemaeghtfchapt.

Den oprechten Toet-fteen dan van de waerachtige ende goet-ionftige vrienden is tegenfpoet; die dan voet by fteck houdt, die meught ghy vryelijck voor eenen vrient reeckenen; maer die dan te rugge treet, houdt die voor eenen vriendt van den tijdt, ende van fijn eygen baet. Defen Toet-fteen gaf eens een Philofooph eenen anderen in de hant, die fig wijt beroemde over het groot getal van fijne vrienden; doch mits

hy

hy doen ter tijdt warmkens was geseten, ende dickwils gaiterijen hiel, soo hadd' den Philosooph met reden groot achterdencken. Hy sloegh hem dan desen raedt eens voor: Ick bidd' u gaet eens, seyde hy, achter in uwen stal, ende steeckt eens een kalf de keil af, smijt het dan in eenen sack die het met sijn bloet verwe; neemt hem op u schouder by nacht, ende kloppende aen de deur van een van u Vrienden, geveynst u oft gy een neerlaegh ghedaen hadt, oft iemant vermoort, en dat ghy het lichaem t'uwen huyse niet en derft begraeven, oft het misschien door huys-soekinghe achterhaelt wierde: bidt hem oversulcks dat hy 't in een van sijn kelders onder de aerde ghelieve te steken, ende in dese gelegentheyt sult gy ontdecken wie dat uwe ghetrouwe ende noodt-vrienden zyn: Want valsche vrienden zijn gelijck tanden vol pijn? daer men gheen harde beetjens op kan breken: Soo geseyt, soo gedaen. Ondertusschen, *Lieffste Philothea*, leert hier uyt hoe waerachtigh dat gheseyt is. Vrienden zyn vrienden: maer wee diese van doen hebben. Soo dan in 't midden van den nacht roept hy op een van sijn beste vrienden, gheeft hem te kennen sijn groot ongeluck, bidt om bystant. Desen treckt sijn schouderen, ende viel hem t'eenemael weygherigh, seght rondt uyt dat gheensints geraeden en was om eenen doodt-slagh twee in perijckel te stellen, ende heeft hem daer mede door gesonden. Komende tot den tweeden, kreegh voor antwoort, dat hy selver den eedt ghedaen hadd' tot uytwerckinghe der Justitie, ende oversulcks, dat het hem niet toe en stondt misdaedighen te versteken, maer wel in het licht te brengen: ende daer mede heeft hem den tweeden af-ghewesen. Den derden bethoonde wel een groot medelijden, beklagende ten hooghsten het ongeluck dat hem was over-gekomen; voorders dat hy sigh die saecke niet en mochte bemoeyen, uyt vreese dat de Magistraet hem plichtigh vindende, ten min-

sten

ſten al wat hy liggende en roerende hadd', met recht ſoude aenſpreken : ende dit was den trooſt die hy van den derden hadd' bekomen. Hier op is hy weder naer huys ende naer den Philoſooph gekeert, bedankende hem van de goede onderrichtinghe, ende den Toet-ſteen door de welcke hy ghetrouwe van onghetrouwe vrienden had leeren onderſcheyden. Vrienden in noot, vier en twintigh in een loodt, iae hondert; en twijffelt oftſe d'ander ſchaele noch ſullen op haelen. Met recht dan vereyſcht den Wijſe-man een meerder getrouwigheydt, in voorſpoet ende in teghenſpoet: Op alle tijden bemint hy die vriendt is, ende eenen broeder wordt ghekent in benauwtheden. Soo dat de oprechte vrienden ſijn gelijck het Eert-vel, oft Klim, dat ſijn ſelven vlecht ende ſlinghert om de boomen, niet alleen terwijl dat ſy vruchten draeghen, maer oock in den Winter; ende als de ſelve komen te verdorren ende te ſterven. Aen iemandt verbonden te zyn; terwijl wy gunſte van hem ghenieten, dat en is gheen verſekeringhe van oprechte vrientſchap: maer aen de ſelve even vaſt ghehecht te blijven als van hem niet en is te verwachten, en als die hagel-buyen ende winterſche vlaeghen, ons ende hun over het hooft ruſſen; dan de ſelve by te ſtaen, voor hunne welvaert te ſtrijden; allen onheyl te verhinderen, de ſelve met even vaſten bandt van ghetrouwigheydt t'omhelſen, ende dat noch met ſijn ongemack: die dat doet, die magh ſigh roemen dat hy d'oprechte vrientſchap ten naeſten by heeft ghevonden. Sulckx gheloof ick geweeſt te ſijn de vrientſchap die *Ramaſes* bethoont heeft aen *Roſtellane*, die hem ten houwelijck belooft was, ende dies niet teghenſtaende eenen anderen wierdt ghegheven. Soo deſe om de verraederije van haeren Vader de Leeuwen met eeden was voorgeworpen, heeft ſy dien alleen tot waerachtigen vrient bevonden, die ſy met haeren Vader tot ghewiſſe vyantſchap verweckt hadde. Ick ſal u, *Al-*

der-liefste Philothea, de gheschiedenisse in dicht stellen:

WEl hoe! *mijn swacke pen, gaet gy u daer begeven,*
Daer van twee leeuwen zyn ghebrocht vier om het leven?
Daer Ridders met haer sweert gevelt zyn in het perck
Gaet gy daer sonder vrees? acht gy dat kinders werck?
Komt Musa *stiert myn hant, en stijft myn swacke sinnen,*
Ick breng hier aen den dag een stuck van bloedig minnen
Ick wil myn Philothé *gaen toonen eenen vrient,*
Die voor sijn eygen doodt, een ander leven dient.
In't machtig Persen-lant, *daer op den dag van heden*
De Son *en anders geen voor Godt wordt aengebeden,*
Daer lag een Koninks stadt, heel machtig en heel groot,
Langs wiens sterke Borgt zyn stroom Hydaspis *schoot:*
'T is Susa *wijt beroemt door al sijn trotse bouwen,*
En buyten soo verrijckt met vett' en groen lants-douwen
Daer menig Lust-hof is, en menig schoon prieel,
En rontsom waer gy gaet een adelijck Kasteel;
Want wie zyn in de Stadt van Raets oft oorlogs-saeken,
Die konnen hunnen geest hier buyten wat vermaken:
De koude keucken volgt, daer is een roomer wijn;
Den boog in 't kort geseyt wilt eens ontspannen zyn.
Hier hadd' een soet vertreck Sparondas *wel geboren,*
En had een Belveeder geleyt om sijnen thoren.
Daer was een schoon fonteyn die uyt de rotsen spronck,
En hadd' den Echo *noch; die van de bergen klonck.*
Den vyver spoelt rontsom daer witte swaenen vaeren,
Daer enden onder een, daer vette gansen paeren,
Daer in de gaeldery zyn pauwen wonder fraey,
En in het groen Salet den groenen papegaey:
Doch neffens aen sijn goet daer komt een ander palen,
Dat buyten luyster heeft, en binnen ruyme salen,
Dat nergens in en wijckt, 't sy in tapissery,
'T zy in een geestig beeldt, oft puyck van schildery,
Dat had een ieughdigh bosch, dat had sijn ader-sprongen,
Daer lag een bloem-hof aen, met vogels die daer songen.

En rontsom in de haegh geschoren menig dier,
Hier van een felle Leeuw, daer van een wilde stier.
Dat had noch tot vermaeck een Iachtjen om te varen,
Wanneer die ionge ieugt wilt speelen op de baeren,
En't vlaghsken dat'er hong was incarnaet satijn,
Dan voerden't nog een zeyl van sneeuw wit armosijn.
Wat dat het oog vermaeckt, wat dat het hert kan peysen;
Wat dat men hier oft daer soud' vinden in Paleysen,
Dat is hier van de konst, dat is hier door natuer,
Soo dat hier eenen dag schijnt minder als een uer.
Dit hoorde Marsas *toe, dit had hy laeten richten,*
En op sijn eygen beurs van uyt den gront doen stichten:
Dit huys was al sijn vreugt, hier nam hy sijn plaisier,
En oft de stadt hem wacht, noch kan hy niet van hier:
Hy laet'et Hof het Hof, hy laet de eer-sucht vaeren,
Hy wilt geen grijsen kop doen komen voor sijn iaeren;
Hy lacht met al den pracht, hy seyt, en voor gewis,
Dat die is vry en bly, dat, dat een Koningh is:
Hy weet van geen gevley, oft Raets-heer te believen,
Hy laet de Procureurs, en Rechters haeiren klieven,
En menig loosen treck, en onbekende fuyck,
En een Proces doornaeyt als een gelapte buyck.
Hy laet een frontsel hooft met neusen vol van brillen
Verwerren onder een, en twisten in verschillen:
De rust gaet voor de eer, de sorg wijckt aen't gemack,
Hy acht meer gelt in huys, als menig in de sack:
Hierom blijft Marsas *uyt, en laet'et hof betijden,*
Daer niemant wie sig wacht van pas en weet te mijden.
Hy neemt een waren vrient Sparondas *by der hant,*
Dat is sijn lust en rust hier buyten op het landt.
Sy waren't soo wel eens dat s'altijdt samen aten,
Twee lijven, maer een ziel, en saemen doen en laten;
Noch Marsas *had oyt gast* Sparondas *was'er by,*
En wat Sparondas *deed' had* Marsas *aen de zy:*
Dees vrientschap had geduert nu ettelijcke jaeren;
Men sprack van onder haer een houwelijck te paeren.
Sparondas *had een kindt dat was een eenig Soon;*
En Marsas *ook een spruyt, een dochter wonder schoon;*

Den Soon hiet Ramaſes, *een kindt heel rijp van ſinnen*,
En Roſtellane *was heel weerdigh om te minnen;*
Want boven haeren glans, en 's Vaders machtig goet,
Soo was ſy heel begaeft, en eerbaer van gemoet.
Maer midts ſy alle bey noch minder-iaerigh waeren,
Soo gingen ſy alleen nu op beloften paeren;
Tot dat hun ſwacke ieught ſoud' hebben vollen ſtant,
Daer op gaf Ramaſes *aen haer een diamant.*
Soo ſijn dees tegen een allengskens op-gewaſſen,
En Ramaſes *die leert op haere dienſten paſſen,*
En weet ſijn lieffſte hert te eeren waer hy kan,
En ſchoon het is een kindt, hy ievert als een man;
Hy weet haer een faveur van aerdig lint te ſchencken,
Op dat ſy door den ſtrick den bant oock ſoud' gedencken:
En op den koelen Mey tot teecken van ſijn vier,
Soo plant hy voor haer deur een mantje met laurier,
Wat dat hy elders vindt, wat dat hy kan genaeken
Daer ſoeckt hy med' by haer een ſoeten mont te maecken
Krijght hy wat uyt de ſtadt, dat is tot haer gerief,
Heeft hy wat binnens huys, dat is oock voor ſijn lief:
En altijdt heeft hy wat, hy ſchickt daer ſijn preſenten,
En geeft haer als het vrieſt de bloemen van de lenten:
Hy ſchenkt haer door het iaer de vruchten van den tijt
De peiren als men pluckt, de druyven als men ſnijt:
Hy ſchrijft een minne-brief met fleſſy toegebonden,
Daer letters binnen ſtaen die ſy alleen verſtonden;
En mits een goede liefd' de weder liefde voedt,
Soo ſchreef hy ſijnen naem oock ſomtijts met ſijn bloet.
Doch ſy in tegendeel en wilt aen hem niet wijcken,
Sy doet met rooden inck oock haere liefde blijcken,
En ſnydt noch uyt een vlecht een kliſſe van haer hayr,
En ſeyt, gy zyt het hooft van dit gewenſchte payr,
U is myn rechte trouw tot in het graf gegeven,
Ick ſterf voor u de doodt, mag ick met u niet leven,
Mijn herte is het u, u herte is het myn,
Gy ſult, en een alleen mijn uytverkoren zyn.
Soo ſijn dees in de min, en iaeren op-getogen;
Maer als men trouwen ſoudt dan is den knecht bedrogen.

Den Vader die seyt dit, de Moeder die seyt dat;
En Ramases die wort een gecx-maer door de Stadt.
Men schimt dat hy met recht sig vroeg heeft laten knoopen
Om als het nijpen soud', een blauwe scheen te loopen:
En wien dat hy al klaeght, waer henen dat hy gaet,
Men wijst hem achter rug met vingers op de straet.
Als dit Sparondas hoort, en is hy niet te spreken;
Hy sweert een dieren eedt dat hy het stuck sal vreken
Dat Marsas en de Bruyt sal sterven van sijn hant,
En steken noch sijn huys en sijn kasteel in brandt:
Hy wilt den rooden haen daer eens in laeten krayen,
En toonen met het vier, wat dat is vier versmayen;
Wat dat is breken trouw, en scheyden echt verbont,
Dat wilt hy desen keer uyt wetten tot den gront.
Doch wat hy dreyght oft niet, hy moeter op staen kijken;
Een nieuwe Ioncker gaet met Rostellane strijcken:
De Bruyloft wort gedaen, men noodt de ionge ieught,
Sparondas is vol spijt, en Marsas is vol vreught,
Dit duerde korten tijdt, want naer een weynig mallen
Is onsen Bruydegom met koortsen overvallen:
Hy lagh als in een vier, den brant sloeg aen het hert,
Hoe voortijts meerder vreugt, hoe namaels meerder smert.
Men hiel een groot consult, men riep'er veel Doctoren
Men vint'er al geen hulp; den man die is verloren,
Die heel het huysgesin tot blijdschap had verweckt,
Die heeft de bleecke doodt haest op het stroy gereckt.
Hier mé is't niet genoeg, wat swaerders doet'er schroomen
Men seght noyt ongeluck en placht alleen te komen:
Hier is een donder-vlaegh, op wie die storten sal,
Al stont hy noch soo vast, hem naeckt een grooten val.
Den Koninck heeft bewijs, en kan hem klaer betijen,
Dat Marsas plichtigh is van's Rijcks verraderijen.
Wat dienter meer geseyt? men heeft sijn eygen hant,
Dat hy voor seker gelt verkoopen wilt het lant.
Men maeckt hem kort proces, daer is niet veel te dingen,
Al is hy noch soo groot, den vogel die moet springen?
Men grijpt hem by de kop, sijn goet dat slaet men aen;
Den Advocaet Fiscael die dringht noch stercker aen.
'T Proces dat is gestelt, men hoort des Konings Raeden,
Den eenen seyt dat hy moet in de oly braeden;
Een ander, dat hy sou geraeybraeckt moeten zijn;

Een derden weegt het ſtuck en ſpreeckt van meerder pijn.
En dat men Marſas *ſou tot riemen moeten ſnijden,*
En daer noch ſout en eeck, en pekel in doen lijden;
Iae d'een wilt dat men hem met peerden treckt van een
En breken ſijn gevricht oock tot het minſte been.
Maer 't meeſte van den Raet dat heeft voor goet gevonden
Dat hy van Leeuwen ſou zyn levendig verſlonden,
En dat de ſelfſte ſtraf oock op ſijn eygen vrouw,
En op ſijn eenig kint met een vervallen ſouw.
Dit vint den Koninck goet, men doet aen Marſas *leſen,*
Wat doodt dat heel den Raedt heeft op het feyt ghewefen.
Den dag die wort geſtelt, de weet die wort gedaen,
Daer komt tot dit gerecht een kleyne werelt aen.
Soo ras Sparondas *heeft dees blijde maer vernomen,*
Is hy met Ramaſes *in allen eyl gekomen:*
Het doet Sparondas *deugt, dat hy zyn vreet gemoet*
Veel meer als eenen Leeuw verſaeden ſal met bloet.
Daer was een ruyme plaets met balcken af geſchoten,
Waer in een eycken kot de Leeuwen zyn geſloten,
Dat noch van buyten is met plaeten overwerckt,
En tegen all' gewelt en ongeluck verſterckt.
Hier brengt men Marſas *in, hy komt heel droef getreden;*
Syn vrouw verſterft van ſchrick, en vlecht haer om ſijn leden,
De dochter heeft terſtont haer doode verf geſtelt,
Eer dat ſy in het perck haer derde voet ſtap telt.
S'en ſpraecken met geen tong', hun woorden dat ſijn ſuchten,
Die hun benauwde ziel laet tuſſchen bey gaen vluchten.
De Vrouw ſiet haren Man, den Vader ſiet ſijn Kint:
O wat een ſwaere doodt voor dieſe beyde mindt!
Wie ſal den grooten druck, wie kan hun traenen ſchrijven,
En dan hun bangh gemoet dat onbekent ſal blijven?
Hy ſlaet ſijn oogen op, hy ſiet den Koninck aen,
En bidt dat hy 't alleen magh met de doodt ontſtaen.
Maer daer is geen genaed' met bidden te verwerven,
O doodt, ô bitter doodt, daer een moet drymael ſterven!
En daer een anders wondt, en daer een ieders ſmert
Een derden even diep, komt ſnijden door het hert.
Terwijl ſy ſtaen verſchrickt den handt-boom wort getogen
De Leeuwen alle beyd die komen aengevlogen,
En brieſſchen met geluyt, en vallen haer aen 't lijf,
Den eenen op den Man, den tweeden op het wijf,

Den eersten oogenblick verscheurt hy haer in stucken ,
Soo diep komt hy in't vleesch sijn felle klauwen drucken.
Hier loopt het ingewant , daer schiet het edel bloet.
Dit siet Sparondas *aen , en al met bly gemoet :*
Doch meest sit hy en vlamt , en ster-ooght den verraeder ,
En swilt op van fenijn , en gift , geliick een ader :
Het kermen van den mensch , het huylen van een beest ,
De pijn , het bloedt , de doodt , die troosten hem het meest.
Hy wenscht dat hy sig kost met Marsas *bloet gaen laven*
En dat hy met sijn hant het hert uyt hem mocht graven:
Hem dunckt , had hy een stuck , hy frestet op uyt spijt ,
Soo groot is sijnen haet , soo bitter is den nijdt.
Het smert hem dat het spel soo weynigh tijdt sal dueren ,
Hy wouw dat hy dees pyn moest iaeren langh besueren.
Dan siet hy nae de Bruyt , en heught sigh in haer doodt ,
En seyt : dit is ons feest , hier toe sijn wy genoot.
Terwijl hy op haer siet , den Vader is verslaegen ,
Den Leeuw met eenen scheut komt op de dochter iaegen ,
Hy schut sijn maenen op , sijn klauwen spreyt hy uyt ,
Hy tiert , hy huylt , hy briest , hy brult met groot geluyt ;
Hy treft haer in den neck , hy klauwt haer schouder bladers
Daer spruyt het purper bloedt uyt al de open aders.
En siet (O wonder saeck) Sparondas *sit verhert ,*
En sijnen liefsten Soon beweegt dees groote smert :
Die vlieght van boven neer , en komt tot haer gesprongen ,
Hy komt van achter aen hem op den hals gedrongen ,
En met een stercken erm , en door een hellen schreeuw ,
Krijght hy de klauwen uyt , en lost den fellen leeuw:
Hy schiet hem selver in , en doet hem wacker tuymen ,
Men siet het grousaem dier uyt heel het backhuys schuymen ,
Hy boort hem in den buyck , het sweert gaet deur en deur ;
Den noot , en niet den lust , toetst eenen Serviteur.
Hadd' Ramasas *als dan sigh uyt de doodt begeven.*
En hy , en die hy lieft , die hadden blijven leven :
Maer neen , den eersten strijt , daer toe dat ieughdigh bloet ,
Die geven hem het spoor , soo dat hy vechten moet.

Hy valt den tweeden aen, en komt vast op hem dringen.
Men siet door 't vinnigh stael, 't vier uyt sijn tanden springen;
Maer soo hy eenen streeck niet diep genoeg en gaf,
Vlieght hy hem in't aensicht, en ruckt een schouwer af.
Doch eer hy neder viel en eer hy was geweken;
Heeft hy met alle kracht hem door den buyck gesteken;
Soo dat sy alle beyd' gevallen zyn op een,
En bleef den lof en prijs, haer beyde in't gemeen.
Den Koningh die dit siet, en soo veel duysent menschen,
En hoort men anders niet als om sijn leven wenschen,
Ee seggen al-te-mael dat Ramases *betoont,*
Dat voormaels in sijn hert heeft trouwe Min gewoont.
Den Koninck wilt het stuck in silver laten drijven,
Op dat den Campioen onsterffelijck soud' blijven,
Behalven dat hy noch tot zynder eere schenckt,
Dat Rostellane *niet in't minste zy gekrenckt:*
Men wenscht haer veel gelucks van's Konings goe genaden
Men geeft haer weder moet, men is voor haer beladen;

Maer sy is buyten troost , en siet gelyck een doodt;
Haer smert en felle pijn is boven maten groot;
Al waerse uyt een klip , of noch van harder steenen,
Al waerse enckel stael , noch souse konnen weenen.
Haer spraeckeloose mondt siet naer de locht en hyght ,
De kleyne droefheyt klaegt , en groote droefheyt swyght
Het is een harden slagh 't verlies van eenen Vader ,
Maer noch is 't meerder smert dat hy is een verrader ,
En dat een Moeder schreyt , 't is voor de dochter pijn ,
Maer noch is 't dieper wond' als die verscheurt moet zyn
Doch bey haer ouders doodt die souse konnen dragen ,
Maer niet dat Ramales *daer leyt voor haer verslagen;*
Het leven datse heeft , 't is soo , dat komt van haer;
Doch als sy is gebaert , wie liet sijn leven daer?
Maer dat sy is bewaert , en dat sy weer magh leven ,
Dat is haer niet door lust , maer door de doodt gegeven:
Wat trrnen sy dan stort voor ieder van hun al ,
Men siet dat Ramases *wel krijght het meest getal.*
Sy leyt hem op den schoot , sy neemt hem in haer ermen,
En geeft den vollen toom aen een rouw-hertigh kermen ;
Sy siet waer hy den beet voor haer ontfangen heeft,
En sijn verstorven mont om wiens wil datse leeft.
Nu leertse wat dat is den naem met bloet te schrijven ;
En wat , dat is geseyt voor iemandt doodt te blijven;
Maer 't swaerste dat haer perst , het meeste dat haer rout
Is , dat sy niet met hem , is naer bespreeck getrouwt.
S'en wilt dan sonder hem , s'en kan niet langer leven :
Gaf hy sijn leven haer , sy wil't haer weder geven :
Sy sagh noch eens de wond' , daer op verscheen haer ziel,
Soo datse neffens hem voor doodt daer henen viel.
Men heeftse alle bey naer 't selfste graf gedragen ,
Twee liefden volgen 't Lijck bly geestigh sonder klagen.
Een ieder draeght de pees van sijn boogh in de hant ,
En hebben alle bey de Leeuwen aen den bant;
Men stroyt'er op het het graf maer Lelien en Roosen ,
De schoon granaten bloem , en vierighste in bloosen ,
Met Thymus , Roosemarijen , en ander ieughdigh kruyt,
Ter eeren van den Helt , tot ciersel van de Bruyt.
De Herders alle iaer die komen rontsom danssen,
En vlechten op haer graf twee groene Lauwer-kranssen ;
En singen menigh liedt ter eeren van dit paer ,
En seggen , Blijft gerust tot tegen 't ander Iaer.

Wat dunckt u van dit feyt, *O Philothea*? voor my ick houd' dit onsterffelijck werck weerdig te wesen om aen alle aenkomende Eeuwen tot eenen spiegel van getrouwe vrientschap op-gehangen te worden. Hoe? een afgront, een injurie onderstaen te hebben, de grootste die eenen Edelen Iongman, (heeft hy eer in sijn lijf) oyt kan overkomen, en voor dese niet teghenstaende sijn eygen leven te pande stellen voor sulck ondankbaer vrienden? ick segg', die dat doen, dat die met recht onder *David* ende *Jonathas*, onder *Pylades* ende *Orestes*, onder *Pytthas*, ende *Damocles* gerekent worden.

Vrient te willen zyn, oft schijnen als'er geen swarigheyt en is, dat kan al de werelt. Soo langh als den wagen effen gaet, soo wilt ieder een daer op sitten; maer als die begint te hellen, ende in perijckel is van te vallen, dan wilter ieder een af-springen. 'T en is dan geensints te ghelooven dat diergelijcke oprechte vrienden zyn, want sy en soecken ons niet, maer hun eyghen selven: daerom houd' ick voor een aerdigh streeckxke, (*a*) dat *Alphonsius* Koninck van *Sicilien* gaf aen sijn Hovelingen. Hy was met sijn Edelmans t'scheep, en wachtende naer den wint om af te steken. Ondertusschen soo sy te water hunne maeltijden hielen, ende somtijdts iet van de brockelinghen rolden in de baeren; de Meeuwen die daer op af-geveerdight waeren, vlogen, ende vochten onder een om dit aes op te haelen; ende den Koninck bemerckte altijdt, dat de ghene die iet bekomen hadd', te Zeewaert in vloog, ende liet de vloot de vloot, ende den Koninck den Koninck wesen: maer d'ander vogels bleven gheduerigh swieren rontsom de schepen, ter tijt toe dat sy oock een proyken bequaemen, ende vloghen terstondt dan uyt hun ooghen. *Alphonsius* hadd' het selve verscheyde reysen ghemerckt, ende dit toe-passende aen sijne pluym-strijckers, seyt hy: My dunckt het gene ick hier eens sien op de schepen,

dat'et

(*a*) *Panor. l. 1. de rebus. Algho.*

dat'et dagelijckx in myn hof gebeurt. Daer zynder al veel van die doortrapte voghels, die my soo langh by woonen als sy wat verwachten? maer als sy tot hunne begheerte gekomen zyn, dan laeten sy *Alphonsius* vaeren. Soo bejegende desen sijne naloopers ende inkruypers. Ende op den selfsten kam sou men mogen scheren die tafel-vrienden, die soo schoon voor den mont praeten, en Godt weet wat sy al achter ruggh' gaen smaelen. Wy sijn hier in de ghelijckenisse van de vogels; laet'er ons noch een by setten, het sal dienen tot vermaek van sommige, ende tot waerschouwinge van veel. *Hannon* hadd' veel vogels doen op vangen, ende die in sijnen hof den wilden sangh afgheleert, ende dede haer dagelijcks voorseggen dese woorden: *Hannon is Godt*. Soo hem docht dat sy 't vast haddẽ, liet hyse wederom het lant door-vliegen, sigh inbeeldende dat dees vogels anders niet als dese woorden souden roepen, ende de godtheyt van *Hannon* verkondigden. Maer siet, soo ras als de voghels wegh waeren, hebben sy haere les vergeten, ende begonsten als vooren, haren wilden sang te singen. *Liefste Philothea*, als'er veel de voeten onder de tafel hebben, dan gaet het al wel: ende als dees vogels den vollen back hebben; dan weten sy iemant soo aerdig naer den mont te fluyten; maer soo dat de kanse keert, soo keeren sy het blaeyken den rugh, en gaen strijcken.

Och hoe vernuft schoot dat een Iouffrouw op het broodt van eenen Edelman, eenen oprechten welghemaeckten tafel-vriendt. (a) Sy schonck hem een Schilderyken, daer op afgemaelt stont eenẽ hont met een doodts hooft onder sijn pooten. Op den sin van dit present, vielen verscheyde opinien. Sommige seyden, dat Iouffrouw hier door woude te kennen gheven; dat'er veel zyn wiens getrouwigheyt doodt is en ghestorven. Andere waeren van ghevoelen, dat den waeckenden hondt met het doodts-hooft, ons vermaende van altijt de doodt te verwachten. Maer sy, die hier door een steecksken gaf, verweet den

(a) *De Bruyn.*

hont, dat is den tafel-vrient, die nergens meer als ontrent de schotelen ende spijsen quispel-steert, dat hy oock tot de doot toe haer hadd' moeten getrouw zyn ende beschermen. Och hoe veel zynder die men soo met recht wel een verwijt-steecksken in't Salet sou mogen op-hanghen? Dan, dat is de wereldt, en soo sal't blijven, en als't soo niet meer en sal gaen, dan sal de wereldt, de werelt niet meer wesen.

Soo dan wie salse weygeren te prijsen, de gene die Godt kiesen voor hunnen ghetrouwen vrient, die in voorspoet en tegenspoet niemant en verlaet, niemant sijn hulp en gratie sal weygeren? Is't niet voorsichtiger gedaen, sijn Ancker te laeten bijten in eenen onbeweghelijcken grondt, als dien uyt te werpen op vlottende korck, om altijdt ongestadelijk te drijven, sonder op eenighe vastigheydt te konnen steunen. (a) *Laet dan den Heere uwen Godt, zyn u hope, ende en steunt niet op iemandt anders als op desen; maer dat den Heere zy al u betrouwen. Veel hopen van Godt rijckdommen, veel hopen verganckelijcke eer, andere iet anders dat Godt niet en is, maer ghy soeckt Godt voor al, verlaet t'zynder opsicht alle andere liefde, want hy, die Hemel en Aerde geschapen heeft, is schoonder. Saligh is hy wiens hope is den naem des Heeren, en die niet om en siet na de ydelheyt en bedriegelijcke sottigheden.* Seker ick moet om dese en dierghelijcke reden bekennen, dat my boven maten wel bevallen is de lof-weerdige en stichtelijcke antwoorde van eenen Edelman op sijn doodt-bedde aen de omstaenders gegeven. (b) In het hof van *Inspreuck* was een van de Hovelingen ter doodt toe kranck, die in sijne sieckte besocht wiert van sijne beste vrienden: den eenen trooftede hem; een ander gaf hem moet, eenen derden socht hem te dienen, rontsom het ledikant stonden die waren van sijn beste kennisse, en van sijn ghetrouwste kameraden: hy begeerde dat men hem eens te drinken soud' geven, om sijnen dorst weynigh te laeven: het wort hem

(a) *August. in Ps.* 33. (b) *P. Drex. Prod. Etern.*

hem gedient, ende fegghen hem: *Godt zegent*, wenfchende dat hy fijn gefontheyt daer aen fou drinken; doch voor allen dat hy 't eerft eens aen fijnen alderbeften vrient foud' brenghen, van de ghene die daer teghenwoordigh waeren. Hy keert fijn felven een weynigh, flaet fijn ooghen op de gene die daer rontfom ftonden, hy fag ionge Cavalliers, fchoone Iouf-vrouwen, met de welcke hy dickwils vrolijck was gheweeft: welcke al-te-mael fterrelinghs befien hebbende, feyde hy: *Moet ick 't dan brenghen aen den genen die ick voor mijnen beften vriendt houde, en die het oock is, foo brenghe ick het u, O Chrifte Iefu.* Ende keerde figh daer mede na het *Cruycifix* toe, en heeft den roomer uyt-ghedroncken. (*a*) Ick fegghe dan met den H. Biffchop van *Hippone*: *O mijne ziel, bemint dien van den welcken gy foo bemint zyt: kieft dien vriendt boven alle andere vrienden, den welcken als d'andere u fullen verlaten, u altijdt ghetrouw fal zyn, ende volherdigh blijven.* Dit is een foete ende lieffelijcke bedeckinghe, *O Philothea*; hier mede wil ick onfe *Aenfpraeck* oock fluyten, fonder dat, foo had ick noch een luftjen om de polityke vrienden, die met een dobbel ænficht wandelen, een weynigh te befchrijven. Defe hebben het hert op de tonge, en den moortpriem in de hant, en komen ons met een *Ioabfche* groeteniffe goeden dag wenfchen; min oft meer ghelijck de koren-maeyers op het velt, met de eene hant hebbenfe den haeck, en trecken 't al naer hun, ende fchijnen 't te omhelfen, en in d'andere handt fwierdt de fickel daer den flag med' wort ghegeven. Defe gelijckeniffe is van haer eygen felven klaerder, als dat myn toepaffinge daer op vereyfcht kan worden.

BY-WORPKE.

DIt tegenwoordighe, *Philothea* fullen veel dochters verwonderen, weynig (foo ick geloof) navolghen. 'T is ghefchiet buyten ons lant, maer niet verre

(a) *Auguft. in Mane. c. 24.*

verre buyten onsen tijt. Een arme weduwe leefde met hare eenige houwbare dochter. Dese was soo seer begaeft met schoonheyt, als de Moeder gebreck hadd' van middelen om te leven. Nu, ghelijck den hongher is eenen quaeden Raetsman, soo was de moeder van sin de eerbaerheydt van haer dochter ten besten te geven, wendende haer tot dien eynde voor niet alleen droeve suchten, lauwe traenen, maer oock een uytghehongert en verstorven aensicht. Dit al-te-mael scheen soo veel kracht te hebben op't gemoet van de dochter, datse hare moeder soo veel als het ia-woordt gaf van desen pandt te versetten, met bespreck nochtans van eenen dag respijt, om sigh op soo een ghewichtighe sake een weynigje te beraden. Hier mede heeftse haer een weynigh vertrocken, en staende voor den spiegel, daer sy haer gout-geil hayr in sag (het welck weynig aen dat van *Absalon* moeste wijken) en met eenen nemende de scheir in de hant, sprack dese of diergelijcke woorden:

Is 't dat ick snijdt myn gout geel haer,
Dat schiet weer uyt voor 't ander Iaer;
Maer soo ick eens verlies myn eer;
Eylaci! die en wast niet meer.

Hier op lietse de scheir door haere locken ende vlechten loopen, ende gaf die aen de moeder om te verkoopen. Dese sittende daer mede op de merckt heeft terstont besienders ghehadt, namentlijck een rijck man die sigh inbeelde al of het hayr gheweest hadde van een die geestelijck was gheworden: maer verstaende den gront van de saeck, getaelt oock hebbende naer de kuysheydt van de dochter, ende beweeght door d'uyterste armoede, heeftse voor sijn huysvrouw verkosen, tot groot ghenoegen en welbehaghen van sijnen Vader, die meer achte de deugt sonder rijckdom, als rijckdom sonder deughden. Wat segt gy hier van, *Philothea*? is dat niet puer een maetje gheset voor onse Hoffche quicken: dan 't is verre van daer datse haer eygen hayr souden af-snij-

den,

den, sy gaen noch andere schoon vrouwen hayr in knoopen om te pronken:iae ick verstaen datse wijnbrauwen van muysevellekens weten te fatsoeneren. Siet eens waer toe dat die spronk-sucht is gekomen! ick vrees soo den duyvel sijnen steert te merckt brocht, daer soud' gelt voor geboden worden.

Laet ons hier by voeghen sommige aerdige grepen ende verstandige invallen.

I.

Een kalen Ioncker had lustig geroeyt in de papschotel, en evenwel op de straet koterden hy sijn tanden, seggende, dat'er de patrijs-beentjens noch tusschen saten. Ick geloof wel, schoot een anderen daer op uyt, want ick sien de pluymen noch op uwen lob hanghen. Nota, *'t was een kladdeken pap dat hy gestort hadde*. Al ydele verwaentheyt met de reste.

I I.

Dit navolgende is scherper, en bytachtiger. In Hollant was eenen aen een smeirig officie geraeckt, voegende daer toe sijne vernuftheyt wiert in korten tijt soo rijk als't water diep is: soo hy daerom by sommige met scheel oogen aengesien wiert, soo dede hy schrijven op een groen poortjen van sijn speel-hof:

Gunst baert nydt.

Maer daetelijck wiert'er by ghestelt:

Ende soo is 't Landt sijn geldeken quyt.

De waerheyt hier van laet ick Godt ende den meulder scheyden: soo veel is'er af, dat men vint arme Koningen de welcke hebben rijcke Ministers.

I I I.

Daer is een vinnig spreeck-woort dat dapper slaet op diergelijcke spoedige en overvloedige rijckdommen, te weten:

De rivieren die op korten tijdt seffens soo opswillen, ende hoogh wassen, die hebben altijt veel troubel waters. Is 't niet alsoo?

I V.

Nu een teecken voor u, *Philothea.* De P. *Francisca à*

Jesu Carmeliterſſe, had eenen boven maten grooten iver om het Woordt Godts te hooren, en op dat het vruchtbaer ſou weſen, beſproeyde ſy het met lauwe traenen. Hare Mede-ſuſters verwonderden hun daer van, dies te meer, om dat ſy even neirſtig toe luyſterde, al waren 't ſomtijdts Predikanten die geen wel-ſprekentheydt en kleyne gratie hadden in het ſegghen. Maer zy antwoorde haer met een hemelſche wijsheyt, ſeggende: Wie is'er die eenen lieven vrient heeft, ofte eenen beminden ſerviteur, en die niet blijd' en ſal ſijn brieven van hem t'ontfangen, al zijnſe oock quaelijck geſchreven? Hadden wy'er die waerderinghe af, wy ſoudender oock dien ſmaeck in vinden.

Hier voegh ick noch een ſpreeck-woort op als een mael-ſlotjen, om alles te verſekeren. Het raeckt alle ſtaten ende menſchen:

Sonder ſterven,
Welluſten derven,
En eygen wil begeven,
Dat is oock een Martelaers leven.

Couragie dan, *Philothea*, konnen wy gheen root roxken krijgen, ten minſten laet ons, ons beſte doen om een root boordeken te verdienen.

Ver-

Verwaende Hooveerdigheydt.

'T en is maer schijn;
Niet groot te zyn.

WEl kleynen Nobis, slimmen guyt,
Hoe steeckt gy dus u bultjen uyt,
En u rapierken naer den muer?
Ey lieve siet eens dit postuer!
De schaduwe die van hem schiet,
'T is Reusen-werck, doet het niet?
Doch schoon dat dit verheven staet,
Ghy zijt een Naentje metterdaet,
Ghy zyt een Buts, *'t is al te klaer.*
En Duymken *was u beste vaer,*
En Heyltjen dwergh *dat was u Peet,*
Wat meynt gy oft ick 't niet en weet?
Maer siet, door dese keus en schijn,
Soo schijnt het kleyn wat groot te zijn.
Al thoont gy dan een groot gesel,
Ick seggh' noch eens, men kent u wel.
Wat siet men Quidams *op de straet,*
Met wie het noch al slechter gaet?
S'en zijn het niet, en willen 't zyn;
Sy gaen gekleedt in armoesijn,
Met een kout ijser op de zy,
Daer toe een bonte levery,
Het huys dat hanght vol Goudeleer,
Den Vader is Monsieur mon Peer,
En voor Monsieurens *Moeders deur,*
Daer light den vuylen mest-hoop veur.
En oft hy heel in 't muskes gaet,
Dit stinckt noch al de heele straet.
En wie en loeger lestmael niet,
Met onse los verwaende Griet:
Sy hadd' de peirlen aen den hals,
En hier geseyt, sy waeren vals.

En Cypers poeyer in het hair,
Al oft het een Princersse waer,
En droegh een Kruys van Diamant;
En hadd' den waeyer in de handt.
En daer noch mouchen op haer vel:
Wat dunckt u eens, gingh dat niet wel;
Nu heeftse witte schoentjens aen,
Daer sijn blauw roosjens ingedaen,
Sy draeght oock Leopoldus *stof,*
Waerachtigh, Griet, *dat gaet te grof.*
Wat meyndy dan wie dat gy bent?
Men heeft u over langh gekent,
Als gy met een root lijfken ginckt:
Foey! dese hooveerdy die stinckt.
Al gaet gy nu wat Hofs, en net,
Al zyt gy soo wat op geset,
Al gaet gy proncken als een kauw;
Al zyt gy moyer als een pauw;
Al sijn u locken gefriseert.
En heel u kleet geparfumeert.
Ghy zyt, en blyft ons oude Griet:
Dat maer is schijn, en is men niet.

AENSPRAECK.

HEbt gy wel gesien in het *Sinne-Beeldt*, *Beminde Philothea*, hoe dat onsen *Floris* met de keirs staende voor *kleyne Goosje* met den bult, hem tot eenen reus op de muer door sijn schaduwe is vergrootende? *Goosje Lief* is'er soo moy mede, ende't is een ydele verwaende hooveerdigheyt die hem doet gelooven dat hy nu een man is trots de beste. Siet eens hoe ieder een steeckt om een grooter schaduwe te worden als hy selver van leden is. Hier op (om ons *Goosje* en *Grietje* niet alleen by d'ooren te vatten) soo valt

my in een aerdige Quinck-slagh. Seker Prelaet hadd' geirne een rooden hoedt gehadt ende Cardinael ghe-worden; sijn amt was doen veel leegher, ende naer sijnen staet droegh hy eenen hoedt, ten minsten die groen gekareelt was. Om dan tot sijn voornemen te gheraecken, soo vierde hy seer den Neef van den Paus, geloovende dat'er niemants voorspraeck soo veel ghewichts by *Syn Heyligheydt* soud' hebben. (*a*) 't Ghebeurde effen dat'er eenighe tot Cardinaelen soude verkosen worden; desen *Prelaet* die dapper in den wint sagh, dit vernemende, heeft daetelijck sijn toevlucht by den voorschreven *Neef* genomen, ende hem toe-gesonden een schotel met groene kriecken, daer by-voeghende dese woorden, *dat hy sijne eenige Son was die de kriecken kost, en moest roodt maecken*; dat was te seggen, dat hy sijnen groenen hoedt in eenen rooden kost veranderen, als het sijn goede ionst alleen soo beliefde. Den Prelaet wiert beantwoort in deser voeghen; dat alles wel gheluckt soude hebben, maer dat sijn krieken te seer stonden in de schaduwe van veel andere Prelaeten, die door stercker brieven van recommandatien ende eygen verdiensten voor hem ghestelt waeren, soo dat hy sigh met siine groene vruchten voor dit mael noch sou moeten ghedulden. Hy bleef dan die hy was. Misschien was 't hem saligher: Want men kan wel Staeten gheven, maer gheen wijsheydt, veel min oodtmoedigheyt. Want dat *hondeken* van *Laet-dunken* heeft'er veel ghebeten, die meynen dat sy den Hemel draeghen, ende en peysen niet eens datse met hun voeten gaen op de aerde. Och wy staen terstont soo wel in ons eyghen gratie, soo dat wy daetelijck ghelooven dat wy 't zyn. Wassen wy dry duymen in weerdigheyt, wy schieten dry ellen op in hooveerdigheyt; soo dat het verre van daer is dat wy andere souden kennen, wy en kennen dickwils ons eygen selven niet.

Ick

(a) *Tonneel der veranderinge.*

Ick en geloof niet als dat'er aerdiger treck gevonden kan worden als een verstandig Sinne-beelt daer *Aresius* den Eersuchtighen mede voor ooghen stelt: Hy schildert een Kemel sigh vernederende om dat'er de packen te ghevoeghelijcker souden op-geleyt worden. Maer soo ras als de beest sijnen last heeft, soo recht het sigh op, staet verheven, ende sietse al-temael over 't hooft. Sijn Devise is: *Donec accipiat. Tot dat hy sijnen vollen last heeft.* Hoe menigh Kemels gemoet wort'er hedensdaeghs in de Republiecke gevonden? sy verootmoedigen hun selven, stuypen en neygen ter aerden toe, soo langh als sy een officie, staet, oft last van regeringhe vervolghen, sy ployen sigh als een visch-roede, en gelijck dien Roomschen Schrijver seyde: *Omnia serviliter pro dominatione.* Want soo ras als sy voorsien sijn met den last, sy rechten sigh op, steken de ooren in de locht, noch sy en kennen gheen kleyne lieden meer, noch arme vrienden.

De Eeren,
Bederven de Heeren.

En wat is'er dog van onse eer? oft wie weeter van onse eer, en weerdigheydt veel te spreken? hoe veel duysent menschen zynder in de wereldt die niet en weten dat'er eenen Keyser is in Duytschlandt? ende eenen Koninck is in Spagnien? En willen wy onsen roock by hun vier vergelijcken? Ick en geloove niet dat'er thien zyn in de stadt, die *Vencat apadino Ragiu* hebben hooren noemen, en liet sigh voorstaen dat'er niemant en was oock in d'uytterste hoecken des wereldts, die niet met vollen monde van hem en wist te spreken. Hoort eens hoe den verwaenden Quant opsnijdt, als hy sijn tytels gaet registeren. (a) *Den Bruydegom van de goede fortuyn, den Koninck van de groote Provincien, den Konink van de alder-grootste Koningen, den Godt van de Koningen, den heer van alle de Ruyterije,*

(a) *Aresius.*

rije , Meester van de gene die niet konnen spreken, Keyser van de dry Keysers , verwinder van al dat leeft , bewaerder van al dat hy wouw , den schrick van de acht deelen en hoecken des wereldts, verdrucker van de Mahometaensche legers, Heer ende Meester van den Oosten, Zuyden , Westen ende Noorden. Iager van de Olifanten. Wat seght gy van dese tytels , *O Philothea*? hy meent dat hy soo bekent is als de Sonn' selver , ende niemandt van ons en heeft'er oyt af ghesproken , oft af hooren spreken. Ende ghelijck desen niet vermaert en is in *Europa*, soo en is *Keyser Carel* met sijn *Plus ultra* oock niet bekent in *Asia*, en de vremde landen. En gaet het soo met sulcke vermaerde Keysers , wat sal van ons zyn? met hoe enge paelen sal een hant vol eer , die wy hebben , oft meynen te hebben, besneden wesen ?

Arme fleckskens als wy zyn! hoe geirne waren wy uyt ons gekronckelt huysken ! geduerigh soeken wy die horentjens op te steken , en ons dunckt dat wy soo fraey zyn, als wy een noot hooger mogen singen als d'andere. Dat was den roem van een suster, die van haer ander wel overtreft wiert in middelen , beleefde kinderen , voorspoet : maer dese seyde ; *Even-wel je marche devant*. Eenen schoonen : *Marche devant* , doet het niet ? *Carolus* V. soude dese eens beieghent moeten hebben , ghelijck hy eertijdts dede twee eersuchtighe Mevrouwen , die ghedurigh krakeelden om de eerste plaetse , en desen ydelen *Marche devant*. Den Keyser siende datter geenen *kom-af* en was , seyde ten langen lesten, en streeck vonnis met dese woorden : *Die de sotste van de twee is , sal voortaen de eerste plaetse hebben* , wel gevonden waerachtigh voor die hoveerdighe Malloten. Maer hoe verre waeren die twee Mevrouwen van het gevoelen,en genegentheyt van den selfsten *Keyser Carel* die niet alleen door alle sijn tytels en kroonen , en eer niet op en swol ; maer gonck selver al desen luyster en glorie , die hem toequam , als

tusschen vier mueren van vergetentheyt begraeven, (*a*) wel straffelijck verbiedende dat hem niemandt voortaen met den naem van *Keyser*, oft *Koninck* en soude begroeten. Hy dede 't gene verstandelijck Sinne-beeldts-ghewijs beteeckent wordt, door eenen Arent die het belleken bijt van sijn klauwen, met Devise: *Pama nocet.* (*b*) Wy eylaes! Kinderen van *Adam* en *Eva*, smaecken heel vaets, en raesen noch naer dien, *Domina mini*, die hun in 't paradijs eens klonck in de ooren.

Dit sal't hem soo wel doen, *O Philothea*, aengaende ons Goosje, en dese verwaende eersuchtinge. Laet ons nu eens een weynigh de andere handt in slaen, en eenen sekeren wegh baenen, om tot een gewisse eer, en lof te geraecken. D'eer, *Philothea*, is gelijck een schaduwe; volght ghy die, sy vlucht; vlucht gy die, sy volght. Eenen duysteren nacht doet de sterren veel schoonder glinsteren, ende een doncker stof doet eenen kostelijkẽ steen veel helder schijnen. Het kleyn gevoelen, dat wy van ons hebben, is oorsaeck van het groot ghevoelen dat d'andere van ons krijghen. *Moyses* sagh den dooren-bosch branden, en seyde; *Ick sal gaen en sien dat groot visioen, hoe dat den brambosch is vol vier en vlam, en dat hy niet en verbrant,* en dat hy noch behoudt sijne vorighe groenigheydt en aenghenaeme ieugdigheyt. Ick segh het is een groot visioen dat selden ghesien wordt, dat iemandt gheraeckt in eer, staet, verheventheydt, in grooten aensien is, ende doorluchtigh, ende dat hy nochtans is even oodtmoedigh als van te voren, en lief-ghetal, even med' weerdigh: sulck een en verdient niet alleen, dat men voor hem den hoedt af doet, maer oock ghelijck *Moyses* dede, dat men de schoenen voor hem soude uyt schieten; welck een manier van groeten is onder de Chinoysen. Hoe loffelijck en heeft al de wereldt niet ghesproken

(a) *Savedra.* (b) *Gen.* 1.

van *Benedictus* den XI. Paus van Roomen, die meer gedachtig was hoe kleyn dat hy was geweest, als wel hoe groot hy was geworden; soo dat hy oock weygerde kennisse te doen aen sijn eyghen Moeder, 't en waer datse quame in haere schamele kleederen; ende hy liet sig voorstaen dat het hem meer eer was, gelijk het oock was, dat hy sijne Moeder eerde in een root lijfken, als dat hem eerden de Cardinaelen in hunne purpere kleederen. Den Koninck *Agathocles* was een Pot-backers Sone, en daerom en gebruyckte hy over tafel geen silveren servis, maer alleen aerde schotelen: hy kost rijckelijcker eten, maer niet loffelijcker. Iae selver dien wijsen Koninck *Salamon*, en heeft hy niet op de mueren van den Tempel doen graveren, en snijden verscheyde slinghers, om sigh de memorie van den slechten staet sijns Heer Vaders te ververschen? Ende soo verre is 't van daer, dat dese hier voor by de menschen iet van hunnen lof hebben verloren, dat zy'er groote eer door hebben verkreghen. (a) *Ootmoedigheyt in de eer, is de eer van de eer, en de weerdigheyt van de weerdigheydt.* Doch wy bevinden dat'er diergelijcke dun gesaeyt zyn. Dun? even eens ghelijck men seght, van de huysen in het *Landeken van Casande.* Want

Als niet
Komt tot iet,
Dan en kent iet
Sijn selven niet.

Soo lang als 't Peert van *Alexander den Grooten* in de Stal stont met eenen slechten halfter aen, en een geele lap op hadde, dan liet het sigh berijden van de Palfrenieren; maer als het gongh op eenen kostelijcken toom, met gevlochte maenen, en droegh eenen gheborduerden sadel met twee goude stegel-reepen, dan en kende 't niemandt als *Alexander.* Neemt een mercke-

(a) *Bernardus.*

merckelijcke gelijckenisse van eenen oogh-slagh. Iemant krijght eenen slagh in't ghesicht, 't oogh swelt wel, en wordt grooter, maer hy en siet soo wel niet als van te voren; van ghelijcken, iemandt staet naer een officie, hy heeft goede vrienden in't spel: hy verstaet hem van kuypen, (ghelijck men in den *Hage* spreckt) den slagh wordt gegeven. Den man sit op 't kussen, hy swilt op, en wordt grooter, maer 't gesicht is verkrenckt, hy en kent geen vrienden. Wy hebben oock soo een diergelijcke verwantheyt in een Pagieken van den *Prins van Parma*, by sijnen tijt Gouverneur van dese Nederlanden. (*a*) Het was een Boeren kint van af-komste, maer soo ras als hy sijn selven bevondt in de schoone leverije, en dat het silveren passement in sijn ooghen blonck, soo wierde hy soo blindt, dat hy sijn Vader niet meer en wou kennen, ter tijdt toe dat dit ter ooren quam van sijn *Hooghheyt*, die hem dede uytschieten, en lustigh af smeiren, en naderhant sijne lijne-broeck, en 't boeren wambas wederom gheven, en leerde hem soo weer kennen. Och hoe veel zynder, Godt betert? die sig hun slechte vrienden schaemen, hun Ouders wel derven loochenen; op de selfste manier als den Muyl-esel dede. Den Vos vraeghde hem wat hy voor eenen was? hy antwoorde dat hy was een schepsel Godts. Dat weet ick wel sonder vraeghen, schoot den Vos daer weder op; want wy zijn al-te-mael Godts creatueren: maer van wat gheslacht, en partijen zyt gy? Hy schaemde sigh te segghen dat sijnen Vader eenen Esel was, maer indachtigh dat sijn Moeder in het Hof gheveulent en gheworpen was, seyde hy: Ick ben Cousijn van het zaedel-peert van sijne Majesteydt. Soo bedeckt een ieghelijck de verworpenheyt van sijn geslacht en van sijn af-komste. En wat geschiet 'er dan; een iegelijck wort dan meer den mondt gheopent, men gaet ondersoecken

(a) *Bonart in Ekkl.* 41.

van waer hy komt, van wie dat hy is gheboren, wat dat sijne Ouders deden, min oft meer ghelijck men doet met de vliegers oft papieren vogels: Het vlieght boven in de locht, het schijnt wat wonders te wesen, het swiert daer met sijnen langhen steert; maer als men den draet oft het koordeken eens op-wint, dan siet men dat het maer papier en is, dat daer boven den meester soo scheen te maecken. Van ghelijcken domineerter hedensdaeghs menigh mensch, en gingh men de linie van sijn af-komste ondersoeken, wou men den draet van sijn geslacht eens inhaelen, 't soud' op papier, oft lynwaet uyt-komen, dat is, op Ouders die in de winckels ghefeten hebben. Het waer te wenschen dat diergelijcke die soo op-komen, hunne vorige nederheyt somtijts indachtigh waeren, en deden gelijck de Hovenieren, als sy Roosemarijen op den Autaer setten; sy vinden t'eenemael geraeden, iae nootsaeckelijck, dat den wortel blijve in d'aerde daer sy in zyn op-geschoten, om soo aenghenaemer groenigheyt te behouden. Oodtmoedigheydt is eenen vetten grondt, daer d'eer oock wel in sal wassen ende groeyen. Dit is het gene, *Ootmoedige Philothea*, dat my op het Sinne-beelt te voren is ghekomen, om ons in te drucken een lief getalle med'-weerdigheyt tot onse oude vrienden, ende goede kennisse, als wy verheven zyn. Het is oock niet al gout dat'er blinckt, neen seker *Philothea*, geen kroon, oft daer staet een kruysken op.

Noyt Heer, noch Eer, was sonder seer.

Dit wil ick hier in twee oft dry parceeltiens van dichten noch eens aenraecken, ende als in het voor-by-gaen aenwijsen. Ick segghe dan:

IS de werelt niet wel kints,
Dat-se voor een handt vol wints,
En voor eer van korten tijdt,
Menigh peert den hals af-snijdt?

Dat

Dat-se voor wat eb en vloedt,
Gaet versetten goedt, en bloedt?
Werelts eer, en werelts pracht
Sijn maer ys van eenen nacht;
Die geveynsen vasten schijn,
Daer geen balcken onder zyn.
Als men aen de beeckskens drinckt,
Daer men tot den enckel sinckt,
Al en vat men geenen tack,
Daer en valt geen ongemack;
Maer wanneer een machtigh Vorst
Wilt gaen blussen sijnen dorst
Ievers op een steyle ree,
Aen den oever van de zee,
Slibbert hem maer eenen voet,
Hy gaet storten in den vloet,
Daer en is geen bidden aen,
Desen moet te gronde gaen,
Hoe men spertelt, hoe men slaet,
In den val dan is't te laet.

Was'er iemandt meer in crediet als *Aman*? men hanght hem op, en men knoopt hem aen een galghe, 40. cubitus hoogh, om van verder gesien te worden. Eenen *Absalon*, na dat hy het Hof in alarm gestelt hadde, en het Rijck in scheuringe, wort in de netten van sijn eyghen hayr ghevangen en met dry lancien doorreden. *Pompejus* die goude bergen in sijn triumph had doen voeren, kreeg qualijck vijf voeten slechte aerde voor sijn begraevenisse? Doch waer toe dese oude protocollen? siet eens in Engelant eenen *Buckingam*, in Duytslant eenen *Walesteyn*, in Vrankrijk de *l'Ancre* en *Biron*. Wie was'er sachter verheven, wie is'er harder ghevallen? gheenen bergh sonder dal, noch

gheen

gheen rotſe ſonder valleye. Ia terwijl als ick dit ſchrijf,hoe ſtaen die gekroonde Hoofden aen *Europa* en waggelen, den grooten Teurck is ghedoodt, den Koninck van Vranckrijck moet vluchten voor ſijn onderſaten, den Koninck van Engelant het Hooft van de H. Kercke, (ſoo ſy ſegghen) is ſchandelijck onthooft. En is'er nog imant die ſal twijffelen oft de grootſte blixems ſlaen op de hooghſte torens ? de vroomſte eycken-boomen ſiet men ſcheuren, een nederigh rietjen ontgaet het al met buygen.

Voorts ſoo gaeter machtigh goet
Tot een trots en hoogh gemoet ;
Niemant weet in ſulcken ſtaet
Watter niet al op en gaet.
Daer ſijn Iouffers dry oft vier,
Ieder met een Camenier:
Daer ſyn peerden voor den pracht,
Daer ſyn vogels voor de iacht,
Daer ſyn iaegers op het ſlot.
Daer ſyn knechts en Palfreniers,
En het huys vol Officiers.
Die ſyn hof vol koolen plant,
Krijght veel riſpen in ſyn lant.
Oft gy Graef *zyt, oft* Marquies,
Schoon gy draeght het gulde Vlies,
Overleght wel uwen ſtaet,
Eer dat gy te gronde gaet.
Icarus *nam't eens te hoogh,*
Als hy boven maſten vloogh:
Maer ſyn veiren dropen af,
Soo dat hem de vleugh begaf.
Siet wanneer daer iemant gaet,

Hooger als syn eygen staet,
Die wort oock op korten tijdt
Al syn beste pluymen quyt.
Als men aen eenen grooten mast
Grooter zeyl wilt maecken vast;
En dat op een kleyne schuyt,
Dat gaet recht toe naer Reyn-uyt.

Ik bid u, *Lieve Philothea*, vergeeft my de vryigheyt en gemeynsaemheyt, ick moet uyt u naeykussen een ghelijckenisse halen, om dit boven verhaelt mede te binden. Gy hebt daer een klouken van gouden draet, of van zyde, ick beken dat blinckt schoon in d'oogen, en't is sacht in de handen, maer als het klouken afgeloopen is, wat is'er binnen als een beschreven papier van *Items schulden*, en swarigheydt? Dat is verloren geseyt, koken moet kosten, en vette keuckens maken magere erven: soo dan den grooten staet dat is eenen kancker in goedt:

Noch heeft dit des werelts eer:
Selden is sy sonder seer,
Selden is sy sonder druck,
Oock in 't midden van 't geluck,
Is 't dat uwen staet bedijdt,
Gy wordt over al benijdt,
Hoe dat iemandt hooger raeckt.
Hoe hy meer scheel oogen maeckt.

Wie is'er die groot geworden is, die niet een schaduwe heeft geworpē? Een geschiedenisse sal ons hier borge blijven voor veel andere. In't Hof van Denemarcken was een uythems Edelman, verçiert met naturelijke gaven, die de gratie van hare Majesteyten door een soete kracht en aenghenaeme bevalligheydt had gewonnen. Desen was de rest van de Hovelingen t'eenemael in den weg; want gelijck men seyt: *het is den eenen hont leedt, dat den anderen in de keuken gaet.*

Ergo

Ergo wat doense; sy gaen eenstemmelijk uytstroyen, dat hy van geen edelijck bloedt en was, en dies volghens dat hy sijn selven met bedrog voor sulks hadde aengegeven, bevestigende hun uytgeven met een seker herkentenisse van de Leeuwen, de welcke het edel bloedt altijdt wisten t'onderscheyden: daerom wilde hy blijck doen van sijn geslacht, dat hy behoorde sijn selven bloot en ongewapent by den Leeuw te voegen, die als dan het vonnis over sijn Adel soude strijcken. En voorwaer dese Quanten drongen soo sterck aen, als eertijdts ghesschiede tegen *Daniel* selver, den Koninck gebiedet dan, en hy moet gaen in't kot van den leeuw, om hem een stuck vleesch voor te werpen. Hy gaet'er in, siet den leeuw aen; dient hem het vleesch, en keert onbeschadight weder te rugh tot spijt van sijn vyanden, en tot verwonderinge van de gantsche werelt. Maer desen Edelman en viel doen oock niet slinks; hy begeirde van *Syne Koninck-lijcke Majesteyt*, dat gelijckerwijs hy sijnen Edeldom betoont hadde, naer het vleesch daer in te dragen, dat d'andere oock alsoo den hunnen souden bevestigen, met het vleesch daer uyt te halen, maer die achter bleven dat waren sy: niemant en kickte noch en mickte meer, als sy saghen dat sy door de redelijcke billickheyt vervielen in de selfste straffe diese hem besteken hadden. Tot ons propooft, de eere die hy ontfanghen hadde, heeft eenen haet, ende afgunst verweckt gehadt in de ghemoederen van dese Hovelingen, en heeft daer in gelijck geweest aen alle d'andere, dat hy met scheel oogen is menighmael begroet geworden, dat moetense verwachten.

Maer het slimste noch van al,
D'eer die vlieght gelijck den bal.
Krijght gy eenen slinckxsen slag
Daer het heele spel aen lag;
Gy vat alle dingen quaet,
En daer light den heelen staet.

Soo

Soo dan, met een woort geseyt;
Wacht u als de werelt vleyt;
Wacht u als sy streelt, en troont;
En het soetste wesen thoont;
Hoese iemandt hooger heft,
Hoese iemandt harder treft,
Leser slaet hier op een oog;
Al wie klimmen wilt om hoogh,
Die legg' af, hun eer en goet,
En staen daer op met den voet.

Overloopt eens met gepeysen de Princen-hoven, ghy sult bevinden hoe menighen Favoriet de ballen heeft moeten betalen. Den blicksem en den Nijdt die gaen de kleyne huyskens voor-by, en slaen alleen de hooge torens. Daerom is 't wel gheseyt:

Ick hadd' myn zeyl te hoogh gestelt,
Een kleynen wint heeft my gevelt,
Nu zeyl ick met een kleyne spriet,
Nu grooten wint en deirt my niet.

Wy moeten zyn, *Philothea*, gelijk de huysen binnen de Citadellen, en forten royalen, dat is, nederig en leeg, soo hebben wy den rugh van de wallen, en wy zyn buyten gevaer van het vyants Canon, en batteryen.

Maer, *Philothea*, hoe verre van eersucht en hooveerdigheyt was de salige *Ioanna*, Princesse van Portugael? dese naer het verhalen van P. *Vasconcellus*, had op den brief van haren spin-rok, daer sy het vlas mede toe-bont, geschreven dese woorden van Christus: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde*; dat is, *leert van my, want ick ben sachtmoedigh, en ootmoedig van herten*, en soo dickwils, geloof ick, als sy een fijn dun draeyken trock uyt het vlas, seyde sy: Och *waer ick soo kleyn in myn oogen, en in de oogen van de werelt, ghelijck dit draeyken onsienbaer is. Philothea*, sy was een Reusinne door haer Conincklijck geslacht,

en

en wenſchte een onbekent naenninneke te weſen ; en onſe verwaende Griet en het naentje ſouden geirne ſoo groot als Reuſen verſchijnen.

TOE-WERPJEN.

AL de werelt roept om het ſeerſte *Philothea*, daer een ſlappe en kleyne neiringhe is, en dat den borg ſoo groot is. Hoort wat *Simon Cronaca, Florentijnſchen Koopman* maeckte, om dit leſt te verhoeden. Hy dede op ſijn uythang-berd ſchilderen, ſijn boecken liggende rondſom in vlammen. En als'er dan iemant quam die hem eenige waren op tijdt wou af-koopen; en dat hem ghelieven ſou een poosjen te borgen; ſoo toonden hy daetelijk ſijn uythang-bert, en ſeyt, dat hy't niet en koſt opſchrijven, om dat ſijn boecken in't midden van den brant lagen. Deſe *Cronaca* wou vaſt gaen. Want wat gheſchiet'er hedenſdaeghs? Veel

Als'er wat te gelden is zyn 't Koopmans;
Maer als 't te betalen is zyn 't Loopmans.

Sy legghen een backxken, en ſpelen ſchuyvagie, na Luyck, oft naer Vianen.

I.

Zijt niet beſorgt Philothea, *dat gy my ſult moeten borgen, ſiet ick betael u met ghereet gelt; en hier is 't gheeſtelijck punctjen dat ick u hier op 't leſten ſchuldigh bleef. Ten* (a) *huyſe van Condé de Lemos was een balet, onder andere genooden was'er eenen Godtvruchtighen Graef, deſen midden in het ſpel wierdt indachtigh dat het den dag van de weecke was, wanneer hy ſigh placht een diſcipline te geven?* Wat doet hy? *hy vertreckt hem in een ſecreet doncker kamerken, en diſciplineert ſijn ſelven luſtigh met de goude ketenen daer hy mede ghedanſt hadde: Dat is immers een goede nieuwe mode; 't waer te wenſchen datter veel dit navolgden.*

II.

Dry gediertjens al-hoe-wel kleyn, nochtans na hun doot gebieden ſy geheele Koninkrijken. Het Schaep, de

(a) *P. Rhe.*

de Ganse, en de Bie. Het Schaep geeft het perkement, de Gans geeft de penne. De Bie geeft den wasch tot den zeghel, en soo worden 's Konincks brieven en Placaeten gemaeckt, die ieder een moet reverenderen, en gehoorsaemen. Ick wensch dat'er een penneken waer *Philothea*, dat mynen naem schreef in den Boeck des Levens.

I I I.

By de voorgaende moet ick dit navolgende stellen. In't Turcksche-boeck Curam staet aldus: wist iemant en verstont hy wel hoe Goddelijcken werck dat het is om Godts-wil te geven, hy sou sijn eygen lichaem in stucken snijden, en die onder de arme behoeftige uyt-deelen. Spreken die soo Philothea, wat moeten wy Christenen dan seggen, en doen? Godt geve daer en tusschen dat op niemant van ons en passe 't gene seyd' eenen Sotsage, ten huyse van een groote in Engelant! want soo hy stont in 't salet daer twee deuren waren, een waerachtige, en aen den anderen kant een ghe schilderde op de muer, soo seyd' hy: door de eerste komt het goet in, door de tweede gaen de aelmoessen uyt.

Voorts is 't wel geseyt:

Da tua tua sunt, post mortem tunc tua non sunt.

Noch een Raseltjen voor het lest.

't Is in de Vrouw, 't en is in den Man niet,
't Is in Peeter, 't en is in Ian niet,
't Is in Claer, 't en is in Ann' niet,
't Is in de Voornaem, 't en is in de Van niet,
't Is in 't Bier, 't en is in de kan niet,
't Is in 't koren, 't en is in de wan niet,
't Is in de struyf, 't en is in de pan niet.

Een kint sou dit raeden, maer over dit navolgende wil ick een Mans oordeel hooren.

Drolleken-drey,
Liep over de hey,
Daer quamen dry Landts-heeren
En kosten drolleken-drey niet keeren.

Ydelheydt des Wereldts.

Het gheluyt
Wyst het uyt.

SOo gy wilt weten metter daet,
Hoe dat het in de wereldt gaet,
En wat daer al te vinden is,
Soo let op dees beduydenis.
Cupido *klopt hier aen den bol,*
Den bol die klinckt alwaer hy hol,
En schijnt te seggen door 't geluyt;
Wat klopt ghy hier; 't is hier al uyt:
Daer ghy naer vraeght, en woont 'er niet.
Daer ghy na schiet, en vlieght 'er niet,
Dat gy hier soeckt, en is 'er niet:
Ghy siet doch wel het is bedrogh,
En klopt gy op de wereldt noch?
De wereldt is een ydel-tuyt,
Dat hoort gy stracks aen het geluyt:
Want datter 't minste binnen waer,
Ghy wierdt 'et aen den klanck gewaer.
Den Kuyper weet na eenen klop,
Dat vat dat heeft noch soo veel op,
Ia recht soo veel, noch meer, noch min;
Dat 't meeste bomt, heeft 't minste in.
Nu Boefken staet een weynigh stil.
En hoort eens wat ick seggen wil:
Ghelijck het met de tonnen gaet,
Als gy die met den vinger slaet,
En speuren kont wat haer ontbreckt,
En datter niet veel in en steeckt;
Soo kont gy oock door vast besluyt,
De werelt kennen aen 't geluyt:
De wereldt die soo klinckt en vleyt,
En heeft niet in als ydelheydt;
Iae ydelheyt en anders niet,
Oft is 'er wat, het is verdriet:
Van buyten is 't wel schoonen schijn,
Maer binnen niet als druck en pijn;
Van buyten is het honinghraet,
Van binnen niet als gal en quaet:
Van buyten blijdschap en genucht,

Van binnen is'er sucht op sucht:
Van buyten heeftse bloemen aen,
Van binnen vint men dorens staen.
Ick seggh' van buyten soet getal,
Van binnen quaet oft niet met al.
Ghy, Philothea, *liefste kint*,
Ick bidd' u dat gy noyt en mint
Dees wereldt die soo klaer bedrieght,
En die soo platte leughens lieght,
En stoeft alleen op wat geluyt;
Daerom, bid' ick u, blijfter uyt.

AEN-SPRAECK.

DAer en is nimmermeer een kindt soo recht ghedoopt gheweest, als de *ydele wereldt*: om dat haeren naem soo effen past op haer wesen. De *Liefde* die haer ydelheyt aenwijst en den man met den boogh en blaese (die op alle kermissen is) die gy in 't beeldeken siet, sijn daer van maer alleen een slechte schetse. Het gaeter al anders, op haer gheluyt en snaeren en valt niet veel te dansen. Laet ons dan eens, *Philothea*, op haer eer, goet en vreughden, dat is op haere bedrieghelijcke ydelheyt een weynighsken ooghmercken. En voor het eerst, soo valt my in hoe dat eenen ongheluckighen Koopman de water-schelpen van sijn fonteyn omghedraeyt hadde, soo dat de straelen op den rugh af-spoelen: zijn Devise was: *Het loopt hier al verkeert.* Och hoe menigh schelpken staet verdraeyt, hoe menig fonteyntjen springhter verkeert? wy meynden onse backxken te vullen met ruste, ghenoegen, vreugden, vermaeck, en 't hert met contentement, en wy sitten met drooge, ydel drooge schelpen. Het loopter verkeert, de *werelt* heeft gheloghen, en bedroghen.

Oversulcks soo lacche ick met de inventie van die

een

een kint schilderden met een kroon in d'een hant, en met een papier vol cijfer-nullokens in d'ander hant, segghende: *Aut Cæsar, aut nihil*, dat is:

Of Keyser, en al,
Oft niet met al.

Ick laccher mede, segg' ick, want hy hadd' in d'een hant essen soo veel als in d'ander, 't zyn al-te-mael cijfer-nullokens, *Nieten* ydelheden.

Oft is'er iet,
Het is verdriet,

Diogenes in sijn ydel ton meynde dat hy meer besat als *Alexander* in al zyn Rijcken; behalven dat hy seyde: dat *Diogenes* slaeven, waeren *Alexanders* Heeren. Hy stack op de onversaetheyt, begeerlijckheyt, onghenucht, droefheydt, eersucht, af-gunst, crevecœur, en duysent andere ellenden, daer de *ydele werelt* tot den krop toe af vol is, en dat en geen andere, zijn de goeden die in haer zyn te vinden. Eenen *Jan potagie*, dunckt my, heeft desen nagel eens op 't hooft ghesaegen. Want als *Matthias* met de Keyserinne, en het Hof tot *Regensborgh* was, soo was'er eenen Bouffon, en hadd' een Loterije op-gestelt voor de Hovelinghen, maer in den pot daer de briefkens moesten ligghen, had hy eenen Egel, (*a*) oft yseren verken met sijn pinnen in verborgen, soo dat hun al-te-mael quetsten, die quaemen om een briefken te trecken. En op datse niet alleen souden begeckt worden, soo en ontdeckten sy het bedrogh niet. *Beminde Philothea*, dat ick seyde dat dese Loterije de *wereldt* waer, dunckt u dat ick qualijck soude seggen? want hoe gy meer treckt, hoe dat ghy vinniger wordt onthaelt, en hoe meer ontsteken, 't is lacchen weerdigh d'oorsaeck te hooren, waerom eens een onnoosel knechtjen heeft gekreten. De Moeder sende hem uyt om stijffsel, oft iet anders te koopen: Gaende dan

(a) *Cors. P. Zebentnor.*

voor-by een Loterije, en siende dat kleyn en groot inleyde om een briefken te hebben, hy waegt oock het geldeken van sijn boodschap; en het lot viel soo dat hy trock den tweeden oft den derden prijs, te weten: een groote silvere schotel. Men stack de trompetten naer gewoonte, en men gonck den ionggen met dit geluyt t'huys leyden. Den lecker gedwongen te volghen, weende seer bitterlijck; want niet wetende wat'er gheslaeghen was, liet hy sich voorstaen, dat men hem gonck beklappen, van dat hy sijn gelt verspeelt hadde, en dat men hem suycker onder het hemde soude geven. Tot myn propoost; dit geschieter in de Loterije van de *wereldt*, dat hoe ghy grooter staet oft eere treckt, hoe meer oorsaeck hebt, en stof van swarigheydt, en ellende en droefheydt te maecken, soo dat ick van de werelt wel hebb' geseyt:

Van buyten heeftse bloemen aen,
Van binnen vindtmen dorens staen,
Van buyten blijdschap en ghenucht,
Van binnen is'er sucht op sucht.

Hevet ons *Salomon* (a) niet soo wijt en breet, soo duydelijck bekent, dat men 't sou konnen tasten; *Ick heb gheseyt in mijn herte*, en hy hevet oock te keur gedaen; *Ick sal gaen en overvloedelijck hanteren de wellusten, en nemen myn plaisier. Ick heb myn wercken groot gemaeckt. Ick heb voor my huysen ghetimmert, en wijngaerden geplant. Ick heb myn hoeven, ende boom-gaerden ghemaeckt, ende die beplant met boomen van alderleye nature, en water-groeven heb ick voor my gemaeckt: dat ik ververſſchen sou de bosschagien der wasschende boomē. Ick heb beseten Knechten, en Dienst-vrouwen, ende ick heb een groot Huysgesin gehadt, oock Runderen, en groote kudden van Schaepen, boven al die voor my hebben gheweest in Jerusalem. Ick heb voor my met hoopen vergadert silver en gout, en rijckdommen, van Koningen, en*

van

(a) *Eccl.* 13.

van Landtschappen. Ick heb voor my gemaeckt Sangers, en Sangeressen, en wellustigheden van de kinderen der menschen, nappen en schenck-potten in den dienst, om wijnen te schencken, en ick heb in rijckdommen te boven gegaen al die voor my hebben geweest in Jerusalem, en al dat myn oogen begeerden, dat heb ick hun niet geweygert, noch ick en heb myn herte niet verboden te ghebruycken alle wellustigheyt. Seght my nu eens, *Salomon*, was 't vaste vreught, was 't bestandige blijdschap? wat volle versaetheydt gy daer in hebt ghevonden? Weet gy wel wat hy antwoort, *O Philothea! Ydelheyt der Ydelheden, en al-te-mael Ydelheyt.* Kander grooter, stercker, waerschijnelijcker ghetuygenisse gegeven worden, als dese? Siet als wy midden in 't woelen eerst komen; en als wy eerst aengelockt worden van onse sinnen, en van onse driften, dan oordeelen wy daer af met eenẽ vergrootende bril, soo dat wy daer wonder saecken af maecken: maer soo ras als den moedt verkoelt, en onse begeerlijckheden tot haer selven komen door een misnoegende versaetheyt, ende walginge, dan wort'er by ons, ghelijck (*a*) *Salomon* dede, een ander vonnis ghestreken. Ghy hebt immers wel gesien (om een ghelijckenisse by de hant te vatten) in de keucken, als men in eenen grooten ketel wat soete melck overhanght, de welcke, als den brant groot is, den heelen ketel vult, en doet overloopen, daerder nochtans seer weynigh in was ghegoten. Siet als den brandt grooter is, dan oordeelt men van de ydelheyt, en ghenuchten, datse ons konnen versaeden en vervullen: maer komen wy naderhant tot ons selven, wy sien datter weynigh wort ghevonden, alleen misschien wat op-gheblaesen schuym, die den brandt heeft op-gheiaeght en doen swellen.

Och hoe haest is het menschen hert in 't sieden! hoe lichtelijck worden wy ghestockt; hoe ras bobbelen

(a) *Petrus ad Boves.*

len op, en loopen voor onse driften, en blinde begeerlijckheden; en midden in de dompen en konnen wy de valscheyt en het bedrogh van de *Ydelheyt* niet ontdecken. Maer diese naderhant doorgront, en in de onvervalschte weeghschaele op-hanght, die sal sien dat'er niet ghewichtighs en is te vinden. Voor my (seyd' eenen spreeckende van de *Wereldt* en haer *Ydelheydt*) ick legse uyt door de vier letteren die daer stonden op de Vendels van de Romeynen S. P. Q. R. (*a*) dat is:

Si peu que rien.
Wie dat de wereldt wel besiet,
Vondt nuyt sijn leven schoonder niet.

Nero (*b*) hadd' hier van by na het selfste gevoelen, 'twelck hy oock aen andere door eenen aerdighen treck woud' in-drucken. Want soo hy gasten genoot hadde, dede hy hunne stoelen heel rijckelijck behangen, de kussens daer op seer verheven. Waer onder hy hadd' doen legghen groote blaesen vol wints, die hy tot dien eynde van leir hadd' doen maken. En als dese verheven Gasten op het vrolijckste waeren, dan gaf hy een teecken aen sijn Pagien, die behendelijck spellen staecken in de blasen, en dede dese hoogh-geseten Quanten sinken ten ooren toe tusschen de stoelen. 'T gene dat doen speel-ghewijs van *Nero* aengestelt wierde, dat is de dagelijckshe Tragedie van de *werelt*, want hoe hoogh datse iemant verheft, soo en sit hy maer alleen op een ydel blaese vol winden, die hem ontschieten sullen, ook door het minste gaetjen van disgratieken.

Hoe wel seyde dat den Edelman, daer ons den (*c*) *H. Augustinus* afschrijft, als hy met sijn medegesellen buyten *Trier* ging wandelē, terwijlen den Keyser sat in de schouspelen. Soo dese Hovelingen gingen om in de bosschen sig wat te vertreden, zyn sy gekomen in

(a) *Luc. Evangelia*, (b) *Lauredamus*. (c) *Augu. l.* 1. *Conf. l.* 16.

in een Eremijt hutteken, en vindende in sijn Celleken het leven van den *H. Antonius*; soo den eenen sommighe blaederen daer met aendacht in ghelesen hadde, en van binnen door Godt beroert wierde, sprack met dese woorden? *Ick bid u, seght my eens, wat dat het doch al is, dat wy in het Hof door soo veel arbeyt soecken te verkrijghen? kan onse hope grooter zyn, als dat wy vrienden van den Keyser worden? en hoe sorgelijck en perijckeleus is dat? en door hoe veel perijckelen loopen wy misschien tot een grooter perijckel van onse saligheyt te verliesen?* Met goede reden, *O Philothea*, oordeelt hy het Hovelinghs leven vol arbeyts te wesen. Den eersuchtigen wort meer vermoeyt, als die spitten en delven; als de gene die smeden en swaere ambachten doen: sy moeten nauwer toesien, als de Boots-gesellen en Matroosen, die maer op weynigh winden en hebben te passen; maer in het Hof zyn duysent klippen, en winden, die ons konnen te gronde zeylen. En dit is een leven daer men zeylt onder hope van haeve. Sy moeten hunne beste middelen daer in besteden, winnen, ende sigh verbinden aen die ondanckbaer zyn, toonen een vriendelijck aengesicht aen hunne vyanden, spreken een ieghelijck na den mont, hebben anders niet op de tonge, als: *Uwen dienaer myn Heer*: En dat om een weynigh eer te verkrygen. *En wanneer sal dat wesen*! De ionckheyt gaet voor by, onse beste iaren schietender in, den ouderdom staet voor de deur. *En als wy 't al hebben, hoe broos is onse eere ende ons geluck? wat een ongerustheydt en onstantvastigheydt in alle die saken?* duysent perijckelen zyn daer, duysent tempeesten, duysent schipbraeken: die grooter zyn als wy, sullen ons verachten; die kleynder zyn, sullen ons benijden. 'T is altemael brooser als dat tot glas is geblasen. Is 't wel de pijne weert soo grooten ende ghedurighen arbeyt voor soo korte, en ongestadige eer, voor eenen wint te besteden?

Is dit den loon van alle mynen arbeydt? is dit den

troost van alle mijn sweet? is dit de vergeldinge van ons loopen en hoopen? een ongeruste, woelende, onstantvastige, perijckeleuse, ydele, volwindige, broose en de verganckelijcke kennisse met den Keyser? O neen! *Van dage, is 't dat ick begeere, kan ick vriendt worden van Godt Almachtigh.* O wat een verschil tusschen de vrientschap met de menschen en de vrientschap met d'Engelen; tusschen de stantvastigheyt en ongestadigheydt; tusschen den nijdt en goetionstigheyt! *Is 't dat ick begeere!* (O menschelijck verstant! O wille! O memorie! overleght dit eens, en weeght dit) *ick kan worden vrient van Godt.* Voorwaer dese ghepeysen zyn soo krachtigh gheweest by dese twee Hovelingen, dat sy op staende voet de *werelt* en hunne twee vrysters, die sy hadden, verlaten hebben, en het Palleys van den Keyser verandert in een Celleken, de stadt in een wildernisse, hunne zijde kleederen in een grove pije, hunne leckere spijse in wortelen en wilde kruyden.

HOort dan eergierigh hert, wil ick u eens verhalen,
Hoe dier de eerste staet? wat gy noch moet betalen;
Komt, leert eens uyt dees proef, hoe dat het eeuwig goet
In verre na soo veel den mensch niet kosten moet.
Ghy hebt daer voor betaelt veel slaepeloose nachten,
Van dat de eersucht eens verkeerde u ghedachten,
Den hooft-sweir sonder eynd', en moey en matte led',
En onlust overhoop, dat reken' ick niet med',
'Tkost duysent druppelē sweet, 't kost wel dry duysent hygē
En altijdt een bloot hooft, en 't kost stuypen en nijgen;
Het kost beloofden dienst, en menig Serviteur.
Is dat niet dier ghekocht, als ghy u daer gheeft veur?
Het kost u haet en nijdt, het kost u veel scheil oogen,
Die ghy zyt door gezeylt, en boven 't hooft gevlogen;
En menigh helschen vloeck die krijghde na den kop,
En oft u smaeckt oft niet, 't moet al voor suycker op.
En als ghy dit al hebt, wat meyndy dan te hebben!
'T is al-te-mael niet meer als spinne-koppen webben,
Zijt seker dat de geen die in de werelt zaeyt,
Dat desen niet als wint en ydelheyt en maeyt,

Dit wilde ons te kennen gheven de Gheleerde, als sy, verciert hebben, dat *Jupiter* het menschelijk geslacht vereert hadde met een schoone edele Iouf-vrouw, rijckelijck gekleet, die ghenoemt was *Iouf-vrouw het gheluck*, hy meynde door dese gifte, en goet-gunstigheydt de herten der menschen te winnen, maer ieder een is'er soo op versot gheworden, datse *Jupiter* met sijnen hemel daer hebben gelaten, ende gheen offerhanden meer en hebben ghebrocht aen *Jupiters* Autaren. Dese saecke is de Goden soo qualijck bevallen, dat het meestendeel der selver besloten heeft, dat *Jupiter* het menschelijck gheslacht om de groote ondanckbaerheydt moest vernielen. *Vulcanus* was bereyt dagh en nacht blixems te smeden, om de *wereldt* in kolen te setten; *Neptunus* gaf ten besten alle sijn golven, ende baren van den grooten Oceaen; *Pluto* wou d'aerde doen scheuren, om de menschen te doen versincken: andere waren van ghevoelen dat men *Iouffrouw het geluck* de menschen alleen sou ontnemen, dat men moest wat door de vingeren sien om de groote kranckheyt, en dat men voor de eerste reys der menschen ghebreken soo hert niet en moest uytwetten. Desen raet goet gevonden zijnde, is tot dien eynde *Mercurius* af-geveerdight, maer nederghedaelt zynde, bevont hy, dat alle de menschen rontsom haer dansten: en soo hy die midden uyt den dans wilde halen, soo vatten haer den eenen by de handen, den anderen by de mouwen, den derden by de kleederen; soo dat *Mercurius* door begeerte van *Jupiter* eenen loosen vondt heeft moeten ghebruycken, en heeft op eenen oogenblick, sonder dat het de dansters ghewaer zyn gheworden, het *gheluck* ghetrocken uyt dese Iouffrouwen kleederen, en in haer plaetse ghestelt het ongheluck. Ondertusschen sy dansten, en bleven dansſen, en daer springhter noch veel op den dagh van heden, de welcke meynen dat sy het meeste geluck van de werelt voor handen hebben, en zyn door den uytwendigen valschen schijn t'eenemael bedrogen.

Niemant en weet als die't proeft, onder de damaste tabbaerts, onder de sattijne vliegers, onder de gheborduerde Carossen, onder de kostelijcke pavillioenen, en Ledikanten, hoe wel niet alleen ydelheden, maer ook swarigheden daer gevonden worden. Hoe dickwils hersuchte *Urbanus* den VII. als men hem onder andere Pauselijcke kleederen, aenschoot het Rockelijn? hy seyde gemeynelijck: Wie sou gelooven dat onder soo fijnen doeck sulke grove, en sware lasten van onghenuchten souden steken? en niemant van de menschen en is hier tol-vry, gheenen staet en is hier af ontslagen.

Soo veel Heeren, soo veel seeren,
Soo veel honing, soo veel gal,
Soo veel deugden, soo veel vreugden;
Soo is 't hier en over al.

Soo dat my dunckt dat ick wel eens magh seggen:

'T is ydelheydt en anders niet,
Oft is'er wat, het is verdriet.

Ick vrees, *Philothea*, dat ghy wel door het langhduerig lesen, in slaep soud' vallen: om u dan wacker te houden, sal ick hier een dichtjen in voeghen.

WEreldt *gy zyt schoon van buyten,*
Maer dat ick u kost ontsluyten,
En dat gy eens open ginckt,
Niemandt sou u meer beminnen;
Maer nu streelt gy noch ons sinnen,
Om dat gy van buyten blinckt.
Let eens op de Wereldts *saecken,*
Hoese maer den boba maecken,
Daer men noyt af wordt versaet:
Veel geloven, weynig geven,
Doet den sot in vreughden leven:
Gecken die zyn haest gepaeyt.
Hoort de Wereldt, *hoortse rallen.*

Siet

Siet haer dienaers hoese mallen,
Over al is't vreught en spel.
Daeghs soo houwen sy banquetten,
'S nachts soo dansen sy baletten,
Rontsom klinckt de luyt en vel',
Van de sweepen en kletsooren
Wordt men doof in bey zyn ooren.
D'ydelheydt die maeckt geluyt,
Veel die rijden en die rotsen,
En sy proncken in Carossen,
Tot sy rijden achter uyt.
Siet eens loopen soo veel Graven;
En de knechts die achter draven,
En stoffieren om de koets;
Ander gaen heel iaeren toeren
Op het sweet van d'arme Boeren,
Want daer was te luttel goets.
Al de weelde van de landen
Komen van de stroye handen;
Dat is nu een Heeren Mijn.
Wilde rijden, spelen, danssen,
Soo als doen de groote Hanssen,
Ghy moet ergens Heer af zyn.
Doch men vindt oock kael gesellen,
Die nochtans de pijpen stellen,
Die verslempen al hun goet;
En s'en weten van geen scheyen,
Voor s'en hooren't haentje kreyen,
En den tap steeckt op den hoet,
Iae gaet buyten op de Dorpen,
Geen soo slecht oft soo verworpen,
'T is'er kermis, oft een Bruyt,
Claes *die moeselt*, Aerdt *wilt springen,*
Hannen *danst*, *en* Lijs *moet singen,*
Want den bessem steeckter uyt.
Maer is't dat de satte boeren
Hooren eens de trommel roeren,
Daer is't eynde van den dans;

Saeght ghy eens ons Lijs *en* Hannen,
Packen ketels , pot en pannen ,
En doen in een boeren-ſchans ,
Siet hoe haeſt dat hier gaen vluchten ,
Al de ſpelen en genuchten ,
En s'en keeren nimmer weer.
Wat is blijdſchap van de ſteden?
Ydelheydt der Ydelheden ;
En oock niet een brieſel meer.
Laet dan vry de wereldt raeſen ,
Dat ſoo tiert zyn ſoete blaeſen ,
Daer en is niet in als wint ,
Geen genuchten oft vergingen ;
Als alleen daer d'Engels ſingen ,
Daerom Godt altijdt bemint.

Siet dat is het ydel gheluyt, en het dol geraes van de wereldtſche ſaecken. Veel gheſchreeuws, en weynigh wol. Ende dies niet teghenſtaende ſoo worden de ſinnen van de menſchen daer door ſoo verleyt , als de kinderkens door de klaterkens die men hun in de handt geeft , om daer mede te ſpelen.

Ick ſeyde te voren dat de wereldt is als een Loterije vol van ydel *Nieten* : belieft u hier van eens het briefken te ſien dat'er van een dochter uyt wiert ghetrocken , waer door ſy leelijck is bedrogen , en noch veel leelijcker blijven ſitten. Ick ſal 't al-te-mael in een ghelijckeniſſe van *Gijs* voor-ſtellen , die op de merckt eenen vogel gekocht hadde.

ALs Gijs eens hadd' een gans gekocht ,
(Eer hy die in de Keucken brocht)
Soo hadd' hy de Pollierſters vrouw ,
Dat ſy in 't kort eens ſchrijven wouw,
De ſaus die daer wordt op-gedaen ,

Hy wist daer niet med' om te gaen.
Gijs steeckt het briefken in den sack,
En gaet naer huys op sijn gemack,
Terwijl dat hy wat lanterfant,
En draeght den Vogel in sijn hant,
Daer komt een bracksken achter naer,
Die wordt den Vogel haest gewaer,
En volgt hem op met soeten geur,
En maeckt den Vrijer wel te keur,
En springhter toe, en springhter van,
En eer het Gijs wel mercken kan,
Grypt hy het Gansken met gewelt,
Daer Gijs sig weynig tegen stelt:
Want Gijs sag om, en keecker op,
En knickte soo wat met den kop,
En seyd' hem: Reikel, gaet vry, gaet,
Gen weet niet wat op 't briefken staet,

Loopt met den Vogel ſlechten bloet,
G'en weet niet hoe men 't koken moet.
Wat dunckt u doch van deſen kal,
Segt eens wat 't briefken baten ſal?
Gy ſlechten Joppen *als gy zyt,*
Gy zyt den Vetten Vogel quyt.
Och lieven Gijs! *u ongeluck*
Brenght menig dochter oock in druck.
Daer komt den Linckaert *dieſe vryt*
En wiltſe nemen ſpyt die 't ſpyt,
Hy ſeyd', dat hy van liefde brant;
Soo ſtreelt, en vleyt den looſen Quant;
Dat ſy in ſijn gedachten leeſt,
Dat ſy ſijn hert geſtolen heeft,
En waer hy rotſt, en waer hy reyſt,
Dat hy gedueriglı op haer peyſt;
Dies ſchenckt hy haer ſijn lyf en goet,
Oft anders dat hy ſterven moet.
Hy wachtſe ſchier van ſtraet tot ſtraet,
Oock als ſy naer de kercke gaet,
En oft de Mis ſchoon is gedaen,
Noch weet hy niet van weg te gaen,
En blijft ſoo langh als ſy daer ſit,
Ick laet u peyſen wat hy bidt.
Op 't leſt als ſy wilt gaen naer huys,
Dan maeckt myn Ioncker oock een kruys,
En ſluypt, en neygt ſoo ſeer voor haer,
Al oft het een Santinne waer,
En leyd' Me-Iouffer uyt de Kerck:
Dit is des Ionckers morgen-werck.
Hy komter weder naer den noen,
Dan weet den gaſt ſoo veel te doen;

En siet en draeyt; en leyt en kalt,
Tot dat hy op sijn pooten valt,
En sweirt haer duysent-mael syn trouw,
En wilt haer nemen voor sijn vrouw,
En suyckert soo sijn soet gevley,
Met menig quinck-slag tusschen bey;
„Wanneer den Weyman soetjens fluyt;
„Dan raeckt het vinckskén in de muyt.
Hy sucht, hy smeeckt, hy streelt, hy vleyt;
En doet meer als hier dient geseyt,
Sy krijgt een briefken van sijn handt,
Daer med' treckt hy in verre landt.
Wat volgter naer? Den lichten Guyt
En peyst niet eens meer op sijn Bruyt.
Och dochters, dochters zyt doch wys!
Want andersints gy vaert als Gijs.
En oft dees Ionffer 't briefken heeft,
En altydt noch op hope leeft,
Die op een hant-schrift is gevrijt,
My dunckt die is den Vogel *quyt.*
En voor haer eer en heeftse niet
Als een papierken datse siet.
O Wereldt *ydel Lotery,*
Maer vol van alle schelmery.
Wat steeckt gy ons al in de handt?
En laet ons seffens in den brandt.
Wie dan voortaen aen u gelooft,
Die is van sijn verstant berooft:
Want gy zyt ydel, en vol list;
Die van u doolt, heeft wel gemist.

Alle des werelts ydelheden en sottigheden, benevens haer mis-slaeghen, en sal, noch en kan ick hier

niet by-voegen. Het schrift sou te wijt-loopende sijn selven verliesen. Twee sal ick'er aenraecken die wy dagelijcks sien voor onse ooghen. Den *Teirlinck* en den *Toeback*, waer in goedt, tijdt en bloedt, by veel versmoort worden; en daer sommige soo verduyvelt sot op zyn, datse liever souden sterven, als die derven. Soo dan om dees *Borsten* eens van ter zijden te groeten, soo segh' ick;

TEIRLINCK-KAERTJEN.

Die Sondaeghs slaet het quackel-been,
En in de wek' den teirlinck-steen,
En Somers vischt, en 's Winters vinckt,
En heeft geen kuyp daer 't vleesch in stinckt.
En sulcke gilden vint men veel,
Die zyn genaegelt op het speel:
En sitten heele dagen t'huys,
En gaen in Kerck noch in kluys.
Men kaert, en dobbelt, en men schaeckt:
VVanneer men by sijn knuysen raeckt.
Men smockel-biert daer aen den hert;
Men weest daer aen het ticktack-bert,
En somtijdts met een losse handt
Verspeelt men al sijn landt en sandt,
Gewis wie dat processen drijft,
En heele dagen tuyscht en schrijft,
Die mag de beurs vry open staen
En hanght daer noyt geen mael-slot aen.
VVant pillen, en den teirlinck-steen,
Die hebben t'saemen dit gemeen,
Dat sy purgeren beurs en maegh,
En dit bevindt men alle daegh,
Hoe menig Vrouw' waer heden rijck;
En hadde quaelijck haer 's gelijck?

Maer mits den man een Tuysscher was,
En die verspeelde heel den bras,
En bonck alleen aen eenen worp
De schoonste hoeven van het dorp;
Soo gaet sijn Vrouw nu sonder teurs,
En hy sit met een platte beurs.
VVie dickwils naer het ticktack loopt;
VVeet dat die selden renten koopt.
Het spel magh wel oft quaelijck gaen;
Het Gast-huys hanght de Tuysschers aen.

Daer sijn dry A. A. A. die aen de menschen veel goets beloven, en niet als schaede en geven; *Astrologia, Alchimia, Alea.* Dat is: Sterre-kijckerije, Alghemisterije, en den Teirlinck. Van 't leste, seyde *Franciscus Borgias*, Vice-Roy van Cathalonien, naderhandt Religieus van de Societeyt Jesu, dat men met den Teirlinck vier dinghen verloor; den tijdt, het geldt, de Godtvruchtigheydt, ende de conscientie. Soo veel als het gelt belanght, is 't al te klaer. Eenen rijcken Koopman had eenen Sone die sig niet wel en schickte: hy heeft hem by eenen anderen Koopman ghestelt, peysende dat hy onder vremde aensichten sig een weynigh beter sou weten te wachten: Den Vader sprack voor hem, en gaf hem crediet; borge voor hem blijvende, soo dat hy den sleutel van de kasse daer sou hebben. Maer siet! onsen gast gaet sijn oude ganghen, gheeft hem wederom tot het schencken en drincken, ende tot het ticktackbert: daer stont van nu af eenen grooten boom van gheborghde schulden. Op eenen tijdt gaet hy uyt om geldt voor sijnen meester te ontfanghen, 't welck hem ghetelt wierdt in twee sackxkens: den eenen draeght hy in de herberghe, betaelt daer mede sijn schulden; en heel mistroostigh t'huys komende; ghebaert sigh datter twee Fielen hem het gelt hebben ontnomen: men ghelooft hem, daer gheschiet

huys-soeckinge, de Magistraet doet sijn neirstigheyt; maer al te vergeefs. Den Vader, wel wetende de oude fuyken van sijnen Sone, roept hem alleen, vraeght naer de waerheyt, naer den tijdt, plaets en stont, en in 't besonder hoe die ghekleedt waeren, en oft hyse noch wel sou konnen kennen. Waer op soo den Sone antwoorde, dat iae, soo heeft den Vader twee dobbel-steenen uyt-ghetrocken, segghende: zyn die de twee rabouwen niet? Desen Sone weenende, viel door de mande, seyde: Och vaerken! sy zijnse soo gelijck, oft sy't selver waeren.

Een tuysschers handt,
Een flockers tandt,
Een suypers mondt,
Die gaen te grondt; maer
Een neirstigh handt,
En spaerde tandt,
Die nooden gasten,
Als ander vasten.

Iae den Teirlinckt loopt noch al verder, want men hangter niet alleen zyn gelt aen, maer somtijts oock het leven selfs. Soo ghebeurde 't ten tijde van *Duc d'Alve*, als'er van weder zijde geen quartier ghegeven en wiert. Want soo daer sommige gevanghenen moesten spelen om de galge, eenen Edelman wierp sijn selven los en vry, doch verkocht sijn voordeel voor een stuck gelts, en spelende anderwerf om de strop, kreeg even gewenschte oogen, die hy sig wederom voor eenen kleynen prys liet uytsteken. Siet soo verspeelt men, en verspilt men sijn bloet en sijn vleesch met beenderkens en teirlinghen: den ghelucklgsten worp dan van al is, als men die in't water smackt, om daer nimmermeer mede te spelen. Maer hoort eens wat sommighe tuysschers aen hunne confreren gedaen hebben. Nae sijn doodt hebben sy van sijn beenderen Teirlingen gemaekt en van sijn hem-

de Caerten, soo dat hy levende en doodt moest spelen, en blijven spelen.

Wat belanght het Kaertspel den Boeck van 52. bladeren, als die anders als tot recreatie, en dat by wijlen alleen gebruyckt wort, soo is hy schadelijck, namentlijck voor de Ionckheyt, die het gelt sal stelen om by te setten. Dat is verwonderens weerdig in dit *Spel*, dat daer alle boecken maer in een tael verstaen en worden, desen wort begrepen in alle taelen, van alle Natien. Het beginsel hier van en is niet Kruysken *leert wel*, maer *Kruys en munt verkeert snel.* Groot en kleyn vatten terstont den inhoudt van dit Hant-boecxken, daer der nu ter tijdt soo veel duysende in studeren, iae duysenden. *Facelius*, seght Dauredamus, *invenies domum ubi desit charta ad scribendum quam chartæ ad ludendum. Eer der sal men huysen vinden daer een gebedeboeck sal ontbreken, als eenen kaert-boeck.* En het slimste van al is, het meesten deel van de Scholieren sijn boven de roede ghewasschen, Den A. B. C. van den Teirlinck is desen:

A. Alea.	*Dobbel-steen.*
B. Blasphem.	*Blasphemien.*
C. Contentio.	*Crakeelen;*
D. Dolus.	*Bedrogh.*
E. Egestas.	*Armoede.*
F. Fortum.	*Diverije*, &c.

Ick kome tot den toeback, waer in jaerlijckx binnen Londen over de dertig hondert duysent guldens vertiert en verteert wierde, en dit wort ooghblijckelijck bewesen.

TOEBACK DRONCKENSCHAP.

Van den Toeback sterven de verckens, te weten: als den back toe is; en de menschen vaerender niet veel beter af. Ick seggh' dan op mijn voornemen:

Slet eens het gaetjen van de keel,
Al is het kleyn, noch kost het veel.

Rogier-bon-tems *die 't heeft in 't sijn*
Gegoten menig voeder wyn :
Soo dat hy sonder mantel gaet ,
Die oock al in den Lombaert staet ;
Voorseker die geen renten heeft ,
En die maer van sijn handen leeft ;
En die noch daer toe allen dag
Wilt vaegen uyt het heel gelag ,
En evenwel den weert betaelt ,
Segt eens waer hy het gelt al haelt ?
Ick kender een in onse straet ,
Die al de selve gangen gaet :
Als d'oogen quaelijck open zyn ,
Soo sit hy in den brandewyn :
En vat hem dien dan by den kop ,
Het setterten nat zeyltjen op.
Dan smoockt hy eens , dan eens gesnuft,
En spouwt , en niest , en geeuwt , en puft ;
Dan drinckt hy weer eens dat hy hygt!
VVat wonder dat die sluypen krygt?
En oft het schoon is middernacht ,
En dat syn Vrouw hem sit en wacht,
hy schynt genaegelt op den dranck,
En gaet daer roncken op een planck ,
Oft op een tafel die hy vint,
En stinckt een vaedem tegen wint.
Daer leyt hy als een beest versmoort ,
Soo hy syn lust en ziel vermoort.
Hoe menigh' wierd' een gryfen man,
Dit deed' den Toeback en de kan ?
VVant veel die doen, gelyck men siet ,
Sy drinckeu , en s'en eten niet ,

En speelen loos en longer af,
En gaen al vroeger naer het graf.
Maer wiens neus van Toeback roockt,
En als een backers over smoockt,
En dan noch poeyert synen snuyt,
Die blaest syn ziel ten neusen uyt.

Uyt dese dronckenschap, ende de herbergen rijsen veel ongemacken: Ten eersten, dat Vrouw en kinders de heele weke winnen, dat verteirt eenen Slampamper, eenen door-slag, op eenen Sondagh oft verloren maendag, en sijn eygen huysgesin moeter naer vasten. Seker de Rivieren van het Paradijs, die besproeyden eerst de binnenste kruyden van't Paradijs, en daer nae gaeven sy de vochtigheydt aen de buyten gelegen planten; soo behoorden Vrouw en kinderen te gaen voor de vremden. Ten tweeden, soo ontstaender uyt den drank veel kijvagien verwijtingen. verschillen, gheyecht, doodt-steken en moorden. D'oude (*a*) Boecken hebben somtijdts op den kant van de bladers staen een handt, die soo wilt seggen, als *Noteert* daer is een merkelijcke pagie. Soo oock als'er een handt staet ontrent de maeltijdt van *Balthasar*, die wyst ons daer aen een aenstaende ongeluk van drincken, dat lichtelijck soude ghebeuren. En genomen dat'er geen krackeel en rees, den overdaet en de dronckenschap vermoort meer als messen oft rappieren. Die soo sterven sou men met dit Grafdicht konnen vereeren.

Il est mort pour les trais-passées.

Dat is om de gepasseerde teugen en trecken die hy gedaen heeft; die niet alleen schaedelijck en zyn aen het lichaem, maer dickwils aen ziel en saligheyt. (*b*) Soo dat op de silvere schuytjens (die sy ghebruycken om den wyn uyt te drincken) daer sy op doen graveren en snyden;

(a) *P. Beza.* (b) *Engel.*

Vaert wel.

Somtijdts soude konnen ghestelt worden :

Vaert naer de hel.

Op dat dese roomerkens en fluyten soet souden in-loopen, en minder geweygert worden, soo gaense op de ghesontheydt van *Sijn Koninghlijcke Majesteyt*, van *Sijn Keyserlijcke Hoogheyt*, van het ghesélschap, Dan het sijn al *Gesontheden* vol ongesontheden. 'T is waerachtigh geseyt :

Quo tibi potarum plus est in ventre salutum,
Hoc minus è portâ ventre salutis habes,
Uta salus potis nullam potare salutem,
Non est in pota vera salute salus.

'T is ongelooffelijck wat al kluchtige haenen datter by wijlen onder dat volckxken niet gevonden en worden. Eenen van dese kelder-korts sieck zynde, soo hem sijnen vrient quam besoecken, en wijs wilde maecken, om den brandt te temperen, en te maetighen, water te drincken, soo seyd' den siecken daetelijck daer op : Dat is reghel-recht teghen d'ordonnantie van mynen Doctoor, want hy heeft my alleen stercken dranck verboden, en daer en is geenen sterckeren als Rivier-water, want dat doet eenen heelen meulen draeyen. Siet, *Philothea* ; waer sy 't soecken, en hoe datse niet alleen met hun gelt, maer ghesontheyt spelen. Noch brengen sommighe tot ontschuldinghe by hunne goedtionstigheydt. Sy seggen dat andere menschen goddeloos leven ; want die moorden benemen andere het leven ; die stelen, rooven het goet ; die quaedt spreken, snijden iemant sijnen naem en faem af, en soo voort : maer wy segghen sy, wy en doen niemandt quaet, wy doen ons selven goet, wy doen de Wereldt deught, wy sijn de beste dieder leven; soo dat Godt ons moet sijnen Hemel gheven, want den Hemel en is voor de gansen niet ghemaeckt. Dit redeneren sommighe, en soo kallen sy. Doch dit argument, en de slot-reden ver-

draeyde en verkeerde iemandt eens in deser voegen: 'T is waer, 't en is voor de Gansen niet. De Gansen die waggelen, soo doen de dronckaerts oock ? de Gansen die worden levendig gepluymt. soo doen de dronckaerts oock ? de Gansen gaen barrevoets, soo doen de dronckaerts oock; de Gansen hebben roode neusen, soo doen de dronckaerts oock. Den Hemel en is voor de Gansen niet: Ergo den Hemel en is voor de dronckaerts oock niet. Soo dede hy, segh' ick, doodt, de op-ghesochte reden die sy in vrolijcke by-een-komsten plachten op te werpen. Een woordt noch *Lieve Philothea*; want ick vrees dat ick anders het geselschap sou stooren: het past op onse materie. Eenen Engels-man van goeden gheslachte, doch wat te seer gheneyght tot den dranck, om noyt smoor-droncken te worden, hadd' in sijn Salet hanghen de Schilderijen van de Keysers van Roomen, ende als de groote santéen wat langh om ghegaen waeren, hadd' hy altijdt een oogh op sijn Schilderijen, daer naer onverwacht op-staende, kost men hem tot geen drincken, oft bescheet doen meer aen porren, ghe-vende altijdt voor reden: Het gaet nu wel dit sal 't hem soo wel doen, ick heb myn Keysers al sien wan-delen. Dan docht hem dat het meer als tijdt was van op te houden. Gelijck het seker meer als hoogh tijt was, en hy had selver van te voren moeten op staen, en gaen wandelen. Het welck wy deden, wy souden een ghestadigher en langhduerigher gesontheyt, en leven winnen.

GRAF-DICHT van S. V. S.

Siet hier leyt Steven van der Stappen,
Die droncken doodt viel van de trappen?
Soo gy u dronckaerts niet bekeert,
Soo wordt ghy oock al geattrappeert.

Den *Iongelinck*, seght den Wijse-man: *en sal niet af-wijken van den weg die hy eerst heeft gewandelt.* Dat siet men merckelijck in de ghene die hun van ioncks

af tot den dronck gewennen. Want dat is niet alleen een schadelijcke, maer en onaf-leggelijcke gewoonte: 't gaet met die gelijck die van den duyvel zyn beseten, al kapt men die eenen erm oft been af, den heelen duyvel blijfter in sitten. Soo oock al kapt ons den Tijdt de Ionckheyt af, daer naer de mannelijcke iaeren, &c. Desen bier-duyvel sit in 't lijf tot den ouderdom, en blijfter in sitten. Voorsichtige Ouders sullen dat quaedt van hunne kinders weiren, ende naer den regel van matigheyt op-voeden.

TOE-MAETJEN,

ICk sal dees smoockers, en dronckaerts laten vaeren, *Philothea*, en liever een uytgelesen bloemmeken voor u gaen plucken, den reuck daer van is goet tegen die hooveerdige dompen. (*a*) Ick heb gekent, segt den Schrijver, en menigmael te peerde sien passeren eenen Ionghman binnen de stadt van Roomen. Maer gelijck het peert hem, soo vervoerde sijn hert oock een sterker passie van liefde, die hy veel minder in toom kost houden. Desen vervolghde een Edel Godtvruchtighe dochter, die alsoo schoon was om haer eerbaerheyt, als om haeren glans, en wel ghemaeckte leden. Dit amber trock dat licht stroy soo tot hem, dat hy daer niet een ooghenblick af en kost gedueren. Het was nu twee daghen gheleden dat hyse niet gesien en had, en het docht hem twee iaren te wesen. Ergo dan geen langer uyt-stel konnende verdragen, soo is hy den derden dagh ghegaen om haer te besoecken. De gheleghentheyt van den wegh viel soo, dat hy door een Kerck moest passeren, ende daer in zijnde, siet hy dat men besig is met een Lyck te begraeven; hy gaeter by uyt nieuwsgierigheydt, en hy verstont dat het effen is de Iouffrouwe die hy soo ongheloofelijck beminde. Desen onverwachten slagh trof hem soo diep in't hert, dat hy verstierf op staende

(a) *Jatus Niceus Exemp.* 16.

de voet, en sijn doodt-verwe sette. Nader-hant tot sijn selven, en t'huys komende, sloot hy sigh op, en in de eenigheydt gingh hy eens mediteren op de snelheyt des doodts, op d'onstantvastigheyt van wereltsche saecken, op de broosheydt van de schoonheydt der Vrouwen. Welcke bemerckinge vergeselschapt met een Goddelijcke strale, sijn hert soo ontroerde, en van het tijdelijck soo af-ghesneden, dat hy, al wat hy hadde, eer, goet, wellust, jae sijn eyghen selven heeft verlaeten, ende sig in een van de strenghste Ordens begeven. *Philothea*, soo ghy iemandt te seer bemint, soo rieckt eens aen dit blommeken dat op twee daghen sijn purper root veranderde in *Feuille-mort* van de doodt, het sal een consortiefken teghen uwe blinde amourettekens wesen.

I.

De Slecke versocht van Jupiter datse in 't veranderen van wooninge haer huysken soude mogen mede draegen, ende Jupiter haer vraegende de reden gaf sy voor antwoordt: datse niet langher en begheerde te woonen neffens onbeleefde gebueren. *Philothea*, hoe veel gheluckigher is een ziele die ongheſtoort woont in eenigheyt, en een lief-hebster van de *Heyligen t'huys.*

I I.

Dit naest-volghende houde ick bondigh ghesproken te zijn. Eenen knecht woonende by eenen rijcken, maer houd vast gierigen meester, en die den armen noyt bermhertigheyt en dede, desen gevraeght zynde van sijnen vrient, hoe 't al in huys gingh? *antwoorde*: Och men sieter soo scherp toe, men sou een naelde in een hoy-tas soecken, daer en gaet niet met allen verloren, als alleen myn meesters ziele, *Philothea*.

Goeat verloren weynigh verloren:
Maer ziele verloren al verloren.

Henri-

III.

Henricus Suso hoorde op eenen tijdt in sijn gebuerte een droef ghefchrey, en een bitter iammeren : hy gonck derwaerts om te sien wat ongheluck datter mocht gheheurt zyn. Komende in 't huys soo vont hy een vrouwe groot misbaer maecken, om dat sy een naelde had verloren. *Eylaes*, seyd' *Suso*, tot sijn selven, *hoe waer 't mogelijck dat aen den mensch kruyskens souden ghebreken, is 't dat het verliesen van een naeldeken sulcke overvloedighe tranen kan veroorsaecken?*

IV.

Philothea, laet my hier noch twee rijck-sinnighe spreuck-woorden by-voeghen.

Wie windt, oft vindt
Eenen trouwen vriendt,
Die heeft sijn dagh-loon wel verdient.

Noyt Voghel en vloogh oyt soo langh, oft hy moest sijnen kost op d'aerde haelen.

Voorwaer het is alsoo.

Waer zyt gy op-geblaesen mensch? die den hemel meynt te dragen, terwyl ghy kruypt langhst der aerde. Leert van de vogels de plaetse van u broetsel en voedsel kennen.

Onghetuſtheydt van een beſwaerde Conſcientie.

'Tis geſtilt, } Want { *De Biecht;*
Als gy wilt; } Want { *Die veilicht.*

Ick hebb' geproeft, dat in 't gemack
Het ongemack oock binnen stack.
Dit uer-werck hadd' ick gekocht,
En hier in het Comptoir gebrocht;
Want d'halven tydt sat ick en las;
En niemandt wist wat uer het was.
Dit ongemack is nu gedaen,
Nu weet ick hoe de uren gaen;
Maer onder dit schuylt dese plaeg,
Waer over ick met reden klaeg,
De onrust rammelt nacht en dag;
En geeft geduerig slag op slag,
En nimmermeer en staet sy stil,
Genomen dat ick schryven wil:
Oft dat ick met een ryp verstant
Vat myn papieren by de handt,
Oft als ick nu wat rusten souw,
Dan rolt dit raetel-taey-getouw;
En tuckt, en ruckt, en sweeft, en weeft,
Dat 't niet een uerken rust en geeft.
'K en hadd' myn leven noyt geloofft,
Dat dit soo iemant brack sijn hooft.
En daer en is geen stillen aen,
Voor dat 't gewicht wordt af-gedaen.
Dit nam ick lestmael onder af;
Doen sagh ick dat het ruste gaf.
Och leser! dit is ueren-werck,
Maer 't myn dat gaet noch eens soo sterck,
Dat heeft geduert nu iaeren langh,
En houdt altijdt den selfsten gang;
'T zy dat ick ben in Compagnie!
Oft scherm' in ons Academie;

Oft wil myn Luyt een weynigh ſlaen,
Dees onruſt hoor ick altijdt gaen;
Daer is altijdt wat dat my iaeght,
Daer is altijdt wat dat my knaeght,
Daer ſit wat binnen in 't gemoet,
Dat teirt myn ieugdigh vleeſch en bloet.
VVat raet? want ick en kan niet meer,
Dit ſmert en pranght my al te ſeer.
Liev' vriendt ſoeckt gy geruſtigheyt?
Verlicht u van de ſwarigheyt,
Gy weet wat datter in u woelt,
Gy zyt het die het beſte voelt,
En voel'et nu ſoo langen tydt:
Ey! maeckt u deſen ſerck-ſteen quyt;
Couragie eens een kloetke Bicht;
Ick ſweer u gy zyt ſtrackx verlicht.

AEN-SPRAECK.

ALs ghy in dit Sinne-beeldt ſiet de *Onruſt* boven, het ghewicht onder, en de tandekens binnen in malkanderen gheduerigh wercken, dan ſiet ghy een af-beeldinge van een beſwaerde en ongheruſte *Conſcientie*, die niet en is te ſtillen voor al eer het gewicht der ſondē door een opregte Bichte ontbonden wort, en af-genomen. Soo dat deſen Monſieur, wyſende op dit uer-werck, te kennen geeft watter omgaet in ſijn ongheruſte ziele, die haer wel bedrogen vindt als ſy ſoo onverwacht deſe knaginge hoort rammelen. (*a*) De conſcientie, ſeyd' dien, by de welke nimmermeer en ſterft al wat wy doen, die beſchuldight ons in onſe quade wercken; en al is't ſaecke datſe geen gebruyck en heeft van ſpreken, ſoo en heeftſe nochtans gheen manier van ſwygen. De conſcientie klapt dan by wylen, en komt iemant te verraden. Ick bidd' u, ſeght my

(a) *Victor. Cornut. Lib. de panit. c. 5.*

my eens, hoe stont dien Edelman by den *Keyser Carolus* V. verslagen, als hem sijn behendige diverije, soo onverwacht wierde overtuygt? Syne Majesteyt was een lief-hebber van kleyne Horologikens, had'er ordinaris een groot getal voor sigh op de tafel ligghen, om te sien hoe punctueel datse met den tijdt over een quamen. Soo den Keyser den rug eens gekeert hadde, en het naeste Salet was in getreden, desen Hovelingh stack sijn vingeren wat te verre uyt, peysende dat dit om de menigte niet en soude gemist worden. Doen den Keyser weder keerde heeft terstont ghemerckt dat den wolf gheweest was onder sijn Schaepen, ondervraeght op staende voet alle sijn Hovelingen, welcke, gelijck sy onnoosel waeren, hebben door hunne eenvoudige ontschuldinge, des Keysers vermoeyen met voldoeninghe lichtelijck verstelt: maer den genen die plichtigh was, soo hem de saecke oock voor-gehouden wiert, en nu heel besigh was en bekommert om de suspitie van hem af te weiren en af te schermen, in 't kloeckste van sijn loochenen, is't orlogiken los gesprongen, de raderkens zyn afgeloopen, 't hamerken begonst te kloppen, 't kloeckxken begonst te klappen. Met een woort, *Philothea*, den *Quant* stont daer met een paer roode kaecken, als overtuyght van sijn dieverije. Tot onsen propoost, daer is, en daer steeckt iet in den boesem van eenen sondaer, dat hy wel voor eenen korten tijt misschien sal overstompelen, maer als hy 't minste verwachten sal, dan sal het onrust beginnen te spelen, en sonder groot gherucht en onghenucht en sal 't niet af-loopen. (*a*) Laet vry *Cain* de eerste stadt bouwen, hooge en dicke vesten oprechten, en tot dat geen ander eynde, als om dat hy uyt sijn huys den acker niet en sou sien, daer de wreede Broeder-moordt in volbracht is; jae dat hy tot versekeringhe (soo hy meynt) van sijn boos voornemen, gaet soecken in 't velt roode aerde, om dat het bloedt teghen witten

(a) *Mendoza in l. Reg.*

ten gronde niet en soude af-steken. Wat sal doch alle dese ongheluckighe neirstigheyt? Wat sal dese blinde voorsichtigheyt baeten? aenghesien de sonde hem als eenen dogge (*a*) aen de deure zijnder *Conscientie* sal blijven ligghen bassen, als een onrust salse hem ontwaecken; als een klockxken salse hem verraeden en verklicken. Seker den *H. Medardus* kan getuygen, dat den dief, die sijnen Os by nacht had ghestolen, en de koey-bel met cattoen bewonden, op dat sy door het gheluyt den dief niet en soude verraeden, soo is ghevaren: want, naer dat het feyt was bedreven, scheen hem dees koey-bel aen sijn eygen ooren te hanghen, soo dat hy den *H. Medardus* te voet is gevallen, en sijn onrechtveerdigheyt heeft beleden. 'T en kan niet anders geschieden, segt den Wijse-man, want *aengesien de boosheydt vol vreese is, soo geeftse selver ghetuyghenis van haer ongheluckigh vonnis: een conscientie die weet dat haer saecken niet effen staen, vreest altijt dat het met haer scherp sal af-loopen*. Sy ontstelt en verraet haer eygen selven.

Eer wy de sonden beghinnen, soo verbloemen wy dese ongerustigheyt en knaginge; wy beelden ons in dat'er noyt haen naer en sal kraeyen. Maer hoe ghebeurt ons, dat een oneerlijcke Iouffrouwe over quam als sy besigh was met haer boosheden, (*b*) want soo sy dry hanen t'huys hadde, ende dat den eenen kraeyde, soo vraeghde sy aen de Maeght wat hy wouw segghen? sy gaf voor antwoordt, *dat hy quaedt weer kraeyde, en dat het onklaer was*. Waer op de Vrouwe geboot dat men hem den hals sou om-vringen. Maer terstont kraeyden den tweeden, en die seyde dat de *sonden (hoe wel die in duysternissen geschieden) eens met de Son sullen op-rijsen*. Desen moest hem oock met de doodt bekoopen. Hier over kraeyde den derden haen, al-hoe-wel met een bevende keeltje, en dat om de doodt van sijn kameraeden, de Maeght ghe-

(a) *Suris in vita.* (b) *Gesta. Rom.*

vraeght zynde wat desen wou seggen, gaf voor antwoorde dat hy kraeyden:

Audi, vide, tace,
Si vis vivre pace.
Dat is te segghen:
Dat hy siet, hoort, swijght stil,
Die in vreden leven wil.

Den haen van onse Conscientie, *Philothea*, die kraeyt wel als dese, maer en kan niet bevreest, noch vermoort worden, als dese, in geenderhande manieren. Het sijn korte maer treffelijke woorden daer ick dit mede bevestighe: (a) *Conscientia antè peccatum est frænum, & post peccatum est flagellum. De Conscientie is eenen toom eer men sondight, maer als men gesondight heeft dan is sy een geessel, iae een sweert, eenen moordt-priem*; soo dat ick van haer magh seggen, 't gene *David* seyde tot lof van het sweerdt van *Goliath*, *dat'er geen van soo goede snée en wierden gevonden.* Ende dit door-wont, en door-boort het hert van binnen, soo dat Godt leeft met den sondaer gelijk de Justitie met den misdaedighen, die op de selve plaetse dikwils de straf, en de doodt ordonneren, waer hy het feyt te voren had bedreven. Aengesien dat de sonde meest in het hert is gheschiedende, wat wonder is't dat een en de selve plaetse van den mensch ghebruyckt wort tot sonde, ende van Godt tot straffe?

Ende dese ongerustigheyt, die smerten, desen hert-sweir, dien worm en sal niet op-houden ter tijdt toe dat de oorsaecke, te weten de sonden, daer voor allen eerst wort verdreven, en uytgeworpen. Wat baetede doch aen die benaude Matroosen? dat sy pompten, en de Koopvaerdije in Zee storteden, en de sware baren over boort smeten, de zeylen in bonden? de Zee ginck hol, en bleef hol gaen; den spriet ende de

ma-

(a) *Justus Lips.*

masten kraeckten, het schip helde om te sinken, niet teghenstaende al hun verlies, arbeydt, konst, ghebeden, het tempeest dat duerde, tot datse *Jonas* uyt het kiel hebben op-ghenomen, en een voet-spelingh gegeven. Daer en baet dansen noch springen, kaerten noch dobbelen, schermen noch tournoyen, iagen noch vluchten, datter binnen in 't hert schuylt dat moeter uyt, souder een stilheyt en ruste, souder een soet weder en blijdschap in u gemoet konnen op-rijsen. Dit soo wesende, gelijck het waerachtigh is, soo en kan ick my niet ghenoegh verwonderen dat'er sig sommige laeten voorstaen al oft sy met eenen teugh wijns dese swarigheyt souden konnen af-spoelen: ik wenschte dat diergelijke eens letten op't gene *Savanoria* getuyght, binnen *Ferrarien* ghebeurt te wesen. Daer was een Iongman, schoon van wesen, rijck van middelen, sterck van complexie, evenwel een korte sieckte hadde hem wegh gheruckt ende naer het graf gesleept; sonder dat de Medecijnen d'oorsaek van dese sijn haestige doodt kosten achterhaelen. Door ghemeynen raedt dan is goedt ghevonden desen open te snijden en t'ontleden? sy vinden de edelste partijen in 't minsten niet beschaedight; dan open snijdende het hert; vonden daer eenen worm in kruypen; en dat te verwonderen is, sy leyden desen worm in bier, en wijn; even-wel bleef hy leven; dan geleyt in het sap van Aiuyn, is hy terstondt ghestorven. Dat ick seyd' dat desen worm, en dien van een knaeghende *Conscientie* van een wesen waren, my dunckt dat ick my niet t'eenemael en sou misgrijpen: Want soo wel den gheestelijcken, als desen lichaemelijcken, en sal door wijn, oft bier, dat is, door maeltijden en banquetten niet verdreven worden, maer alleen door een bitter vocht, en rouwhertigh nat van traenen en leetwesen.

(*a*) Ick kan tot bevestinge hier by voegen een ghe-

(*a*) *P. Crombe, de perfect.*

ſchiedeniſſe, ſeer na van onſen tijdt, ten minſten van onſe landen, hoe dat oock een Koopman gheſpeelt, ghedanſt, gherotſt, ghereyſt heeft om deſen worm t'ontloopen. Maer hy en overdocht niet eens 't gene *Iſidorus* in diergelijcke voorvallen als eenen gront-regel ſtelt: (*a*) *Alle dinghen kan den menſch vluchten, behalven ſijn eygen hert, want niemandt en kan ſijn eygen ſelven ontloopen: waer hy reyſt oft niet, de conſcientie die plichtigh is, en ſal hem niet verlaeten.* Het is te vergeefs het peert met ſporen ghesteken, *want de ſwaermoedigheyt*, na het ſeggen van den Poëet, (*b*) *blijft vaſt achter den Ruyter ſitten.* Siet wat hy niet en dede: nu was hy te Londen in Engelant, dan te Parijs in Vranckrijck, van daer te Madrid in Spagnien, voorts in Italien tot Roomen, te Napels, te Venetien, te Florençe, te Weenen in Ooſtenrijck, tot Praegh in Bohemen, en ſoo weder in ſijn Vaderlant: maer hy quam ſoo gheruſt als hy was ghetrocken, en waer hy gonck oft niet, hy was en bleef Godts, en ſijn Conſcientie ghevangen; want deſe knaeghde, en bleef knaeghen, de ghepeyſen ſtormden, en het duyfken met den Olijftack en koſt op die ſtinckende ſonden niet komen ruſten. Siende dan dat al ſijn rotſen en reyſen anders niet en was, als het loopen van een Eeck-horentjen, dat men in de winkels ſiet loopēen draeyen in een wieltjen ſonder iet te voorderen, oft uyt te rechten, als dat het ſijn ſelven is vermoedende, en 't eynde aeſſem loopende: is hy tot ſijn groot gheluck ghevallen in handen van eenen van de Societeyt, al-hoe-wel miſtrooſtig en wanhopigh, (want hy ſijn ſelven dē navolgende nacht verhangen ſou hebben) deſen heeft hem met een behendigheyt ghetrooſt, verlicht, gheneſen, en ghelontheydt naer de ziele beneffens een volle gheruſtigheydt door de Biechte wederom ghegheven. Daer was't te haelen, en noch het gheſelſchap, noch de vremde

landen

(a) *Lib.* 2. *Sint. c.* 26. (b) *Horat.*

landen, noch welluſten en koſten deſe *onluſt* ſtellen: dien baſſenden hont en was den muyl met geen ſtuck vleeſch te ſtoppen.

Hier hebt gy in eenen de knaginge van al-te-mael, ſulk eenen worm leefter binnen in hunne zielẽ. Niet dat ick wil ſeggen dat'er niet ſomtijdt een blijde ure tuſſchen beyde ingeſlaeghen, en mede vermengelt en is, maer dat de *Conſcientie* weder hare tijden heeft, op de welcke ſy door deſe beſchuldinge, hert-ſweiren, en knaeginge aenghegrepen, placht ghepijnight, en ghewont te worden. De peerden die den rugh vol ſtinckende, en etterachtige wonden dragen, en daer in ghebeten en geſteken worden van de vlieghen en weſpen, die ſullen wel eens door de groene tacken loopen, en ruyſſchen tuſſchen de bladeren, om deſen ſwerm te verdrijven, maer 't is al maer voor weynig tijdts: want ſoo ras als ſy uyt het groen komen, en ſig weder bloodt gheven, dan komenſe van alle kanten wederom daer op-ghevloghen, en ſteken alſoo kloeck als van te vooren. En meynen wy in een glorietteken, oft ſomer-huysken de horſels, by manier van ſpreken, van onſe *Conſcientie* ſoo te veriagẽ, datſe ons buyten het gheſelſchap niet weer en ſtaen wachten? ſeker neen. Iae ſelver in 't ſpel en banketten ſmaecken ſy dit bitter ſausken, ghelijck ick uyt ſommighe verſtaen hebbe. Hunnen lach en daelt niet onder hunne kin, en midden onder het accoort wordt'er een heymelijck krijterken ghehoort. Sy doen ghelijck de kinders die 's nachts over het kerckhof gaen, die niet uyt ghenuchte, maer uyt enckel vreeſe en benauwtheyt fluyten, ſeght *Seneca, & variis terroribus obnoxia*, dat is, *hunne genuchte zyn vol vreeſe, en vermengelt met verſchrickingen*, ende hertknaginghe.

Maer wat ſal ick ſeggen van de gene daer den *Apoſtel Paulus* af ſchrijft in deſer voeghen: *(a) In de laetſte*

(a) 1. *Tim.* 4.

ste tijden sullen sommige af-treden van den geloove, luysterende naer de geesten der dolinghen, en leeringhen der duyvelen, in geveynstheydt logenen sprekende, hebbende hunne Conscientie met een brandt-yser geteeckent? Dese zyn't die haer gewis onder-drucken en vermoorden. Ick en sal, hop' ick, aen Martinus Lutherus geen ongelijck doen, als ick hem onder dierghelijcke stelle: want hy plag selver te seggen, dat, gelijck de Griecken thien iaren lang, (a) de stadt *Troje* belegert hadden, en ten langen lesten door een houten peert hadden overwonnen, soo had hy oock thien iaren langh sijn wederspannige *Conscientie* beoorlogt en ten langen lesten door een peert, dat was sijn lichaem, soo hy seyde, oock overwonnen. En wat is'er van diergelijcke anders te verwachten als dat sy naer de uytghebluste reden voortaen leven als beesten, soo dat op die soude passen, al oft naer hun lijf ghemaeckt waer, het segghen van eenen scherpsinnighen Oversten. Desen straffende sijn volck, die soo hem docht, allenskens verflauwden, en ruymer wierden, en hun quaede wercken met slimme treken sochten te verdedighen; desen seyde dan: Onse Voor-vaders gouverneerden sigh *Conscientia*, dat is, naer het uytwijsen van ieders goede conscientie: wy komen tot *Scientia*, dat is een polityck leven; wat resteerter als dat wy worden *Entia*? en leven ghelijck als beesten, die van Godt noch sijn ghebodt en weten te spreken? En desen dans, dunckt my dat leyden de *Atheisten*, die niet meer en gelooven als sy begrijpen met hunne vyf sinnen, en loochenen d'onsterffelijckheydt der zielen, d'eeuwigheydt der helsche pijnen, de waerachtigheyt van Godt Almachtigh. (a) In welck ghevoelen, hoe blindt en onberaeden dat sy voortgaen, sal ons kennelijck maecken, eenen Graef, die ick sal heeten *Leontinus*, discipel van *Machiavellus*; welcke ghescchiedenisse men seght in het Italiaens

(a) *Rebenstock.* (b) *Zebetur Primont male Sapi.*

liaens beschreven te zyn, en is somtijdts op 't Tonneel binnen *Engelstadt* verthoont gheworden, tot verwonderinghe van de gheheele Universiteydt, die daer toe quam ghelooppen. De saecke is dan soo gheleghen, *Philothea*, ghelijck ick dien hier in dicht gaen vertellen.

Hoort goddeloose school, hoort eens Machiavellisten,
Hoort toe hertneckig saet, hoort duyvelsch' Artheisten
Hoort wat dat Cicero, hoort wat een Heyden schrijft;
Terwijl gy in den nacht, en diepe dolingh blijft:
Gheen soo verwoest ghewest, noch geen soo wilde landen,
Soo onbesneden volk, nog geen soo rou verstanden,
Oft sy belijden dit, als door natuer geleert,
Dat daer is eenen Godt die 't al-te-mael regeert.
Die sal ten ionghsten dag door 't slaen van sijn trompetten
Als Rechter bieden op, de schenders van sijn wetten,
En wegen in een schael wat datter is misdaen,
En salse met een sweert van sijne gramschap slaen.
Ick neem tot myn getuyg' den Graef die is versoncken,
Die eerst uyt Machiavell' had sijn fenijn gedroncken,
Die tot sijn ongeluck, en tot eens anders baet
Doet blijck in sijn persoon van het aenstaende quaet.
Wel aen dan mijne ziel, hier dient wat aengevangen
Daer 't al-te-mael op rust, daer 't eeuwig aen sal hangen:
Komt, Philothea, *komt, leert uyt dit ongeval,*
Wat dat een Atheist hier na besueren sal.
Ick wil dan in het kort, ick sal hier gaen vertellen,
Wat overkomen is den Graef en sijn gesellen,
Hoe dat hy in de vreugt, en midden uyt het spel,
Van eenen droeven gast gevoert is in de hel.
Den Graef Leontinus ging hier en daer wat gaepen:
En wat de maeg' hem port om appeteyt te raepen:
Het was doen op dien dag tot sijnen 't gastery,
Daer onder ander volck was Machivellus by.
Den Graef was aen de Kerck daer sag hy dorre beenen,
Die lagen overhoop gewentelt onder steenen,

En buyten d'ander lag een doodts-hooft in het gras,
Daer niet een taeye pees oft hairken aen en was:
Hy spreeckt het doodts-hooft aen, en gaet'er med' staen spotten;
En seyt: wat licht gy hier? 't is meer als tijdt van rotten;
Sa voort weer na den put, fluckx packt u naer u graf.
Waer toe hy met de voet noch harde stooten gaf.
Doch segt my eer gy gaet, is 't waer dat ander leeren?
Dat naer het dooden rif de ziel sal weder-keeren?
Segt oft verrijsen sal dat been dat ick hier raeck?
Oft is het maer alleen een praetje voor de vaeck?
Voor my, dit houd' ick staen, en hier op wil ick sterven,
Dat die verscheyden is, noyt aessem meer sal erven.
Ey, dat is kinder klap, daer is doch naderhant
Geen ziel die overblijft nae't scheuren van den bandt.
Oft is'er noch den geest die in u placht te leven,
Die wil ick neffens ons een plaets aen tafel geven,
Komt vry wie dat gy zijt, ick noode u te gast,
Oft soo het u belieft, maeckt dat gy ons verrast.
Soo sprack Leontius; dit waeren al sijn reden,
Daer op is hy gekeert, en weer naer huys getreden.
Het was ontrent den noen, de gasten al-te-mael
Die quaemen nae't bespreeck verschijnen op de zael.
De spijs wort aengedient, en sonder Godt te dancken,
Kiest ieder sijnen stoel, en vallen aen het bancken?
Gelijck de verckens doen, die noyt en sien om hoogh,
En geven die haer slaet, de eeckels met een oog.
Sy vallen op de spijs, het gaet'er aen een schranssen,
De speelmans sijn gehuert, de maskeraeden danssen,
Het huys staet heel in roer, het is'er volle feest;
Men schenckt, en drinckt, en klinckt; men tiert'er om het meest.
Wat dat men hoort en siet, sijn aengenaeme saecken,
Die eenen milden weert, en blijde gasten maecken;
Sy gecken met de doodt, en met de helsche pijn,
En dat het maer bedrog, en enckel fabels zyn:
Als 't spel was op sijn best, als de sant een vlogen,
Als nu den stercken wijn was in het hooft getogen,

Soo nu het laetst gerecht heel aerdig toe gevrocht;
Wiert van de gauwe knechts 't salet al in-gebrocht,
Als 't nu was volle vreught met die blydegesellen,
Soo staet' er aen de poort een die begint te bellen:
Daer wordt strackx opgepast, den knecht gaet aen de deur
En soo sy open doet: daer staet een monster veur,
Hy wort geheel verschrickt, hy stelt hem op een loopen,
En is vol anghst en vrees, tot by den Graef gekroopen:
En luystert in sijn oor dat daer een grauwsaem dier
En wonder seldsaem spoock maeckt aen de poort getier.
Den Graef die is verbaest, dat siet men aen sijn wesen,
Daer is in al sijn doen een bleecke vrees te lesen,
Hy sendt hem wederom, en dat hy seggen sal:
Hy wacht geen gasten meer, hy heeft sijn vol getal.
Noch doet hy boven dat rontsom de deuren sluyten,
En wilt' er met gewelt den dooden houden buyten;
Maer siet, in tegendeel, 't geraemt hout stercker aen,
En seyd': Het sal, het moet, het wilt' er binnen gaen,
Hy quam Leontinus *gewisse tijdingh geven*
Wat datter naer de doodt geschiet in 't ander leven,
Daer op soo breckt het deur, en dringht tot in de zael;
En met dat sy dat sien, verschricken s' al-te-mael.
Het is recht toe recht aen tot by den Graef getreden,
En op den naesten stoel gevoeght sijn mager leden;
'T en wilt geen breckspel zyn, het vat daer op een fluyt
En brenghtse rond' en d'om, en drincktse suyver uyt;
De gasten die het sien, beginnen heel te schroomen,
En hebben al-te-mael uyt anghst de vlucht genomen;
Iae Machiavellus *self, den spotter van de doodt,*
Die led' in dit gevaer, soo't schijnt den meesten noodt.
Dies siet hy naer de deur, om oock med' weg te sluypen,
Oft wist hy een diep hol, hy wouder in gaen kruypen,
Soo iaeght hem sijnen pols, soo is sijn hert bevreest,
Door 't aensien van het spoock, door 't hooren van den geest.
En wat den Graef hem bidt, met kermen en met suchten,
Op dat hy niet en sou in sulcke tijdt gaen vluchten;

M.V.W. f

Wat dat hy smeeckt oft niet, hy vint geen open gat,
Soo dat hy daer alleen nu met 't geraemte sat.
Doen quam het koude sweet hem op het aensicht hangen,
Doen sag men eerst sijn vrees, en sijn verstorven wangen:
Dies koos hy ook de vlucht, maer neen, hy hiel hem vast
En seyd': Hoort wie ick ben, en kent eerst uwen gast;
Ick heb om uwen t'wil dees reyse aengenomen,
Ick ben om uwen t'wil hier uyt de Hel gekomen,
Van onder uyt de vlam, daer peck en solpher blaeckt,
Daer was ick heden noch als gy myn beenen spraeckt.
Gy meynt wanneer den mensch in d'aerde is begraeven,
Oft dat hy is verbrandt, oft g'eten van de raeven,
Gy meynt dat 't met den geest dan seffens is gedaen,
En gy en Machivel *gy lieghter beyde aen.*
Het gaet'er anders med' ick moet 't eylaes! betreuren,
En soo het is begonst, soo sal het eeuwig dueren.
Daer is, geloove 't my, daer is een Rechter-stoel,
Daer is een eeuwig vier, daer is een helsche poel.

En dit is myn vertreck, daer liggen wy en branden,
En maecken droef gehuyl, en knerſſelingh der tanden;
Voorwaer ik ben verdoemt, ick brand' in 't eeuwig vier
Al is het vleeſch verrot, iae oock al ben ick hier,
Gy ſult beneffens my daer heden noch verſchijnen,
En ſult diep onder my noch lijden ſwaerder pijnen;
Gy ſult ſtracks ſelver ſien en proeven met'er daet,
Hoe dat het naer de doodt in d'ander werelt gaet.
Weet gy wel wie ick ben? gy mochter vry op roemen,
Gy moet my, want ick ben 't, u beſte-vader noemen?
Gy zijt mijn rechten Neef, gy zijt myn naeſte bloedt,
Daerom hael ick u in, en al op ſtaende voet.
Hier op valt hy hem aen, en grijpt hem in ſijn ermen,
Leontinus *roept moort, en vult de zael met kermen;*
Het onbermhertig Spoock dat vringt den Graef in een,
En met een harden ſlag verplet hem op de ſteen;
De leden al-te-mael die ſcheuren door het ſmijten,
Het bloedt ſchiet hier en daer, de herſſens op tapijten:
Het ongeluckigh Lijck wierdt naderhandt gemiſt,
Soo datter niemant noyt een hayrken van en wiſt.
Waer ſteeckt gy Machiavel? *blijft gy nu in de hoecken?*
Verdedight hier u leer, doet ſtant aen uwe boecken;
Oft wilt gy wijſer doen, ſiet dat gy u bekeert,
Eer deſen Meeſter oock u doolingh u verleert.

Soo is het af-geloopen, *Philothea*, met den Diſcipel van *Machiavellus*, eenen droeven uyt-gangh voorwaer; die een goddeloos menſch de oogen ſou behooren te openen, om in ſijn ghevoelen voort-te-gaen, met rijper en ghewiſſer vonnis, nopende de toe-komende werelt en 't ander leven. Om ſijn mis-verſtant wat meer noch te ontdecken, ſoo argumenteer ende reden-kavel ick in deſer voeghen: Oft de ziel is onſterffelijck, en ghelooft hy met ons dat die onſterffelijck is, daer en ſal naderhandt niet quaets af-komen: Maer is de ziel onſterffelijck, en gelooft hy maer alleen datſe ſterffelijck is, ſoo ſiet men dat hy in ſijn ghevoelen tot ſijn eeuwigh leedt en ver-

doemenisse is bedroghen. De Romeynen voorwaer, al-hoe-wel Heydenen, saeghen dese onsterffelijckheydt, en droegen op hunne schoenen kleyne maentjens, daer door ghetuygende dat hunne zielen van Godt quaemen, en weder naer den Hemel souden keeren. Iae men vint eenige graven by hun, daer boven op de sercken, deuren en poorten sijn met bytels ingehouden, tot teecken dat de ziel daer niet in en bleef besloten.

Siet, *Beminde Philothea*, hoe verre dat my de Atheisten (die gheen conscientie en hebben, ende die gheen geloof en geven aen het toekomende) my afgheleyt hebben van myn eerste voornemen, daer ick de ongherustigheyt van de conscientie, en haerder beswaringhe ontdeckt hadde; de welcke den mensch by blijft soo langh als de sonde daer als in een spelonck e kan schuylen. 'T is het ghene dat ons Sinne-beeldt uyt-druckt, te weten, dat de onrust van een uerwerck niet eer en sal stil staen, voor dat'er het ghewicht onder wordt af-ghenomen; ende het tempeest en sal niet eer op-houden, voor dat ghy uwen verborgen *Jonas* ghelicht ende gebiecht sult hebben. En dit is den aert van de wercken der duysterheyt, en de natuere van dit fenijnigh ghebroetsel, dat niet en weet te leven, oft het moet sijn eygen Moeder doen sterven. En dit niet teghenstaende, hoe veel en zynder niet die sigh verloopen by nachten, en het licht schouwen, op dat hunnen boosen handel ende wandel niet en soude ontdeckt en berispt worden? Believft u dat ick tot vermaek eens een regiser laet trecken, en dat ick'er eens een half dosijn van dese nachtegaels laet hooren? My dunckt dat dese partije niemant beter en sal passen als *Hanneken-uyt*, die salder ons wel een passagie, in 't licht en in dicht konnen stellen. Laet u dan voorstaen dat gy den Man selver hoort spreken:

ALs ieder is in huys, en als de Son is slaepen:
Dan ben ick op de been dan ben ick in de wapen;

Als 't rontsom is in rust; en als 't over al is stil,
Dan doen ick mynen tour, dan ben ick op den dril:
Dan roep ick: Hannen uyt, de klock is een geslaegen,
Myn honden ley ick med', want siet ick moet gaen iaegen,
En met myn Helle-baerd' stoot ick op ieder deur,
En sien oft daer het slot is met de grendels veur:
En als ick Hannen-uyt *den tour doen achter straeten,*
Dan doet'er veel den tour die 't vry wel mochten laeten:
Wat loopter niet by nacht, gesnor en quaet gespuys,
Hier moorders van u ziel, daer Roovers van u huys;
Wat gasten vind' ick dan; al voghels sonder pluymen,
Die ick naer mynen last de straeten moet doen ruymen.
Sy leven als 't fenijn dat schuylt den heelen dagh,
En als het duyster is, dan schiet'et wat het magh;
Want als het duyster is, en als 't begint te waeyen.
Dan loopt het over hoop, dan backen sy de vlaeyen.
Men segghe wat men will' ick hebb' soo menigh proef,
Van daegs een eerlijk man, en 's nachts een grooten boef
'T is alle nacht te doen, dat ick vind' snoy gesellen,
Die dingen sonder gelt, en meten sonder ellen:
Men biedter noch men looft, sy haelen 't op crediet,
En stellen 't op den kerf, die m' op 't Terney-velt *siet.*
Ick vont laest aen de merckt op 't hoeckxken sitten duyken
Dat eenen kap-dief was van mantels en van buycken,
Die hy dan naderhandt voor een treus-neuske gaf,
Oft maekte daer voor hem een broeck oft wambas af.
De sterr' beschijnen 't al, wat dat'er wort ghesponnen,
Dan brauwt men hier en daer, den wyn met heele tonnen.
Accijsenaerts siet toe, en houdt vry beter wacht,
Den brouwer en den weert die lossen heel den nacht
Dan weet ick noch een huys, maer ik en mach 't niet wysen
Want daer mocht ongenucht en groot krakeel uyt-rijsen.
Ick quam daer by geval, ick keeck door 't selve gat,
En sagh'er daer een paer die saeten voor het vat;
Den meester was in slaep, de Vrouw' begonst te ronken,
Doen heeft de Maert den Knegt eens ruyterlijk beschonkē
Terwyl dat heel het huys was in sijn volle rust,
Doen wirt den Spaensche wyn eens achter d' oor gekust.

En daer naer ſeyde Lijs (*hoort eens dat vrolijck Proyken.*)
Sa Hansken *voor het leſt, dit gelt nu eens een troyken,*
En ſtack noch in 't gelas een lecker ſnée biſquiet,
En ſeyd': Daer lieve Hans, *ons Vrouw en ſiet dat niet.*
En als men nu het vat ſoo haeſt moet onderlegghen,
Dan gaet dat aerdigh vel noch tot haer Iouffer ſeggen,
Dat d'afgeſteken wyn vermindert op den tap,
En deckt haer boevery met ſulcken ſnooden klap.
Lijs *is een ſober Maert, s'en mag geen Spaenſche wynen,*
By daegh is 't al regael, maer 's nachts goe Medecijnen:
Want ſoo haer Iouffer laetſt eens eenen roomer gaf,
Foey (ſeyd'ſe) Spaenſche wyn! myn hert dat walghter af.
Sy ſtelde dat op rent', haer ſchaey weet s'in te haelen,
Schelt ſy den roomer quyt, het vaetjen ſal't betaelen:
Een teughsken wijns ghebruyckt dat winter twee oft dry,
Wat dunckt u valſche proey, is dat geen woeckery?
Noch ſien ick alle nacht de dronckaerts achter ſtraeten;
Ick wou dat gy dan eens dees borſten hoorden praeten:
Ick vonter leſtmael een, die ſey, 'k moeſt met hem gaen:
Om dat hy voor 't gelagh ſijn neyl had laeten ſtaen;

En

En soo hy sagh sijn wijf, wou hy sig gaen verschoonen,
Syn Vrouw verstont het wel, en gaf hem kloppers boonen.
En stracks ten huysen uyt, eer sy hem meerder krout;
Want 't roockte daer te seer, by 't vierken van groen hout:
Daer sat den koelen Ian, *en bleef soo knipper-tanden,*
Daer was't hem veel te heet, hier blaest hy in sijn handen:
Ick sprack noch tusschen bey doen was't krakeel gedaen,
Maer hy moest sonder dranck en eten slaepen gaen.
Dat Ian *eens gaet te bier, dat sou noch al passeren,*
Maer dat is veel te grof, dat Claes *gaet courtiseren,*
En in een ander huys blijft sitten heel den nacht,
En maeckt Tryn *'smorgens wijs dat hy komt van de wacht.*
Ick ken die quanten wel, hoe heymelijck sy sluypen,
Soo valsch en sijnse niet, ick kanse wel bekruypen.
Hoort Vrouwen al-te mael, en Tryn *onthoudet wel,*
Als sy soo gaen te wacht, staet ghy dan sentinel,
Had' Maentjen in de Maen een tongh om uyt te spreken,
Wat feyten siet hy niet? wat sonden en gebreken?
Al swoer ick 't noch soo dier, gy en geloofdes niet,
Wat dat den Hannen-uyt *'s nachts vremde geesten siet?*
Ick kens' in 't doncker wel, ick kan dan onderscheyen.
Welck is een eerbaer maeght, en wie sijn vuyl pasteyen.
'T is al te dick te doen, dat ick by nacht bevint,
Dat voor een anders deur een dantje leyt haer kint,
En op een ander straet en doet men niet als tieren,
Daer sijn de degens uyt, daer klincken de rapieren,
Daer blijfter eenen doodt, wat een broot-droncken spel!
Soo loopt men dronckelingh recht toe, recht na de hel.
Daer knielter al te mets oock op de lange trappen,
En kom' ick op hun aen, soo gaen de quanten snappen;
Al schijnen sy devoot, de schelmen zijn soo vals,
Sy bidden Godt van't kruys, en mantels van den hals;
Dit volckxken is myn jacht, ick ken dees arge fielen,
Ick bense over al soo schielijck op de hielen:
Het stelen wordt een kunst, 't geboeft wort soo gemeyn,
Dat voor de helft van die, de Steen-poort waer te kleyn.
Soo gaet het op de straet, als 't zijn de doncker' uren;
Maer in een duyster hol, en tusschen blinde muren,
Waer ick daer Hannen *in daer quaemen brocken uyt,*
Soo leelijck en soo grof! 't is beter dat ick sluyt.

Wat dunckt u, *Philothea*, van dit verhael van *Hanneken-uyt*? gaet het niet waerachtigh ſoo, dat 't ghene men meynt te weſen verholen, dat, dat loopt ackter ſtraeten? Dan, ghenomen dat men der menſchen oogen koſt bedriegen, Godts aenſchijn ſterr'-ooght op onſe wercken, ende ſijn goddelijck geſicht en kan met gheen doeckxkens verbonden worden, die ſal ons op ſijnen dagh beſchuldighen ende overtuyghen. Ick ſegghe dan:

HEt is waerachtigh ſoo, 't komt uyt al metter Sonnen:
Wat midden in den nacht in't duyſter wort geſponnen,
Hoe eenſaem dat ghy zyt, wat venſter dat men ſluyt,
Al is'er niemant by, de kraeyen brengen 't uyt.
Let op Suſanna eens, twee ſonder luy te roepen,
Die ſluypen in het hof, en gaen daer om te ſnoepen:
Daer was niet eenen menſch, noch wierden ſy betrapt,
De Boomen van het Hof die hebben haer beklapt.
Verſteeckt u waer gy wilt, kruypt in de diepſte hoecken,
Waer dat ghy u verlieſt, daer weet Godt u te ſoecken,
Al ſat ghy op een ſlot, met water om een wal,
En trock de Brugh noch op, Godt ſiet u over al.
Godt is een Pauwen ſteert, hy ſteckt rontſom vol ooghen,
Hoe verr' dat ghy vertreckt, hy is u voor ghevloghen,
Elck oogh ſtaet op een pen, en wat'er wordt ghedaen
Dat ſtelt hy voorts te boeck, en ſchrijft het wacker aen.
Oft ſchoon ghy dan het ſtuck en handel ſoo al draeyde,
Dat noyt daer menſch af wiſt, noyt haen daer naer en kraeyde,
Daer ſtaet noch voor de deur, daer ſtaet den ionghſten dagh,
Die ons ontdecken ſal al dat verborghen lagh:
'T is hier al winter-dagh, den ſneeuw bedeckt de werken,
Waer ieders meſt hoop leght en kan men niet wel merken:
De Son is onder-weegh, waer eens de ſneeuw vernielt,
Men ſagh de vuyligheyt waer van den meſt-hoop krielt,
Ghy zyt het, ionghſten dagh, ghy ſult ons al verraeden,
Die hier ſchijn heyligh zyn, gelijck de maskeraeden.
Wat baet het dat wy gaen als ſchaepen achter ſtraet,
Is't dat wy in het hert zyn wolven met der daet?
Godt ſal ten laetſten dan Ieruſalem door-ſoecken,
En met Lanteirnen gaen, eens in de doncker hoecken.
O ſondaers, zyt ghy wys, peyſt doch eens op den dag,
Die brengen ſal in't licht, al wat in't duyſter lagh.

Die

Dit al-te-mael dan moet ons dienen tot eenen toom om onse quaede genegentheden in bedwangh te houden; want behalven onse eygen Conscientie, soo moet ons wederhouden het opsicht der menschen: maer boven al is krachtigh Godts tegenwoordigheyt, onder-soecker van onse herten ende nieren; *soo dat wy ghenootsaeckt sijn wel te leven, om dat wy alle dinghen doen voor het aenschijn van onsen toekomenden Rechter*. Een nacht-raef, eenen discipel, eenen soldaet, een kindt, een meyt konnen wel iet doen achter ruggh', oft in 't donker, dat *Hanneken-uyt*, hunnen Meester, Capiteyn, Vader, Vrouwe niet en sal weten: maer den sondaer en kan niet bedrijven dat voor Godt onbekent sal blijven: want gheen plaetse soo diep oft hy daelter, gheen plaetse soo hoogh oft hy klimter, geen plaetse soo verre of hy komter, geen plaetse soo doncker oft hy sieter. Hy sagh door de ledikanten van *David*, door de Comptoiren van *Zacheus*, door de kelder-mueren van *Thias*, door de dans-scholen van *Magdalena*, door de somer-huyskens ende glorietkens van den *Verloren Soon*. Ick wensch; *O Philothea*, dat hy in u anders niet en siet als deughden, ende dat ghy van hem anders niet en hebt te verwachten als vreugden ende glorie. Dese verseker ick u, niet alleen namaels hier boven, maer soo gy u conscientie suyver houdt oock hier beneden. Gheloovet my, dat *Manna* kan noch alle daegh vallen, ende een geruste conscientie is een gheduerigh banketteren.

TOEMAETJEN.

Siet hier, *Philothea*, op dat gy van alle vruchtjens een raeriteytjen soud' hebben, soo sal ick dit navolgende uyt eenen Koninghs Hof gaen lesen. Den Coninck *Abner* wou sijnen Soon in een gheduerighe blijdschap op-voeden, sonder dat hy met een gepeys van droefheyt oft misnoegen soude gequelt worden,

dede overſulcks hem alle vermaeck hebben in een Koninckliјck palleys, in het welck niet en ghebrack van bly gheſelſchap, van leckernije, van Muſieck, van ſpelen, van peerden, van vogels, van iachten, van duyſent ghenuchten, die een kleyn Godeken in eenen aerdſchen hemel(by maniere van ſpreken)ſou konnen beſitten oft mogen wenſchen: en evenwel in dit bly ghemoet, en in dit vrolijck hert, is de droefheyt noch in ghekropen, wanr naer het verloop van ettelijcke iaeren, begeerde hy van ſijnen Vader buyten te rijden: welke vrage den Vader op eenen kruyswegh ſtelden, niet wetende wat hy ſijnen Soon hier in ſoude toe-laeten oft weygheren; want hy overpeyſende by ſijn ſelven aldus: Laet ick myn Soon buyten niet ſpelen rijden, ſlaen ick hem ſijne begheerte af, ſoo ſal hy dat ſonder twijffel gevoelen, en ſal hierom met eenighe droefheyt bevanghen worden, die ick tot noch toe van hem heb ſoecken te weiren. Laet ick het hem oock toe, ſoo ſtaen ick oock in 't ſelve perijkel; want gelijck de werelt is vol miſerien en ellenden, ſoo ſal het qualijk konnen geſchieden, oft hy en ſal iet hier oft daer ſien, dat ſijn bly-moedig herte ſal miſnoegen. Evenwel den Vader ſloot den oorlof aen ſijnen Soon te geven, belaſtende ondertuſſchen aen ſijn dienaeren, datſe hem ſoo bly ſouden t'huys brengen, als s'hem ſouden wegh voeren. Maer te vergeefs; want recht buyten komende, ſagh hy eenen bedelaer, daer naer eenen melaetſchen, ende een weynig voorder een ſtock-out manneken, dat langhs de ſtraeten ghelijck een ſlecke voortkroop op ſijn krucken: door welcker aenſchouwen den ionghen *Prince* is beroert gheweeſt, en verſtaende dat den menſch in ſijn leven was onderworpen, heeft ghenoegh bevonden, dat den raedt van den Vader niet beſtaen en koſt, en dat niemandt ſoo de deur aen de droefheyt en kan ſluyten, oft ſy weet een venſter te vinden, daer ſy haer ſelven op 't onverwachtſte weet in te dringhen. Pure

blijd-

blijdschap sonder droefheyt en wordt hier nimmermeer gevonden, maer pure droefheydt sonder blijdschap alle daghen.

I.

Neemt hier noch een vercieringhe toe, om jock ende ernst by een te voegen. Den Wolf *om sijn dieverijen tot de galge veroordeelt, was verbeden op sulcken bespreeck, dat hy soude hangen d'eerste keer als hy noch vleesch soud' stelen. Zynde dan in't velt, siet hy een schaep op de kant van de Rivier weyen. Het backhuys begonst hem te wateren, maer de galge dede hem den lust vergaen. Ey doch, ghelijck de occasie den dief maeckt, soo grypt hy't by den hals, en sleypende dat door de Riviere, seyd' hy: Komt Cabeljouwken.* Philothea, *diergheliicke gheschiet alle daghen, wy weten ongeoorlofde saecken soo te doopen, ende eenen anderen naem te gheven, ende wy gaen daer mede deur sonder daer beenderen in te vinden.*

Eerst ghedaen, en naer bedacht,
Heeft menigh in 't verdriet gebracht.

I I.

By den Wolf *sal ick* Reyntjen de Vos *laeten kōmen. Desen wiert geleyt naer de galge om sijn voghel-dieverije, ende evenwel soo bad' hy voor't lest dat men hem door de ganse-straet soude leyden. Galgen berouw is een slecht ende onvolmaeckt berouw. Het fabeltjen leert, dat die in quaede gewoonte van sonden staet, eerder het leven sal laeten als de boose ghenegentheden.*

Van Vogelen, Honden, en Vrouwen,
Voor een vruchtjen seven rouwen.

I I I.

Philothea, *dit sal dienen de gene die soo haest sijn op hun peerdeken.* Philippus den II, *bad den heelen*

nacht een brief geschreven aen sijn Heyligheydt. Hy eyschte sant om het geschrift te droogen; maer den Pagie slaperachtigh zynde, en de oogen vol vaecks hebbende heeft den hinck-pot genomen in plaets van het sandt, en den heelen brief bekladt ende overgegoten. Philippus *en gaf niet het minste teecken van ontstelteniſſe, noch men hoorde niet een woordeken van berispingh. Waer zynse nu, die terstondt naer de tange oft eenen klippel vatten: ende slaen op hun dienstboden oft het beesten waeren, en dat dickwils om kleyne oorsaecke, iae om beuselerijen, om datse korsel zyn, ende veel met het verkeeren hebben verloren?*

Het is al goet
Wat dat hy doet,
Die *men bemint:*
Het is al quaet
Voor die men haet,
Wat hy begint.
Distelen en doorens steken seer,
Maer quade tongen noch veel meer.
De scherpste maenders,
Sijn de quaetste betaelders.

Doch dit naervolghende sal een weynighske beter op u passen. Ick noode u om een reyske te spieghelen.

De Paſſie Chriſti is den beſten Spiegel van een Godt-minnende Ziel.

Siet hoe hy,
Niet hoe gy,

WAt ſtaet gy hier den heelen tijdt,
En ſiet hoe gy geſchildert zyt?
Smyt uwen ſpiegel in den hoeck,
En ſpiegelt u in deſen boeck,
Siet hier vry tot het minſte hair,
En ſpiegelt u tot d'ander iaer.
Ick ſweer u, ſoo gy u bekijckt,
Gy vindt hoe weynig't u gelijckt:
Want gy ſteeckt vol van hooveerdy,
Stelt ſijn ootmoedigheyt daer by:
Het is met doorens heel gekroont,
Als gy u ydel hooft verthoont:
Gy draegt juweelen langs het lyf,
Syn lichaem ſtaet van wonden ſtyf:
Als gy u aenſicht verwen doet,
Dan ſwemt hy in ſyn dierbaer bloet;
En daer men u de kuskens gaf,
Daer loopen hem de traenen af.
Dat ſult gy ſien, en noch al meer,
Soo gy wel ſiet op uwen Heer.
Doch ſchoon gy 't ſiet, en wel beſiet,
Het ſien alleen en helpter niet,
'T en ſy dat gy u werreldtſch hooft
Van al ſijn Moden eens berooft,
O, dat u hair waer gepalleert,
En op ſyn doorens gefriſeert?
Waert gy met traenen geblancket,
En met ſyn bloedt dan geroſet!
My dunckt gy geckte dan voortaen,
Met al die ſoo hooveerdigh gaen:
Gy legde af den ſyden rock,
Gy bondt ſtracks in die ydel lock.

Dit soudt gy doen (gelooft my)
Saegt gy hoe hy, en niet hoe gy.

AEN-SPRAECK.

MEn seght ghemeynelijck, *Philothea*, ende het sou wel waer zyn:

Dochters die tot den elven slaepen,
En veel in de vensters gaepen,
En langh voor den spiegel staen,
Laeten 't huys-werck ongedaen.

'T is soo, den Spieghel is eenen grooten dief van den tijt, en menigmael verlies van de ziele. Maer den spiegel daer ick af sal spreken, O dat is een profijtig glas! en men palleert sigh voor wel op een ander *Mode*. Ick bid', neemt dese bevestinge eens hier voor uyt, eer wy verder van het Sinne-beeldt oft plaetjen af wijcken, my dunckt dat het gene daer geschildert staet, dat ick dat vinde in een Historie die dese twee soo past, oft-se op haer lijf ghemaeckt waeren. (*a*)In *Vranckrijck* was een Godtvruchtighe Weduwe, de welcke had twee dochters, weynigh verscheydende in iaeren, maer veel in manieren. Sy preckten haer dagelijcks en stampten haer de zeeghbaerheydt in, wenschende datse souden in den Goddelijcken spiegel sien:

Niet hoe sy,
Maer hoe hy.

D'outste gaf gehoor aen haer Mamere, voegende sigh tot Godtvruchtigheydt, ootmoedigheydt, versmaedinge van den wereltschen pracht en hooveerdigheyt: maer de andere die een wel-gemaeckte *Ydeltuyt* was, wiert alle daegh een dagh ouder, en twee daghen sotter: iae sy sou wel haer Suster uyt-gelacchen hebben, om datse beneffens haeren Spiegel een Crucifix had hanghen. Maer siet watter by nacht aen de Moeder verthoont is: Haer dogt in dē droom dat-

(a) *La Neuf.*

se sagh haer ionghste Dochter soo leelijck en af-grijselijck als een monster; en in teghendeel haer oudtste soo schoon en uytnemende verciert als oft het de *H. Agnes* gheweest hadde. Welck cieraet niet uyt de poeyer-doos,noch uyt den friseer-priem,noch van de mouchen, noch van het blanketten en quam; maer alleen van 't purperen bloet van den ghekruysten *Jesus*; daerse haer dagelijckx voor quam spieghelen. Dat is eenen oprechten ende onbedorven aenwijser van onse smerten en ghebreken, die de rijcke niet meer en sal vleyen als de arme, en aen een edel Iouffrouw haere ghebreken alsoo vrymoedigh sal ontdecken, als aen een slechte Boerinne. Doch het en is in het spieghelen niet alleen gelegen, maer veel meer in 't verbeteren, en in 't behaeghen.

De Godinne *Pallas* sat eens op den groenen boort van een fonteyn, en speelde op de schalmeye; dan soo het riet wat hert gongh, ende datse gewelt moest doen om het gheluyt door de schalmeye uyt te dringen, 't gebeurde dat sy eens beneden sag in den gront van de silvere wateren, alwaer sy haeren weerschijn ontdeckende, sagh het aensicht soo ghesteken, en de kaecken soo onbetamelijck op-gheblaesen, dat sy, over haer eyghen selven beschaemt, het instrument heeft om verre ghesmeten. Dat kosten de wateren veroorsaken, en wat sullen doen, de vyf bloedige fonteynen als men daer op sijn meditatie is ghezeten? Noch vinde ick eenen anderen spiegel, maer dje aen teere Iouffrouwen min sal bevallen. Daer was eenen Religieus op een dorp by *Parijs*, den welken soo hy den Vasten gepredickt hadde, en wederom naer de stadt keerde, van een Iouffrouw gebeden is, dat hy haer tegen 't iaer eenen spiegel naer de *Mode* van *Parijs* soude mede brengen: 't welck hy haer belooft en ghedaen heeft; want wederkeerende brocht hy mede een doodts-hooft van een Soon van een edel gratieuse Iouffrouw, die was overleden,

leden. Desen schonk hy haer,om wat in te spiegelen, en naer desen schijn een weynig het hooft te speten, te vlechten, en te krullen, te poeyeren, en te palleren. Sy heeft dien by der handt ghenomen, den selven sigh voorgestelt, en haer soo ghepalleert en opgeset, datse een Bruydt van den opperſten is geworden. Ick en sal met geen fonteyn-water, noch met geen doots-beenderen aenkomen, maer ick wensch dat gy staet voor een droevig *Passie beelt*, *Philothea*, *die is de wettigheydt des eeuwigen lichts*, *den spiegel sonder vlecke van Godts Majesteyt*, *en het beeldt van sijne goetheyt*, den gekruysten *Jesus*, van den welcken seydt den *H. Drogo*: *O Heer! gy hebt van u lichaem gemaeckt eenen spiegel voor myn ziele.* Den *H. Bernardus* maeckte den sijnen van alle de instrumenten van de *Passie.* Maer ick heb goedt gevonden alleen den doeck van de *H. Veronica* in een swerte ebben-lijst te stellen, ende voor u op te hangen; 't is den selfsten (gheloof ick) daer de *H. Agnes* menigh werf haer voor geblanket en gefriseert hadde, als sy seyde:

Uyt sijnen mondt
Heb ick gesondt
Honingh en melck ontfangen,
En met sijn bloedt
Heeft hy seer soet
Doen blosen myne wangen.

Dit is den Spiegel, in den welken een Christen ziel haere ydelheyt en onvolmaecktheyt moet gaen ontdecken: desen ghebruyckte *Rudesindus Bisschop van Compostellen*, den welcken in sijn wapen voerde een kruys, en op den eenen erm een Spiegel, op den anderen kant van 't kruys een passer, om daer als mede af te meten het lijden en sterven *Christi*; en den Spiegel, om daer dan sijn eygen wercken te sien, op dat hy soo sou weten en ontdeckē, hoe verre hy was van de voet-stappen *Christi*, ende waer in hy sijne wercken

ken hadde te beteren, ende sijn leven te versterven. Die sijn selven voor desen Spiegel stelt, die sal lichtelijck met den *H. Bernardus* segghen: *Ick schaeme my te worden een delicaet litmaet, onder een hooft gekroont met doornen*. Hierom weygerde den Godtvrugtigen en victorieusen *Godefridus Bollonius*, naer dat hy *Jerusalem* hadde ingenomen, met Koninckliick cieraet door de Stadt te gaen, seggende, dat het niet en betaemde dat hy met Scepter ende Kroon soude gaen langhs de straeten, die sijnen Salighmaker daer betreden hadde, gekroont wesende met doorens. *Hy thoonde dat hy liever hadt te wesen eenen gouden Konink met een houte kroon, als eenen houten met eene goude.*

Ende op dat gy niet en peyst, *O Philothea*, dat desen alleen is geweest voor mans-persoonen, soo wil ick hier oock by voegen de *H. Elisabeth*, dochter van den Koninck van *Hongarijen*; de welke als ick noem, soo bidd' ick u, dat gy het exempel van dese triumphante Princesse ten minsten eens aendachtelijck wilt overwegen. Dese dan in haer Koninckliick cieraet, met eenen grooten sleyp van Staet-Iouffrouwen en Hovelinghen komende in de Kercke, heeft haer oogen geslaegen op een bewegelijck beelt, daer Christus aen het kruys was ghehanghen, en begonst daer door terstont in traenen te smilten, en in haer gemoet t'eenemael ontstelt te worden: en als sy eenen tijdt langh op den ghekruysten *Jesus* gesien hadde, gestoort op den pracht, en op 't Koninklijk cieraet: (a) Siet eens, seyde sy, mynen Godt en Salighmaecker sterft moeder-naeckt aen een galge, en ick blinck in 't gout, gesteente, en purpere kleederen; hy draeght een doorne croone, en ick een goude; myne vingheren glinsteren van diamanten, en sijne handen sijn doorboort met ysere nagels? ik blancket myn wanghen, en hy hanght daer met blauw gheslaegen kaecken; ick poeyere myne locken, en sijn hayr

(a) *In vita.*

hayr is door sweet en bloet in een gebacken;hy wort van sijnen hemelschen Vader om myne sonden berooft van allen troost der werelt, en ick neem noch myn vermaeck in tijdelijcke pracht en ydelheydt des wereldts. O ellendigh mensch als ick ben, die soo quaelijck mynen Salighmaecker naer volge, die soo veel de wereldt hebbe gheacht; en den genen die de wereldt en al wat in de wereldt leeft, heeft gheschaepen, en verlost met sulck een schandige en pijnelijcke doodt, die heb ick verlaeten. Dit ghesseyt hebbende, is door gewelt van droefheyt en leedtwewesen in onmacht gevallen en beswekcn ter aerden, en nauwelijcks tot haer selve gekomen, versakende voortaen haer Hofs en prachtigh leven, heeft op staende voet besloten den oodtmoedigen, naeckten en gekruysten *Jesum* naer te volgen. 'T en kan niet anders geschieden, *Philothea*, oft daer soo groote veranderinge is geweest van buyten, daer moet een wondere beroerte ghewerckt hebben van binnen.

Wanneer u huys in vlammen staet,
Dan worpt gy al u goedt op straet,
Maer als een ziel in liefde brant,
Die werpt cieraet en pracht van kant.

Hier op wil ick een ghevoelen van *Aristhenes* aenteeckenen. Ick moet uyt desen Heydenschen schrijver een Christelijck bedencken in het voor-by-gaen mede nemen; 't sal dienen tot bekrachtinge van de Historie, die ick in geset hebbe. Desen schrijver sag een deel boomen t'eenemael ieugdigh,dicht van tacken, groen van blaederen, bly van couleur, behalven de vogels die op den boom saeten, en met haren soeten sangh de toe-hoorders seer vermaeckten *Aristhenes* siende al dit uytwendigh schoon loof en aengename gedaente sprak haer aen in deser voegen (a) *O boomen! segbt my eens; gy-lieden die hier soo ieug-dig*

(a) *P. Sabio. P. Aguado.*

digh staet en groeyt, en u aenghenaem loof en tacken soo mildelijck zyt uytspreyende, is'er oock eenigh vier in u-lieden hert? de wortels, waer langhs gy u vochtigheydt treckt en suygt, weten die van geen vlammen van binnen te spreken? My dunckt wel neen; want waerder heet vier van binnen, daer en waer gheen koele groenigheydt van buyten. 'T selve magh men sluyten van den mensch die oock by de Philosophen eenen boom ghe-noemt wordt. Is'er overvloedigheyt van uytwendig cieraet, soo mochter van binnen wel weynigh vier van de Goddelijcke liefde branden; maer is dierghe-lijcke vlamme in 't hert, ghewis dat groen loof sal *Fueille-mort* worden, en dien overtolligen pracht moet af-rijsen. Hoe haest veranderen de ionghe wereldtsche Iouffrouwen, daer ons *P. Barry* af schrijft, (*a*) Sy gevoelde quaelijck weynig glinster-kens van binnen, en sy is terstont geklommen boven op haer Cabinetjen, ende gingh met een bijl al haer hooft en hals-cieraet in stucken kappen.

Wat dunckt u, *O Philothea*, van dit kloeck voor-nemen? van dese veranderinge? van dese volkomen verfoeyinge der ydelheydt? het was een teecken dat de gratie Godts, en eenen Heyligen Geest in de godt-vruchtige ziel was spelende. Gelijck men iemandt, die lang in sijn uytersten heeft ghelegen, soo datmen twijffelt oft daer noch aessem in is, een pluymken op den mondt leydt, om te sien oft het wegh gheblaesen sal worden, welk een seker teecken is, dat daer noch in den siecken is: Soo oock als iemandt verdrijft en verfoeyt de pluymkens der ydelheydt, en den licht-veerdigen pracht versaeckt, 't is een ghewis teecken dat den Geest Godts, en sijne gratie diergelijke ziele noch is by-woonende en bestierende. Dit selfste sien wy aerdighlijck verbeeldt in veel printen van de *H. Magdalena*, de welke voor een *Crucifix* biddende, en met eenen Heylighen iever teghen haere voorgaende

sonden

(a) *P. Barry.*

ſonden ende aertſche ghenoegen ontſteken zynde, haer eygen lichaem gaet berooven, af ruckende allen ydel cieraet haerder leden, als faveuren, ſtricken, mouchoiren, waeyer, ſpiegel, friſeer-priem, blanc-ketſel, poeyer-dooſen, goude ketenen, juweelen, pindanten, braſeletten, perel-ſnoeren, bagghen, minne-brieven, conterfeytſels; en met het *Crucifix* in de handt, en traenen in d'ooghen, ſoo ſchijntſe haere voorgaende ydelheydt, ſoo my dunckt, met dierghelijcke klachten te beweenen:

Ziel laet ruſten, uwe luſten,
En verlaet eens uwe pracht:
Sult gy minnen, en beſinnen
Al wat deſe Wereldt acht?
Gaet beſnoeyen en verfoeyen
Al dit ydel hooft-cieraet,
Ciert u leden, naer de reden,
Siet hoe uwen Meeſter gaet,
Hy quam geven, ons ſijn leven,
Hy qam ſterven onſe doodt,
En door 't lijden, ons verblijden,
Ons geluck brocht hem in noodt.
Trooſt der menſchen, die wy wenſchen,
Laegde gy voor ons op ſtroy?
Moeſt gy draegen, Noortſe vlagen?
Was'er dan voor u maer hoy?
Wulpſche leden, die betreden
Ledikanten van Damaſt,
V tapijten, die verwijten,
Dat het op geen kribb' en paſt;
Sult gy voeren, peirle-ſnoeren,
En juweelen op den toon?

Sult gy rocken uwe locken,
Als hy draegt een doorne kroon?
Gy met ringen, fraeye dingen,
En met stricken van sattyn;
Daer sijn handen, vast met banden
Op den rugh gebonden zijn?
V palleersel, u friseersel
VVilt gy weten hoe het staet;
Siet het schijnen, in sijn pynen,
Daer hy vol van wonden gaet.
Ons blancketten, zyn soufletten;
En ons poeyer dat is sweet?
Onse sonden, dat zyn wonden,
Dese doen hem 't meeste leet.
Peyst dees smerten, met der herten;
Die gaen proncken styf van goudt;
Dat u Moden, zyn als Ioden,
Die Godt kruysten op een hout.
Och! dat beken, quaemen leken,
Had ick nu een traenen vloet!
VVou nu weenen, 't hert van steenen,
Ick gingh storten oock myn bloedt.

Siet eens, O Godtvruchtighe *Philothea*, hoe dese Heylige Sondaeresse ghebruyckt heeft den spiegel en den passer, om 't groot verschil tusschen haer leven en het leven Christi meerder te doen blijken; soo dat sy oock lichtelijck kost gronderen de leelijckheydt haerder sonden uyt de swaerheydt zynder pijnen. Op welker maniere oock seer vernuftelijk verstaen kan worden de *Maxime* oft gemeyne *Spreuke* van d'oude Rechts-geleerden: (a) *Non intelligitur nigrum, nisi legatur rubrum. Dat men het swert niet en kan verstaen,*

oft

oft men moet het root gelesen hebben. Sy willen seggen, dat men den sin van een Capittel, dat met swerte letters ghedruckt was, niet en kost vatten, het en waer saecken dat men eerst den tytel daer van las, die met roode letters pleegh ghestelt te worden. Soo segh ick oock, *O Philothea*, men verstaet nimmermeer beter het swert en leelijckheydt onser sonden; dan als wy eerst lesen het root, dat is, het dierbaer bloedt ende pijnen van de *Passie Christi*, ende al het ghene dat hy voor ons geleden heeft.

Desen rooden *Tytel* en dit swert *Capittel* was de lesse van de salige *Angela de Pulgino*: de welcke van haer eygen selven belijdt, dat sy, staende voor het *Crucifix*, merckte, dat *Christus* sijn eygen ooghen sloegh op sijne wonden: en dan keerende die naer het hooft, de zijde, en handen van *Angela*, oft hy had willen seggen: (*a*) Is het mogelijck dat de menschen noch niet en vatten d'ydelheydt hunder wercken, ende de swaerheydt hunder sonden; daerse sien dat ick soo grondeloose pijnen om hebbe moeten lijden! waer door *Angela* soo ontsteken wiert, datse haere wangen verbranden, en genootsaeckt was die met kout water te losschen.

Soo dan, *O Philothea*, den naeckten en gekruysten *Jesus* is een sterck en krachtigh beweeghsel, om inwendelijck alle genuchten te versaken, en uyt-wendelijk allen ydelheyt te versoeyen. Waer't nochtans dat gy om ghewichtige reden u niet t'eenemael van een wereltsch kleet en kost berooven, maer gedwongen wierdt van uwen staet, oft iet anders, het selve naer de manier en loop des tijdts rijkelijck en kostelijck t'aenveerden; dan waer van u te wenschen, dat gy ten minsten geenen hoogh-moet, trotsheydt, oft hooveerdigh hert daer op sout willen dragen. (*a*) De schoone en ootmoedige Koninginne *Esther*, al-hoewel sy boven maeten kostelijck verciert was, en bo-

ven

(a) *P. Barry. c. 2. devot. 9.* (b) *Esth. 24.*

ven alle d'andere van *Assuerus* bemint, die haer oock tot dien eynde de Koninckliicke kroon op het hooft had doen stellen; sy niet te min was soo verre van haer hert door dit uyt-ghelesen cieraet, en Koninckliicke pracht te verhooveerdighen en te laeten opswellen, datse placht Godt daer af tot ghetuyghen te nemen, seggende: (a) *Gy weet, O Heere, dat ick geen genuchte en neme in dit teeken van hooveerdije en glorie dat ick op myn hooft drage, op die dagen als ick voor al de werelt de grootdadigheydt moet verschijnen.* Niet veel min, al-hoe-wel in minder fortuyne en staet, dede de Huys-vrouwe van *Jacoponus*; de welke noch boven dien onder haer wereltsch kleet, datse droegh alleen om haren man te believen, had een ander scherp hayr geweven; met het welck sy haer teer vleesch temde, op dat het sigh door den uytwendighen schijn niet en soude verydelen. Diergelijcke weet ick datter noch hedensdaeghs zyn, oock al van qualiteyt, die nochtans onder haer kleederen strenge penitentie en lijfkastijdinge verdraegen, iae, ick en twijffele niet, *O Philothea*, oft gy pleegt dit op sommige tijden oock te gebruycken. Doch ick keer weder tot ons eerste propost, en ick wil noch eens voor stellen den spiegel van den gekruysten Jesus, en bethoonen dat menigh ydel hert daer door wort beweeght. De bewijsinghe sal ick doen in een salige *Dochter*, die vry al wat te trots was op haere schoonheydt, ende dies volghens al te seer gheneghen tot het ydel cieraet ende palleren.

'T is de erf-sond' van de Vrouwen
Diese naer den doop behouwen,
Altijdt maecken, altijdt breken,
Altijdt van de Mode spreken,
En heel morgens blijven cieren,
Sijn dat perten, oft manieren?

Dese dan heeft sigh op eenen sekeren tijt voor haren

(a) *P. Radent.*

een spieghel ghestelt: dan, ghelijck sche uytermaeten vies was en al te nauwkeurigh, soo en kost sy haer selven gheensints voldoen: haere locken en krulden niet ghelijck se begheerde: haere wanghen en bloosden niet ghelijck sy wenschte: haere wynbrauwen en waeren niet ghespannen, en veel diergelijcke visevaseryen dochten haer hooft t'ontbreken: soo dan sy dede en herdede alle dese dinghen vyf en twintigh-mael, en noch en wou 't niet lucken; waer door sy soo vermoeyt wiert, datse ghenootsaeckt was op een stoeltjen te gaen rusten. Daer sittende, leyd' sy haer ydel, ende nochtans swaer hooft op haer hant, en bleef van spijt soo sitten fantaseren. Ondertusschen herwaerts en derwaerts haere oogen omdraeyende, zijnse gevallen op een *Crucifix*, dat op het buffet stont; het welck aenschouwende, wiert sy soo diep in haer gemoet ghetroffen, dat dese weemoedighe en rouwhertige klachten uyt haren boesem gevlogen zyn. Ick bidd' u, *Lieve Philothea*, siet eens oft sy de waerheyt niet en bekent. Is 't oock by al dien dat ghy daer iet in vindt dat u raeckt, gelijk gy eenen regel oft twee wel sult vinden, neemt het in danck, want het u met een gunstighe penne gheschreven wordt. Haere klachten dan beginnen aldus:

Wie sal een traenen-vloet aen myn gesicht verleenen,
Om met myn oogen selfs myn oogen te beweenen?
Wie sal uyt elcke vlecht doen springen een fonteyn?
Wat droefheydt die maer sucht; die is voor my te kleyn.
Ick wil dat ydel hooft van hayr tot hayrken wassen,
En dan eens wederom besproeyen dicht met asschen:
Ick wil van heden af gaen in een hayren kleet,
Tot dat dit weeldig vlees sal swemm' in 't roode sweet.
'K en kan my nimmermeer te harde wetten maeken,
Al koos ick van nu af een vier om in te blaecken:
Dit wulps en werelts hert dat moet gesuyvert zyn,
Godt geve door wat straf, Godt geve door wat pijn.

Den kostelijcken tijdt: en myn verlore dagen,
Hoe kan ick sondig mensch ten vollen die beklagen?
Doch dien goeden God' is dickwils haest voldaen,
Als hy siet uyt een oog maer rollen eenen traen.
Dies wil ick met geklag in 't kort eens gaen verhaelen,
Hoe ick tot noch toe ging in eenen dool-hof dwaelen:
Ick wil met herten leet eens brengen aen den dag,
In wat een diepen slaep van Ydelheyt *ick lag,*
Wanneer de morgen Son op haeren gulden waegen,
De werelt weaer schonck de nieuw geboren dagen?
En dat het blinckend' hooft soo hoog geresen was,
Dat het diep in de zael schoot straelen door 't gelas:
Als buyten op het landt de ossen gingen ploegen,
Als al de bracken los, als al de winden joegen,
Als ieder in het sweet had uren overbracht,
Dan was 't tot myn, en 't nog geen eynde van den nacht
Ick sliep tot thienen toe, dan quam de Maegt getreden,
En ging gestolens-wys met ruchteloose treden,
En quam tot in 't gemack, tot aen myn ledikant,
En nam my in den slaep heel soetjens by der handt;
En bood' my goeden dag, en sey my goeden morgen.
Hier was den aenvang eerst van al myn ydel sorgen,
En soo ick hadd' gedroomt, soo moest ick zyn gehult;
Soo moest ick zyn gespeet, soo moest ick zyn gekrult;
Al soud' ick uren lang daer hebben sitten kijcken,
Al soud' ick uren lang daer hebben sitten strijcken:
De maert en hadd' geen rust, al was sy moe van staen,
Oft ick en was voor eerst oock tot een hayr voldaen,
Dan ging ik naer Godts-dienst, de Misse *van de slapers;*
Iae, soo gy 't wel bevroet, de Misse *van de gapers.*
Godt weet hoe menig oog daer vierig leyt en speelt,
Terwijl een rouwig hert stort traenen met gewelt.
Hoe selden heb ick daer met aendacht Godt gebeden;
Maer sag nu hier, nu daer, wie uyt, wie in quam treden;
Wie ging in wit satijn, in pan, oft swert fluweel,
Daer vloog myn oog en tijdt wel voor het meestendeel.
En als het was gedaen, en dat wy gingen scheyden,
Doen rees daer groot verschil, wie ons sou t' huys geleyden

En

En twisten onder een, en op den staenden voet
Bestemden sy een plaets, en al met koelen moet:
Soo is'er menighmael om ons krakeel gesproten,
Soo heb ick meer als eens onnoosel bloedt vergoten;
Ick hiet het trouwen dienst, ick noemde 't vryery;
En het was metter daedt maer louter moordery.
Soo wierdt het middernoen, men ging de spijsen rechten,
Daer stont tot onsen dienst een heel deel gauwe knechten;
Daer wierdt de gasten eerst gedient van het begin,
Een kostelijck lampet met roosen-water in.
Als ieder een nu sat, soo moest men vrolijck wesen;
En was'er tot dien eynd' oock alles uyt-gelesen,
Soo van gesoden spijs, als alderhand' gebraet,
Van wildt, en kort gebeent; tot lust en overdaet,
En soete confituer, en lecker marmeladen,
En alderhande fruyt, en schotels vol succaden;
Daer toe den koelen wyn die ging gedurig ront,
Die altijdt in het ys den heelen Somer stont.
Hoe menig dertel tong en ongesoute reden,
En swerten achter-klap en wiert daer niet geleden?
En veel broodt dronckerij' en onbeschoft geluyt!
Want daer den wijn gaet in, daer gaet de wijsheyt uyt.
Doen ging men in 't prieel, oft met een iachtjen varen,
Om nieuwen appetijt te scheppen uyt de baren;
Oft wel in een Karos, soo ging men naer den noen,
Den Tour *van* à la Mod', Venus *processi doen.*
Soo quam den avont aen, dan ging het op een singen,
Dan ging het heel den nacht op dansen en op springen,
Op losse vrijery, die quaelijck dient geseyt:
De moeder van het quaet dat is de duysterheyt.
En quam het by geval, dat wy daer niet en waeren,
Soo gingen voor ons deur by nachten dese snaeren!
Den speelman op de straet die maeckten een geluyt,
Dat menig mensch stont op, en sagh de venster uyt.
Hier hebt gy, mijne ziel, eens in het kort beschreven
Den loop van uwen tijdt, en u voorgaende leven;
Maer is dit oock den weg, des Hemels rechte baen?
Is't hier langs dat een ziel moet tot den Schepper gaen?

Oft Christus *heeft gedoolt, oft ſeker gy moet dwaele;*
Die hanght de Ydelheyt *eens in een beter ſchaele,*
En weegt met u verſtant, wat hy ons daer af leert:
Den menſch en doolt niet heel als hy ten halven keert,
Al had ick ſoo geleeft gelijck veel Edel Maeghden,
Die naer de Ydelheyt *oft liſten niet en vraegden;*
Sal ick't dan zyn alleen, die naer de Wereldt *loop,*
Daer ick voor minder prijs den hemel vint te koop,
Sal dit onaerdig bloedt dan altijdt achter wijcken,
Als menig teerder Maeght *gaet met de kroone ſtrijcken?*
Wel aen dan, ſlappe ziel, 't is tijdt dat gy begint,
Den Minnaer *die gy hout, is lichter als den wint,*
Al ſchijnter iemant ſchoon, men heefter meer gevonden,
Die ſchoonder ſchoonheyt nog met eygen handen ſchonden:
Het ſpeet haer dat den glans oock Keyſers had behaegt
En ſeker die Godt dient dat is de wijſte Maeght;
En heeft Lucia *niet haer oogen uyt-geſtooten,*
Die ſtraelen, ſoo hy ſeyd', in 's Koninckx herte ſchooten?
Sy was haer oogen quyt, en ſpeelt op ſijn geſicht,
En als ſy wiert verblint, dan wiert den Vorſt verlicht,
Brigitta *moeſt haer eer, oft ſchoonigheyt verlieſen,*
Sy gaet een leelijck vel voor korten luſt verkieſen:
Sy haelt haer wangen op, en ſchent de ſchoone glans,
En ſeyd': Dit is voor Godt, niet voor onſuyv're mans,
Hoe ſcherp heeft den Tyran ſijn vinnig ſtael geſlepen,
Als hy heeft Agatha *de borſten af-genepen?*
Nu ſiet gy wel, myn ziel, hoe dat een ydel Maeght
Haer eygen ongeluck in haeren boeſem draegt.
Segt Apollonia, *wat hebt gy al verdragen*
Als u uyt uwen mondt de tanden ſijn geſlaegen!
Al waert gy doen miſmaeckt, en uwe tanden uyt,
Gy waert doē aldermeeſt voor Godt de ſchoonſte bruyt.
Dit is het hals-cieraet van ſoo veel trotſe Maeghden,
Daer ſy in haere ieugt den hemel med' behaeghden,
Men ſagh' er niet met al dat aen haer leden blonck,
Als 't ſweert dat door den hals, oft haere borſten gonck,
Nu zyn ſy al-te-mael daer boven in genuchten,
Terwijl den tijt, en ieugt, en ſchoonheyt van my vlugten;

Terwijl ick ligh en woel in trouweloose min,
Daer niet als slim bedrog, en valsheydt en steeckt in.
Ick heb' et al gesien, en het sal noch gebeuren,
Dat een meyneedigh hert steeckt in de Serviteuren.
Den List *is nu een deugt, 't* Bedriegen *dat is eer.*
Men maeckt vã valschen Eed' *nu geen conscientie meer*
En weet ick niet genoeg, hoe datse met ons leven?
Hoe datse ons alleen maer schoone woorden geven?
En sweiren menighmael een vast en echte trouw,
En speelden soo de ieugt blauw blomkens op de mouw?
De menschen zijn niet meer gelijckse eertijts plegen,
De tong is van het hert al verder nu gelegen:
Oft wordt het eens gemeynt, het is nu haest gedaen;
Wie kan doch op een riet, wie kander vast op staen?
Al beter dan voortaen Monsieur Adieu *gegeven,*
Soo kont gy sonder schand', en sonder op-spraeck leven?
Soo mijde gy 't bedrog van alle Ydelheyt,
En houdt de rechte baen van uwe saligheyt.
Is 't dat gy hebt een hert genegen om te minnen;
Is 't dat een stadig vier speelt in u teere sinnen;
Besiet een Konincks Soon, die daer genaegelt hanght;
Die is 't die naer u hert, en uwe ziel verlangt.
Siet eens wat dat hy heeft voor uwe gunst geleden;
Hy lag in eenen stal, en wiert voor u besneden!
Gegeesselt en gekruyst, door-nagelt en doorwont,
Om dat gy in sijn hert, soo diep geschreven stont.
En sult gy dan niet eens u danckbaerheydt betoonen,
En liefde met de liefd' en hert met hert gaen loonen?
Wel aen dan, mijne ziel, segt eens met kloecken moet
Aen eenen die voor u heeft uyt-gestort sijn bloet:
Ick schenck' u Jesus *soet, ick schenck' u duysent herten:*
Ick gev' u; lijf en ziel voor uwe pijn en smerten:
Ick bidd' u neemt my aen, ontfangt my voor u Bruyt,
Ick gaen de Wereldt *af, ick sweir ick scheyder uyt.*

Och, *Lieve Philothea!* wat kracht heeft een in-spraeck van Godt Almachtigh; als die een weynigh tijdts hun alder-ydelste hert van binnen magh gaen

roeren. Waer blijven wy dan met soo veel hondert Sermoonen, vermaeningen, Goddelijcke in-spraeken? hebben wy wel een spelleken minder gespeelt als van te vooren? hebben wy wel een hayrken ydelheyt uyt ons hooft getrocken? Soo verre is't van daer dat onse ydelheydt ende wulpsheydt soude verminderen, dat wy de selfste dagelijckx noch voor de hant sien aenwassen. Wordender niet ghevonden die 12. uren langh besig zyn voor den spiegel? ende dien kostelijcken tijdt verquisten in 't palleren, om in een bancket dry uren begaept te worden? Dat dierghelijcke hadde ghevallen in de handen van *Thomas Morus*, dien stantvastighen, ende om sulcke doodt, onsterffelijcken Cancelier, sou hy die niet wel met de selfste woorden hebben moghen beiegenen, met de welcke hy eertijdts een Ydel-tuyt strafte? de welke soo sy uren langh voor den spieghel ghestaen hadde, seyde hy: (a) *Iouffrouw, want u Godt voor allen desen uwen arbeydt de helle niet en geeft, soo doet hy u groot onghelijck, want waer 't dat ghy de helft ded' te zijnder eeren, hy sou sijnen hemel schuldig wesen.* Ende 't ghene by *Thomas Morus* ghedreyght wierdt, gheheurde binnen *Roomen* aen een Weduwe. (b) Dese gongh over straeten in een stil zeeghbaer kleedt, maer in haer huys schoot sy de weduwe uyt, ende trock aen de ionghe Dochter; oversulcks was sy behanghen met ghesteenten, perel-snoeren, pendanten: Ses uren stont sy daghelijcks voor den spieghel; dan met den friseer-priem, dan met de poeyerdoos, dan met het blancket in de handt; maer boven al, was sy haer vlechten ende locken fatsoenerende, hadde oock een konstje van het hayr eenen gulden schijn ende glans te gheven. Doch Godt, in wiens teghenwoordigheyt dit al-te-mael vuyligheyt was, ende een walghe, die heeft de Weduwe met sijn handt oock eens gheraeckt, ende heeft het wit

(a) *Cap.* 3. (b) *Janus Nicius exemp.* 172.

wit aensicht met sulcken af-grijsselijcken swerte schorsse overtrocken, en de tonge hong soo leelijck, de oogen stonden ront op-geswollen langhs de kaecken, dat sy de duyvels moeder scheen te wesen. En in dit pareersel, en in dese ghestelteniße heeftse ghegheven eenen schroom aen de omstaenders, een vermaeninghe aen de dertele Weduwen, en een ziel, maer aen wie, is Godt bekent, die kan 't weten.

(*a*) Nu sien ick waer dat henen wilt eene gelijckenisse van eenen treffelijcken Schrijver, den welcken (berispende sommige weeldighe weduwen in *Spagnien*, daerse rouw in 't wit draeghen) seght, datse gelijck zijn aen de popelier-blaeders, van den eenen kant heel wit, van den anderen heel groen, dat is, datse over den dooden weenen, en naer den levenden verlangen; en hopen het couleur van droefheyt in blijdschap noch eens te veranderen. En om hier toe te geraecken, soo volgen sy de voet-stappen van dese Romeynsche Iouffer, die sigh in-beelde, dat *Schoon voor-doen half verkocht is.* Edoch om dese vrouwe-kraem op te setten, wat en doense niet; sy sullen 't dickwils uyt haeren mont verspaeren, om beneffens een ander in satijn en fluweel te gaen, en de *Mode* trots de beste uyt te voeren. (Ick bidd', *Philothea*; gheeft my den oorlof van hier een weynighske af te rijden.) Soo ging' et met die arme Weduwe, die haer noodt klaegde aen *Elisæus*:(*b*) Den Propheet vraegde haer, oft sy gheen middelen en hadde; oft voortaet van gelt, oft het huys met meubels wel gestoffeert was, oft den solder vol graen was, den kelder vol wijn, &c. Sy antwoorde dat sy in haer huys anders niet en hadde, *als een weynigh Olie om haer daer mede te salven en te smeeren.* De schapraey was ydel, daer en was t'eten noch te breken. Soo gaet het met die slechte hooveerdighe sloorkens; winnen sy een stuyverken, acht oft thien, dat moet in-

(a) *Avendano.* (b) 4. *Reg.* 4.

een waeyerken, in een pluymken, in een sijden rocks-ken, in poeyer, in blanckețsel, sy moeten wat hebben om te smeiren, al souden sy 't met vasten wederom winnen en in haelen. Ick denck dat sy 't gheleert hebben van den Sijd-worm, die spint oock uyt sijnen mont een sijden huysken om daer in te liggen: soo gaen 't dese uyt haren buyck verspaeren, om dat sy oock eens een sijde rocksken soude draegen.

Al op den erm,
Niet in den derm.

Hoe dat dit in dese onse Eeuwe met de waerheydt over een komt, dat laet ick een ander oordeelen, noch ick en gheve my niet uyt voor iemandts Rentmeester, om sijne middelen t'ondersoecken; veel minder lust het my in iemants keucken te snuffelen; ick kan sonder dit myn woorden stant genoegh doen met de voorgaende tijden. Ick en moet maer alleen eens open doen den boeck van de *Levens van de Mede-gesellen van den H. Franciscus*, en ick sal daer vinden een geschiedenisse tot bevestinge van 't gene wy hier handelen. *F. P. Theodorus van Munster*, die grooten dienst gedaen hadde onder de Borgerije van Brussel, ten tijde van de pest, die wiert eens van eenen Edelman genoot, om by hem te komen eten; 't welck *Theodorus* toe seyde om ghewichtighe reden. Over tafel sittende, soo alle dinghen overvloedighlijck aenghedient wierden, seyde *P. Theodorus* tegen den Edelman: *Mijn Heer, hier is een groot ghetal van schotelen, en een menigte van spijsen, dat het u Edelheydt gheliefde, men sou hier iemandt af konnen deelachtigh maecken.* Dese woorden, soo sy van den Edelman niet ghevat en wierden, sijn naderhandt van *Theodorus* noch eens voor gheslaeghen: waer op als doen den Edelman gaf voor antwoort; 't is my lief, U Eerw. doet dat u believe, ick stelle het in U Eerw. goet-duncken. Hier op heeft *P. Theodorus*

een

een schotel ghenomen, en daer over ghespreyt een servet, die gegeven aen den knecht, hem belastende dat hy die door de straet soude draeghen, en dat hy op het huys soude letten, tegen 't welck de servet af sou waeyen, en daer de spijs sou in draeghen. Den Knecht gaet, draeght de spijs, de servet waeyt af, hy siet naer het huys; maer om dat het al te eerlijck volk was die daer woonden, derfde hy, soo hem dacht, hun niet beschaemt maecken; oversulcks keert wederom met de schotel. *P. Theodorus* hem siende, vraeght oft alle dinghen bestelt waeren, oft de spijs ghedraeghen was: Maer den knecht ontschuldight sigh, segghende dat het huys soo deghelijck was, dat hy hem niet en kost inbeelden dat de schotel daer moest ghedraeghen worden, ende oversulcks dat hy de spijs wederom heeft met hem naer huys genomen. Evenwel *P. Theodorus* sent hem anderwerf door de straet, met bevel als voren: ende siet, de servet waeyt wederom af voor het selfste huys: doen heeft sig den knecht verstout, is met de spijs ghegaen recht in, en heeft daer ghevonden een huysgesin dat rijckelijck ghekleet was, en armelijck at, misschien vont hy de kinderkens met sattijne mouwen, die den draf aten uyt houte schotels. Is dat niet eene hooverdije en grootsheyt weerdigh om uyt gelacht te worden? Seker my dunckt dat hy aerdigh heeft ghesproken, en den naghel op het hooft gheraeckt, die gheseyt heeft dese spreucke:

Fluweel en sijd' is seldsaem kruyt,
Het bluft het vier te keucken uyt.

Welcke woorden my een sneedige bemerckinge indachtigh maecken: want nopende het fatsoen van de *Arcke* van *Noë* is'er een verschil dat wy hier toe konnen trecken. Sommige seggen, dat sy is langhwerpigh gheweest, en niet verheven, op het fatsoen, seer naer van eenen troch, ofte moelie, andere sijn

van gevoelen, dat sy was op-gemaeckt ghelijck een kleer-kaſſe, dat is; ſmal en verheven: watter af is, oft niet, was ſy gelijck een kleer-kas, ſoo en was ſy niet gelijck een moelie; oft was ſy gelijck een moelie, ſoo en was ſy niet ghelijck een kleer-kas. Wat dient hier meer geſeyt, *Lieve Philothea*? Overloopt eens d'ydele wereldt, ſiet oft ghy dit al-te-mael in ſommighe huys-geſinnen niet ſult bevinden. Is het eenen troch, ſoo en is 't geen kas, ende is 't een kas, ſoo en is 't gheenen troch. Dat is: Is'er veel te kleeden, ſoo en is'er dickwils niet veel te backen, noch te brouwen: ende ſoo ghy oordeelen ſoud' naer den uytwendigen pracht, gy ſoud' ſeggen dat het al Princeſſen waeren, die geduerigh open Hof hielden; ende eylaes! den buyck meynt dickwils dat de keel ghehanghen ende geſloten is.

Een handt-volleken aerdige punt-redenen.

ICk laet deſe Iouffers met haeren ſleyp paſſeren, en de ſtraet vaegen; ick ſal hier een bedenkinge voorwenden op het ſteertjen van ons leven. O! wat een rijck ſinnige bemerckinge wordt'er genomen op een ſerpent, dat rincks-ghewijs gheboghen is, in ſijnen ſteert bijt: 't is eene leeringhe voor alle menſchen, dat wy het eyndeken van ons leven moeten doorknouwen; oft'er geen fenijn van doodt-ſonden in een ſal ſteken. Wy ſijn bedroghen ſoo wy hier in ons eyghen ſelven ſtreelen: want daer is eertijdts ghekomen eenen Eremyt in een Koop-ſtadt, en is recht naer de peerde-merckt getreden; daer weſende, heeft hy aen de Roskammers ghevraeght, oft ſy niet een peerdt te koop en hadden, kort van lijf, breedt van borſt, kleyn van hooft, ſchoon van maenen &c. en achter met een Pauwen-ſteert? waer op ſy antwoorden, datter diergelijcke niet te vinden en waren; den Eremijt dan hun vattende in hun woort, heeft tot de omſtaenders gheſeyt: Sulck peert en is'er niet te vinden,

den; en nochtans meynt ghy lieden, als ghy t'huys zijt, diergelijck een op den stal te hebben; want ghy lieden leeft als beesten, uyt-ghestort in alle vuyligheyt ende vleeschelijcke sonden: en naer dese ghenuchten en blijdschappen meynt ghy lieden noch eenen Pauwen-steert, dat is, een goet eynde, en een vrolijck scheyden te besitten. Dat sijn de wenschen der goddeloose, *O Philothea* als het klouken van hunne blijdtschap ten eynde is geloopen, om daer boven in den Hemel d'eeuwighe ghenuchten te beginnen, als hunne tijdelijcke hier beneden komen te eyndighen.

I.

Hier moet gy, Philothea, *al u vyf sinnekens spannen, om dese raetseltjens te treffen. Dat ghy op den kant van een Rivier had een wolf, een schaep, een kool, en dat ghy die een voor een moest met een schuyt over setten, soo nochtans dattergheenen vyandt by den anderen soud' blijven, dat is noch wolf by 't schaep, noch schaep by de kool: hoe soud' ghy dat in 't werck stellen, en wat soud' gy eerst, wat de tweede, wat de derde overhaelen? Gy verdient een beeldeken* Philothea, *soo gy dit weet te passen.*

I I.

Dit voorgaende is te soecken, maer dit naer-volgende is gevonden, ende het is vol aerdigheyt ende trecken. Men vertelt datter te Roomen *een pasquille aengeplackt wiert ten tijde van* Carolus V. *met af-beeldinge van seven persoonen. Daer was geschildert den Paus gevende de handt aen den Keyser, steunende op eenen Ackerman, die seyde:* Jo sostente los dos. *Aen de zijde van den Keyser was eenen Koopman met Devise:*

Jo robe los tres. *Aen de kant van den Paus was een Rechts-geleerde, die ſeyd':* Jo en ganno los quatro. *Een weynighske onder was Doctoor* Medicus, *en ſprack:* Ja mato los cinquo. *En boven ſtont een geeſtelijck perſoon, en ſeyd':* Jo abſolvo los todos. *Verſtandige lieden ſullen oordeelen, dat hier vyf nagelen op't hooſt worden geſlaegen.*

III.

Hoort eens een wonder worpke met den ſteirling-ſteen. Seker miſdaedigen was veroordeelt tot de galley om te roeyen. Hem wierden gegeven twee dobbel-ſteenen (want hy moeſter ſoo veel iaren blijven ſitten, als hy oogen ſou worpen) hy ſmackte dan, en den eenen ſteen gingh ſtaen op den anderen, en den bovenſte was eenen ezel, en ſoo mocht hy nae een iaer verloſt worden. Dat was immers een kramers kansje!

IV.

Om dat ick hier aen de ſchepen gheraeckt ben, ſoo moet ick'er by voeghen, dat ontrent het water ghebeurde. Een Koopman hadde de heele wereldt om-ghevaeren, en was al de perijckelen van de ſchip-braeck ontkomen, en den ſelven naderhandt weder gekeert zijnde in't Vaderlant, is in een ſchuytjen op ſijnen vyver verdroncken. Siet de doodt leeft met ons ghelijck de ſtruyck-roovers met den reyſenden man, ſy beſpringen hem daer hy't minſte vermoede. Saligh was hy die in ſijn comptoir doodt ghevonden wierdt, met den vingher wijſende op deſe woorden van Salamon: (*a*) Is't dat den rechtveerdigen van de doodt verraſt wort, (*b*) ſijn ziele ſal weſen in verkoelinghe. *Och, dat myn ziele dan ſterve de doodt der rechtveerdighe! om daer toe te komen moeten wy oock leven het leven der rechtveerdighe.*

Toe-

(a) *Sap.* 4. (b) *Helcos in Sap.*

Toeſicht der ouderen over hunne Dochters, ende hunne Converſatie.

Het is gewermt;
En beſchermt.

MYn Dochter heeft een tertiaen,
S'en magh daerom niet buyten gaen;
Sy moet haer houden van de straet,
Op dat'er niet wat toe en slaet;
Sy mocht wat krijgen in de kou,
Dat sy daer naer beklaegen sou.
Want siecke lien sijn wonder teer;
Haer let het minste mottigh weer:
Daerom houd' ickse by den haert;
Want daer en ben ick niet vervaert.
De maeght die op haer diensten past,
Die heb ick oock genoegh belast?
Dat sy haer wel sou gaede slaen,
En stoocken 't vier van 's morgens aen;
En ouderhouden 't heel den dagh,
Op dat sy haer wel wermen magh,
Sy heeft een schermsel in de handt,
En die bevrijdt haer van den brandt:
Soo sit myn Dochter wel en wermt,
En is oock van de vlam beschermt,
Ick wou dat ieder als men mint,
Droegh sulck een sorge voor sijn kindt;
Besonder als een ieughdigh dier
Blijft sitten by Cupidos vier.
Een kranck hooft viel daer licht in rust,
Een kranck hooft schoot in vuylen lust,
Een kranck hooft kreeg' dan wonder sin,
Een kranck hooft vielder seffens in.
En als men nu gevallen is,
Dan siet men wat dat mallen is:
En 't speeltjen wiert daer med' ge-eynt,
Mijn lieve Dochter is gescheynt.

En waer af komt s'in dit verdriet!
Dat sy, en gy niet toe en siet.
Bewaertse dan op alle kant;
Dat sy haer wermt en niet en brant.

AL is't verstant eygen aen de Mans, *Philothea*, en de schoonheydt het deel der Vrouwen, soo ghe-schiet het evenwel datter ghevonden worden die in alle beyde treffelijck zijn, en uytmunten; iae ick en sien niet aen wie datse in aerdige grepen en sin-rijcke inventien somtijdts moeten wijcken. Neemt hier een staeltjen, en bevestinghe van myn seggen. Seker Iouffrouw was langen tijdt aengesproken; besocht, gelief-kooft van haeren Serviteur: maer gelijck de liefde met sijn vleugeltjens een Quickel-steertjen is, den trouweloosen gast liet de ionge dochter sitten, die van hem niet anders en behiel als eene leelijcke rugghe-sprake. (*a*) Sy, om hem de valsheydt en het ongelijck door den neus te vrijven, schonck hem eenen gouden rinck, met een valschen diamant, waer in gesneden stont dit woordt: *Lamasabathani*. Hy sloegh naer het beduytsel, gelijck den blinden naer het ey, ter tijdt toe dat hem eenen gauweren den eyghen sin uyt-ghebrieft, ende de uyt-legginghe daer af gegeven heeft; ende was dese:

Di Amanat faulx, Lamasabathani?
Seght valschen Minnaer, waerom hebt gy my verlaten?

Ik en sien niet wie desen aerdigen treck soude konnen verbeteren, en haer den eersten prijs af-winnen. Alleen is te beklagen, dat sy het stof ende het geluck niet en heeft gehadt van op een aen-ghenamer materie te spelen. De schult daer van is te geven ten deele aen haer te licht geloovende ooren, ten deele aen de wachteloose oogen van de Ouders, die desen Quant al

(a) *Picartus.*

al te veel ontijdighe aen-ſpraeck ghedooghen, waer door hy gheleghentheyt vondt om ſijne ſnoode ranc-ken te belegghen. Dit en duyſent dierghelijcke ongheluck en, die wy dagelijcks met eenen natten vingher ſouden konnen wijſen, vereyſſchen dat ick dit Sinne-beeldt met deſe aen-ſpraeck hier tuſſchen ſoude planten.

Ick ſegg' dan, en ick ſpreeck hier u lieden aen, Vader en Moeder: Heeft u Godt in den houwelijcken ſtaet vruchten verleent? queecktſe op in de vreeſe des Heeren. Zijn 't Dochters? ſlaetſe wel gaede in haere wanckelbaere ieught; 't is ongelooffelijck hoe licht een vonckxken in het vlaſch komt te vatten. Noch en bedrieght u niet door die rijpigheyt en zeeg-baerheydt van u kint: 't is meer als eens geſien dat de ſluypende kattekens het vleeſch uyt den pot ſtolen. De Ionckheydt (ſeght eenen ſeer wel) is gelijck het quick-ſilver, dat het minſte gaetjen dat 't ſiet ghebruyckt om te loopen, en als 't gheſtort en gevallen is: wie kan 't ſonder vuyligheydt op raepen? Ergo dan is 't tijdt een oog in 't zeyl eer het ſchipken op een ſant-plaet loopt, en komt te berſten. Den voorſichtigen *Job* ſal u hier de handt gheven, en tot deſe ſorghvuldigheyt aen-leyden. Deſen, als ſijne Sonen ende Dochters maeltijdt hielden (daer ongetwijffelt veele andere Ionghmans ende Iouffrouwen by waeren, want hy groote, ende naer het getuygen der H. Schrift, de rijckſte middelen hadd' van den geheelen ooſten,) dan ſegg' ick, ſtont hy 's morghens vroegh op, ende gingh Godt bidden, ende offerde ſlag-offerhanden tot verſoeninghe, vreeſende oft ſijn kinders miſſchien Godt (ghelijck het veel plaght te geſchieden) door overdaet ende wulpsheydt vergramt hadden: ende miſſchien oock om te verbidden, dat deſe verſaemingen hun gheen oorſaeck van toekomende ſonden en ſouden weſen. Is dat in der waerheyt niet een leſſe voor u, ô Vader, van ſorghvuldigheyt te draghen, ende acht te nemen op de converſatie van uwe

dochters, en te letten ofter misschien niet een lonks-ken en voncksken is geresen? wat doet eenen waeckenden huys-man, die in sijn schuer werck-lieden ghehadt heeft, die het graen dat door den dagh ghedorst en uytgeslaegen is, by de keers in den langhen avont hebben staen wannen? Al is hy nu ontkleedt, iae al is hy nu slaepen, soo staet hy even-wel op, en gaet noch eens in de schuer sien of daer niet een glinsterken van de keers af-gevallen, oft eenen dief af-gedropen en is, die het droogh stroy tot sijn groote schade, en eeuwige verderffenisse in brant mocht steken. Die in diergelijck ghevaer sorgheloos is, die sal in 't midden van den nacht *moordt* ende *brant* hooren roepen, als wanneer het ongeluck soo verre sal toe-genomen hebben, dat het met gheen menschelijcke kracht oft vernuftheyt en sal wesen te stutten.

Waeckt Vader, waeckt, 't en is geen spel,
Ick bidd', en maeckt hier niet den blinden;
Want een getrouw en heusch gesel,
Waeyt ons niet aen met alle winden.
De eerbaer ieught,
Die tracht naer deught,
Is by veel vryers niet te vinden.

De wacht dan, ô Vader, is u bevolen, ende uwe slaeperachtigheydt en sal by den recht oordeelenden geen ontschuldinghe vinden. *De Dochter*, seght den Wyse-man, *is een verborgen wacht van den Vader*, die tusschen licht en doncker, als men soo langh aen de deure staet en faselt, eens moet roepen: *Qui va la*, geen sentinelle en kan hier te wakende en te neirstig wesen. *Jo* wierde bewaert van *Argus* die 100. oogen in den kop hadde, en noch is'er *Mercurius* met een fluytjen ontrent gekomen, en heeft hem de dochter gestolen. O lieven Vader, voor die danssen wilt is't haest genoegh ghepepen: *Hebt gy Dochters, bewaert haer lichaem.* Iae de Vryagie en aengeboden trouwe

laet die op u belet ruſten, niet op haere driften en blinde amourettekens af loopen. Een houwelijck t'aenveerden is een ſaecke van groot ghevolgh; daer niet een weynigh ervarentheydt toe vereyſcht en wordt, die van de ionghe iaeren en teere ieught niet en kan ſijn ondervonden. Laet ons dit eens beveſtighen met iet aerdighs uyt de Landt-wapenen ghetrocken. Wy ſien dat Hollandt voert in eenen ſchildt den Hollandtſchen Thuyn, daer in ſit een Maeght, beneffens haer een Leeuw met ſeven pijlen in ſijnen klauw. Dit wapen ghrtrocken op haer teghenwoordigh Sinne-beeldt, ſal my dienen tot een beveſtinghe, en aen den Vader tot een leeringe. Den Thuyn beduyt de wacht en de bewaringhe; de Maeght is de Dochter; door den Leeuw verſtaen ick den Vader; de pijlen ſijn de vryagien, minne-brieven, &c. Siet ghy hier uyt, hoe dat ghy de pijlen niet en moet ſtellen in haer handen, noch in haer oordeelen en goet-dunken. Het ſtaet u toe, die t'ontfangen en t'onderſoecken: een vaderlijcke ſorghvuldigheyt moet dit al-te-mael tot ſigh trecken, oft haer ſtaet te vreeſen datter van de blinde liefde oock blinde ſlaegen ſullen geſchieden: want ſonder deſe toeſicht ende wackerheydt, ſoo komt de dertele en onervaeren ionckheydt ſoo verre, datter daer naer gheen ſalve aen en is te ſmeiren. *Sigiſmunda*, Dochter van *Tancredus* Prince van *Salernen*, al iockende en ſpelende hadd' een minne-briefken geſchreven, en dat op-gherolt en geſteken in eenen rieten pijl, en dit vereert aen eenen ſekeren *Guiſcardus* Hoveling, al-hoe-wel van ſlechte af-komſte. Den pijl die hy met de handt ontfongh, quetſtede hem in het hert, en ghelijck de ſchichten met kaeckskens voor aen, lichtelijck in, en niet lichtelijck uyt en gaen, is deſen in ſijn gemoet blijven ſteken, en heeft daer binnẽ ſulcke vlam verweckt, dat ſy malkanderen beginnen liefde en weder-liefde te ontdecken: daer toe waſt een vryigheydt; ſy vergeet haer gheſlacht en

edel bloedt, waeght haer eer, sonder eens te peysen hoe dit by den Vader sal ghenomen worden. *Tancredus* doet terstont *Guiscardus* by den kop grijpen, het hooft voor de voeten legghen, het hert uyt het lijf rucken, en dat in een goude lampet aen sijn Dochter vereeren, seggende, dat hy haer een gifte schonck die hy wist dat by haer in weerde ging, boven alle kostelijcke gesteenten. Sy ontfongh het met een geveynsde en gemaeckte blijdschap, seggende: (*a*) Mynen Heer Vader heeft verstant dat hy een gouden hert in een goude schotel weet te doen legghen. Soo brack sy haer woorden af, om dat de droefheydt en op-rijsende traenen haer niet toe en lieten langher reden voor te brengen. Openende dan de sluysen van haere oogen, besproeyt niet alleen het hert maer den gheheelen vloer met traenen. Doch soo de droefheydt door het bitter weenen geensints uyt-gestort en worden, werpt sy haer op het ledikant, en in d'een handt hebbende regael, in d'ander het hert, naer dat sy daer duysent kussen op geleyt hadd', seyd' met een bevende stemme: *Van dit lief hert, komt alle myn smert.* Daer op in-swelgende het fenijn, badt voor het leste haren Vader, die, van het ongheluck ghewaerschouwt, te nae-gangh quam, dat hy haer soud' vergunnen, dat die t'saemen op een bedde levendigh niet en hadden moghen slaepen, dat men die t'saemen in een graf soud' willen laeten rusten, en is soo van het fenijn ghebortten. Dit is den droeven uytgangh van onse blinde en al te seer verliefde *Sigismunda*. Is'er eenen bedeckten strick, daer de ionckheyt in wort ghevanghen, dat is desen: hier is 't dat menig mans kints fortuyn blijft haperen. Eenen op-ghetoyden Ioncker, met sijn ghesuyckerde woordekens wint de oore van de Dochter, en daer langhs het hert: hy stelt haer ziel, sy wordt op hem versot; en al is het saecken dat hy haer noch in af-

(a) *A. Burgundia.*

komste, noch in middelen ghelijck en is, sy gaet'er mede strijcken, en laet'er den onachtsaemen Vader op kijcken. En als het te laet is, ende het Kalf verdroncken, dan wilt men den put gaen stoppen. Hy hadd' van te vooren moeten overpeysen, *dat daer schoone katten zyn, dat men daer geen Bondt-werckers den voet in huys en magh gheven.* Want de vrijigheydt wast allenghskens aen, de schaemte vermindert, de sottigheyt vermeerdert, de liefde vonckt, tusschen bey loopt oock een kamenier, en blaest het vierken: wat kander af komen, als dat diergelijke sigh leelijck komen te verbranden? Beter dan al *ghewermt ende beschermt.*

Ick vrees, *O Philothea*, dat dit sommighe van de ionckheyt maer half en sal bevallen: en even-wel het is soo, die wacht-loose verkeeringe sal de vuyl-bruyt maken. Soo siet men de muggen den heelen dagh in de Son danssen, en onder een swieren; en 's avondts komense leelijck in de keersse vliegen. (a) *Dina* gonk uyt enckel nieuwsgierigheyt besien de mode van de dochters van het landt, daerse met haer Vader ende Broeders was ghekomen; en siet, om datse sonder wacht uyt gingh, in wat handen en schade datse is gevallen! Ende wat en heeft Vader ende Moeder niet te vreesen, daer occasie is die den dief maeckt, daer de ionckheydt is die blindt is, daer de liefde is, daer onse broosheyt is, daer een stercke bekoringe is, die al-te-mael haer soo sullen omcingelen, dat sy sullen worden ghevat en verwonnen? Hoort hier op eens een aerdige gelijckenisse.

De Poëten vercieren, dat een schoone Maegt, met name *Athalante*, van veel Iongmans versocht wiert; maer dat sy aen niemant haere ionsten wilde geven, als die haer in de loopbaen soud' overwonnen hebben, doch met sulcke conditien, dat die sy verwon, niet alleen haer, maer oock sijn eyghen selven moest verliesen.

(a) *Gen.* 34.

verliesen. (*a*) Het welck dickmaels gebeurde, overmits, sy gelijck eenen pijl snéé door de winden. *Hippomenes* nochtans heeft het gewaeght, en den strijdt met sulck een hart bespreeck aengevangen; nemende by sigh dry goude appelen, om die in de baen haer voor te smijten, en soo haeren snellen loop door het op-vatten te vertraegen. Wierp oversulckx den eersten in het begin, den tweeden in het midden, den derden op het eynde: de welcke sy op-nemende, is van *Hippomenes* overwonnen. Dat *Athalante* geschiet is, dat ghebeurt aen onse ziele: sy is wel snel in het loopen, en gaet op eenen oogenblick met haere vliegende gepeysen naer *Parijs*, *Italien*, *Indien*, iae tot de Hel, en den Hemel: maer den duyvel, die tegen haer strijt, die werpt haer voor dry schoone appels, eenen in de ionckheyt, ende is den gouden appel der wellusten; den tweeden in den voort-gangh, ende is den gouden appel van de eer; ende den derden in den ouderdom, ende is den gouden appel der rijckdommen en begeerlijckheden: met de welcke hy onse zielen soo besig houdt, dat hyse somtijdts komt verrasschen. Namentlijck den eersten die lacht de Ionckheydt soo soet aen, ende doet den mondt soo wateren. Desen wierp de Huys-vrouwe van *Potiphar* aen *Joseph*, maer hy viel weygerigh aen soo snoode begheerte, beschermende en wapende sigh met het *corselet* de *vreese des Heeren*; doch wat hy repareerden oft niet, sy en hiel niet op van de eene bekooringhe om de andere te setten, en haere boosheydt meer en meer te verdubbelen, om de stantvastigheydt van den suyveren Ionghelinck te breken: (*b*) iae hoe hy hare beweginghe en aenvechtinghe meer verstiet, hoe sy stijver quam wederom aengevallen; min oft meer; ghelijck men siet in een kinder-spel, daer eenen sit in een touw, oft zeel, om te touteren en te schockelen, achter wiens rugh een ander staet, die het

(a) *Petrus ad boves.* (b) *Gen.* 39.

daer in geseten kint voorts is stootende, en den vollen swier gevende, en hoe dat hy met meerder krachten van sigh dout en stoot, hoe dat terstont oock met meerder ghewelt komt te rugg' ghedreven; Soo oock hoe dat *Joseph* dese oneerlijcke Vrouwe meer verstiet hoe dat sy stercker op hem quam aenghevallen, ter tijdt toe dat hy de vlucht nam, om dat hy door dese Meremin in gheen voorder perijckel loopen en soude. Waer op eenen Schilder, die dese geschiedenisse af-gemaelt hadde, met groote letters daer onder wel heeft moghen stellen dese woorden: *Men sal meer sulcke Mevrouwen vinden, als sulcke Knechten.* Waerachtigh iae, meer sulcke Mevrouwen sal men vinden, als sulcke *Josephs*. Hy thoonden door sijn antwoorden, dat men de vreese des Heeren te hulpe moet roepen, soude onsen strijdt ter eeren wesen.

Siet, als'er twee, *O Philothea*, teghen malkanderen staen in een duel, ende dat den eenen een stockade acht oft thien op sijn bloote borst ontfanght sonder gequetst te worden, dan sluyt men daer uyt, dat sulck eenen *Hooghe Naem* over sigh moet draegen. Soo is den vromen Campioen ghelijck als hert gheweest teghen die fenijnighe steken van dese arghlistighe en eerloose *Hexe*. Soo dat de vreese des Heeren maeckte een maeghdelijck hert onwinbaer en scheut-vry teghen *Cupidos* pijlen. Als men met de Goddelijcke *Vreese* ghequetst is, dan en voelt men geen wereltsche scheuten. Ick moet een treffelijcke ghelijckenisse hier op voor dienen. Als eenen Soldaet sigh quaelijck heeft ghedraeghen, ende om sijn schelm-stucken moest gearcubuseert worden, eer hy aen den staeck gebonden is, bidt hy een van sijn beste kameraeden, dat hy onder d'eerst wilde los branden, en hem eenen hert-scheut ionnen, op dat hy naderhandt d'andere kogels die hem door den buyck, oft erm, oft beenen gheiaeght worden niet en soud' gevoelen. Soo gaet het van gelijcken met eenen Godt-

vruchtigen menſch, als die eens in het hert van Godts liefde ghetreft is, dan ſpot hy met al die hem willen ſchieten. Ende ſulcks was de ziel daer den *H. Richardus de S. Victore* af ſeydt: *Dunckt u niet dat, dat herte door-ſchoten is, als den brandenden ſchicht gepaſſeert is door het binnenſte, en door het mergh der beenderen, haer ziele ſoo beweeght heeft, datſe haer ſelven niet meer en kan bedwingen, noch haeren brandt verbergen? ſy haeckt en ſnaeckt, ſy brandt en vlamt, ſy ſucht en weent van blijdſchap, en roept anders niet; als datſe door ſijne Liefde ſoo diep is gewont geworden, datſe niet en kan geruſten.* Deſe vreeſe hadd' *Joſephum* dan tot den ſlag toegeruſt, ſoo dat hy, *Verwinner* alleen zynde, Verwinner uyt den ſtrijt gekeert is. Maer, gelijck den Schilder ſeyde, diergelijcke zynder weynigh te vinden. De Ionckheydt door-gaens en is hedenſdaeghs ſoo niet, voorwaer neen, wy ſien 't voor ons oogen d'ongelucken die dagelijcks over al geſchieden, den val van ionge Dochters, haere broosheydt kan men over al met natte vingers aenwijſen. Seght dan niet: Myn kinders zyn Godtvruchtigh, eerbaer, kuys, onnooſel in het gheſelſchap en converſatie, &c. Seght dat niet, ſeggh' ick, want gy zyt den Vader wel, maer niet den Biecht-Vader. Van u en uws gelijck ſtaet: *Dicunt & non faciunt*: maer van haer *Faciunt & non dicunt.*

Overſulckx ſoo waerſchouw' ick u hier Vader en Moeder, u biddende dat ghy wilt een leſſe en achterdencken vatten van *Salomons* Tempel, den welcken boven op de hoogſte colommen, *Lelien* dede ſtellen, en netten daer rontſom ſnijden, om u in te ſcherpen, datter geen *Lelien*, noch kinderen ſuyverheydt, noch eerbaerheydt, noch onnooſelheyt ſoo verheven is, en verſekert; oft wel daer ſijn netten geſpannen, liſten en lagen gheleyt, die u ſoetſte en ſuyverſte dochter konnen vangen, bedriegen, onteeren, ende ſchenden. Ergo dan, ons Sinne-beeldt, *'t is gewarmt, ende beſchermt*, ſal van dage, ende voortaen uwe leſſe weſen.

Een worpken op den hoop toe.

BElofte maeckt schuldt, *Philothea*: siet, ick voldoen myn vrywillige opgenomen verbintenisse van altijdt op de manier van *Seneca* aen *Licilius* iet aerdighs in het leste toe te werpen, al-hoe-wel dit schroomelijck is.

Den Koninck *Iacob Almanzor* hadd' door een nederlaegh van Koninck *Fredrick* Spagnien ontweldight, 't selve in peys ende goede wetten gestelt, sont iaerlijcks tot meerder versekeringe derwaerts noch sommige persoonen, daer hy meest op betrouwde. Onder ander wiert voor eenen Gesant af-geveerdigt *Abraham Mahama*, een wijs ende verstandigh man, daer sijne Majesteyt in had een groot bevallen. Desen komendende in *Spagnien*, niet verre van *Cuadix*, vint in het eensaem bosch een schoone Iouffrouwe, sonder dat'er ghefelschap by was van eenighe Kamenieren: dit docht hem, gelijk het een iegelijck soud', niet voorsichtelijck gedaen te wesen, overmits haere eerbaerheyt by de moetwillige gevaer kost lijden. Hy vraegde haer dan, hoe sy soo stout dersde zyn, datse in sulck een plaets alleen gingh wandelen? Sy gaf voor antwoort: Soo langh als onsen machtigen Konink *Almanzor* sal leven, soo sal een schoone Iouffer alleen door een woestijne mogen trecken, sonder dat haer iemant sal hindern. Desen Gesant verwonderde sigh hier over ten hoogsten, en weder gekeert zynde by den Koninck, vertelde hem alle gedenckweerdige saken die hy in't Rijck gesien hadde; namentlijk den onverwachten voorval met dese Iouffer. Den Koninck vraeghde hem; wat hebt ghy haer gheantwoort; Hy seyd', 't gene dat ieder een daer op soud' uytschieten; te weten dat sy in perijckel, langh soud' roepen naer den Konink *Almanzor*, eer hy haer soud' konnen beschermen. Den Koninck, gevoelende dese antwoorde in't diepste sijns ghemoets, doet hem op

ſtaende voet wederom gereet maken tot de tweede Ambaſſade: en geeft hem mede eenen brief van *Urias*, om in handen van den Viceroy te leveren: den welcken hy ſcherpelijck belaſt den brengher des ſelfs op d'eygen plaetſe te leyden, ende aen eenen ſcherpen pael te ſpeten, en dat den Seherp-rechter voor alle de werelt ſoud' uyt-roepen dat deſen was plichtigh van gequetſte Konings Majeſteyt, om dat hy ſig verſtout hadde met een Iouffer alleen in een boſſchagie te ſpreken, en door ſijn woorden de authoriteyt des Koninghs, daer ſy op betrouwde, in twijffel te trecken: Och waeren doen de wilderniſſen, boſſchagien, heggen en haegen ſoo verſekert? dat onſe luſt-hoven, gloriettekens, ick laet ſtaen onſe ſalletten, die bewaringe en vrydom hadden! 'T is verre van daer, en dies volgens gelijck ick ſeyde, ſoo is aen Vader ende Moeder de wacht bevolen. En noch ſal 't quaelijck genoegh gaen, want daer is verraet van binnen.

I.

In den legher van *Xerxes*, die in 100000. koppen beſtont, en was'er maer eenen die aen den Koninck de waerheyt en dorſte verklaeren. *Philothea*, ſegt liever met dien:

Die my ſeet
Dat my misſtaet,
Is mynen vrient, al is 't my leet.

I I.

Hoort nu eens, *Philothea*, (ſoud' ghy wel ſoo vernuft geweeſt zyn?) op wat manier de Coninghinne *Saba* proeve nam van de wijsheydt van *Salamon*, naer het ſeggen van de *Rabbinen*. *Sy nam ſes Knechtjens, en ſes Dochterkens, dieſe kleeden uyt eenderhande, en verſocht van hem oft hy die ſoude weten te onderkennen.*

Voorder ſoo hadſe een natuerelijcke bloem geplucht, en een van ſijde gemaeckt naer het leven, die malkanderen geleken gelijck twee druppelen waters, en ſtellende die op

het eynde van het Koninckljjck salet. Vraeghden oft hy sou weten te raeden welck de gewasschen, welck de gemaeckte bloem was?

Hy liet een Bieken vliegen, en die gongh sitten op de waerachtige blom. En hy dede een silvere becken met water brengen, en geboodt de kinderkens hunne handen daer in te wasschen: en siet, uyt het plaeyeren in het water, daer d'een grover mede te werck gongh als d'ander, heeft hy weten te onderscheyden d'een als d'ander. En den wijsen Salamon, Philothea, *die is soo leelijck gevallen, om dat hy op ons Sinne-beelt geen acht en hadde genomen.*

III.

By de Koninginne voegh ick een kloecke Keyserinne, dese had vermaeck in dry saecken:

In een Leger staende in slagh-orden,
In een Choor vol Musikanten,
In een galge vol Dieven.

Want door het eerste seyde sy worden de frontieren versekert:
Ende de landts-lieden bewaert.
Door het tweede Godt geloost.
Door het derde magh een iegelijck gerust woonen, slaepen, reysen, koopmanschappen, &c.

I V.

Gregorius, Suster van *Margreta Austriaca*, liggende op haer sterven, seyde sy: Ick hope dat mynen Hemelschen Bruydegom my een Edelder Ryck daer boven sal geven, als my sijn Koninckljjcke Majesteyt van *Spaignien* hier op der aerde vereert sou hebben. Sy seyde seer wel, *Philothea*, want daer is het voor goet in overvloedigheyt van

alle

alle Hemelſche goederen en blydſchap, ende hier zyn de Rijcken ghebouwt in valleyen en traenen.

V.

Steden en Rijcken,
Hebben hun Lijcken.

V I.

Ick ſluyt met een aerdigh giftjen, *Philothea*, wenſchende in u de ſelfſte miltheydt, en die noch op een verhevender maniere. Als *Lodewijk* den XI. ſijn blijde inkomſte dede binnen *Doornick*, onder menighvuldige willekom teeckenen, quam hem in't gemoet een Dochterken ſoo rijckelijck ghepalleert, en ſoo ſchoon van aenſicht, datſe den Koninck niet genoeg en koſt verwonderen. Deſen offerden op ſijn Majeſteyt een gouden hert, in het welck noch konſtig gemaekt was een ſilvere Lelie, ſeggende: *Het Hert van de Doornickſche Maeght is alleen voor u Heer Koninck open.* Om iet diergelijcks aen een ſterffelijcke Majeſteyt te doen, dat en ſal u, *Philothea*, nimmermeer gebeuren. Maer om u hert op te offeren aen den Koninck der Koningen, dat kan alle daegh geſchieden: deſe ambitie oft eerſucht alleen is geoorloft. Soo dede deſe trotſe Iouffrouwe die alle Serviteurs van der handt wees, ſegghende, datter een Koninghs Sone ſou moeten komen. Deſe by geval in de Kerck haer oogen ſlaende op een *Crucifix*, waer boven ſtondt gheſchreven: *Jeſus van Nazareth Koninck der Ioden.* Soo ſy het woort *Koninck* gewaer wiert, ſeyde: *Hier is den Serviteur en Konincks Sone gevonden.* Ende aen die heeft ſy uyt een gouden hert van liefde, de ſilvere Lelie van ſuyverheyt gheſchoncken.

Ick bid' wat ick bidden magh, *Philothea*, laet hem in u open-hofken oock dit blommeken plucken.

Voor de Rechts-geleerde.

Sulcken heeft Godts ſtraf te vreeſen.,
Die Weduwen verdruckt en Weeſen.

Voor de onbedachte.

Eer , geloof , en oogh ,
En lijden geen ſchaers.

Voor de gheſworne.

Gelt , gewelt en gunſt ,
Breeckt recht , regel en kunſt.

Voor de ſtantvaſtighe.

Noch om doodt ,
Noch om noodt.

Voor u *Philothea.*

Lichter is de werelt noyt te kennen ,
Als de wereldt te ontwennen.

Voor de Laſteraers.

Die quaet ſeyd' eer hy quaet noch ſiet ,
Al ſweegh hy ſtil ten ſchaede niet.
En die ſoo op een ander ſpreeckt ,
Merckt ſelden wat hem ſelfs ghebreeckt.
Daerom ſpreeckt van een ander niet,
Maer denckt wat u al is geſchiet.

Dit is een profijtige leſſe , *Philothea* , maer die by weynigh onderhouden wordt. Al de werelt ſiet uyt, en niemant en ſiet in. 'T ſchijnt als wy in een anders hofken mogen onkruyt plucken dat het terſtont by ons zyn al ſuyvere beeldekens. Maer laet ons een ſtappeken voort treden , en een blaeyken keeren.

On-

Ongheluckighe, tweedrachtige, verwarde Houwelijcken.

Quaet Huysgesin,
Duyvels gespin.

EEn die geduerigh ſit en ſpint,
En ſoo den ſchraelen koſt al wint,
En noyt van ſpinnen op en hout,
Die wint noch quaelijck broot en ſout.
Maer ſoo daer iemandt 't gaeren breeckt,
Oft 't vier in haeren ſpin-rock ſteeckt,
En willens brodt een heel bobijn,
Dat moet een arme ſpinſter zyn.
Siet eens wat ſpel een duyvel maeckt,
Als hy ontrent het gaeren raeckt,
Lijs ſpint hier aen den heelen dagh
En Lemmen haſpelt wat hy magh,
En evenwel noch ſonder baet,
Om dat den duyvel vat den draet;
Al ſpon ons Lijs noch eens ſoo ras,
Al had ſy noch ſoo fijnen vlas,
Al waer haer draeyken noch ſoo ſterck;
Het is doch al bedorven werck.
En dit ſtaet Lemmen geenſints aen:
Daer ſal het op een kijven gaen:
En Lijs die oock heeft haeren kop,
Die ſalder tegen zeylen op:
En dan ſal deſen derden Maet,
Soo dapper ſtroyen vuyſte zaet;
Tot datſe beyde zyn geſcheynt,
En tieren 't buerſchap over-eynt;
Om hun te helpen uyt den twiſt,
Als vlas en dagh-loon is gemiſt.
My dunckt voorwaer dat diergelijck
Te vinden is in 't houwelijck.
In 't eerſt als 't vlasken wordt gerockt,
Het gaet al oft het waer geiockt,

Het spint soo fijn gelijck een sy ;
Men weeter van geen twisterij ,
Maer naer dit soet en lief gevley ,
Soo komt den Droes-kop *tusschen bey ;*
Die maeckt dat 't spin-rock en het hert
Van bey door twist ontsteecken wert.
Dan berst het uyt in vuyl ramoer ,
En scheyt haer voor een prey , en hoer :
En dickwils (dat heel leelijck staet)
Men hoort dat hy syn vrouwe slaet ,
Die oock een koppel sleutels haelt ;
En met de selfste munt betaelt ,
Soo datse hem wel dapper slaet ,
En lustigh aen sijn garen gaet ;
En maecken samen sulck gebaer
Als oft het in de helle waer.
'T schijnt dat den duyvel en sijn moer
Haer wooning hebben in den vloer :
Soo vloeckt en tiert men dag en nacht ,
Dat dickwils oock de Ratel-wacht ,
Hoort eys'lijck roepen moort *en* brant ,
En vringt de messen uyt hun hant ,
En is bevreest dat Man en Vrouw
Den eenen d'ander herten sou.
De vrienden komen tusschen twee ,
En maecken weder peys en vrée ,
En bidden datse nu voortaen ,
Doch sonder twist en scheuring gaen ,
En leven in den echten staet
Soo essen als een sijden draet ,
Maer watse bidden ofte niet
Daer is en blyft maer huys-verdriet ;

Noch

Noch daer en sal zyn noyt Kom-af,
Voor datse rusten in het graf.

WAt segh' ick, *Rusten in het graf*? Het schijnt datter oock een af-keer en tegen strijt ghewortelt sit in de beenderen, als sy in de doodt-kist ghenaegelt worden en uyt-gedraegen. Want seker Eremyt vindende boven op eenen berg het graf van twee dierghelijcke ghehoude persoonen, die in hun leven-quaelijck waeren gheweest inghespannen, heeft de twee doots-hoofden van alle beyd' uyt de kist genomen, ende die den bergh doen onder af rollen, ende nederstorten. Ende soo hy sagh dat het een liep Oost, en dat het ander rolden Noorden, soo seyd' hy: *Wat wonder is 't dat dese twee verschillig waeren in het leven, aenghesien sy oock naer hun doodt niet en willen over een komen.*

Om diergelijcke swarigheden te mijden, en om 't H. Sacrament van den Houwelijken Staet in peys en vrede tot ziel en saligheyt te beleven, soo dunckt my dat naer de deught wel het eerst en 't principaelste doel-wit in de vryagien behoorden te wesen, gelijckigheyt van humeuren. Noch ick houde voor goet het spreeck-woordt dat binnen *Loven* ergens op een poort staet geschreven:

L'Amour fait rage;
L'argent mariage.

Noch den Houwelijcken staet en placht oyt gheschildert ende beteekent te worden door twee beursen, maer wel door twee herten die op malkanderen passen, (*a*) Gelijck *Plinius* seyd', datter geen beter entinge ofte in-lijvinge onder de boomen kan geschieden als die ende op den selfsten tijdt rijpe vruchten dragen, en vruchten van de selfste amperheyt oft soetig-

(a) *Lib.* 17.

tigheyt, beneffens een over-een-kominge der schorssen. Andersints is'er vreese, dat den Bogaert-man noch bloessem, noch vrucht en sal winnen. En dit dient veel nauwkeuriger in het paeren der menschen onderhouden, als het menghen der planten. Of seker het staet te duchten dat het houwelijck alleen dorre *klip-tacken* sal hebben, en de soete vruchten van peys en liefde en sullen in dien hof niet wassen. Ende nochtans hoe noodig en is dese over-een-kominghe niet? en wat spel en placht desen weder wil niet te maecken? *Och* (seyde een seker Iouffrouw versch getrouwt, en gevraeght hoe 't al gongh) *het heeft soo veel snaps in, eer men van thien sinnen vyf kan maecken!* soo dat niemant geen kat in de sak en magh koopen, maer moet wel neirstig van te vooren in de wint sien, om den aerdt, ghenegentheyt, ende in-borst te ontdecken. Want al had men hedensdaeghs *Argus* oogen, noch kan men bedroghen worden, en overvallen in leelijcke fael-grepen, om dat de Iongmans soo schoon weten voor te doen, ende het geckskes in de mouw te houden, ter tijdt toe; datse t'saemen zyn verbonden.

En als de Bruydt
Is in de Schuyt,
Lief Schippertjen dan is 't vleyen uyt.

Nu de ongenuchten, die hier uyt rijsen, legh ick de Ouders ten deel, ten deel de Iongmans te laste. Laet ons, *Philothea*, om wat lichts te winnen, een passagie uyt de *H. Schrift* trecken. De kinderen der Propheten, dat is, de Leer-iongelingen, soo het dieren tijdt was saeten in honghers noodt met ydele schapraey', en hadden t'eten noch te breken. *Elisæus* die het bevel daer over hadde, ghebooodt even-wel den grooten pot over te hangen. (*a*) Middelertijdt gaeter

 eenen

(a) *Lanada.*

eenen in het velt om moes te snijden, en valt terstont in groote planten, daer hy terstont sijnen mantel vol afheeft gesneden. En daetelijcke heeft men't gekapt, geschorven, gesoden, en op-gedient ter tafel. Maer soo ras sy het proefden sagen sy'er soo vies uyt, en walghden en riepen: *Vir Dei mors in ollâ: Man Godts de doodt is in de pot*: 'T is onmogelijk dat men't soude eten. Dit is de gheschiedenisse, *Philothea*; laet ons die nu een weynigh uyt-pluysen, en onse voorgaende reden toe-passen. Daer is ergens een soetaerdighe Iouffrouwe, die onder de bestieringe en het beleyt haerder Ouders desen Staet soude aenvangen. Vader ende Moeder wat doense? Sy sien naer den *Gouden duyvel*; dat is, sy overloopen de Ionghmans van de Stadt, ende letten op de groote blaedinghe, taelen naer de ghene die den uytwendighen schijn van rijckdommen hebben, sigh inbeeldende dat sy't met het gelt al-te-mael hebben bekomen. Dit houwelijck wordt aenghedient, sonder voorder ondersoeck op sijn gheneghentheden. De Ouders van beyde kanten die maecken het mengel-moes, hanghen den pot over. Ende als Mejouffer is ghetrouwt, ende de wilde rancken begint te proeven, dan is 't suer sien, ende walghen en roepen, datse haer den droes-kop in de pot ghesoden hebben. Noch de ouders en konnen naderhandt ('t ghene *Elisæus* dede) de bitterheydt versoeten: Maer sijn stuerigheydt ende onstuyme perten nemen daghelijck aen, stelt het huys in roeren, smijt alles overhoop, wordt eenen deur-slagh, ende eenen oprechten slampamper, die het goet van weer-sijden te schande maeckt, ende wat sijn Vrouwe bidt oft smeeckt, wat de Vrienden segghen, hy gaet sijn gangen, en hy schuddet op sijn tanden. Och hoe verre sijn dierghelijcke van den salighen raedt *Pauli*: (a) *Maer bemint uwe Huysvrouwen, en wilt niet bitter over haer wesen.*

Noch

(a) *Col. 3.*

Noch met het ghesicht, noch met praeten, noch met woorden, veel min met vuysten, seker neen: want menschen vleesch is soo nood' geslagen. Soo dat ick hem houde voor een Barbarisch mensch, die seyd': *Ick wet'et Godt danck en mijn vuysten, dat ick een goede Vrouwe hebbe.* Wat dunckt u, *Philothea*, van den vuylen leer-touwer; soud' die selver niet wel een span-riem om de ooren verdient hebben? Desen, en diergelijcke en wisten niet dat de Heydenen (*a*) selfs uyt de Bruylofts-slagh-offerhanden de galle plachten te nemen, op dat'er gheen bitterheydt en moet toeghelaten worden.

Nu al is het saecke dat de Mans wel het meeste plichtigh zyn, soo en kan ick even-wel niet ghelooven oft hier ende daer worden somtijdts oock al Vrouwen ghevonden, die met recht schuldt van oneenigheydt ende krakeel op-gheleydt soud' konnen worden. Als ick 's noenens oft 's avonts t'huys kome, seyd' dien, dan vinde ick altijdt, *een preutel pastey met een suer sausken.* Eenen anderen die oock achter woonde, soo hy eenen vrient ghenoot hadde, badt hy sijn Vrouwe datse immers in sijn teghenwoordigheydt hem niet beschaemt en soud' maken, 't welck sy oock beloofde. Even-wel soo sy op het eynde van de tafel op stont om den kaes uyt het schapraey te haelen, 't welck stont achter den rugh van den ghenooden Gast, soo toonde sy haer vuyst noch aen haeren Man, en seyd': *Wilt ghy van dien kaes hebben?* En wie en heeftse niet gehoort van die, die verdroncken wierdt, ende met hooft al onder het water was, even-wel noch stack haer ermen uyt, en tot spijt en verwijt knipten noch als luysen op haere duymen? 'T is waerachtigh, soo *Philothea*, daer zyn die wel verdienen den sabel te draegen. Seker diergelijke souden wel by *Rebecca* mogen (*a*) ter scho-

(a) *Ensch.* (a) *Genes.* 24.

ſcholen gaen ; om een leſſe te haelen : want ſoo deſe nieuw-ghetrouwde ghevoert wierde in de teghenwoordigheydt van haeren Bruydegom , heeft dadelijck met een koove ſigh ghedeckt , willende onder andere dingen leeren , dat een Vrouwe haer hooft niet en behoort te thoonen. 'T is aerdigh en geeſtigh gheſeyt :

Zyt gy ſchaemel , zyt gy rijck ,
Brenght geen hooft ten houwelijck.

Edoch door de bant en zyn 't geen dulle *Ieſabels* , oft ſpijtige *Xantippen* , neen 't , maer men vint diſcrete *Abigails* , langh-ſinnighe *Monica* , verduldighe Sara. 'T waer alleen te wenſchen , datſe eenen bequaemen tijdt in acht naemen , als wanneer ſy haere mans over de ghebreken en dronckenſchappen en tuyſſcherijen willen beriſpen. Want gelijck men het zaet niet met licht der Mane,noch met alle winden en zaeyt in de hoven , ſoo moeter oock een bequaem ſayſoen uyt-gekipt worden om vermaeninge te doen beklijven. Den raet van *Raphaël* aen ſijn ionghen *Tobias* (*a*) , ſoo hy wel gewaer wiert, ſoud' de Vrouwen in de principaelſte voorvallen konnen dienſtig weſen : want ſoo den viſch met gewelt den Ionghelinck quam in-gheſchoten , ſoo gheboot den Enghel dat hy hem met een behendigheydt ſou vatten en uyt het water op droogh ſant trecken , het welck nauwelijcks ghedaen en was , oft begonſt voor zyn voeten te beven. Siet , terwijl de Mans in 't nat ſitten ende droncken zyn , ſoo en is'er niet aen te komen : maer beſteltſe te ruſten , ende als de kelder-koorts is uyt-geſlaepen , dan doet eens met behendigheydt een huys-ſermoon , en het moet wel eenen harden kop zyn , die ſigh op deſe maniere niet en ſal laten beleſen. (*b*) *Nabel* ſelver wiert op dier-

gelijcke

(a) *Tob*. 6. (b) 1. *Reg*. 25.

gelijcke maniere soo beroert, dat hy'er de doodt schier aen ghehaelt soud' hebben. Neemt hier van een gheliickenisse die ghy daghelijcks hebt voor ooghen: Ghy siet somtijdts als het rouw waeyt, en dat het *Schelt* wat hol gaet, de *Heu* van *Brussel* komt snelder aenzeylen voor wint en tijd', sy gaet schier als eenen pijl uyt eenen boogh ghevloghen, en in desen gheweldighen loop komt sy de kaey te naederen, het schijnt dat sy haer selven, en de by-ligghende schepen te bersten sal loopen. Maer wat doet den Stierman? hy draeyt sijn roer, keert het schip, set het in de wint, en op een ooghenblick al de kracht is gebroken; sy laet haer met een touken binden, en al de wereldt over haer gaen, en heeft haer buyen al vergeten. Daer is oock soo een behendigheydt van doen, als wanneer den Man met een nat ende vol zeyl komt aengedreven, en de potten en pannen, en glaesen in stucken wilt loopen. Dan is het roer een discrete Vrouwe bevolen, de welcke met een sonderlinghe gheswintheydt alles ten besten moedt keeren, soud' de Noortsche grammoedigheydt haer selven doodt loopen.

'T is seker dat een behendighe Vrouwe hier met stilswijghen, daer met soet te spreken veel krakeelen kan verhoeden. Die met het waterken in haeren mondt gongh, was verwondert dat den Man soo tijdigh op hiel van grouwen en knorren. Een ander die haeren Man nimmermeer te pas en kost koken: (want was'er gesoden op tafel, soo begeerde hy gebraeden, ende was'er ghebraeden soo begheerde hy ghesoden) op sekeren tijdt soo hy seer preutelde eer hy de spijse noch ghesien hadde, ende veel stancks maeckte datse hem altijdt d'een voor d'ander koockte, soo seyd' sy: *Lief en wilt u niet ontstellen, want ghy sult van daegh ghesoden en ghebraeden uyt eenen pot eten.* *Nota*, De Maert hadd' hem versuymt ende laeten aenbranden: Soo wist sy met een

abelheydt sijnen mondt ende ontijdighen appetijdt te stoppen.

Het stilswijgen, gelijk ick seyd', is altijt dienstig; ende dikmaels noodig. Want gelijckerwijs dat als'er een venster tegen een deur open staet en sterck treckt, dat dan een keers lichtelijck uytwaeyt, oft ten minsten seer verloopt; soo oock is 't dat de Vrouw in het kijven met den Man wilt choor houden, sy sullen malkanderen grauw en blauw verwijten, en met dusdaenighe schelt-woorden beieghenen dat den peys verdwijnen sal, en 't salder daetelijck staen in volle batallie. Soud' het wel gaen, seyd' den Koninck *Alphonsus*, soo moet *d'een sonder ooren, en d'ander sonder oogen*, ick voeghe daer by, *en dickwils sonder tonge*, om dieswille dat deur en venster soo veel niet en trecken, als twee open monden. Het misstaet oock, dat de Vrouwe wijser wilt wesen als den Man; ende het woordt voerende in sijn tegenwoordigheydt, veel uyt de Boecken ende Historien bybrenghen. 'T heeft al sijn reden waerom Godt van *Sarai Sara* ghemaeckt heeft, ende van *Abram Abraham*. 'T scheen teghen de betaemelijckheydt, datter meer letteren in de Vrouwe als in den Man souden steecken, ende dat die den Meester soud' maecken. Doch 't is van heden noch van gisteren niet, van dien tijdt af, dat is, als het gront-houwelijck van Godt is in-gestelt, (a) als *Eva* gemaeckt is van beenderen, die gemeynelijck veel plachten te rammelen ende te ratelen, soo hebbende Vrouwen haer altijdt geirne laeten hooren. Waer in sommige sig te buyten gaen, en willen den Man over-kraeyen en van hem als eenen *Hennen* maecken. Het welck een groot mis-verstant is, want verkleeninge van de Man, is een versmaedinge voor de Vrouwe, ende in tegendeel sijn eer is haere glorie: sy is de Maen, die van hem, als van de Son, alle schijnsel moet ontfangen, van haer selvē en kanse niet als een twijffelachtig licht voort-brengen.

Ick

(a) *Gen.* 2.

Ick keer weder tot het principaelste punct, ende daer het al-te-mael op berust, te weten: dat het onmoghelijck is datter peys en vrede sal wesen, 't en sy dat de korsele hoofden malkanders losse vlaeghen en vremde luymen weten te vieren, en soo malkanders gebreken een weynighsken weten toe te geven. *Cato* was vry wat korsel, en als sy 't in haer hoofdeken kreegh, soo en had sy 't in haer voeten niet. *Reynier* was oock eenen dwers-drijver, en hadde een viese kop, en sijn hersenen geraeckten oock soo haest wervel los: En sy thoonde haeren verdraeyden voorschoot, tot teecken dat haer stuypen begosten te rijsen; hy sijnen scheeven hoedt tot lose van sijn op-loopende sinnen. En 't eene mes hiel 't ander in de schée: *Cato* vierde *Reynier*, *Reynier Cato*, alle buyen passeerden sonder buyen.

En dit tot noch toe van de huys-krackeelen, van de ghemeenelijcke hoofden die onder die viese Planeten sijn gheboren, de welcke soose by dese waerschouwinghe gheen baet en vinden, soo wil ickse eenen anderen Meester in handen leveren, diese naer eysch en behooren herbacken sal in sijnen *Oven à la Mode*. Soo datse daer sullen uyt-komen sonder eenigh ghebreck, oft geen gelt. Dan hoort den Man selver spreken:

SA Iongers blaest den hooren wat,
Blaest over hoop de heele Stadt,
Gaet henen, en roept wijt en breet,
Langhs al de straeten: Heet, al heet
Voor kleyn en groot, en wie 't belieft,
Te zyn naer eysch en wensch gerieft.
Godt zy gelooft ick heb een handt
Trots eenigh Meester van het landt;
Dies groeyt de winningh' dagh op dagh,
En back wat dat ick backen mag,

Is daer wel Backer in de Stadt
Die sulcke neiringh heeft gehadt?
Ey siet eens hoe dat volckxken loopt,
Hoe al de wereldt van my koopt.
Waer zyn kalanten als de mijn?
Siet heel de Stadt wilt by my zyn.
Maer wat is't wonder dat ick win?
Ick doen daer sulcken geestjen in,
En beet den oven soo van pas,
Het backt al oft geschildert was.
Godt geeft hoe quaeyen hooft het zy,
Betrouwt aen myne backery,
Al waert een hooft vol grillekens,
Al waert een hooft vol willekens,
Al waert een hooft vol spits, en trots,
Al waert een hooft heel vies en schots?
Al waert een hooft heel fantastijck,
Al waert een hooft heel colerijck,
Al waert een hooft van fijnen sin,
Daer muyse nesten steken in,
Al waert een hooft dat altijdt snuft,
Daer al de herssens zyn vermuft,
Al waert een schaeps-hooft noch soo slecht,
Bestellet maer door mynen knecht,
Soo gy my in myn konst gelooft,
Ick sal herbacken ieders hooft:
Maer weet dat naer de hoofden staen,
Dat't oock soo met den loon moet gaen?
Ick eyssche van een Kiecken-hoot,
Dry dubbeltjens, oft seven groot.
Wie wou doch om soo kleynen gelt
Met slechte hoofden zijn gequelt?
Tien stuyvers van een dick verstant;
Soo goeden coop? het is een schant.
'K en deed' myn leven noyt daer veur,
Maer siet de menicht' draget deur.
'T herbacken hooft van onse Lijs
Moet weder kosten hooger prijs.

Want

Want hoofden die in hullen ſtaen,
Daer valt ſeer fatſoeneren aen.
Een hooft waer in geen reden ſteckt,
En daer memory by gebreckt,
En daer het oo[illegible]eel dickwils faelt,
Is't wonder da[illegible] het meer betaelt?

Hoe dat het meer moet ſijn herkneet,
En langer in den oven leet,
Hoe't meer moet geven navenant
Siet hier heb ick vaſt onderhant
Bot-meulens *hooft, gy kent hem wel.*
Dien Eſel in dat menſchen vel,
Den toot van vooren is te lanck,
En't bollement is veel te kranck,
En ſchoon de herſſens al-te-mael
Geen once wegen naer myn ſchael,
Soo is dat Lumen *noch ſoo prat*
Oft Salamon *daer binnen ſat,*
Wat dunckt u heeft dat plomp fatſoen
Den oven niet ſeer wel van doen?

Dies oft het hem is lief oft leet,
Ick maeck den oven vast gereet,
Want't is van nood' dat ick den geck
De dompen uyt de herssens treck.
En spreeckt my dan eens naderhandt,
O wat een kloeck en fraey verstant!
Wat Rechts-geleerden *sal het zyn?*
Dan sal hy spouwen het Latyn.
My dunckt ick sien de Boeren al
Met hamels komen uyt den stal,
En met capoenen swaer en vet,
Die langen tijdt zyn op-geset,
En met ducaten in de tes,
(Het stijffsel van een swack proces)
Hy sal gans-bloet, aen die het raeckt,
Advysen geven dat het kraeckt:
Had hy den oven onderstaen,
Hy waer het katje van de baen.
Laest heb ick noch een Meester-stuck
Tot myn gebuermans groot geluck,
Gevrocht aen Griet *sijn echte wijf,*
De sloor die stont van perten stijf,
Het was de aldervuylste Sloef,
Veel erger als Mari Pantoef,
Dan hadse noch soo swaer gebreck,
Griet *was te rijp in haeren beck,*
En dit Juweel *dat derfde kloeck*
Een blauw oog wagen voor de broeck.
Ick sey aen Gooßen *myn gebuer,*
Foey desen muyl is al te suer;
Geduelt alleen een weynigh tijdt,
Ick maeck dit hooft sijn stuypen quyt,
Ick sal't herbacken op myn trouw,
Dat s'wesen sal een ander Vrouw.
Griet, *seyd' ick, sit een weynigh neer,*
Het wordt nu oock eens uwen keer;
En soo sy maer het kap-mes sagh,
Sy schreeuwde eerse kreeg den slag,

Ick heb het hooft haer af-gevelt,
En daer een ſluyt-kool op-geſtelt,
En kneedend' doen wel eens te deegh,
'T was wonder dat een wijfs hooft ſweegh;
Ick ſtreeck't met eyers wel te keur,
Hier med' ſoo kreeght een bly couleur,
En als men 't nu herbacken ſagh,
Griet *gaf ſoo aengenaemen lagh,*
En Griet *bleef altijdt ſuycker ſoet,*
Siet wat den oven niet en doet?
Doen ſeyd' ick, Gooſſen, *lieve vrient,*
Is 't geldt daer niet wel aen verdient?
Och waer nu mynen oven gaer,
Want ſiet daer wachter weer een paer,
Twee ſuyver dieren, iae gewis,
Soo ſuyver als een vis-mandt is;
En altijdt fraey, en altijdt jent,
En dat noch ſonder gelt, oft rent.
Hoe licht raeckt ſoo een trotſe Sloor
By Ionghmans in 't verkeerde ſpoor!
En als men ſigh verloopen heeft,
En ſonder gelt en eere leeft,
Geraeckt dan weer eens op de baen,
Ick ſweer u dat heeft moeyten aen.
'T is haer geluck, geloovet vry,
Dat ſy zijn in myn backerij.
En mits het is bekoorigh werck,
Ick ſalſe backen vry wat ſterck,
Noch ſy en backen noyt te lanck,
Want Ydel-tuyten *zyn te kranck,*
En principalijck ſoo een Sloor,
Die moet wat hart zyn in de oor.
Siet eens myn handen bey gebleynt,
Daer is meer wercks aen als men meynt,
Het lichtſte hooft van een Malloot,
Is meerder laſt als roggen broot.
Nu peyſt hoe dapper dat ick ſweet,
Als ick den oven dickwils heet;

En eenen heelen achter-noen,
Tot eenen Mans-kop *heb van doen,*
Ick heb geproeft soo menigmael,
Eer ickse kreegh op mynen pael,
Eer ickse stelde in postuer,
Voorwaer het viel my byster suer,
Wat arbeyt heb ick niet gedaen
Alleen op 't hooft van Cypriaen?
Voor 't eerst hy liep heel in het wilt,
Eer sulcke perten sijn gestilt:
Daer gaet wat toe, dat sweir ick hou,
Dat is een hertsweir voor een vrouw.
Dan sat hy in de brande-wijn,
En dronck hem sat gelijck een swijn;
En goot heel stoopen biers in 't vel,
Hy sey, sijn buyck-leer reckten wel:
En viel sijn Vrouw' het minste uyt,
Soo touwden hyse stracks de huyt,
Noyt dagh dat hyse niet en sloegh,
Soo datse staegh blauw oogen droegh.
'K en had myn leven noyt gelooft,
Dat iemandt had soo quaeden hooft,
En evenwel ick heb 't geklaert,
En Tan *is nu soo wel gepaert,*
Noch hy en raest naer brande-wijn,
Och neen, de Man is nu soo fijn,
Oft hy gesleypt waer door den trap;
Hy peyst niet eens meer op den tap;
Maer sit gedurigh op 't getouw,
Het is een blijdschap voor de Vrouw.
Haer dunckt dat s' in den Hemel woont;
Dient desen arbeyt niet geloont?
Nu Ouders hoort eens dese saeck,
En treckter vrucht uyt, en vermaeck:
Gy kent Ian Jacobs *immers wel;*
Hy, en sijn huysvrouw Peeternel,
Die quaemen in de Maent van Mey
In mynen winckel alle bey;

Ick vraeghde watse quamen doen?
Sy seyden: Om een goedt fatsoen.
Daer is ons Dochter Antonet,
Haer hultsel staet soo bont geset,
Sy kleet haer als 'k en weet niet wie,
En wy en zyn maer ambachts-lie;
Sy gaet gestrickt, en soo gelint,
Het schijnt sy heeft alrée een quint,
De huyck die doetse niet meer aen,
Maer wilt gelijck een Iouffer gaen;
Met sijde Kooven achter straet;
Met kanten boven haeren staet;
Wilt spelen rijden langhs de stadt,
Al oftse duysent midd'len hadt;
Wilt 's morgens voor den spiegel staen,
Wilt s' avonts op balletten gaen.
Sy gongh veel nutter in de Kerck,
En sat dan kloeck aen 't spelle-werck.
Siet meester dit is ons verdriet,
En soo gy daer den dagh deur siet,
En backt haer tot een zeegbaer kint,
Den nieuwen hoet die is verdient.
Noch hoord' ick lestmael aen myn deur
De klachten van een Procureur:
Sijn wijf was oock een vuyl laudaet,
Die gongh kommeeren achter straet,
Terwijlen sit de Maert en spint,
Dat sy den onbijt quaelijck wint,
En hier light dan een Kindt besnot,
En daer raeckt uyt de seu, den pot:
En als men 's middaeghs eten wou,
Moest selver koken in de schouw;
Siet daer, den Man was soo ontstelt,
Dat hy my pasten stracks het gelt,
En bad my dat ick Maert en Vrouw,
In 't eerste backsel schieten souw.
'T is wonder hoe een ieder klaeght,
Die met quaey-hoofden zyn geplaeght.

En dese zyn in alle staet ,
In Raeden , en in Magistraet :
Maer decken hun gebreck en leedt ;
Tot dat men s'op de teenen treedt ,
Dan zijnse stracks te peert , en knack ;
Al oft het hooft vol poeyer stack:
En gaet het niet naer hunnen sin ,
Het schijnt daer steeckt den droes kop in:
Iae , iae , in sijd' en in sattijn ,
Ick sweer u datter koppen zyn.
Maer om dat ieder een die acht ,
Soo back ick dese maer by nacht ;
En sijn herbacken eer gy 't siet ,
Soo blijft ons Heerschap *in crediet.*
Daer backt den oven weder sterck ,
Doch dit is meest dosijnen werck ,
Daer is het hooft van onse Truy ,
En hoofden van veel lecker Luy ,
En 't corsel hooft van onse Claes ,
En 't ydel hooft van Ioncker Vaes ,
En 't luysigh hooft van scheel Margriet ;
Wat wonder ? sy en sietse niet ;
En 't coppigh hooft van onse Acht ,
Die saemen kijft , en samen lacht ,
En 't preutel-hooft van onse Trijn ,
My dunckt s'en drinckt niet als asijn.
Dit wordt een backsel dapper groot ,
Wat Raes-kop *brengter oock sijn hoot ;*
En Kameniertjen Isebou ,
Die geirn' de Iouffrouw speelen sou ,
My dunckt de pluym en hair en hoet ;
Dat die oock in den oven moet:
Nu is den oven effen vol
Met 't hooft van eenen Sottebol.
Ick laetse Backen tot den noen ,
Sy hebben 't seker wel van doen ,
Soo wel den dienaer als myn Heer ;
En Vrouw en maert al even seer ,
En iongh , en oudt , en wijs , en geck ;
Want ieder hooft heeft sijn gebreck
Nu gaen ick weer , en Man en Wijf ,

Hun

Hun hoofden ſtellen op het lijf.
Sa iongen weert eens ieder kool,
Maer dat ick hier doch niet en dool;
En 't een hooft voor het ander ſtel;
Dat waer weerom een arger ſpel.
Want ſtel ick 't hooft van Claes *op* Trijn
Dat wou een fraey comedie zyn,
En gonck Lijs *met de broeck naer huys,*
Dat waer voor Hans *een eeuwigh kruys*
Want ſiet 't is daer geheel verdraeyt,
Daer 't Haentje ſwijght, en 't Hinn'ke kraeyt.
Maer neen, ſy zyn al wel gheſtelt,
Sa borſten geeft eens Backers gelt.
Daer is een dagh huer aen verdient,
Als ghy u ſoo gebetert vint:
Want ſiet alleen maer uwen Ian;
Is dat niet wel een ander Man?
En Griet *die toornigh was en gram;*
Die is ſaechtmoedigh als een lam;
En Iouſſer bint haer locken in,
Oft ſy een Clopjen had in 't ſin.
Maer kijck hoe Lemmen *ſtaet en ſiet;*
My dunckt hy kent ſijn ſelven niet:
Hy ſiet de Herrebergen ſtaen,
Hy wil, en kan niet binnen gaen.
Den weert die roept, en noot hem weer;
'T is waer het ketelt Lemmen *ſeer:*
Maer Lemmen *ſtrijt gelijck een Helt,*
En hy blijft meeſter van het velt,
En hy bewaert ſijn gelt en goet,
Siet wat een uertjen backen doet!
  Terwijl ick hier my roem en praet;
Daer komter eenen, maer te laet,
My dunckt het is een vremt humeur,
Hy derft wel buyſen op myn deur:
Hy neemt myn huys met fortſe in,
'T is Tiribus *naer mynen ſin.*
Lief vrient het is verloren moet,
Wat dat gy om den oven doet:
Want is iemandt ſot gheboren,
Wat men backt het is verloren.

WAt dunckt u, *Philothea*? dat de hoofden al-temael ſoo lichtelijck waren te herbacken, als het licht is om te ſegghen, wat menighte van kalanten ſoud' deſen meeſter *Peeter* niet krijghen? Dan 't en is gheen ander Mans werck, een ieder moet ſijnen eygen Backer weſen; dat is, ieder behoort ſijn korſel hooft te breken, en ſigh ſelven tot een ghevoeghſaeme en vriendelijcke by-wooninghe te buyghen; ontmoetende malkanderens kranckheyt met een Chriſtelijcke lijdtſaemheydt, ſonder daer tegen te rucken oft van den dijck te dringen. Ick wenſchte voorwaer dat alle gehoude ſoo aen malkanderen weken ghelijck de twee ſchaepkens deden, die d'een d'ander op een langh ſmal brughsken ſekeren tijdt ontmoeten. Het een knielde op ſijn pootjen neer en gaf bequaeme ghelegentheydt aen het ander om daer over te ſpringhen. *Het buyghen van d'een, is het breken van d'ander.* Soo ſal men de hartſte keyen alder-beſt op een ſacht kuſſen morcelen. Noch de *H. Monica* en hadd' iinmermeer het ſtuer en noorts hooft van haeren Man ſonder diergelijck ſoet onthael en een vriendelijcke ghedienſtigheydt konnen winnen. Och hoe ſouden de ſwaere laſten van den Houwelijcken Staet verſoet worden, waer 't dat de Echt-ghenooten malkanderen ſoo wiſten te vieren! Sy ſouden voorwaer malkanderen in alle voorvallen en ſwarigheden, daer dien Staet mede beſaeyt is, ſtercken en verkloecken, en ſouden alle de pijlen op eenen algemeynen ſchilt ontfangen: ende als ſy langhen tijdt in een vreedſamigh leven, Kinderen in de vreeſe des Heeren op-ghebrocht ſouden hebben, dan ſoumen dierghelijcke af-lijvigh weſende en begraeven zynde, dit korte, maer ghewenſcht *Graf-dicht*, eertijdts by de Heydedenen gebruyckt op, hunnen Serck mogen ſnijden:

Pacificè vixerunt.

Dat is:

Sy hebben geleeft in Vrede.

TOE-MAETJEN.

ICk en kan u hier niet ſoo laten gaen, *Philothea*, oft ick moet dit hier by-voegen, om den wegh tot het navolgende *Sinne-beeldt* te baenen. Eenen Eſel trock een waegen daer 4. à. 5. menſchen op ſaten, en daer ontrent was een Karoſſe met vier Peerden, die maer eenen Monſieur voor vraght en hadden. Soo ſekere hier op oogh-merckten, ende de ongelijcke inſpanninge van deſe Peerdẽ ende Eſel miſpreſen, ſeyd' eenen Grauwert: De Peerden hebben noch het quaetſte, want deſen Monſieur heeft ſoo veel Cruycen ende ſwarigheden, datſe alle ander gewicht in de ſchael ſouden op-haelen, 't is ſoo, ende gelijck men ſeght:

Hoe grooter viſch, hoe droever water.

Soo oock:

Hoe grooter eer, hoe meerder ſeer,
Hoe grooter huys, hoe meerder Cruys.

Met een woordt, daer zyn dickwils ſwarigheden, die *Hans* heeten.

Noch een dichtjen, om geen ydel plaetſe te laten.

Men ſeght; *De kleedingh maeckt den Man*
En ſeker daer is vry wat van;
Maer om in 's Landts-dienſt wel te treden,
Soo moet den tabbaert wat ſattijn
Van binnen wel gevoeyert zyn,
Met vromigheyt, verſtant, en reden.

De waerachtighe ruſte is te vinden in het Cruys.

Oft ick wil, oft niet en wil;
'Ick ſit alleen op 't kruysken ſtil.

DEn Ionghman die hier voor u staet,
Die leert ons hoe de Werelt gaet;
En wat sy doet oft niet en doet;
Waer op alleen sy rusten moet.
Hy nam dit krucksken in de handt;
En 't vincksken vloogh aen alle kandt;
En nergens vond'et, waer het socht,
Een plaetsken waer het rusten mocht,
Tot dat het naer het kruysken quam,
Al waer het volle ruste nam.
Wel is in 't kruysken dan de rust?
En is die niet in 's Wereldts lust?
De waere rust is verr' van daer,
Dat wierd' ick lestmael eens gewaer.
Ick sagh een trots en moedigh Heer,
Die opgeblasen was van eer,
En had ses peerden in de koets,
En dan 'k en weet niet hoe veel goets;
En Eerlijckheden twee oft dry,
En gaf de schoonste Levery,
En hiel banckketten door het iaer,
Al oft een Graef oft Prince waer.
Ick seyd': Die heeft sijn vollen lust;
En noch en had sijn hert geen rust.
Ick sagh daer eenen aen sijn gelt,
En had den heelen nacht getelt,
En telde noch, en hadt soo breedt;
En leyd' de sommen al gereedt,
En docht hem eenigh geldt te licht;
Dat hongh hy in een goudt gewicht,
En sadt en woegh van boven neer;
En potten t'saemen even seer:

En seyd' soo met een drooge lagh ;
Dat is al voor den ouden dagh ,
Als wy eens worden oudt en koudt ,
Dan dient ons wel goedt onderhoudt ;
Want wie niet wat in tijdts en spaert,
En soo van langer handt vergaert ,
Die sal van honger noch vergaen,
'T is nu al om het gelt gedaen.
Daer op soo kusted' hy den sack ,
Die vol van Souvereynen stack ;
Ick seyd' : Die heeft zyn volle lust :
En noch en hadd' sijn hert geen rust.
Ick sagh hier laest een Hofsche quant,
Dan met den Vogel op de hant ,
En met een wey-tesch aen de sy ;
Dan weder in de picquerij ;
En daer geduerigh naer den noen ,
Den Tour *van* à la Mode *doen.*
'T en waer hy sat in een prieel ,
Want buyten had hy sijn Kasteel ,
Gelegen in een groen valley ,
Omringelt met een vette wey ;
En boven dien oock wel beplant
Met schoone dreven t'alle kant.
Ick sey : Die heeft sijn vollen lust ;
En noch en had sijn hert geen rust.
Soo sagh ick lestmael in de Maen ,
Een vrijer aen de venster staen ,
Die dickwils sat heel uren lanck,
Bevrosen op een steene banck ,
En knippertande voor de deur :
Daer stont den koelen Serviteur :

En wat hy ſmeeckte, wat hy riep;
Het licht was uyt, de Iouffer ſliep;
En als hy 's morgens haer verweet,
Soo kreegh den bloedt noch ſlecht beſcheet;
Sy loeger med', dat kreegh hy toe,
Hy ſtont en ſagh 'k en weet niet hoe;
En peyſde: Wel Iouffrouw Mary!
Wel wat is dit voor courtoſy?
En was noch bly toe dat hy ſweeg,
Eer dat hy nog wat drooger kreeg.
Ick laet u peyſen hoe den gaſt,
Dit boeren wambas heeft gepaſt,
Hy meende dat de ſoete min
Niet anders hadd' als honingh in.
Soo ſoeckt een ieder over al,
Waer dat hy ſig vermaecken ſal;
Maer vinden niet als groot verdriet,
De waere ruſt en anders niet:
Want eer, en gelt, en vryery,
En hebben niet als ſlaverny,
En ſtooren dickwils menigh huys,
De ſeecker ruſt is op het Kruys;
VVaer dat gy vlieght, oft niet en vlieght;
Gy ſiet hoe daer de wereldt lieght;
Verfoeyt dan alle ſnoode luſt,
Eer ick beloov' u vaſte ruſt.

AEN-SPRAECK.

DE Vogels, *Beminde Philothea*, die haer pluymen en pennen leenen om boecken te ſchrijven, die konnen ſelfs oock wel nutte leſſen aen den menſch voorhouden. Soo leeren wy van den Haen, een wakende oogh te hebben; van den Oyevaer, de gedien-

ſtigheyt ende liefde tot onſe Ouders; de ſuyverheydt van de Tortel-duyven; de ootmoedigheydt van een Winter-koninghsken, d'op heffinge der herten tot hemelſche ſaecken van den Paradijs-vogel; niet een ſoo ſlecht, oft 't leert ons door ſijnen ſangh Godt dancken en loven. Somma, daer en is geen gebreck van goede Meeſters, waren wy maer alleen bequame leer-ionghers. Gelooft my, daer waer groot profijt uyt haere onderwijſinghe te trecken, en ſoo wy haere tael koſten, oft wouwen verſtaen, ſy ſouden ons tot af-ſtant van het quaedt, tot volherdigheydt van het goet verwecken. Ende wat een groot gheluck en was het niet voor dien miſtrooſtighen *Novitius* oft *Proeveling*? dat hy een rijpe ende nootſaeckelijcke, iae ſalighe bemerckinghe vattede van een vogeltjen. Hy hadd' de venſter van ſijn Celleken ſtaen ter ſijde van een groen velt, van waer hy de luſtighe boſſchagien ſagh, de ſchoone beken dwaelende door de geklaverde weyden, behalven de iaegers die hy dickwils hoorde ſteecken. (*a*) Dit lagh hem ſoo dickwils in d'ooghen, dat hy een miſnoeghen kreegh van ſijn levende graf, dat is, van ſijn Celle. Op eenen tijdt dan, als hy lagh in ſijn venſter, en al fantaſerende gingh practiſeren hoe hy de vlucht beſt ſoude in 't werck ſtellen: ſoo hy diep ſtack in deſe ghepeyſen, ſoo komt voor hem op den naeſten boom een ſchoon vogheltjen ſitten ſinghen en ſpringhen, en ſcheen met ſijnen ſangh en blijde geſchal ſijn geluck en vryigheydt te verheffen. Waer op den *Novitius* terſtont uyt-ſchoot, en ſeyd': Siet eens, myne al te vroegh bedroefde en ghevangene ziel? wat contentement en gheruſtigheydt dat het is, oock voor een onredelijck dierken, buyten alle bedwangh te leven, en ſijn groene iaeren in de groene boſſchagien te beſteden, ende ick de ſoete Lenten van myn leven eerſt ben in-ghetreden, ſal ick my hier begraeven eer ick doodt

(a) *Bern. de Vilkg.*

doodt ben, ende my van de vierigheyt en vlijtigheyt (die oock de minste schepselen niet en willen derven,) gaen berooven! konnen die vogeltjens Godt in het groene veldt loven, waerom en kan ick hem oock in de wereldt niet dienen? daer sijn immers soo veel Godt-vreesende menschen, die de vryigheydt is een verwecksel tot de deught, ende eenen toom gegeven tegen de sonden. Den houwelijcken staet is soo wel voor my, als voor een ander een H. Sacrament: oft soo ghy dien wegh niet en wilt in slaen, daer is oock al menighe schoone Lelie van suyverheydt, al en staetse niet tusschen vier mueren besloten. Waer toe dan langher hier in desen pijnelijcken Kercker ghebleven? Is 't dan al ghewonnen als ick door melancholie en swaermoedigheydt in wanhopinghe en desperatie myn benauwde ziel dagelijcks sal versmooren? soo dat ick noch van tijdelijcke vreught, noch van de eeuwighe ghenuchten en sal weten te spreken? Al ghenoegh van dit ongheluckigh leven, 't is hooghen tijdt dat ick een eynde maeck van myn droefheydt; ick wil heden noch, jae op staende voet, dit vogheltjen in vryigheyt naer gaen volghen. Soo hy dit opset maeckte, en het vogeltjen van den eenen boom op den anderen soud' vlieghen, soo komter onverwacht eenen Kieckendief, en die klaut het arm dierken, druckt hem de nagels in sijn teer vleesch, soo dat de pluymen stuyfden en stoven in de locht, van de welcke sommige door den wint tot aen het venster van sijn Celleken gedreven wierden. Doen veranderde hy van thoon en van sin, en seyd': Och lieve beestjen! my docht gy waert soo gheluckigh dat ghy naer uwen lust in het wout, en groen velt mocht over al swieren; maer nu sien ick dat het u veel nutter gheweest soud' hebben in een gayooltjen op-gesloten te zyn, en in een versekerder ghevanghenisse te schuylen. Voor my, ick verandere van opset, en van resolutie, ende sal my in mynen aengevangen roep gedulden: hebb' ick wat

 minder

minder vryigheydt, ick heb meerder feeckerheydt. Wie is 't die 't al naer sijnen sin kan hebben? Voor een boofwicht is Hemel en Aerde te kleyn, en voor een Godt-vreesende ziele kan een Celleken worden soo groot ghelijck een Wereldt. Al is myn lichaem besneden met enge paelen, de ghepeysen van myn hert die gaen wandelen door die groote ronden der Hemelen: s'en zyn niet al vast die beslo-ten zyn, en s'en zyn niet al vry die loopen ongebonden. Adieu dan perijckeleuse Wereldt, adieu ghevaerlijcke ghedachten, 't is my beter in een eenigh Celleken saligh te worden, als in de woeste Wereldt perijckel te loopen. Dat was de Leeringhe die desen *Novitius* trock uyt het ongheluck van dit beestjen. Is dat niet 't ghene men de Kinders wijs maeckt: De vogeltjens sout op het steertjen legghen: dat is met verstant sijn profijt daer uyt trecken?

Dit vogeltjen dan gaf een lesse van de gheluckige eenigheydt; maer het vogeltjen daer het Sinne-beelt af spreeckt, is eenen Leeraer van de verduldigheyt. Want het druckt uyt in sijn eygen selven, 't gene daghelijcks met ons geschiet, dat waer dat wy vliegen, hoe hoogh dat wy 't nemen, ofte hoe leegh, dat het Cruys is de kruck, en dies volgens de eenige plaetse om te rusten.

Om hier een weynighsken dieper in te treden, *O Philothea*, soo dient bemerckt, dat de Werelt is vol Kruycen. Want de zee wordt door-zeylt met Kruycen, de locht wordt door vlogen met Kruycen, de straeten liggen vol Kruycen; het plaveysel vol Kruycen, de tafels vol Kruycen, het dack, de mueren, de glaesen, vensters, het lijnwaert, 't is al-te-mael vol Kruycen, jae den mensch selfs uyt-stekende sijn ermen sal een merckelijck Kruys wesen. Ende dese lichaemelijcke ende uytwendige Kruycen al zijnse overvloedigh in 't getal soo dunckt my nochtans, dat de inwendighe ende gheestelijcke haer niet en hoe-

yen

ven te wijcken, ende soo iemandt daer eenen inventaris af geliefde aen te teeckenen, ick en twijffel niet oft hy en souwer al meer en swaerder bevinden. Tot een staeltjen van dese souden moghen dienen dese navolghende: want het zyn al-te-mael Kruycen; eenen winckel sonder neiringe, eenen Koopman vol bancqueroeten, een houwelijck sonder vrede, vol jalousie; Edeldom sonder goet, goet sonder Edeldom, huyghesin sonder kinderen, kinderen sonder verstant, verstant sonder middelen, middelen sonder gesontheyt, gesontheyt sonder contentement, &c. Iae een van de grootste Kruycen is, geen Kruycen in de beurse te hebben.

Den Tyran van Japonien dede eens uyt roepen dat al de gene die Martelaer willen sterven, een Cruys voor haer deur sou planten, en 's anderdaeghs stont het over al vol Cruycen. *Lieve Philothea*, dat al de ghene die Martelaers zyn in de Wereldt, beneffens alle de Martelaressen, 't selfste moesten doen, ick gheloof datter niet Timmer-lieden ghenoegh en souden ghevonden worden, om daer aen te aerbeyden. Oft ghy het u hebt, *O Philothea*, dat en weet ick niet, oft gy het uw' sult krijgen, dat weet Godt; misschien jae, zyt myndcr waerschouwinghe ghedachtigh, als het u sal overkomen. Doch tot uwen troost: is het Godts kruysken, soo is het Godts huysken. En als dese Cruycen soo menigvuldig zyn, soo en kan 't niet anders geschieden, oft een ander moeter al een groote portie af hebben. De inwoonders van *Creta* meenden dat sy buyten alle andere menschen daer af souden hebben behooren ontslaeghen te wesen, om dat *Jupiter* in hun landt was ghebooren: hem docht dat dit gheluck voordeel sou hebben moeten jonnen aen de lants-mannen. Maer *Jupiter* sloegh het stracks af, seggende, dat ginck boven de conditien van het menschen leven, dat altijt vol miserien ende Cruycen moet blijven, voorders wouden sy van Cruycen veranderen, oft met iemant mange-

len, dat hy hem desen oorlof ionde, ende datse tot dien eynde op de alghemeyne Cruys-merckt souden verschijnen. 'T welck oock soo gheschiede, ieder quam met sijnen sack, en met sijn Cruys. Doch soo sy al d'ander daer teghen op-ghewoghen hadden, bevonden sy hunne eygene noch al van de minste te wesen, soo dat ieder een goedt vondt met sijn eygen Cruys weder te keeren, en was alleen besorght om het sijn voortaen met verduldigheydt te verdrrghen. Hier en valt geen mangelen, noch gheen ontvluchten, *want die een Cruys wilt ontloopen, salder twee gemoeten.* 'T is gelijck, over al, t'allen tijden moet lijden. Ghelijck in Egypten geen huys en was sonderlijck ten tijde van den uytgangh van de Kinderen van Israël, (*a*) soo en is 'er gheen familie, oft huysgesin, oft daer worden tegenspoeden, ongenuchten en Cruycen gevonden; soo dat het *Salon* soo qualijk niet voor en hadd'als hy eenen van sijn vrienden leyde boven op den hooghsten thoren van de Stadt van *Athenen*, en hem thoonende alle die trotse ghebouwen, schoone Palleysen, mitsgaeders de huysen van de Rijcke Coop-lieden, ende andere Borgerije. *O! wat menighte van ongenuchten, wat swarigheden en ellende en schuylen niet onder alle dese dacken die wy hier van boven met ons ghesicht rondsom overloopen!* De kinders, *Philothea*, gheven malkanderen een raedtseltjen uyt, wat datter meest in huys is, en het minste gesien wordt, en sy segghen dat het zyn de voedtstappen. Ick wil dit de Kinders geirne toe-staen; doch met sulck bespreeck dat ick dan de naeste plaetse voor de menighte van de Cruycen magh bewaeren. Die een luttelken weet watter in de Werelt om gaet, gelijck voor het meestendeel, de Bicht-vaders konnen ondervonden hebben, die sullen lichtelijck ghelooven dat de Cruys-dagen van de Werelt het heele iaer door dueren. *Soo dan, geen eer sonder seer, gheen*

hert

(a) *Exod.* 12.

hert ſonder ſmert, geen huys ſonder Cruys. Daer was in *Indien* een Vrouwe die de Af-goden langh ghebeden hadde, om een Vrucht in den houwelijcken Staet te verwerven. (*a*) Sy hadd' ghebeden 't een iaer voor en 't ander naer, ſonder dat de Af-goden haer de vrucht verleenden. 'T quam ter ooren aen eenen van de *Societeyt*, die haer in het waerachtigh gheloof onderwees, en datſe haren toevlucht tot een *Crucifix* ſoude nemen. 'T gebeurde dat ſy na het overloop van neghen maenden is bly-moeder geworden, en heeft haer kindt in den doop *Cruysken* doen heeten, het tweede iaer volherde ſy in haere voorgaende ghebeden voor het *Crucifix*, als wanneer ſy wederom ghebaert heeft, en het tweede Kint ghelijck het eerſte *Cruyken* doen noemen. Soo hadd' deſe Vrouwe in haer huys twee *Cruyskens*. Dit is wel in *Indien* gheſchiet; doch ick vinde noodeloos te weſen ſoo verre Cruycen te haelen, en die op te ſoecken in *Aſia*, ſy zijnder in *Europa*, in alle Rijcken en Landen, in alle Steden en Huyſen, genoegh te vinden.

Alleen reſteerde tot uyt-legginghe van ons Sinnebeeldt voordere bewijſinge, hoe en op wat manier de ruſt in 't Cruys te vinden is. 'T is ongelooffelijck hoe den *H. Andreas* ſig verheught heeft in ſijn Cruys, met wat een blijdtſchap *Paulus* heeft in de ghevangeniſſe geſeten, en wat vreught d'Apoſtelen verthoonden in hun aenſicht, als ſy van de Tyrannen de ſententie des doodts hadden ontfangen, om dat ſy wel wiſten dat die de heyrbaen was, daer hunnen Meeſter en Konink was op ſijnen Triumphanten wagen des Cruys, tot vreught gereden. De blijdſchap die ſy gevoelden was daerom ſoo groot in de ziele, datſe qualijck gevoelden de tormenten in het lichaem, en terwijl dat hun vleeſch braede, en kiſte op de gloeyende kolen, ſoo waeren hunne gepeyſen al boven in den Hemel:

ſoo

(a) *Literra. Annua.*

soo dat ickse nergens beter by en kan vergelijken als by het huys van *Jubal*, daer men in d'een kamer niet en hoorde noch en sagh als smeden, het gedreun van de hamers, vier en gloeyende yser, en in d'ander kamer was soet musieck, en alderhande lieffelijcken klanck der Snaren. (*a*) Maer om dieswil dat de Cruycen van Martelie soo gemeen niet en zyn, soo wil ik die geirne voor by gaen, en van andere spreken. Hoe veel en zijnder niet die de saecken niet naer het inwendige en oordeelen, maer alleen naer d'uytwendighe schorsse vonnis strijcken? Die meenen, en met volle monden daer af spreken, dat een Cloosterlijck leven ofte de suyverheydt is een Cruys om niet te verdraegen. Ick beken 't geirne dat het sijn swarigheyt al heeft, want sijnen wil te versterven, eenen anderen altijdt te ghehoorsaemen, sigh t'onthouden van spijs en van genuchten, en dierghelijcke vyf en twintigh, ongetwijffelt het zyn Cruycen, maer ick segge met den *H. Bernardus*: *multi vident cruces nostras, qui non vident consolationes nostras. Veel sien onse Cruycen; die niet en sien onse vertroostingen.* En desen troost, en Goddelijcke salvinge is oorsaeck, dat niet alleen Princen en Graeven, Hertogen en Koninghs Soonen, en Broeders, maer selver teere Maegden, Edele Iouffrouwen, Doorluchtighe Princessen, de schoonste die men vont, de rijckste die men wist, de Edelste die men kende, dat die door het midden van van haere Serviteurs quaemen gedrongen, om in alle versmaetheydt, ende armoede den naeckten en bebloeyden *Bruydegom Jesus Christus* te omhelsen, welcke oock in haer Godtvruchtigh leven, ende in haeren heylighen roep meer genuchten schepten, als de wereltsche in alle hunne wellusten: sy distilleren hare bittere Cruycen tot soete wateren, daer in tegendeel de houw-siecke Iouffers de blijdschap druypt door de vinghers, ende besitten een vaste droefheydt van

(a) *Gen.* 4.

van haere vlieghende genuchten. (*a*) *Maer al-te-mael en vatten sy dit woort niet.* De blinde amourettekens, die leydender veel aen den dans met blijschap, achter de welcke de droefheydt haest komt springen. De velen gaen voor, en de krijterkens volgen. Nu gelijck ick het voordeel gheef aen de suyverheydt tegen den houwelijcken staet, soo is het oock seecker dat het Cruys van ootmoedigheyt sachter is voor Godts dienaers, als het kussen van de eere voor de lief-hebbers van de Werelt. *Diogenes*, die maer den uytwendigen schijn en hadd' van zedelijcke deughden, woonde in een houten ton, die groot genoegh was om *Alexander* met een jaloursheydt te terghen, soo dat hy selver bekende: *Waer ick Alexander niet, ick soud' willen Diogenes wesen.* Wat sal 't dan zyn van een Christelijcke vernederinghe, die noodtsaeckelijck vol van vreughden moet wesen? daer in teghendeel de hooghe eer, en staet dickwils op moeten staen kijcken. (*b*) *Als ick Religius was*, sy dien wijdt-beroemden *Bellarminus*, *doen en wist ick niet wat dat droefheyt; en nu ick Cardinael ben, en weet ick niet wat dat blijdschap is.* En seker, wat gevoelen kan myn hert hebben meer van een purperen kleedt, oft goude Kroon op het hooft, als van een grove pij, oft stroyen hoet? het moet van binnen komen, ende het hert kittelen 't ghene dat ons eens voor goedt soud' doen lacchen. Het wilt velt-riet stondt en wies beneffens een suyker rietjen dat heel kleen bleef daer het ander op korten tijt ongelooffelyck was op-gheschooten, soo dat het sigh oock volmondigh beroemde over syn groenigheyt; maer het ander kleyn en versmaedt rietjen seyd': (*c*) De grootheydt en hebb' ick niet, 't is waer, maer het mergh van binnen dat is vol soetigheydt en suycker; en al het voedtsel dat ick treck, en verdwynt niet in een deel ydele scheuten, maer ick verkoock dat, ende verandert het in een alder-

(a) *Matth.* 19. (b) *In vita.* (c) *Cyrillus.*

alder-soetste substantie. Laet ons dit van de planten eens passen op de menschen, *Xaverius* roept dat hy in sijn Cruycen swemt in soethertige genuchten, in Hemelschen troost; dat den vloet soo groot is, dat hy daer in sal versmachten? ick vraegh, *Philothea*; is'er wel eenen *Salamon* oft *Sardanapalus* die 't hem kan naer doen, en die eens op sijn rust in sijnen lust kan stoffen? Den arbeyt, den tegenspoet, den honger, verstervinge, vervolginghe, het Cruys, hebben eens gheweest vol pijnelijckheydt ende droefheydt, maer naer dat Christus alle dese dingen ghedistilleert heeft, by manier van spreecken, en dat hy daer de bitterheydt heeft af-ghenomen, soo is het Cruys sonder Cruys. vervolginghe sonder vervolginghe, verstervinghe sonder verstervinghe, en de droefheydt sonder droefheydt ghebleven, min oft meer ghelijck de wateren veranderen van smaeck, om de mineraelen daerse door loopen: soo oock naer dat alle de swarigheden door 't H. Lichaem van Christus ghepasseert zyn, soo zijnse verandert van natuer, en hebben een Goddelijcke soetigheydt ende troost behouden. Veel ghelooven dit soo niet te wesen, maer die het gheproeft hebben, konnen daer af oordeelen.

(*a*) 'T is een ghenuchelijcke geschiedenisse die wy hebben van twee *Jan Potagien*, naderhant twee uytnemende Heylighen. Sy hadden langen tijdt in verscheyde steden op Kermisse ende bly-dagen hunne personagien gespeelt, en waeren van alle merckten weder gekomen. Eenen kreegh misnoeghen in dese sijnen handel, en wou eens een partije spelen om Godt te behaeghen; oversulcks vertrock hy sijn selven, en verstack sig buyten de wete van sijnen medegesel in een rotse. Ondertusschen was'er een groote Kermis voor de deur, daer sy om den toeloop des volcks eenen schoonen penninck kosten op-steken; maer

(a) *Raderus*.

maer sou het spel volmaekt zyn, soo moesten sy bey-de malkanderen helpen. Hy vraeght dan herwaerts en derwaerts ofter niemandt en is, die hem weet te seggen waer dat sijnen Compagnon is verstoken oft vervlogen. Ten lesten verstaet hy van eenen Acker-man, dat hy een ander maniere van leven heeft aen-ghevanghen, leydt hem tot de plaetse daer hy sigh vrywilligh hadde laeten insluyten. Daer komende begint hy sijnen mede-gesel te bidden en te smeecken dat hy doch dese vise-vaserijen soud' laeten vaeren, dat het narre-stucken waeren dierghelijcke saecken aen te rechten, hy wist immers ghenoegh dat dit gee-nen duer en kost hebben, en oversulcks dat hy de ou-de vrientschap en konsten wederom soud'hervatten. Maer die van binnen sprak als eenen Predikant, seg-gende datse al langh ghenoegh den Sot gheschoren hadden, en dat het meer als tijdt was een ander oog, die alle dinghen siet, te behaeghen. Voorders dat ge-lijck hy mede-gesel was geweest in alle ydelheydt, dat hy behoorde nu oock te blyven sijnẽ Compagnon in de penitentie, en strengigheyt. Maer dit was voor een doove Mans deur geklopt; eerder waer de rots daer hy in sit te bewegen, als desens versteent hert te beroeren. Soo hy dan even weygherigh bleef, en van geen Eremijts leven en wou hooren: gheveynst den op-ghesloten al oft hy met hem weder sou keeren, laet sigh tot dien eynde met een seel op-trecken, komt boven, gaen met malkanderen. Onder wegen seght hy, dat hy syn beurse met gelt in de spelonck heeft laeten ligghen, keert wederom om die te hae-len; dan soo hy sigh verschoonende van daer in te gaen overmidts syn swackheydt door 't vasten en penitentie, soo laet hy den anderen af met koorden, den welcken quaelijck beneden was als den anderen boven, de spelonck met eenen grooten steen heeft toe-gesloten, seggende: oft het u lief oft leet is, ghy sult Cluysenaer leven en sterven. Desen meynde in't eerst dat het maer spel en iock was, maer als hy

merckten dat het voor goedt ging, doen begost hy te vloeken en te sweiren, en aen alle de duyvels uyt der hellen. Welck ghetier ettelijcke daghen duerde; tot dat hy allenghskens quam tot kennisse van syn eygen selven, wierdt daer naer verduldigher; ten leleesten vondt hy'er smaeck, en troost, en lust, en rust; ende en heefter nimmermeer willen uyt-komen. Die de netelen soo teerkens aenraecken; die wordender af-ghesteecken, maer diese in de handt vrijven, die en weten daer niet meer af dan oft het waeren onnoosele groene kruyden. Soo gaet het met een Godtvruchtigh leven, met verstervinghen, met oodtmoedigheydt, met de reynigheyt; dat is gheseyt, soo gaet het met het Cruysken, waer op alleen ons hert dat wilt vogheltjen kan, en moet, en sal rusten. Alleen, seg ick; want pracht rijckdommen op rijckdommen, voeght ghenuchten by ghenuchten, vermeerdert eer en staeten met kroonen en throonen, en leght daer boven op u hert, en noch en sal 't niet stil konnen ligghen. Soo dat my dunckt dat eenen Edelman, scheydende uyt de Wereldt om de rest van sijn daghen af te slyten in een Eremitagie, desen adieu wel met recht in de schorsse van eenen van de buytenste boomen heeft moghen snijden, tot waerschouwinghe van alle die 't soude lesen.

ADieu, O Wereldt *snoode Vrouw*,
U blijdschap steeckt vol spaey berouw:
Adieu genucht schijn honingh soet;
Ghy vult met gal al ons gemoet.
Adieu eer-suchtigh purper kleedt;
Ghy deckt maer beeldt geen herten leedt.
Adieu rijckdommen lief verdriet;
Ghy steeckt maer thoont u dorens niet.
Adieu geselschap dat noch lacht;
Weet dat de droefheyt u verwacht.
Adieu myn lief, wordt vry de Bruyt;
Voor my ick gaen, ick schuyder uyt.

Adieu

Adieu myn bloedt en ad'lijck huys;
Daer is geen ruſt als in het Cruys.
Hier med' treck ick langhs Bergh en dal:
Een ſlaef van Godt is Heer van al.

Hier hebdy dan, beminde *Philothea*, het eynde van myn Boeckxken, en daer deſen Eremijt is gheſcheyden, daer wil ick oock een eynde maecken. Al lang ghenoegh waer 't goedt ghenoegh: Even-wel ſoo vint ick my genootſaeckt, een *verciering* hier by te voeghen, 't ſal my dienen om de afgunſtige vonniſſen te verſetten. Vonniſſen ſegg' ick. Want

Wie kan 't al paſſen
Als die het koren doet waſſen.

Eenen Vader dan vergeſelſchapt met ſijnen Sone, reyſden over wegh met een Eſel, die hoe ſy 't weynden oft keerden, nimmermeer de gene die hun ontmoeten, van pas en koſten doen, oft behaegen.

DIt ſtel ick u hier voor ooghen,
Hoe ſy voeren alle dry;
En daer by ſal ick betoogen,
Wie van 't Eſels maeghſchap zy.

Als den Sone op den Eſel alleen gheſeten was, ſoo vinden ſy een deel ſchuyffel-boeven; van de welcke eenen:

Riep terſtont met luyder ſtemmen,
Siet eens deſen handel aen;
Op den Eſel ſlingert Lemmen,
En den Ouden Man moet gaen.

Dit was d'eerſte handt-gift die ſy ontfangen, waer uyt ſy lichtelijck konnen giſſen wat Coop-lieden dat ſy noch hadden te verwachten. Evenwel den Vader wilt het in de beſte ploy ſlaen, en ſal voor deſe reys het huyckxken naer den wint hanghen.

Clappers tonghen moet men mijden,
Dacht den goeden ouden Bloedt;
Hansken, ſeght hy, laet my rijden,
Loopt gy liever wat te voet.

Het welck daetelijck gheſchiede,

Nu ſal immers ieder ſwijghen ;
Want het ionckxken is'er af :
Och ! hy ſal het anders krijgen ,
Als men't eerſt aen Hansken gaf.
Heele ſtraeten roepen t'ſaemen :
Siet den ouden Grol eens aen ,
Hy behoorde ſigh te ſchaemen ,
Dat hy rijdt , en't kindt laet gaen.

Den Ouden Man, ſiende dat ſy hem oock niet en verſchoonden, maer dat hy al even dapper met de tonge geſlagen wirde, is oock van den Eſel getreden.

Want om peys , en vrees te houwen,
(Sey hy) Soon' , 't is beſt gedaen ,
Dat wy onſen Eſel ſtouwen ,
En daer wat beneſſens gaen.

Den Vader dan en den Sone zyn nu alle beyd' afgeſeten, ſy gaen te voet, ieder heeft de oorſaeck van ſijn eygen verwyt weg genomen; ſal het nu voortaen mogen paſſeren ſonder tol te geven? Och neen, daer komen ander in 't ghemoedt, en die grauwen alſoo kloeck als de beſte van den hoop; ſy beginnen al van verre te roepen en te ſegghen : Sietſe

Sietse gaen daer naer hun drijven;
Siet hoe hy den Esel mindt,
Wilt den ouden Grieck niet rijden;
Dat hy rijden laet het kindt:
Ieder wist het sijn te segghen;
En dat ded' hun groote pijn;
Hoe sy 't effen, hoe sy 't leggen;
Alle man die seyd' het zijn.

Doen sagh den ouden Patroon; dat hy veel breyns moet hebben, die een iegelijck de mont wilt stoppen: doch om te thoonen dat hun-lieden schimpen kost met de selfste munt betaelt worden; en dat dees dwers-drijvers met het selfste sop van lasteringe kost overgoten worden, seyd' hy in deser voeghen:

'T wilt hier al sijn vonnis strijcken,
Oft een ieder Rechter waer,
Maer wilt ghyse wel bekijcken;
Sy zyn oock van 't Esels hair.
Is het wonder datse sorghen?
Seyd' den ouden ongestoort;
Sy en konnen 't niet verborgen
Dat sy oock sijn lanck geoort;
Sy en konnen 't niet gelijden
Dat men op den Esel rijt;
Twee op hunnen Broeder schreyden,
Dat doet hun te groote spijt.

Dat en was immers noch soo onaerdighen greep niet voor eenen ouden Man: hy thoont dat als hy'er toe ghefeten waer, hy souse sonder veel daer op te studeren oock wel door den Mostaert konnen sleypen: maer hy denckt ghelijck het waer is, dat men langh tegen eenen oven sal gaepen, eer hy ghestopt sal worden. Om dees keffers dan niet voort op te hitschen, gaet hyse voor-by, en overleght eens een ander middel, waer door hy van die spot-voghels mochte bevrijdt wesen. Daer en resteerde nu anders niet als dat sy onder hun beyde den Esel selver souden draegen. Dat doense; maer

Soose beyde schier besweken,
(Want het beest dat was te swaer)
Al de gen' die hun bekeken,
Geckten wel te keur met haer.
Sijn dat niet twee groote sotten,
Siet doch eens den handel aen;
Mach men dees niet wel bespotten,
Die hier soo gelaeden gaen.

Doen verloor Beste-Vader de patientie en verduldigheyt, en hy en kost die gemeenelijke schimpers en die onghesoute schelders niet langher ghedooghen: siende dan dat hy over al was gevallen in een deel vise Planeten; daer doch geenen rechten voghel mede was te schieten, seyd' hy:

Och het zyn soo swaere vrachten,
Als men Esels draegen moet!
Schoon de last u quam versmachten,
Gy krijght ondanck wat gy doet.
Sijn dat niet wel Esels trecken?
Doen de Esels deught in als
Die daer na noch met u gecken,
Zijn 't niet Esels door den hals?

Hier eyndt dit fabeltjen met den Vader, ende met my; doch ick en ben van een kleyn gerucht niet vervaert, en Smits kinderen sijn gewoon vonken te sien vliegen. Ick segg' dan tot besluyt van dese vercieringen, en tot myn eygen vertrooftinghe.

Hoe dat gy 't hest, hoe dat gy 't vat,
De menschen hebben altijdt wat;
Hy is gerust, en anders geen,
Die 't oordeel Godts ontstelt alleen.

OOR-

OORLOF,

Aen den Goedt-ionstighen Leser.

ICk weet niet dan al te wel BEMINDEN LESER, dat ick aen den weg timmere. De laeck-suchtighe Passagiers sullen waerschijnelijck myn strooyen huttekens eenen jou geven. Dan't is lichter een saeck te verachten, als te verbeteren. Myn voor-nemen alleen is een gemeen en med'-gaende verstandt, als het heeft een Lesend'-vlaeghje, de ydelheden des WERELTS aen te wijsen: Ghefronselde hoofden, die dickwils meynen datse wijs zijn, als sy vies zyn, die sal't altijt te kort oft te lanck wesen. 'T is my genoegh als uwe goedt-ionstigheydt die in een goede plooye sal staen, ende die met soo vriendelijcke handt sal ontfangen, als het is gheschreven. Hier mede den Almogende bevolen.

Ad Majorem Dei Gloriam.

LIEDEKEN,

Om den tegenwoordigen tijdt waer te nemen, ende den toekomenden te vreesen.

Op de Wijse : *Herderkens al soetjens*, &c.

Superius. NU heb ick het leven, adieu, adieu ghesеyt,
En tred' in d'eeuwigheydt,
't Lichaem is nu een lijck,
Bassus Iae morghen stof en slijck,
Super. En in myn edel Bloedt,
Bassus Licht nu den worm en vroet,
Och menschen 't leven loopt ghelijck een stroom!
Och menschen 't leven vlucht gelijck een droom!
Super. Och die hier naer het scheyden, naer sijnen laetsten snik?
Hadd' maer een oogenblik!
Och Tijdt waer zijde ghy?
Bassus Die is nu al voor-by,
Super. En al mijn iaeren groot?
Bassus Die heeft de bleecke doodt.
Och menschen neemt doch uwen tijdt hier waer!
Och menschen daer is geen respijt hier naer?
Super. Nu moet ick (eylacy!) voor mynen Rechter staen)
Nu gaet myn vonnis aen!
Wordt'et daer al ghehoort?
Bassus Iae oock een ydel woort.
Super. 'T quaet dat verborghen waer?
Bassus Komt dan in 't openbaer.
Och menschen peyst doch op u leste uer!
Och menschen 't valt ons hier daer naer soo suer.
Super. Nu wensch ik een berg, oft heuvel op my viel
Soo schroomt en beeft myn ziel.
O Godts bermhertigheydt!
Bassus O Godts rechtveerdigheydt!
Super. Is'er dan geen gena!
Bassus Neen, het is al te spa.
Och menschen peyst op 't vier en helschen stanck?
Och eeuwigh, Eeuwigh, Eeuwigh is soo lanck!

LIE-

LIEDEKEN,

Tot het Nieuw-gheboren Kindeken JESUS.

1. O Herderkens al ſoetjens en ſonder getier,
Meſſias ruſt al hier:
Na, na, na Kintje kleyn,
Na, na, na Kintje reyn:
Slaept Bloem van Jeſſe ſtam,
Nu ſlaept onnooſel Lam,
Slaept nieuw-gheboren Vorſt van Iſraël,
Slaept kleynen Koningh, ſlaept Emanuël, *Na, na,*
2. Goey' liedekens van buyten al ſtillekens al
Die komt in deſen ſtal ;
Na, na, na Kindtje kleyn,
Na, na, na Kindtje reyn:
Slaept bloem van Jeſſe ſtam,
Nu ſlaept onnooſel Lam,
Slaept nieuw-gheboren Vorſt van Iſraël,
Slaept kleynen Koningh, ſlaept Emanuël, *Na, na,*
3. Houdt op van u ſtormen gy Noorden windt
'T is uwen Heer dit Kindt. *Houd' op*
Na, na, na Kindtje kleyn,
Na, na, na Kindtje reyn:
Slaept Bloem van Jeſſe ſtam,
Nu ſlaept onnooſel Lam,
Slaept nieuw gheboren Vorſt van Iſraël,
Slaept kleynen Koninck, ſlaept Emanuël, *Na, na,*
4. Jesu, nu ſlaept gy, nu is'et al geſtilt.
Nu ſlaept alſoo gy wilt,
Na, na, na Kindtje kleyn,
Na, na, na, Kindtje reyn:
Slaept bloem van Jeſſe ſtam,
Nu ſlaept onnooſel Lam,
Slaept nieuw gheboren Vorſt van Iſraël,
Slaept kleynen Koningh, ſlaept Emanuël, *Na, na,*

Quaede Exempelen.

Schoonheydt verganckelijck.

De Mode.

Gierigheydt.

Ver-

Facultas R. P. Vice-Provincialis.

EGo infrascriptus Societatis JESU per Flandro Belgicam Vice-Provincialis, facultatem, cui titulus *Het Masker van de Werelt*, conscriptum Flandricè à *P. Adriano Poirters* & à tribus ejusdem Societatis Theologis probatum. In quorum fidem manu propriâ subscripsi & officii mei sigillum opposui, Mechliniæ 28. Januarij 1646.

JACOBUS LIBENS.

Vidit & Approbavit.

G. F. L. C.

EYNDE.

PRIVILEGIE.

CAREL, by der gratie Godts Roomsch Keyser, Koninck van Castilien, van Leon, van Arragon, &c. Heeft toe-ghelaeten aen *Joannes van Soest*, Boeck-drucker, ende Boeck-verkooper binnen de Stadt Antwerpen; alleen te mogen drucken dit Boeckxken, genaemt ende gheintituleert, *Het Masker van de Wereldt*, ghemaeckt door *P. Adrianus Poirters*: Verbiedende aen alle andere Boeck-druckers, ende Boeck-verkoopers, het selve in sesse toe-komende iaeren naer te drucken, in't geheel oft in deel, oft elders gedruckt, in dese Landen te brenghen, oft te verkoopen: op de verbeurte van de selve Boecken, ende daer-en-boven te vallen in d'amende begrepen in d'opene Brieven.

Daer van zijnde ghegheven in onse Stadt Brussel, den 18. July 1714.

Onderteeckent

LOYENS.

B

90—

title, plate, 26 engr.

Landsdowne 1846

